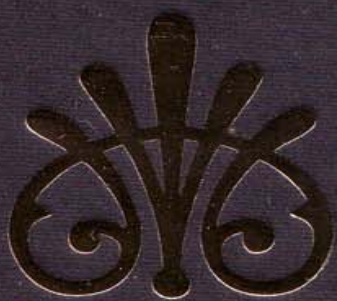

О МИР

ОДИСЕЯ

ОМИР ОДИСЕЯ

Превод: Георги Батаклиев

chitanka.info

БОГДАН БОГДАНОВ

МИТ И ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ В ОМИРОВАТА „ОДИСЕЯ“

*Не може да има нищо непостижимо за
човешката личност.*

Рабиндранат Тагор

Нейното безсмъртие е осигурено дори само с факта, че името ѝ е станало символ на идеята за премеждие. Много образи и представи, родени в приказния ѝ свят, като митичен коефициент на езика, пренасят в съвременността опита на миналото и неусетно ни правят исторически хора. Но претопена в движението на човешката култура, поемата на Омир се нуждае от опората на самата литературна творба, за да не загуби напълно конкретния си смисъл.

Какво още би могла да ни каже „Одисея“, щом като от създаването ѝ са минали почти три хилядолетия? Наистина тя се чете без усилие с интригуващата си фабула, с премеждията на търсещия човек и щастливия край, тъй примамлив за всяко време. Но не вечния ѝ смисъл има нужда да подчертаваме в случая, а онова, което вече не разбираме. Нужно е да оживим и вкамененото значение, за да прибавим към възхитата от вечния смисъл радостта от толкова трудното връщане назад, позволяващо същевременно да погледнем настоящето с чужди очи, да го усетим отвън като сложен продукт на хилядолетен духовен труд.

Ето за какво става дума. Преди всичко е неточно да говорим за поемите на Омир като за литературни творби. Обемът и проблематиката на старогръцкия епос отговарят на задачите на цяла литературна епоха. „Илиада“ и „Одисея“ завършват фолклорния стадий на древногръцката литература и същевременно са първите писани творби, първи продукти на личното творчество. Създадени на

границата на варварството и цивилизацията, те носят белезите на великите творения, възникващи на междата на две епохи. Всъщност те са резултат на усилията на няколко поколения. Затова, кондензирали огромен човешки опит, Омировите поеми се издигат до универсалност, която не се среща често в историята на културата.

Поемите на Омир надхвърлят рамките на художествено произведение и по начин на ползване. На времето си те изпълняват функцията на своеобразна наука-мъдрост. В зората на античния свят поетът е философ и учен едновременно. Затова веднъж утвърдени като начало на културната традиция в Елада, „Илиада“ и „Одисея“ започват да се считат за извор на цялото знание и практически за учебник. По тях учат децата на четмо и писмо, но също на история и на всякакво друго знание. Постепенно Омир се налага като абсолютен образец и авторитет. От него черпят сюжети, цитират го, за да се аргументират, учат го наизуст.

При всяка нова стъпка считат за нужно да се съобразят с него или да го отрекат. Първите му сериозни критици са философите Ксенофан и Хераклит. Платон също напада Омир. С уважението към него е свързано и зараждането на античната филология. В Александрия при голямата библиотека в Мусейона няколко поколения учени-библиотекари посвещават живота си на редактирането и оформянето на повредения от вековете Омиров текст. Така че, независимо дали е образец в положителен или отрицателен смисъл, независимо дали е предмет на подражание или изучаване, Омир пази абсолютния си авторитет през цялата гръко-римска древност.

В античността, общо взето, не се съмняват в действителното съществуване на Омир и в авторството му. Съмненията около авторството възникват в епохата на романтизма с новите представи за природата на твореца, с възхищението от народната поезия и идеята за еволюцията. Първите съмнения са изказани в началото на XVIII век от абат Добиняк и Джанбатиста Вико. Още тогава се чуват и защити като тази на Фенелон: „Хармонията на «Илиада» доказва съществуването на Омир също тъй убедително, както хармонията на универсума доказва съществуването на бога.“

С откриването на един нов ръкопис в края на XVIII век идеите на Добиняк намират доказателствена опора. Немският филолог Фридрих Август Волф в книгата си „Увод към Омир“ развива вече на научна

основа тезата за неединството на Омировите поеми и за това, че те всъщност са народно творчество.

Крайните привърженици на неговите идеи, т.нар. *сепаратисти* или аналитици, виждат в „Илиада“ и „Одисея“ механично свързване на отделни по-малки епически творби и с това обясняват противоречията в поемите. Още в първата половина на XIX век им се противопоставят привържениците на единството на поемите, т.нар. *унитаристи*, които смятат, че те са дело на лично творчество и са създадени не на устна, а на писмена основа, като доказват това предимно с белезите на художествено единство и единен творчески план в двете поеми.

Една трета теория, обоснована от Готфрид Херман за „Илиада“ и от Адолф Кирхоф за „Одисея“, щастливо се доближава до вероятната истина. Това е теорията за „*основното зърно*“. Според нея двете епопеи са се образували постепенно от разширяването на две малки архаични поеми. Като поставя автора Омир в началото или в края на този процес, тази теория не пренебрегва и народното творчество като възможен изход или довършител на личното дело. В този смисъл тя е добро средно положение между идеите на аналитици и унитаристи.

Както при много други теоретически прения, и в спора за Омир решаваща дума има практиката. Археологическите открития в края на XIX и в началото на XX век насочват Омировия въпрос във вярна посока. Оказва се, че Троя е реалност. Бива разкрита материалната култура и цивилизацията, породили „Илиада“ и „Одисея“. От друга страна, наблюденията над съвременното народно творчество, извършени от цяло поколение фолклористи, уясняват по типологически път природата на народопесенното творчество на древния народен певец, на аеда, както и особеностите на епическия език, неговата формулност и стандартност, проявена и в езиковите фигури, и в по-едрите структурни единици — епическите теми и героическите образи.

Представа за древния народен певец, *аеда*, дава и самата „Одисея“. На празничния пир, устроен от цар Алкиной в чест на Одисей, е поканен слепият певец Демодок. В съпровод на лира той пее най-напред за свадата на Ахил и Одисей, а после започва песен за прелюбодеянието на Афродита, за това, как нейният куц съпруг, майсторът Хефест, я залавя в примка заедно с Арес. В „Одисея“ има

още един аед. Това е Фемий. Изпълнен с уважение към изкуството му, Одисей го пощадява при разправата с женихите.

Творчеството на древния аед е, от една страна, занаят, който се усвоява от по-възрастния майстор. Затова наричат аеда „демиург“, тоест занаятчия. Но за разлика от останалите занаятчии аедът не просто владее занаята си, не само познава героическите сюжети и епическите формули. Той получава вдъхновение от бога. Това вдъхновение е означено образно в обичайната слепота на народния певец. Сляп е Демодок, сляп е и Омир според народната легенда. Надарени с огромна памет, вдъхновени и мъдри, способни да импровизират, древните аеди постоянно допълват старите теми, добавят нови моменти, играейки едновременно ролята на автори, изпълнители и редактори. Всяко ново поколение певци оставя следите си в общото дело на епоса.

В древната микенска епоха, в която търсим най-старите мотиви на Омировата поезия, аедите съществуват в дворовете на царете. Една фреска от Пилос представя сцена, подобна на тази в двореца на Алкиной. Когато на Балканския полуостров нахлуват дорийските племена, в епохата на сериозни размествания в елинския свят в края на второто хилядолетие пр.н.е., микенските народни певци се пръскат в различни посоки. Предполагаме, че особено добре те биват приети в малоазийските царски дворове. А по-късно, когато тия дворове изчезват, в зората на демократическия елински свят, аедът излиза на пазарището. Там епическата поезия проявява своята жизненост, оказва се пригодна и за новите форми на народния живот. Това е последната епоха, сложила дълбок отпечатък върху Омировия епос. Смели мореплаватели, търговци и колонизатори на Средиземноморието, йонийците на IX и VIII век пр.н.е. наслагват върху древните бойни теми своите идеали за активност и родолюбие. Тяхната действеност прикрива мекотата на предишната епоха и събужда честолюбието на микенската старина на епоса.

Някъде в тия два века живее Омир. От късната античност са оцелели няколко негови биографии, изпълнени с митологически факти и издигащи фигурата му на пръв поет на елинския свят. Запазена е също епиграма в няколко варианта, която съобщава, че седем града спорили за родното му място. Измежду всички претенденти може би най-голямо право има Смирна. И може би Омир наистина прекарва

голяма част от живота си на остров Хиос, където дълго време съществува школа изпълнители на епос, наречена с името му.

Независимо че е невъзможно да се установят фактите на действителния му живот, по всяка вероятност Омир е съществувал. От една страна, той е народен певец и творческата му практика е народопесенна. Но вероятно използва в някаква форма и писменост, за да си помогне при изграждането на творба с така оригинална композиция. Той е може би първият, който се опитва да ѝ придаде завършеност от нов тип. Обективен като аедите, с глас иманентен на народния и със съзнание, което в нищо не противоречи на късната родова идеология, в същото време той се изразява и субективно. Симпатиите му, особеностите на плана и на неговата образност се открояват в масата на заетото от традицията. И все пак неговият творчески мироглед не познава стремежа към оригиналност. Субективното у него е само един вид деформация на старото колективно съзнание в посоката на ново колективно съзнание.

Респективно и Омировите поеми са компромисен художествен продукт. Те напомнят готическите катедрали на Западното средновековие — винаги резултат от усилията на няколко поколения, не толкова хармонични, колкото извисени, едновременно колективно творчество и лично дело, многовековно образувание, получаващо завършеност и съвършенство в делото на един гениален творец, способен да говори и лично, и универсално.

Създадени веднъж, Омировите поеми продължават да се дооформят от новите разпространители на епоса, *рапсодите*, които също като аедите ги изпълняват на народни събирания. Макар вече да не импровизират, рапсодите продължават да внасят известни промени в текста на Омир.

Междувременно се явяват и други епически поети. Подражатели на Омир, те са като че ли са предпочитани за известно време. Но по време на тираниите от VII и VI век пр.н.е. Омировата поезия получава утвърждение. А в Атина при управлението на тирана Пизистрат „Илиада“ и „Одисея“ биват подложени на окончателна редакция. Тъй рапсодите губят правото на волности при изпълнението на Омировите творби на учредения от Пизистрат празник Панатенеи и те се превръщат от народопесенни произведения в завършено лично дело.

Трябва да се признае, че в строго научен план не е аргументирано изчерпателно в какво точно се изразява авторството на Омир. Неговият принос в „Илиада“ не се определя по един и същ начин. Въпросът се усложнява допълнително от „Одисея“, отличаваща се в толкова отношения от военната епопея на Омир.

Отликите са значителни. Затова се мисли за съществуването дори на отделен автор или за автор, създал „Одисея“ и само най-късните добавки към „Илиада“. От някои се приема и античното решение на въпроса — че Омир сътворил „Одисея“ вече на преклонна възраст.

Между двете поеми се забелязват най-напред фактически различия. Разбира се, те не могат да подкрепят тезата за авторството на друг, щом в самата „Илиада“ размерите на Пилоското царство са различни в две различни описания. Забелязват се обаче и културни различия. В „Одисея“ вече се яде риба, употребата на желязо е по-разпространена. Общественото разслоение е в по-напреднал стадий, робството е по-развито. В „Одисея“ е стеснена регулаторската намеса на божествата в хода на събитията. Боговете не са коварни като в „Илиада“ и тяхната промисъл е значително по-целенасочена. Нравствената мярка действа и в човешкия свят. Човекът в „Одисея“ различава правда от неправда. Наличието на закон е белег за цивилизованост. Има отрицателни герои, мерени с мярка — просякът Ирос, козарят Мелантий, развратните робини. Положителните герои също се усещат веднага, защото са създадени като положителни — верните слуги Евмай и Филойтий.

Отлики се откриват и в цялостното организиране на двете поеми. Геометризмът, симетричното разполагане на еднакви по размер единици около център, е основен принцип на композицията на „Илиада“. В „Одисея“ този тип композиция също се използва, но в отделни епизоди. Иначе сюжетът е развит като нацеленост на събития към един значителен край. Още Аристотел открива съществена разлика в характера на двете поеми. „Илиада“ според него е проста и патетична творба, а „Одисея“ — заплетена и характерописна.

Историческият анализ на *сюжета* на „Одисея“ показва, че елементите му са твърде древни. Един от най-древните е приказката за корабкрушенеца, за смелия моряк, който посещава далечни земи. Тя е разпространена в басейна на Средиземноморието още преди

установяването на ахейците на Балканския полуостров. Най-старата ѝ версия е една египетска приказка за корабкрушенец, доплувал на останка от кораба до пустинен остров. Там го посреща чудовище, което се оказва добро и го оставя да се завърне в родината.

Елемент на сюжета на „Одисея“ са цяла поредица вълшебноприказни мотиви. На угощението у феаките Одисей разказва за своите фантастични скитания, за срещата си със странни същества. Оживяват древни митологически фигури — Сцила и Харибда, Лестригоните, Сирените, чието пеене омайва. Сътворени в твърде ранна степен на религиозно мислене, тези тератоморфически образи стават по-късно персонажи на вълшебната приказка, а от нея преминават в „Одисея“. Срещу тях се изправя фигурата на носителя на цивилизацията или т.нар. *културен герой*. Именно такава фигура е в основата си Одисей, който се справя с фантастическите трудности, изпречващи се по пътя му. Разбира се, в „Одисея“ древните религиозни представи са загубили сериозния си смисъл и са се превърнали в прости сюжетни мотиви, които изразяват едно ново, по-реално отношение на човека към природата.

Особено важен елемент в сюжета на „Одисея“ е новелата за отпътуването и неочакваното завръщане на съпруга, разпространена във фолклора на много народи. В поемата не липсва нито едно от общите ѝ положения. Отправяйки се на път, съпругът дава право на жена си да се омъжи за друг, в случай че не се завърне. Мъжът отсъства дълги години. Когато достига в дома си, заварва сватбата на жена си. Външният му вид е силно променен. Но по някакъв начин го познават, сватбата бива прекъсната и семейното щастие се възстановява.

Не може да има съмнение, че Омир е имал предвид именно този традиционен сюжет. Той го разработва в ширина, като мотивира отсъствието на Одисей с участието в похода срещу Троя. Героят воюва десет години и други десет години се връща към Итака. По този начин завръщането на съпруга от новелата се покрива със сюжета за бавенето и прекеждията, които изпитват ахейските герои в обратния път към дома си. При разработката Омир изоставя някои мотиви на новелата — в „Одисея“ не се достига до сватба. Други размества, като това, че разпознаването става след разправата с женихите на Пенелопа. Трети усложнява — Пенелопа познава Одисей не по пръстен, както е

обичайно в новелата, а по тайната за направата на съпружеското легло. Паралелно с това прислужницата Евриклея познава Одисей по белег от рана и героят обтяга лъка, което не е по силите на женихите. Така в „Одисея“ мотивът узнаване нараства в цяла поредица от събития.

Формално гледано, поемата се дели на две части. Една основна — историята за Одисеевото завръщане и свързаната с нея история за отмъщението на женихите, и втора — епизодът Телемах търси Одисей в Пилос и Спарта.

Литераторите, които подхождат аналитично към Омировото творчество, виждат в частта, заемаща първите четири песни, отделно създадена и по-късно прибавена поема „Телемахия“. Според тях в нея е разработен вариант на страничен епизод от новелата за завръщането на мъжа, в която се разказва как при връщането си бащата бива посрещнат от сина. Според една версия, опазена в немския средновековен епос — поемата за Хилдебранд, синът не го познава, двамата влизат в стълкновение и бащата бива убит.

В малко изменен вид тази версия е разработена в киклическата поема „Телегония“ (VII век пр.н.е.) и в драмата на Софокъл „Смъртта на Одисей“, които не са достигнали до нас. Според тази версия Телегон, синът на Одисей от Кирка, тръгва да търси баща си. Дватама се срещат, не се познават, влизат в двубой и Телегон убива Одисей. След това той пристига в Итака, отвежда Пенелопа и Телемах на острова на своята майка, където се оженва за Пенелопа, а Телемах оженва за майка си Кирка. Тъй завършва според тази твърде архаична версия историята на Одисеевото семейство.

Литераторите-аналитици смятат, че този сюжет е бил известен на поета на първите четири песни на „Одисея“ и че той развил своята история за Телемах, заемайки от него мотива за търсенето на бащата. По този начин поемата на Омир се свързвала с вече съществуващата „Телегония“, независимо че иначе първите четири песни оставали без органическа връзка с останалата „Одисея“.

Но действителното отношение между двете части е твърде сложно. Според едно тълкование имената Телемах и Телегон възникват първоначално като епитети на Одисей (те означават „далекобоец“ и „далекороден“) и едва по-късно се откъсват и персонифицират в негови синове от Пенелопа и Кирка. Така че в произхода си пътуването

на Телемах е част от вероятно Одисеево пътуване. И в този смисъл то е сродно със сюжета за връщането на героя.

Най-важният аргумент на аналитическия възглед, че първите четири песни, т.нар. „Телемахия“, са по-късно присъединени към „Одисея“, е двойният съвет на боговете в началото на първа и на пета песен. На първия съвет по молба на Атина Зевс се погрижва за завръщането на Одисей, пращайки на остров Огигия Хермес, който да накара Калипсо да пусне своя пленник. Но в първа песен Атина отива в Итака при Телемах, за да го подбуди да се отправи на път в търсене на баща си, а Хермес отива да изпълни мисията си едва в пета песен, след като съвещанието на боговете бива повторено.

Днес знаем, че това повторение не е белег за шев, останал след по-късно извършеното присъединяване, а похват за представяне на успоредни действия, изобщо характерен за епическия тип повествование. При това „Одисея“ неслучайно се открива с разказ за събитията в дома на Одисей. Омир иска да покаже последствията от неговото отсъствие. То е предизвикало бъркотия и в неговия дом, и в работите на острова. Това положение на нещата естествено сочи към възмездие и то се замисля между Атина и Телемах още в първа песен.

Пътуването на Телемах, показано в трета и четвърта песен, е *ретардация*, която също не е без смисъл. Младежът се среща с герои, участвали в Троянската война. Представят се в контрапункт други преживявания и мъки. На техния фон преживяванията на Одисей придобиват по-общ смисъл. Телемах изслушва в Спарта историята за Менелаевите премеждия и разбира какво може да се случи на баща му. Накрая научава, че той е жив и се завръща укрепнал духом в Итака, а Атина му помага във всичко, все едно, че е самият Одисей.

Друг пункт в подкрепа на аналитическите възгледи за по-късно присъединяване на части към евентуална по-ранна и по-непространна „Одисея“ е двадесет и четвърта песен. Още в античността се смята, че крайт на двадесет и трета песен, когато Одисей заспива до Пенелопа, бележи естественото завършване на сюжета и че двадесет и четвърта песен се явява неорганично продължение.

Но със завръщането на съпруга и възстановяването на семейното щастие завършва само старинната новела. Не бива да се забравя — завърналият се е също цар и това, което е сторил, отмъщението, е благо само в тесен личностен план. Героическият епос се интересува от

героя и като изразител на колективното благо. Има нужда редът да се възстанови и на обществено равнище. С това именно се занимава двадесет и четвърта песен на „Одисея“, в която се открива нова, обществена колизия между царския дом и недоволните граждани на Итака, роднините на избитите женихи.

Смисълът на продължаването на сюжета се долавя от разположението на основните събития — на Одисей е нанесена вреда, той се завръща в дома си и я отстранява. Вредата е нещо комплексно — домогват се до съпругата му, пилеят имуществото, създават бъркотия на острова. Респективно на това и целите са няколко — най-напред достигането на дома от скиталеца, после справянето с враговете. Тази втора цел има две фази — обикновената победа и възмездието, след нея примирението с роднините на женихите и успокоението в Итака. Затова „Одисея“ има няколко края. Разказът за скитането на мъжа по чужди земи завършва още в петнадесетата песен, когато Одисей достига Итака. Вторият край е победата над женихите и узнаването с Пенелопа. Третият — примирението с гражданите на Итака. Респективно на това поемата започва и в първа песен, но и в пета, когато Одисей тръгва на път от острова на Калипсо.

За епическото произведение е естествено да има няколко начала и няколко края. Това е белег не за компилативно организиране на цялото, а за комплексността на епическия сюжет, който протича на няколко нива. В „Одисея“ Омир разказва една история за завръщането на съпруга и друга история за царя на Итака и собственика, за героя, воювал при Троя, фигура идеал за някакъв колектив, сама подплатена с колективен дух. Между индивида и царя Одисей има известно разцепление, естествено несъвпадение. То е отпечатано и в комплекса на започването, протичането и завършването на поемата.

Разбира се, епическото цяло се гради по особен начин — с много скрити сравнения, повторения и паралели. Често те остават неусетени от съвременния читател и това именно поражда впечатлението, че произведението е некомпактно. Така че, когато се наблюдава художествената организация на „Одисея“, непременно трябва да се има предвид, че тя не е изпълнена с обичайните за съвременната литература средства. В случая действа и една музикална лайтмотивна техника, която е може би най-неуловимата художествена струя в поезията на Омир.

Също както в „Илиада“, и в „Одисея“ човекът е белязан преди всичко от пленителна непосредственост. Един поетически къс, срещата на Одисей и Навзикая в началото на шеста песен, разкрива силата на тази простота. Но островът на феаките е все пак утопия. Човекът в „Одисея“ познава изнурителния труд и принудата на глада, унижението, подигравката и бедността. Има скъсани дрехи в неговия свят, просяци и развратни жени. Човекът тук е по-съсредоточен в малките си цели и може би заедно с това се раждат измамата, хитростта и двуличието. В „Одисея“ има хора, обикновени в своята доброта и вяност или в алчността и наглостта си.

Има и един герой в първичния смисъл на думата — *Одисей*. Но той не може да бъде само герой и човекът в него е в известно разцепление с традиционното героическо начало. Исторически гледано, Одисей събира в себе си много човешки образи — безименния приказан корабкрушенец, древния егейски моряк, един културен герой, някакъв рицар от микенско време, може би действително воювал при Троя, финикийски пират и търговец и най-после йониец, който се отправя към нови земи. Одисей е любим герой на йонийските търговци и моряци и неговата находчивост, практическият му дух са фактически техните реални качества.

Изобразяват го обикновено с брада и с кръгла шапка, каквато носят елинските моряци. Трябва да си го представяме не много висок, силен и, разбира се, красив. Външността му буди възхищението на феаките и на Телемах той се показва с помощта на Атина прекрасен. В зряла възраст е, морето му е отнело половината сила, но излиза на състезанието у феаките и побеждава, макар и не в дисциплините, които подхождат на младата възраст. В чертите на Одисеевата физика действа идеалът — и в епическото време, и по-късно, в епохата на класиката, добродетелите на духа се осезават във високите качества на тялото.

Одисей е типичен дребен владетел, може би васал на по-могъщ цар от микенското време, или цар от вековете на прехода от второто към първото хилядолетие пр.н.е. Една от целите му е да си върне властта и имуществото. За поета това е справедливо действие, оттук и оправданието на жестокостта към женихите, които разпиляват, и към слугите, които им помагат. Оттук и положителната трактовка на слугите Евмей и Еврикляя. Правото да се брани собствеността е

осветено в края на поемата с божията намеса, без която Одисей може би нямаше да се справи с бунта на гражданите на Итака.

Поетът желае победата на Одисей, затова я представя справедлива и успешна. Това е романтическа трактовка на реалното право, но в нея по-ясно, отколкото в епизода с Терсит в „Илиада“, звучи историческата истина — бунтът се ражда от разслоението, съпътства чувството за собственост. Разбира се, собственичеството на Одисей все още не е отрицателна черта. Героят е изразител на интересите на колектива. Той е интимно близък с подчинените, връзката му с тях е пряка и уважението, на което се радва, идва от сърцето.

В личността на Одисей действат почти всички типове на човешка дейност в ранна Елада. Той е моряк, колонизатор с практически дух, който гледа земята на циклопския остров със съжаление, че не му принадлежи, за да я обработи. Той е войн, тръгнал с плячка от Троя. Също и пират. По чудесния обрат на обстоятелствата е загубил заграбеното, но дарен от феаките, се завръща в Итака тъй, все едно, че пристига направо от Троя. Вълнува го материалната стойност, щом пресмята насаме с какво го е почел Алкиной. Стопанин е. Сред лозите и ябълковите дръвчета в градината на баща си е по-сигурен, отколкото в търбуха на дървения кон. Като своите далечни прадеди, които приближили морето с боязън и дълго живели далече от брега, в сърцето си Одисей е земеделец. Така трябва да се разбира и носталгията по Итака. Но той изпитва и друга жажда — да види много неща, да пътува.

Образът се изгражда с парадокс. Макар да се бави, Одисей е отправен към дома си и макар да приближава дома, продължава да се бави. Бави го една сила — гневът на Посейдон. Тя е митически израз за ужаса, който изпитва йонийският моряк от морската стихия. Но тя е и сюжетно средство. Ако липсваше премеждието, ако към нови земи го подтикваше не външна сила, а собственото любопитство, как щяха да бъдат удържани в правдоподобно единство чертите на любознателния пътешественик и лелеещия топлината на дома стопанин? При тази постановка е напълно разбираемо, че Одисей иска да се завърне и че против волята му се случва да скита тъй дълго по света.

Щом не по свое желание обхожда толкова земи, следователно само божество може да го върне в Итака. Нужна е противоположна

сила, която да действа в угода на героя. Одисей скърби на брега на морето, но стои. За да потегли от острова на Калипсо след седемте години не съвсем неприятен плен, бива взето решение в съвета на Олимп. Желанието на героя се обективира митически.

На пръв поглед Одисей зависи напълно от своята покровителка Атина. Тя подготвя всичко сама, приема нови образи, съобразява и с трогателно упорство осъществява добрините на героя, а той само се ползва от нейната протекция. Но не е точно така. Често богинята отсъства и героят се справя сам. От друга страна, не бива да се изплъзва от погледа, че отношенията им са човешки, облъхнати от почти любовна интимност.

Но колкото и привлекателна да е в превъплъщението, в които се явява пред Одисей, Атина е конвенция. Тя е предметното понятие за щастливата съдба и социалната сила на героя, предварително осигуреното стечение на обстоятелствата. Извадена от митическия сюжет, тя е равностилна на това, което бихме изразили с изречението „върви му на Одисей“. Ако можеше да бъде представен напълно реално, героят сам щеше да се досеща за всичко, на което го подучва Атина.

В епоса това предметяване е целесъобразно. Омир не може да представи пораждането на предстоящото събитие от сноп възможности. Затова човешката съдба изглежда предварително решена. За да се осъществи щастливата бъднина на героя, нужно е да се означа предварително в образа на богинята-покровителка. При това положение за Одисей остава предимно съзерцанието и пасивното изстраждане.

Но той притежава и качества на божеството-покровител. На брега на Итака двамата се надлъгват в някаква омая от подвижността на въображението си и Одисей, който иначе се държи като послушно дете, намира смелост да укори Атина, задето толкова дълго се въздържа да му помага.

Собствената му активност се проявява най-напред в ума му. Това е ум с много проявления. Одисей е жив и любопитен. Любознателност го отвежда в пещерата на Полифем. Но това качество преминава и в находчивост. На Одисей принадлежи изобретението да чуе, привързан към мачтата, губителното пеене на Сирените. То може да възникне само в ум, пропит в еднаква степен от любопитство и хладен разсъдък.

И ако в други случаи Атина му подсказва, прежеждието в пещерата на Полифем Одисей разрешава сам със собствения си ум в поредица хитрости, връх на която е филологическият каламбур да се нарече „Никой“.

Умът му се проявява и в умението да разказва. Както твърди Омир на едно място, разказът е лъжа, която прилича на истина.

Героят има нещо от качествата на аеда и на самия поет, щом феаките смятат, че разказва като „същ песнопевец“.

Находчив и изобретателен, с несломима мисъл Одисей продължава в човешки план двойствеността, на която в „Илиада“ имат право само боговете. В „Одисея“ лъжата и хитростта не се възприемат за отрицателни качества по принцип. Те са проява на ума на героя, функция на разсъдъка, преодоляващ преградите по пътя към щастието. Многоопитният мъж използва неистината като инструмент със същата сръчност, която имат ръцете му, когато сковава брачното легло и сала, за да потегли от Огигия. Физическото умение естествено преминава в подвижността на ума. Преструването е умствена сръчност, защото истината не се чувства само като даденост. Тя е активно състояние, включва целта, както и средствата за постигането ѝ.

От десетте години скитане по света осем Одисей прекарва в прегръдките на Кирка и Калипсо. Наистина не може да избяга, колкото и да го влече родната земя. Но все пак той се бави подозрително дълго, ако „Одисея“ не само условно се счита за поема на съпружеската вяръност. Дали в непротивопоставянето на носталгия и жажда за удоволствия не се осветява негласно правото на мъжа да се чувства свободен, когато е далече от дома?

Проблемът е привиден, защото Одисей и Пенелопа не са свързани според съвременната представа за вяръност, а в една форма на брачна връзка, която вече е история. Съпругът Одисей се завръща не просто при красивата съпруга, а при стопанката, при пазителката на бащиното огнище, при създателката на неговия наследник. Субективната привързаност към Пенелопа се усилва от тия строги съдържания на брачната връзка. Затова, завърнал се при нея, Одисей безхитростно разказва и за любовния плен при Кирка и Калипсо. Пенелопа не се съмнява във верността му, тъй като я разбира не в тесния план на емоционалното равенство между мъжа и жената, както я разбираме ние. Субективната привързаност на съпрузите Одисей и

Пенелопа допълва обективната, социално обусловената вярност, която ги свързва.

Именно тази вярност подлага на изпитание Омир при Кирка и Калипсо, както и при феаките. Никакъв друг свят, колкото и свършен да е, дори безсмъртието не могат да отклонят героя от щастието на първичната свързаност със земята и родните. Затова, върнал се в своя дом, Одисей се завръща и при сина си Телемах, и при баща си Лаерт. Синът, съпругата и бащата са трите съставки на това лично щастие, което толкова силно е изпълнено с битието на рода.

Нищо по-съответно за хитроумния герой от находчивата *Пенелопа*. Омир казва, че надминала всички прославени с хитростта си жени на древността. Историята с разтъкаването на платното повтаря притворството на Одисей сред жените. Тя е достойна за този, когото чака, и се издига до неговия героизъм в покоя на женската съдба. Дори надвишава Одисей. Архаическият мъж има право на живот и на смърт над съпругата, но функциите на пазителка на огнището и домашните богове, на продължителка на рода я обожествяват. Пред покоя на нейната природа съпругът, който има право да се отдалечи от дома, изглежда слаб и несвършен.

Това обяснява ритуала на *узнаването* между Одисей и Пенелопа. Той е облъхнат от напълно разбираемо колебание. Минали са двадесет години, външността на Одисей не е същата, има измамници. Нормално е Пенелопа да проявява недоверие, то е и качество на ума. По същия начин и Одисей се отнася с недоверие към думите на Атина. Но театърът на узнаването между двамата съпрузи е също условност, той включва акта на приобщаването на откъсналия се от дома, завръщането в света на вещите, създадени от него и от предците му. То не може да стане изведнъж, в изтеклото време домашният свят се е отчуждил от своя стопанин.

Одисей не прилепва механично към този свят. Има нужда от ритуал на очистване от чуждото. Колкото по-високо се изкачва Одисей в йерархията на дома, толкова по-условен става актът на освобождаване от разлъката. Старото куче веднага познава господаря си, защото е само животно. Не особено условно е узнаването между Одисей и роба Евмей. На Телемах и Лаерт героят се разкрива сам и те направо му вярват. Докато Пенелопа изразява душата на дома. Това я задължава да извърши нещо като обред, да постъпи строго, с известно

подчертаване като че ли на вината за тъй дългото отсъствие. Освен че проверява истината, тя сякаш отново го прогласява за съпруг.

Колкото до самия Одисей, настъпва време, когато някои от качества му придобиват отрицателен смисъл. В т.нар. киклически поеми вече го представят лъжлив и алчен, отмъстителен и жесток. Той става причина да отсъдят на него вместо на Аякс оръжието на Ахил, причинява смъртта на Паламед и постъпва жестоко с троянците след превземането на Троя. Философите Питагор, Ксенофан и Хераклит не го обичат. А в епохата на трагедията в Атина често го представят като подлец, софист и демагог. В драмата „Филоктет“ на Софокъл той е безскрупулен комбинатор, който знае само една ценност — да се стреми към поставената цел.

В очите на гърка от епохата на атическата класика това е отрицателно качество. По-късно философите-киници и стоици му връщат положителната окраска и също като Херакъл през цялата античност той служи за идеал със своята борбеност и самостоятелност.

Основанието толкова времена и толкова поколения да харесват творбите на Омир трябва да се търси в тяхната многостранна, многопроблемна природа. Но те са вечно четиво не поради отделното — една мисъл, идея, настроение или чувство, нито поради механичното натоварване с идеи и чувства. Главното е, че тия отделни неща, които могат да се открият и в други велики произведения, в Омировите творби са вложени в целостността на единно творческо дело. Вложеното е осмислено естетически, притежава художествено битие. Отдалечени от средата, която ги е породила, идеите, човешките преживявания и историческият опит са прераснали в термини на цялостно жизнеутвърдително възприятие с нормативен характер. Тъкмо затова, когато попаднат в нова културна среда, Омировите епопеи пораждаат проблеми, които не са поставени в тях.

Богдан Богданов

ПЪРВА ПЕСЕН

СЪВЕЩАНИЕ НА БОГОВЕТЕ. АТИНА ПООЩРЯВА ТЕЛЕМАХ

Музо, запей ми за оня герой многоопитен, който
странствува дълго, откакто порути свещената
Троя,

и опозна градовете, ума на безбройните хора,
толкова мъки в душата си той по морето понесе,
5 своя живот да запази, другарите вкъщи да върне.
Тях не успя да избави, напусто му грижите бяха.
Грозната участ сами си навлякоха чрез
светотатство —

ядоха гойните крави на Хелиос Хиперионов
те заслепени. Отне им часа на завръщане богът.
10 Ей за това разкажи ни, божествена дъще на Зевса!
Всичките други, които избягаха сигурна гибел,
бяха си по домовете, далече от бран и талази.
Него единствен, бленуващ за родния край, за съпруга,
светлата нимфа Калипсо напразно задържаше
силом

15 там в пещерата дълбока с надежда съпруг да ѝ
стане.

Но кръговратът годишен доведе година, в която
бяха безсмъртните вече отсъдили той да се върне
(но и в Итака не щеше сред своите близки да свърши
страшните свадии!). За него изпитаха жал боговете

—
20 всички освен Посейдон. Неотстъпно преследваше
богът

с гняв Одисея божествен, додето в родината
стигне.

Тъкмо веднъж Посейдон посети етиопци далечни
(те на самия предел на света са, на две разделени —
слънцето гдето захожда, живеят и гдето изгрява).

25 Там получаваше той в хекатомби овни и волове
и се любуваше седнал на пира. По същото време
всички останали бяха в чертога на Зевс олимпийски.
Първи започна бащата на хората и боговете,
след като в себе си той си припомни за славен

Егиста

30 (него съсече Орест, знаменитият син на Атрида).
В спомен за него Кронион така на безсмъртните
рече:

„Чудно, че смъртните хора за всичко винят
боговете!

Идело злото, възкликват, от нас. Но нали чрез
безумство

мимо съдбата нерядко глупците си мъки навличат?

35 Мимо съдбата Егист на Атрида законна съпруга
грабна, а него погуби, щом родния праг той
прекрачи.

Ние го предизвестихме за неотвратимата казън
(беше ни пратеник Хермес, сразителят зорък на
Аргус),

да не убива мъжа, да не му похищава жената,

40 че за Атрида отплата Орест ще потърси, когато
вече съзрял закопнее за своята мила родина.

Ние напразно вещахме чрез Хермес! Отблъсна в
сърцето

този разумен съвет, но за всичко Егист бе наказан.“

Тъй му отвърна Атина, богинята бляскавоока:

45 „О всемогъщи наш татко Крониде, върховен
владетел!

Истина, той си заслужи напълно такава погибел.

Нека така да погине и всеки подобен злосторник!

Но ми повече сърцето за мъдрия мъж Одисея.

Клетникът страда отдавна разлъчен от своите
близки

50 в остров, далеч сред вълните стаен като пъп на морето.

В острова, с гъсти дъбрави обрасъл, живее богиня — щерка на страшния Атлас, познаващ навред из морето

тъмните бездни и здраво подпирац онези огромни стълбове, дето делят от небесния купол земята.

55 Щерка му пленник държи Одисея злочест безутешен.

Винаги тя го омайва с вълшебни и галени думи, свидна Итака дано да забрави. Бленува напразно той да съгледа дима, възвисяван от родна Итака, и за смъртта си неспирно копнее. Не се ли препъва

60 с мъка сърцето ти, Зевс олимпийски? Нали Одисей ти

жертвени дари за милост принесе край градските чълни

в ширната Троя? Защо си така разядосан, о Зевсе?“ Тъй ѝ отвърна Кронид, събирачът на облаци тъмни: „Странни слова излетяха, о дъще, из твоите устни!

65 Мога ли аз да забравя така Одисея божествен — с ум сред мъжете личи и принасяше толкова жертви

нам — боговете, които владеем нашир небесата.

Не! — Посейдон земедържец без отдих враждува с героя —

гневен, задето лиши от едничко око той циклопа.

70 А Полифем богоравен по своята сила преваря всички циклопи. Роди го свещената нимфа Тооса, щерка на Форкин, що бди над морето, вълнувано вечно.

С нея се беше сблизил Посейдон в пещера полуздрачна.

Ей затова Посейдон земедържец, макар че не иска

75 сам да погуби героя, го тласка далеч от родина. Но да помислим сега олимпийците тука задружно

как Одисей да се върне дома. Посейдон пък ще трябва

вече гнева да възпира. Че може ли да продължава той да воюва едничък против боговете всевечни?“

80 Тъй му отвърна Атина, богинята бляскавоока:
„О наш родителю, чедо на Кронос, върховен владетел!

Щом е наистина за блажените вече угодно своята родна земя Одисей многоумен да види, нека вестителят Хермес, сразителят зорък на Аргус,

85 в остров Огигия бързо да иде и да възвести там нашата твърда присъда пред гиздавокосата нимфа. Нека дома се завърне героят, кален в изпитните. Аз пък в Итака ще сляза и там на сина Одисеев с гняв ще изпълня сърцето и смелост ще влея в духа

му,

90 да събере на съвет дългокосите свои ахейци и да разгони той всички женихи, които му колят сбраните вкупом овци, бавноходите бици рогати. Ще го изпратя във Спарта, оттам в песъчливи

Пилос,

вест от мълвата да чуе — кога се завръща баща му, и да разцъфне за него сред хората слава велика.“

Рече тъй и на нозете си върза вълшебните златни вечни сандали, които я носеха и над водата, и над земята безкрайна в гальовния дъх на зефира. Бойното копие взе си, заострено с меден завършек, 100 тежко, грамадно, с което сломява пълчища от воини,

щом се над тях разгневи дъщерята на мощен родител.

От олимпийския връх като вихър се спусна Палада, та озова се в Итака до портата на Одисея — тъкмо пред прага на двора, в десницата с копие медно,

105 образ на гостенин взела, на вожда на тафосци
Ментес.

Вътре Атина завари събрани женихите дръзки.
Местеха пулове те и безгрижно сърца веселяха
там върху кожи от бици, които сами са заклали,
а покрай тях глашатаи сновяха и пъргави роби.

110 Смесваха вино с вода във дълбоки стакани едните,
Другите с шуплести гъби почистваха сръчно
софрите

и върху тях пред мъжете дробяха камарите с
мръвки.

Най-рано пръв Телемах боговидин съгледа Палада.

Той сред женихите мълком седеше печален в
сърцето.

115 Мислено виждаше ясно родителя свой благороден —
най-сетне как се явява, женихите как той разгонва,
царския сан как запазва и в собствен дом пак
заповядва.

Тъй сред женихите в мисли унесен, съгледа Атина,
спусна се право към входа разсърден, че толкова
дълго

120 гост е принуден да чака на прага, пристъпи към нея
бързо, подаде десница и медното копие грабна.
Пръв Телемах заговори и рече словата крилати:
„Поздрав на теб, чужденецо! При нас ще останеш
за пира.

Що ти е нужно, ще кажеш, когато ни гозбите
вкусиш!“

125 Рече и тръгна напред, подир него Палада Атина.
След като влязоха двама в палата, високо въздигнат,
якото копие взе той и сложи пред стройна колона
вътре в хранилище, гладко излъснато, гдето немало
копия на Одисей, непреклонен в бедите, стояха.

130 После си госта поведе до трона, прекрасно изписан,
ленена тъкан постла, под нозете му столче постави.
Седна в кресло пъстроцветно до госта, далече от
други,

странникът да не попадне в съседство с надменна трапеза,

та отегчен от глъчта, да отблъсне храната, а сам той

135 вест да потърси за своя отсъстващ татко.

Ето робиня донесе пред тях върху сребрен поднос златен прекрасен кърчаг със студена вода за ръцете, после поля им самата и гладка трапеза подаде.

140 Хляба пък сложи пред тях икономка достопочтена, ястия пищни подбрала със радост от всички запаси.

Бързо дойде разпоредник, блюда нависоко понесъл всякакви златни стакани самият на масата тури, а глашатаят без отдих разливаше в чашите вино.

145 В залата шумно тогава нахлуха женихите дръзки и по кресла и столове насядоха те на редици.

А глашатаи поляха на всички ръце да измият, и на камари в панерки донесоха хляба робини, млади момци им наляха догоре стаканите с вино.

Мигом присегнаха те към готовите мамещи гозби.

150 Щом като своята жажд и глад утолиха напълно, нова наслада горещо в сърцата си те пожелаха — песни с китара и танци, украса за всяка гощавка.

Ей глашатай подаде звънливата лира на Фемий.

Пееше той по принуда сред безсрамни женихи.

155 Звънна по струните Фемий и почна пленителна песен.

Към сивоока Атина сега Телемах се обърна,

леко главата си сведе към нея, та друг да не чуе:

„Странниче скъпи, дали ще се сърдиш на моите думи?

Гледай едничката грижа на тези — китари и песни.

160 С леко сърце без отплата пилеят имота на оня, белите кости на който загиват далече по суша на дъждовете или ги подмята вълна на морето.

Ех, да го бяха видели, че идва отново в Итака, щяха да искат да бъдат нозете им много по-бързи,

165 нямаше тука да грабят и злато, и скъпи одежди.

Но той погина, застигнат от орис злощастна.
Утеха

нам не остава, дори ако някой от земните хора
каже, че той ще се върне. Помръкна деня му
възвратен!

Но откровено кажи ми и дума не скривай от мене!
170 Кой си? Отгде си? Градът ти къде е? Кои са баща
ти,

майка ти? Кораб какъв те доведе? С кои мореходци
в наша Итака доплава? Пред другите как се зовяха?
(Ти не си тука по суша пристигнал, от всичко е
ясно.)

Още това извести ми открито, добре да го зная:
175 пръв път ли идеш ти тук, или вече си бивал в Итака
гост на баща ми? Нерядко спохождаха нашата
къща

странници разни, със всички обичаше той да
общува.“

Тъй му отвърна сега совооката дева Атина:
„Всичко това ще разкрия пред тебе съвсем
откровено.

180 Ментес зоват ме, а мъдрият цар Анхиал ми е татко.
Славя се аз, че господствам над веслолюбивите
тафци.

Тука пристигнах току-що на кораб с другари и
плавам

по винобагро море към народи от чужди езици.

Мед ще подиря в Темеса, а возя сребристо желязо.

185 Бързия кораб оставих в полите на Нейон гористи,
в залива Рейтрон ме чака — далеч от града, пред
полето.

А се гордея, че още отдавна бащите ни свързват
връзки на гостоприемство. Когато спходиш
Лаерта,

този герой престарял, ще научиш от него сам
всичко.

190 Вече той, казват, не ходел в града, а си бремето
влачел

вън по полето с ратайка старица, която му носи
ястие, още и вино, кога му натегнат нозете,
след като дълго е ходил по ръта на своето грозде.
Аз пък пристигнах, дочул от мълвата, че вече е в

къщи

195 татко ти. Но боговете навярно сред път са го
спрели.

Вярвай, не е на земята умрял Одисей благороден,
още живее героят, изгнаник сред морски простори
в остров, стаен сред вълните далече. На хора
враждебни,

диви мъже, той е все още в плен против своята воля.

200 Но ще предскажа на тебе това, що в душата ми
влагат

днес боговете безсмъртни, и то ще се сбъдне без
друго —

вярвам, макар че не съм ясновидец и птицегадател.

Дълго той няма далеч да остане от мила родина.

Пак ще се върне, дори да му сложат железни вериги.

205 Изобретателен, все ще измисли той някаква
хитрост.

Но откровено кажи ми и дума не скривай от мене.

Толкова снажен, нали си телесният син Одисеев?

Чудно приличаш на него в главата, в очите
прекрасни.

Ясно го помня, на гости един друг си ходехме често

210 още преди да отплава за Троя, където и други
най-благородни аргейци се втурнаха с кораби вити.

Но след това не видях Одисея, ни той ме е срещал.“

А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:

„Всичко пред теб, чужденецо, съвсем откровено ще
кажа.

215 Моята майка разказва, че аз произхождам от него.

Но сам не зная. Та кой ли със сигурност знае рода
си?

Все пак желая да бъда наистина син на щастливец,
който сред своя имот ще достигне до старост
дълбока.

Но ако искаш да знаеш, от тези, които са живи,
220 най е злощастен сега според хората моят родител.“
Тъй отговори Атина, богинята бляскавоока:
„Не! Боговете не искат за бъдните дни да остане
твоят род жалък, щом син като тебе роди
Пенелопа.

Но откровено кажи ми и дума не скривай от мене:
225 що означава глъчът и тълпата? Защо ти са нужни?
Пир или сватба уреждаш? Не е то забавна гощавка.
Мен ми се струва, в дома ти безчинствуват гостите
дръзко.

Всеки порядъчен мъж яростта си не ще овладее,
тук ако дойде и види това им позорно държане.“
230 А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:
„Страннико, щом като питаш, то аз ще ти кажа
открито:

някога беше домът ни препълнен с богатства и
тачен

беше от всички, когато живееше тука баща ми.
Но боговете в гнева си са вече отсъдили друго,
235 този герой без следа от очите на всички укриха.
Нямаше аз да жалея смъртта му дотолкова много,
паднал да беше в земята троянска в кръг на другари
или в ръцете на близки, когато завърши войната.
Гробна могила над него ахейци щяха да вдигат,
240 щеше синът му навеки сред слава велика да грее.
Но похитен е той вече безславно от харпии бесни.
Тръгна, изчезна, забравен от всички, на мене остави
сълзи и скръб. Но не жалея, не стена аз само за него.
Ах, боговете и други тревоги на мен причиниха:
245 колкото златни владеят различните острови тука

първите хора на Сама, Дулихий, гористият Закинт,
още които сега управляват Итака скалиста,

искат на моята майка ръката, съсипват дома ни.
Нито тя явно отблъсква такава натрапна
женитба,

250 нито и силите стигат да вземе да вземе решение
твърдо.

Те пък пилеят имота, а сетне и мен ще разкъсат.“

С негодувание тъй му отвърна Палада Атина:

„Клетнико, колко ти липсва баща ти, отдавна
отсъстващ,

тежка ръка да стовари връз тези безсрамни
женихи!

255 Ех, да се върнеш днеска и тука да спреш пред
прага

с двете си копия в длани, заварден със шлема и
щита!

Тъкмо какъвто за пръв път в палата ни аз го
съгледах,

щедро тогава сред пира тешеше сърцето си с вино.

Беше дошъл от Ефира — от Илос, сина на Мермера.

260 Също за там Одисей бе отплавал на бързия кораб,
мъжеубийствено биле да търси, с което да може
медни стрели да напойва. Отказа отровата Илос —
той се боеше в душата си от боговете всевечни.

Моят баща му я даде от искрена обич и дружба.

265 Ех, да се беше такъв Одисей пред женихите мярнал,
щеше да стори живота им кратък и бракът им
горък!

Всичко обаче лежи върху skutите на боговете —
той за страхотната мъст ще се върне ли в своята
къща,

или пък не? А на тебе предлагам сега да помислиш

270 как от палата далеч да прогониш тълпата женихи.
Слушай какво ще ти кажа и смело пристъпай към
дело:

утре в зори призови на площада ахейците храбри,

всичко яви, боговете свидетели нека да бъдат.

Искай да се разотидат женихите по домовете

275 и ако твоята майка желае повторна женитба,
нека се върне в дома на родителя много заможен.
Там да приготвят тогава женихите нейната
сватба

с много жертвени дари, прилични за скъпата щерка.
Тебе пък мъдро съветвам, дано да послушаш съвета:
280 двайсет гребци нагласи върху най-издръжливия
кораб,
бързай тогава да дириш баща си, отдавна изчезнал.
Все ще дочуеш за него от смъртен или от мълвата

—
тя е вестител на Зевса и шепне словата му вредом.
Най-напред в Пилос иди да разпиташ великия
Нестор,

285 в Спарта оттам потърси злокъдрия цар Менелая,
който се върна последен от вси меднобронни ахейци.
Чуеш ли ти, че баща ти е жив и че той се завръща,
Мъката твърдо понасяй година, но пак го дочакай.
Чуеш ли ти, че не е между живите и че е мъртъв,
290 бързо върни се обратно в обичната твоя родина,
гробна могила му насипи с дарове погребални,
както е редно, тогава склони Пенелопа за брака.
След като всичко изпълниш и всичко щастливо
завършиш,

виж помисли до ума и сърцето си ти се допитай
295 как до един да изтребиш женихите в твоята къща

—
с хитра измама или открито със сила. На тебе
възраст момчешка надрасъл, детински игри не
приличат.

Знаеш, че в целия свят се прослави Орест богоравен,
щом отмъсти на Егист, на коварния отцеубиец,
300 който лиши от живот прочутия негов родител.
Но и на тебе, мой друже, прилича, прекрасен и
снажен,
да се покажеш и твърд, да те хвали от внуците
някой.

Време за мене настана при бързия кораб да ида.
 Моите спътници сигур ме нетърпеливо очакват.
 305 Имай за другото грижа ти сам и помни що ти
 рекох.“
 А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:
 „Виждам говориш пред мене, приятелю, с обич
 сърдечна
 както баща пред сина си, аз няма това да забравя.
 Само за малко почакай, макар и да бързаш за пътя.
 310 Първо се тук изкъпи, освежи, насити си душата,
 весел към кораба после ще тръгнеш, когато ти
 връча
 скъп и прекрасен подарък за спомен от нашата
 дружба,
 както приятеля гост домакинът приятел дарява.“
 Тъй му отвърна Атина, богинята бляскавоока:
 315 „Не! Не задържай ме вече, аз трябва веднага да
 тръгна.
 Скъпите дари, които на драго сърце ми отреждаш,
 щом се завърна, тогава ще взема дома да ги нося
 спомен от тебе, а равни и ти ще получиш тогава.“
 Рече и тръгна Атина, богинята бляскавоока —
 320 въз излетя като птица незрима, на него пък вдъхна
 сила и смелост в гърдите, за скъпия негов родител
 по-ясен спомен събуди. А щом се размисли дълбоко,
 смаян досети се той, че е с някой небесен беседвал.
 И богоравният мъж към женихите тръгна веднага.
 325 Песен редеше пред тях песнопоецът славен.
 Безмълвно
 слушаха, седнали, всички за пътя обратен от Троя,
 който Атина Палада отсъди за гръцките воини.
 В горните свои покои дочу вдъхновената песен
 Пенелопея дори, на Икарий разумната щерка.
 330 Спусна се тя неудържно надолу по стръмната
 стълба,
 но не сама, че до нея вървяха две нейни робини.

Щом пред женихите долу жената божествена
слезе,

спря до гредата въз прага на залата, зидана яко,
двете ланити закрила с блестящото було, а редом
335 вдясно от нея застана робиня, а друга отляво.

После със сълзи в очи на певец божествен тя рече:
„Фемие, толкова други пленителни песни ти знаеш
за богове и герои, които певците възславят —
хайде, запей ми от тях пред събраните тук и мълком
340 нека те виното пият. Но повече ти не мъчи ме
с тази мелодия тъжна, тя вечно ми къса сърцето.
Мене съдбата ориса да страдам най-неутешимо:
в спомени вечно копнея за образа скъп на съпруга,
който се слави нашир по Елада и в целия Аргос.“

345 А Телемах разсъдливият тъй отговори веднага:
„Майко, защо на певец любим забраняваш да пее,
както сърцето му иска? Не са ни виновни певците,
Зевс е виновен едничък, че той вдъхновение праща
на възвисените хора по собствена воля. На Фемий
350 ти не сърди се, че пее за злата съдба на данайци.
Ето пред всичките песни най-гръмка възхвала
намира

винаги песен, която звучи за слуха като нова.

А ти въздържай сърцето и слушай гласа на певеца.

Не Одисей сам загуби деня на завръщане вкъщи —

355 паднаха с него край Троя и множество други герои.
Горе сега ти върни се и своите работи гледай —
хурката, още и стана, нареждай на всички робини
ревностно там да се трудят. Речта на мъжете
подхожда,

главно на мене, че аз разпореждам на цялата къща.“

360 Смаяна майката тръгна обратно към своите стаи
и си премисли дълбоко разумната реч на сина си.
Щом пък в покоите горе възлезе със двете робини,
за Одисея, съпруг жадуван, рида тя додето
сладостен сън ѝ Атина разля върху морните клепки.
365 И зашумяха след нея женихите в тъмната зла —

сластно желяеше всеки легло да дели с Пенелопа.
А Телемах разсъдливият тъй отговори веднага:
„Чуйте, безкрайно нахални женихи на моята майка!
Нека сега продължава гощавката и веселбата!

370 Шумната глъч прекратете, защото такъв
песнопоец
пълни душата със сладост, на бог той е равен по
песен.

Но призовавам ви утре в зори за съвет на стъгдата
всички и там ще ви кажа направо аз своите думи:
вън от палата веднага! Търсете си пиршества
други!

375 Ваши богатства пилейте, сами се канете взаимно!
И ако по е приятно за вас, ако по е угодно
само неволник един да съсипвате неотмъстени,
хайде, рушете! Но зов до всевечните аз ще отправя,
та начаса да ви Зевс отмъсти за делата позорни.

380 Знайте, че тука дома ще загинете вие мърцина.“
Тъй им надума. И всички женихи прехапаха устни,
смаяни от смелостта и от думите на Телемаха.
Но Антиной, на Евпейта синът, му отвърна тогава:

„Сигурно, теб, Телемахе, сами боговете подучват
385 тъй да се перчиш пред нас и големи слова да
говориш.

Само дано над Итака, от морски вълни обградена,
Зевс не даде да царуваш, макар че е твое
наследство.“

А на това Телемах разсъдливият бързо отвърна:
„Ти, Антиное, дали ще се сърдиш на моите думи?

390 Чуй! Ако Зевс отреди да царувам, приемам с
готовност.

Мислиш ли ти, че това е за хората най-неприятно?
Та да царуваш нима е противно? В чертога си царят
бързо натрупва богатства, на почит е той сред
мъжете.

Но без съмнение има в Итака, с вълни обградена,
395 властници още мнозина ахейски — и млади, и стари.

Цар изберете от тях, ако днес Одисей е загинал.
Аз ще остана стопанин над нашата собствена
къща,

също над робите, що Одисей завоюва за мене.“

А Евримах, на Полиба синът на това отговори:

400 „Знай, Телемах, лежи върху скутите на боговете
кой занапред ще е цар над ахейците в остров Итака.
Своето ти ще запазиш и своето ти ще владееш.
Надали някой ще дръзне да дойде и граби насила
твойте имоти, додето мъже населяват Итака.

405 Но аз, любезни желая за странника да те попитам:
кой и къдешен е гостът? Коя е страната му родна?
Где е родът му и орната бащина почва?

Може би вест ти донесе, че твоят баща се завръща,
може би иде в Итака по някаква работа лична?

410 Как ненадейно изчезна, съвсем не почака да свържем
с него познанство. Но явно не беше видът му
незнатен.“

А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:

„Не, Евримахе! Не ще се завърне в палата баща ми!

Вече не вярвам на вестите, отдето и те да
пристигат,

415 нито желая да слушам поличби, макар че ги търси
моята майка — тя вечно в чертога гадателки вика.

Гостът, когото видяхте, е бащин приятел от
Тафос.

Ментес зоват го, а мъдрият цар Анхиал му е татко.

Слави се той, че господства над веслолюбивите
тафци.“

420 Рече така Телемах, но познал бе богинята вечна.

Танца и бодрите песни женихите пак подкачиха
и веселяха се с вино в очакване вечер да дойде.

Тъкмо се тъй веселяха и тъмната вечер се спусна.

Станаха всички тогава да идат дома за отмора.

425 А Телемах се отправи към своята спалня висока,
дигната в ширния двор върху място, за взора
открито.

Там са запъти за отдих, отдаден на множество
мисли.

С факел запален пред него вървеше грижовната
вечно

Евриклея, на Оп дъщерята, сина на Пизенор.

430 Беше я купил Лаерт преди време със свое имане
в нейната младост и хубост за двадесет бика. В
палата

той я ценеше наравно с приличната своя съпруга,
но да не сърди жена си, легло не поделяше с нея.

С факел запален вървеше тя близо. От всички робини
435 най го обичаше тя, че го гледаше още от детство.

Щом той отвори вратата на здраво строената
стая,

седна във своето ложе, съблече си меката дреха
и я предаде в ръцете на вярната стара робиня.

Тя пък хитона по гънки надипли и леко приглади,
440 та до леглото, с резба украсено, на гвоздей провеси,
стаята бързо напусна и брънката сребърна дръпна,
дверите с нея притегли и с ремък притегна резето.
Цяла нощ сам Телемах на леглото под овнешко руно
мислеше само за пътя, по който го тласна Атина.

ВТОРА ПЕСЕН

НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ НА ИТАКИЙЦИТЕ. ПЪТУВАНЕТО НА ТЕЛЕМАХ

*Щом се събуди зора розопръстта, родена из здрача,
скочи от своето ложе любимият син Одисеев,
дрехата той си облече, през рамото меча преметна
и на нозете блестящи превърза прекрасни сандали.*

*5 Прага прекрачи тогава подобен на истински бог и
на гласовитите свои херолди предаде повеля
да призоват на събрание с вик дългокосите гърци.
Гръмко ги те призоваха и бързо се стекоха всички.
След като шумно тълпата от хора изпълни
стъгдата,*

*10 тръгна и той за съвета със медното копие в длани.
Сам не вървеше. Зад него притичваха псета две
бързи.*

*С божеска прелест зареше вида му Атина Палада.
Ахваха всички мъже като видеха как той пристъпя.
Сториха старците път и той седна въз трона си
бащин.*

*15 Пръв пред събраните слово изрече героят Египтий.
Беше прегърбен от старост и много научил в
живота.*

*Копиеносец. Антиф бе любимата негова рожба.
Той с Одисей богоравен за конеобилната Троя
с кораби вити отплава, но него стръвнишки
циклопът*

*20 там в пещерата дълбока разкъса за сетна гощавка.
Трима той имаше още. От тях Еврином със женихи*

буйстваше. Другите двама работеха бащини ниви.
Но не престана Египтий да жали сина си загинал.
Старецът в сълзи за него започна така да нарежда:
25 „Чуйте, мъже от Итака, словата, които ще кажа!
Нито събрание, нито съвет се е свиквал, откакто
с кораби вити отплава оттук Одисей богоравен.
Кой ни е днес призовал? В затруднение кой се
намира?

Момък ли в цъфнала сила, в години на зрелост ли
някой?

30 Някаква вест ли е чул, че войска се задава, та иска
точно вестта да разкаже, която е първи научил?
Или желае съвет да предложи за дело народно?
Честен и благословен е безспорно. Дано от Кронион
щастие пълно получи, сърцето му както копнее.“

35 Рече. Зарадва речта му обичния син Одисеев.
Повече той не седя пожелала да говори веднага
и сред стъгдата застана. В ръката му скиптър
сложи

там глашатая Пизенор, изпълнен с разумни съвети.
А Телемах се обърна към стареца първом и рече:
40 „Този мъж, старче, е близо. Сега сам ще чуеш за
него.

Аз ви събрах, че за мене е мъката най-непосилна.
Нито съм някаква вест подочул, че войска се задава,
та за вестта да разказвам, която съм първи научил,
нито за дело народно желая съвет да предлагам.

45 Не, а за моята мъка! Нещастия две сполетяха
нашата къща. Едното: загубих баща благороден,
който над всички ви тука царуваше с бащина обич.
Втората напаст е много по-тежка, от нея домът

ни
скоро съвсем ще пропадне, имотът ще бъде
разсипан.

50 Моята майка задирят противно на нейната воля
дръзки женихи, потомци на знатните родове наши.

Нямат те смелост да идат в дома на баща ѝ
Икарий,

той дъщеря си обична, с богата прикя надарена,
да отдаде на угода на този, когото хареса.

55 В нашето жилище те на тълпи всекидневно
нахлуват,

колят безбройни волове, овци и кози угоени,
вечно пируват и пият искрящо вино без срама.

Нашият дом се пилее, защото сега тук ни липсва
мъж като моя баща Одисей да отблъсне бедата.

60 Ние по никакъв начин не можем от тях да се
браним,

явно, и после ще бъдем безпомощни и беззащитни.

Само да имах аз сила, наистина бих ги прогонил!

Ето неща безобразни се случват. Съвсем недостойно
рухва домът ни. Нима с мен не ще възроптаете вие?

65 Срамно поне да ви стане пред близките хора, които
близо до вас обитават. Но бойте се от боговете,
може би те за злините към вас ще обърнат гнева си!

Аз ви заклевам сега в олимпийския Зевс и Темида
(тя на събрания свиква мъжете и пак ги разпуска) —

70 спрете, приятели, нека оставен самотен, се мъча
в най-люта горест, освен ако моят баща благороден
вас, меднобронни ахейци, е с нещо нарочно обидил,
че и на мене с обиди нарочно отвръщате вие!

75 Що поощрявате тези? Наистина аз предпочитам
моя имот и стадата ми вие поне да ядете.

Тъй, ако беше, все нявга отплата от вас ще получа.

Чак дотогава в града би ви следвал с молба
настойчива

своя имот да получа, додето ми върнете всичко.

Само че вие слоите в сърцето ми скръб нецелима.“

80 Рече така разгневен и си жезъла наземи хвърли
с бликнали сълзи в очите. Покърти скръбта му
народа.

Всички седяха смълчани, не се осмеляваше никой
с груби слова да отвърне на тази реч на Телемаха.

Само един Антиной му отвърна със тежките думи:
85 „Хей, Телемахе, надут самохвалко, защо ни говориш
толкова дързостни думи, позора въз нас да
стовариш!

Никак не сме ти виновни ахейските знатни женихи.
Своята собствена майка вини, че изплита
коварства.

Трета година минава, и скоро настъпва четвърта,
90 тя откак мами ума на ахейската знатност.
Дава на всички надежда, на всеки отделно се врича,
праща му вести приятни, но друго в сърцето
замисля.

Още и тази измама наскоро скрои вероломно:
стана огромен положи в палата и почна на него
95 тънко широко платно да тъче, а на всички ни рече:
«Юноши, мои женихи (нали Одисей е загинал),
малко потрайте за тази женитба, додето
платното

аз изтъка, да не иде напразно събраната прежда.
То за героя Лаерт ще е плащ погребален, когато
100 крайно страдалния жребий на мъртвата дрямка го
случи,
укор към мен да не хвърлят ахейките после,
че без покров е погребан мъж толкова много
имотен.»

Рече така тя и леко предума сърцата ни храбри.
Истина денем тъчеше жената голямата тъкан,
105 но разтъкавала нощем платното под факел запален.
Мами ахейците тъй с хитрината три кръгли години.
Щом посред свита от хора настъпи четвърта
година,

тайната нам повери посветена във всичко робиня.
Ние я сварихме после да нищи блестящата тъкан.
110 Трябваше тъй да завърши, макар неохотно труда си.
Този ответ на женихите чуй, Телемахе, да знаеш
всичко в сърцето си сам, а узнаят и всички ахейци.
Своята майка върни и склони я да вземе жениха,

който баща ѝ избира и който на нея се нрави.
115 Но разиграва ли тя занаят с синовете ахейски,
от даровете надменна, които Атина ѝ даде —
опитност чудни творби да създава, и светъл
разсъдък —
хитрости тя да владее, които не знаем да имат
нито в дълбоката древност ахейците къдравокоси

—
120 както Алкмена, Тирò, тъй и с челния накит Микена,
—

не, ни една между тях Пенелопа не може по разум
да се равни — но сега хитрината не ще ѝ помогне.
Толкова те ще пируват от стада и богатства,
колкото тя не отстъпва от мисли, които гръдта ѝ
125 днес боговете втълпяват. За себе си слава велика,
вярно, ще стигне, но ти ще изгубиш огромно имане.
Няма оттука да мръднем, доде Пенелопа не вземе
мъж по сърце за съпруг между нас, синовете
ахейски.“

А Телемах разсъдливия тъй на това отговори:
130 „О, Антиное, не мога с принуда от къщи да гоня
тази, коя ме роди и откърми! В чужбина е татко —
жив ли е той или мъртъв не зная. Възмездие скъпо
аз ще платя на Икарий, пропъдя ли своята майка.
И ще разсърдя бащата, на демон мъстта ще
пробудя.

135 Щом Пенелопа напусне дома, ериниите страшни
тя ще повика. Ще стана за срама на всичките хора.
Не! От устата ми няма подобни слова да излязат!
Но ако вашата съвест почувствува тази неправда,
вън от палата веднага! Търсете си пиршества
други!

140 Ваши богатства пилейте, сами се канете взаимно!
И ако по е приятно за вас, ако по е угодно
само негодник един да съсипвате неотмъстени,
хайде рушете! Но зов до всевечните аз ще отпраща,
та начаса да ви Зевс отмъсти за делата позорни.

145 Знайте, че тука дома ще загинете всички мърцина.“
Рече така Телемах, а гръмовникът Зевс изпроводи
двойка орли ненадейно отвръх планината висока.
Те отначало летяха по тихия лъх на зефира
в близост орел до орел разпрострели крила
нашироко.

150 Но щом прилитнаха те на площада жужуащ над
средата,
гъсто с крила заплюяха и почнаха там да се вият
в хорските темета взрени в прокоба за скорошна
гибел.

С нокти един друг се драха след туй по страни и по
шии
и отлетяха орлите надясно над градските къщи.

155 Слисани всички следяха над себе си птичия полет
с мисъл тревожна в сърцата — каква ли съдба ги
очаква?

Вдигна се в миг Алитерсес, героят, достоен
Масторов син, сред връстници прочут по това, че
единствен
птичия полет гадае, поличбени знаци изрича.

160 С премъдри мисли изпълнен, започна така да говори:
„Чуйте, мъже итакийци, словата, които ще кажа,
но към женихите първо с известие аз се обръщам:
бедствия страшни навалят към тях. Одисей от
семейството

няма за дълго далеч да остане, дори е пристигнал

165 някъде вече наблизо, подготвя той смърт и
убийства.

Гибел заплашва и други мнозина, които живеем
в острова, видим от много далече. Затова да
помислим

как да отвърнем навреме женихите. Но и сами те
нека се сдържат. Без друго това е за тяхна изгода.

170 Не некадърен слепец ви предсказва, а с опит гадател.
Ето напълно се сбъдва каквото предрекох за него,
след като с кораби вити поеха аргейци към Троя,

още и сам Одисей многомъдър с аргейците тръгна.
Зле ще пострада и всички другари загубил — аз
казах, —

175 той непознат у дома подир двадесет пълни години
в острова пак ще се върне. И всичко сега ще се
сбъдне.“

А Евримах, на Полиба синът, на това отговори:

„Махай се, старче, оттука, върви да предсказваш
съдбата

на синовете си в къщи, злощастие тях да не среща!

180 Мога така да вещая от тебе аз по-достоверно.
Малко ли птици летят под лъчите на ясното
слънце?

Всички нима предвещават съдбата? Далеч Одисей е
вече в чужбина загинал. Да беше и ти като него
също загинал! Не щеше сега да дърдориш прокоби!

185 Тъй Телемах, без друго разсърден, не би подстрекавал
(ти се надяваш, че той с дарове ще обсипе дома
ти?)

Ясно сега ще ти кажа и сигурно то ще се сбъдне.

Ако успееш, облегат на своя богат и стар опит,
към непокорство и гняв да предумаш с брътвежи
младежа,

190 първо на себе си той ще докара беда по-голяма.
Сам против всички женихи какво ли ще може да
стори?

Старче, на тебе след туй ще наложим безмилостна
глоба,

тя ще ти тегне безкрайно, ще страдаш от нея
жестоко.

На Телемах пред всички събрани тук давам съвета:

195 майка си той да принуди при своя баща да се върне.
Там да приготвят тогава женихите нейната
сватба

с много женитбени дари, прилични за милата щерка.

Вярвам, че няма преди туй да спрат синовете
ахейски

своето сватовство тежко. Тук никой не ще ни уплаши,

200 нито дори Телемах, макар че е той сладкодумен,
нито предсказните речи, които ти, старче, току-що
нам издърдори напусто! С тях по-ненавиждан ни
ставаш.

Целият негов имот ще съсипем. Възмездие няма
той да получи, додето ахейците тя разтакава
205 с тази женитба през време, когато в копнеж
всекидневен

чакаме нейната прелест в надвара и дните си губим

—

други невесты не търсим, както за нас подобава.“

А Телемах разсъдливият тъй на това отговори:

„О Евримахе и вие, останали златни женихи!

210 Повече няма това да ви моля, това да говоря —
знаят го вече добре боговете и всички ахейци.
Само ми дайте бърз кораб и двацет веслари, които
да се готови да тръгнат след мене натам и
обратно.

Искам да ида във Спарта, оттам в песъчливия
Пилос,

215 гдето ще бързам да диря баща си отдавна изчезнал,
все ще дочуя за него от смъртен или от мълвата —
тя е вестител на Зевса и шепне словата му вредом.
Чуя ли аз, че баща ми е жив и че той се завръща,
мъкмата твърдо ще нося година, но ще го дочекам.

220 Чуя ли аз, че не е между живите и че е мъртъв,
бързо ще дойда обратно в обичната своя родина,
гробна могила за него ще вдигна и жертви надгробни
ще принеса, и тогава за брак ще склоня Пенелопа.“

Рече така и си седна. Сега сред ахейците стана
225 на Одисей безупречен другарят и спътникът
Ментор.

Нему героят, преди да отплава, остави дома си —
на престарелия татко покорен да пази имота.

С премъдри мисли изпълнен той почна така да говори:

„Чуйте мъже от Итака, словата, които ще кажа:
230 благ, приветлив, милосърд отсега занапред да не
бъде
ни един цар жезлоносец и сдържаност той да не
знае,
нека с кораво сърце да беснее към всички
подвластни!

Че Одисея божествен не спомня си повече никой
мъж от народа, най който царуваше с бащина обич!
235 Аз не желая сега да упреквам женихите дръзки,
дето с коварни сърца се отдават на страшни
злодейства —

те си залагат главите, когато ограбват имота
на Одисей и не вярват, че той ще се върне обратно.
Но на народа останал се сърдя, защото тук всички
240 най-равнодушно седите, не смееете с укор да спрете
малкия сбор от женихи, макар че сте по-
многобройни!“

А на Евенор синът Лейокрит му така отговори:
„Менторе дързък, загубил ума си напълно! Как
смееш

нас да упрекваш и нас да възпираш? Май трудно ще
бъде

245 и за мнозина мъже край трапезата с нас да се бият.
Знай, ако сам Одисей, на Итака владетелят, дойде
и пожелае в сърцето си от своя дом да ни изгони
нас, благородните женихи, пируващи тука в палата,
няма да бъде за радост туй връщане и за жена му,
250 дето го чака с тъга. Ще го стигне на място зла
гибел,

почне ли битка с мнозина. Не беше речта ти
разумна.

Вие пък, хора, вървете по своята работа всеки.
Нека за път Телемаха гласят Алитерсес и Ментор.
Бяха открай време те на баща му приятели близки.

255 Но ми се струва, че той ще остане за дълго в Итака
вест да очаква и няма оттук да успее да мръдне.“
Рече женихът така и веднага разпусна съвета.
Всички се пръснаха бързо, към своето жилище всеки.
Само женихите пак се събраха в дома Одисеев.

260 А Телемах се запъти далеч по брега на морето.
В сивата пяна накваси ръце и замоли Атина:
„Тебе зова, божество, що споходи палата ми вчера
и пожела да отплавам далече по морски простори,
вест от мълвата да чуя кога се завръща баща ми.

265 Моля за твоята помощ — ахейците пътя ми спъват,
Най-вече тези надменни и дръзки безкрайно
женихи.“
Рече така умоляващ. Яви се пред него Атина,
образа взела на Ментор досъщ и по вид, и по говор.
Тя се обърна към него и рече крилатите думи:

270 „Не, Телемахе, не бива да бъдеш страхлив и безумен,
след като в тебе живее на татко ти страшната
сила —
всичко сполучваше той да завърши със слово и дело.
Пътят ти няма да бъде така провален и напразен.
Но ако ти не си рожба на него и Пенелопея,

275 аз се страхувам, че няма да свършиш, каквото
замисляш.
Рядко се случва чада да приличат досуц на бащата
—
по-лоши има мнозина, а по-добри само — малцина.
Но ако ти, Телемахе, не бъдеш страхлив и безумен,
жив ако бъде у тебе разсъдъка на Одисея,

280 има надежди с успех да изпълниш подетото дело.
А за женихите дръзки, за техните думи и козни
грижи си нямай — не знаят глупците разсъдък и
правда,
своята смърт в слепота не предвиждат и черната
гибел,
дето настъпва към тях — да ги глътне внезапно в
един ден.

285 Скоро, тъй както замисляш, в открито море ще излезеш.

Аз като предан приятел на твоя баща ще подготвя съд бързоходен за тебе и сам ще те следвам по пътя. Ти завърни се дома при женехите и с тях общувай, но пригответи си храна за пътя, сложи я в съсъди —

290 виното в амфори, хляб ечемичен — мощта на мъжете —

в кожени мехове плътни. Самият аз пък доброволци ще подбера тогаз из народа, а кораби има много в Итака, с вълни обградена — и нови, и стари. Измежду тях най-отличния съд ще огледам за тебе,

295 ще го подготвим за път и по морската шир ще се впуснем.“

Рече така дъщерята на Зевса Атина. За дълго там Телемах се не бави, защото чу глас на богиня. Тръгна назад към дома той угрижен в сърцето си мило.

Вътре в палата завари събрани женехите дръзки.

300 Козешки кожи деряха и пърлеха в двора шопари. А Антиной между тях се завтече с превзета насмешка,

хвана му здраво ръката и рече крилатите думи:

„Ех, Телемахе, надут самохвалко, сега успокой се и на ума си не слагай дела и слова на омраза.

305 Както преди, настани се до нас да ядеш и да пиеш. Всичко това ще намерят за тебе ахейците после — кораб извит и отлични веслари, да стигнеш по-скоро с тях до свещения Пилос за своя родител прославен.“

А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:

310 „Не, Антиное, не ми е приятно сред вас горделивци в пир да участвувам мълком, спокойно наслада да търся!

Или, женихи, не стига, че толкова дълго пиляхте нашето скъпо имане, додето бях още невръстен? След като вече пораснах и слушам словата на други,

315 много неща аз разбрах, смелостта удвои се у мене
и ще опитам да пратя над вас неизбежните кери,
в Пилос ли ида, остана ли тука на родния остров.
Тръгвам, и пътят, за който говоря, не ще е напразен.
Пътник на чужд съд ще тръгна, че нямам веслари и
кораб.

320 Сметнахте, знае се то, че за вас е това по-изгодно.“
Рече така и издърпа без мъка ръка от ръката
на Антиной. Между туй продължиха женехите
пира.

Над Телемах се присмиваха те и го хулеха с думи.
Тъй му подхвърляше някой от тези надменни
младежи:

325 „Я гледай! Не на шега Телемах гибелта ни замисля —
или от пясъчен Пилос ще вика мъстители в помощ,
или дори чак от Спарта. Сега той е ревностен
страшно.

Или се кани да иде в Ефира, земя плодносно,
там да намери отрова, която убива живота,

330 в кратери той да я сипе и нас наведнъж да погуби.“
Други от тези надменни младежи отвърщаше
бързо:

„Кой знае! След като той на извития кораб
отплава,

може би както баща си далече от близки ще падне?
Повече грижи тогава и нам ще докара. Ще трябва

335 да поделим помежду си имота му, но без палата,
той ще е на Пенелопа и нейният бъдещ избраник.“
Казваха тъй. Телемах пък в просторната бащина
изба

сводеста слезе. Лежаха там златни и медни
богатства,

скринове, пълни с одежди, съсъди с масла ароматни.

340 Делви от глина със старо услаждащо вино стояха
редом надлъж до стената, побрали в издути
търбуси

сока божествен несметен, за оня ден пазен, през
който

в своя дом Одисей ще се върне след много неволи.

Порта двукрила и яко кована затваряше входа.

345 Там разпореждаше денем и нощем ключарка, която
пазеше всички богатства с голяма грижовност и
опит —

Евриклея, на Оп дъщерята, сина на Пизенор.

Нея сина Одисеев покани да влезе и рече:

„Моля те майко, ела да налееш в двухите кани

350 от благовонното вино — най-сладко след виното,
дето

пазиш с надежда, дано да се върне пак този
нещастник —

зевсороден Одисей подир бягство от страшните
кери.

Амфори двацет налеи и отгоре сложи им захлупки.

Мехове, плътно съшити, от кожа с брашно да
напълниш.

355 Двадесет мерки да бъде брашното ечемичено ситно.
Само не казвай на друг — на едно място всичко
наслагай.

Привечер аз ще го вдигна, щом моята майка възлезе
в горните свои покои готова за сън и отмора.

После ще ида във Спарта, оттам в песчливия

Пилос,

360 вест от мълвата да чуя, кога се завръща баща ми.“

Рече така. Еврикляя, усърдната дойка, захълца,
гръмко започна да плаче и рече крилатите думи:

„Как ти дойде на сърцето толкова желание, рожбо?

Где надалеч през широкия свят се гласиш да отиваш,

365 наша едничка утеха? Нали Одисей зевсороден
падна далеч от родина сред хора съвсем непознати?

Тръгнеш ли, то зад гърба ти женихите зло ще
замислят —

как да те в клопка погубят и този имот да
заграбят.

Тука при нас остани между близки! Защо ти е
нужно

370 там по пустинно море да се скиташ в беди и
неволи?“

А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:

„Майко, не се тревожи — не решавам аз без
боговете.

Но закълни се, че няма да кажеш на майка ми нищо,
дни единайсет преди да изминат, дори и дванайсет,

375 или преди да открие самата, че аз съм отплавал.

Как се боя да не би хубостта ѝ плачът да помъти!“

Рече така и се вкле във великата божеска клетва.

След това тя се закле и обета свещен се зарече,

бързо в двуухите кани му сипа от сладкото вино,

380 кожени мехове плътни стъкми и с брашно ги
напълни.

А Телемах се завърна назад при тълпата женихи.

Друго замисли сега светлооката дева Атина.

В образа на Телемаха обходи тя целия град и

где кого срещнеше пътъом, отправяше тая покана:

385 всеки моряк вечерта да придойде на бързия кораб.

После с молба към Ноемон, прекрасната рожба на
Фроний,

тя се обърна за кораб. И той обеща ѝ с готовност.

Слънцето скоро се скри, над стъгдите припаднаха
сенки.

Спусна тогава в морето тя бързия кораб и в него

390 всякакви уреди сложи, за веслени кораби нужни,

и го притегли до края на пристана. Спътници

храбри

вече прииждаха там, призовани все от Атина.

Друго замисли сега светлооката щерка на Зевса.

На Одисея божествен в дома тя довтаса чевръсто.

395 Там върху други женихи разля благодатна умора,

техният ум помрачи, из ръцете им чашите грабна.

Всеки забърза за сън към града и не чакаха дълго

те пред леглата, че дрямка натегна на техните
клепки.

Викна след туй Телемах от пищно стъкмените
стаи

400 и светлооката щерка на Зевса така му продума,
образ на Ментор приела, по глас и по вид с него
сходна:

„Бързо ела, Телемахе. Весларите красноколенни
вече седят до веслата и чакат от тебе повеля.

Но да вървим, да не бавим на кораба повече пътя.“

405 Тъй го подкани Палада Атина и тръгна пред него
С пъргави стъпки. Веднага и той подир нея закричи.
След като вече дойдоха до кораба и до морето,
свариха те на брега къдрокосите свои другари.

Там заговори свещената мощ на сина Одисеев:

410 „Тук да стоварим, другари, храната. Готови са вече
всички запаси в палата. Но моята майка не знае,
също робините. Само една от тях тайната чула.“
Рече така и забърза напред, а след него гребците.

415 Взеха от къщи храната и всичко на здравия кораб
сложиха, както заръча любимия син Одисеев.

И Телемах, от Атина поведен, възлезе на борда.

Седна отзад на кормилото тя, а до нея приседна
сам Телемах. Ей гребците развързаха бързо въжсата
и надойдоха те горе, насядоха там до веслата.

420 Вятър попътен изпрати им бляскавооката Атина.
Шумна зефир бързовеен по тъмния гръб на морето.
Бодрите свои гребци Телемах насърчи и подкани
да се заемат с въжсата. Зова му послушаха всички.

425 Тозчас елховата мачта изправиха те и побиха
в якото средно гнездо, и с въжето привързаха
здраво,

с кожени ремъци после подеха платната блестящи.

Ето зефирът изпъна в средата платното и звучно
плиснаха пурпур вълните под кила на лекия кораб.

Той през морето забърза сам към своята цел
устремено.

430 *Щом закрепиха платната на тъмния, бързия кораб,
чаши напълниха всички до горе със сладкото вино.
За боговете безсмъртни, всевечни, възляха от него,
но преди всички най-много за ведрата щерка на
Зевса.
Цялата нощ и в зори тя браздеше пред кораба пътя.*

ТРЕТА ПЕСЕН

ПОСЕЩЕНИЕТО В ПИЛОС

Хелиос тъкмо се вдигна из дивия залив и плувна
в медния свод на небето да грее над плодни полета
за боговете безсмъртно и смъртнородените хора,
корабът стигна богато строения град на Нелея
5 Пилос. А там край морето народът принасяше в
жертва
на тъмнокрдия бог, земетръсеца, бикове черни.
Бяха редиците девет — по петстотин хора във
всяка,
бикове девет държаха мъжете във всяка редица.
Тъкмо ядоха сърцата, горяха за бога бедрата,
10 и равнобордния кораб навлезе в спокойния пристан;
свиха платната, съда прислониха и слязоха всички.
Слезе от кораба и Телемах от Атина поведен.
Първа извика от тях светлооката щерка на Зевса:
„Вече ни най-малко плах, Телемахе, не бива да бъдеш.
15 Ти затова през вълните доплува да чуеш къде е
скрила баща ти земята и где го е стигнала орис.
Тръгвай и право върви при конеукротителя Нестор.
Нека узнаем какви е съвети сърцето му скрило.
Смело го сам помоли да ти истинни вести обади,
20 няма да чуеш от него лъжи — той е много разумен.“
А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:
„Менторе, как да ида и как да му поздрав отпраща?
Опитност още аз нямам в разумните речи с
мъжете.
Редно дали е да бъде от юноша старец разпитван?“
25 Тъй светлооката щерка на Зевса Атина отвърна:
„О, Телемахе, сърцето ти все нещо ще подскаже.

Нещо и демон пред теб ще разкрие, защото не
вярвам

да си роден и възпитан без волята на боговете.“

Рече Палада Атина така и потегли пред него
30 с пъргави крачи. Зад нея закрачи синът Одисеев.
Стигнаха скоро събора на пилосци, гдето седеше
сред синовете си Нестор. Наоколо техни другари
мръвки печеха за пира, на шишове нижеха други.
Но като зърнаха те чужденците, се втурнаха вкуп и
35 стиснаха техните длани с покана при тях да
приседнат.

Първи от всички на Нестор синът Пизистрат ги
посрещна.

Хвана ги той за ръка и покани да седнат на пира
върху вълнати руна по брега песъчлив на морето
до Тразимед, своя брат и до своя обичен родител.

40 Част от утробите той им подаде, наля им и вино
в чаши от злато, наздраве от виното пи и възкликна
пред совооката щерка на Зевса гръмовержеца
Атина:

„Ти, чужденецо, сега помоли се на бог Посейдона.

Вие доплавахте тук сред разгара на пира му
жертвен.

45 След като по обичая възлееш пред него с молитва,
и на другаря дай чаша от меденосладкото вино
за възлиятелна жертва. И той на безсмъртни се
моли,

вярвам. Нали боговете са нужни на всичките хора?

По-млад от тебе е той, едновръстни сме двамата с
него.

50 Ето защо най-напред на тебе златната чаша
предлагам.“

Рече така той, та ѝ връчи той чашата с вино
уханно.

И на Атина допадна разумният мъж благонравен,
дето на нея най-първо поднесе той златната чаша.

Тя от сърце се помоли веднага на бог Посейдона:

55 „Чуй ни сега, земедържецо бог Посейдоне, молбата!
Тези дела, за които те молим, недей да отхвърляш!
Нестора пръв увенчай и чадата на Нестор със
слава,
а след това да получат от тебе достойна отплата
на хекатомбата славна и другите хора от Пилос.

60 На Телемах и на мен дай дома да се върнем, щом
свършим
туй, за което дойдохме със черния, бързия кораб.“
След като тъй се помоли, самата тя всичко изпълни.
На Телемаха тя даде прекрасната чаша двууха.
Също така се помоли и милият син Одисеев.

65 Вече опекоха там и от шишове снеха месото,
всеки получи частта си и почна се пир велелепен.
Щом като своята жажда и глад утолиха напълно,
Нестор, геренският конник, започна така да говори:
„Странници, след като вие душа усладихте с
храната,
70 вече не е непристойно за мен да ви питам кои сте.
Странници, вие кои сте? Отгде прекосихте
вълните?
Сделки ли тука ви водя, или по морето безбрежно
скитате вредом наслуки подобно пирати, които
зло да докарат на други, живота си тласкат към
гибел?“

75 А на това Телемах разсъдливият тъй отговори
смело — събуди в гърдите му смелост богиня Атина
вест да потърси за своя отдавна отсъстващ
татко,
та да разцъфне за него сред хората слава велика:
„Несторе, сине Нелеев, о гордост велика ахейска,
80 искаш да знаеш отгде сме. От мене сега ще научиш.
Идваме тук от Итака, простряна в полите на
Нейон.
Собствено дело ни води при вас, а не общо народно.
Странствувам аз, да науча какво се мълви за баща
ми —

за Одисея божествен, кален в изпитните.
Разказват,

⁸⁵ заедно с тебе в ратоборство той сринал
троянската крепост.

Знаем за всичките други, които воюваха в Троя,
всеки къде, сполетян от жестоката гибел, е паднал.
Само смъртта на баща ми с тъма е забулил

Кринион.

Никой не може да каже къде точно той е загинал —
⁹⁰ или че той е погубен от врази мъже върху суша,
или че той е потънал в талазите на Амфитрита.
Над коленете ти днес затова се навеждам, по воля
страшната гибел на татко пред мен да разкриеш,
било че

лично с очи си я виждал, било че си чувал от
странник

⁹⁵ разказ. Родила го майка наистина само от мъки.
Но не смекчавай словата пред мен предпазливо от
жалост,

вярно ми всичко кажи, на което си бил очевидец.

О, ако моят баща Одисей благородният нявга
твоя молба отзивчив е с дела и слова изпълнявал

¹⁰⁰ там покрай Троя, страната на вашите мъки,
ахейци,

моля те, в спомен за него кажи ми ти цялата
правда.“

Нестор, геренският конник, с такива слова му
отвърна:

„Скъпи, сега ми напомняш за тези неволи, които
ние, сърцати ахейци, в онази страна претърпяхме

¹⁰⁵ ту върху кораби бързи, когато по морски лазури
бродихме плячка да пипнем там, гдето Ахил ни
насочи,

ту край великата крепост на царя Приама, когато
водехме бран, но загина цветът на ахейската
храброст —

там лежи Аякс, тъй смел като Арес, Ахил там
почива,

110 там е Патрокъл, мъжът на безсмъртните равен по
мъдрост,

там е и моят мил син Антилох благороден и храбър

—

както бегач ненадминат, така и решителен воин.

Колко страдания още понесохме ние? Не може

всичко за тях да разкаже от земните жители
никой!

115 Пет, дори шест последовни години да можеш да
слушаш

колко беди изживяхме там ние, ахейците славни,

няма пак всичко да чуеш, доде у дома се завърнеш.

Девет години крояхме усилено вражата гибел

с хитрости разни. Едва след това ни помогна

Кронион.

120 Никой не се осмели с Одисея по разум тогава
да се сравнява открито. Далеч превъзхождаше
всички

с хитрости разни баща ти, доколкото ти се
наричаш

негова истинска рожба. С почуда те аз съзерцавам.

Ти му приличаш по говор, и кой би помислил, че може

125 юноша смайващо тъй да прилича по реч на баща си?
Там с Одисея божествен не бяхме несговорни ние
никога — нито в съвет на царе, ни в събрание
воинско.

Винаги единомушни в разумни съвети и мисли,

двама предлагаме все за ахейците що бе от полза.

130 Най-послед, щом разрушихме великия град на Приама,
тръгнахме пак по море, но пръсна ахейците богът —
в своите мисли Кронион склони за аргейските воители
горко завръщане. Всички не бяха със светъл разсъдък
и справедливи, та жребий печален постигна
мнозина,

135 че разнегвиха на бога могъщ ведрооката щерка —

и тя разпали ненавист у двата Атрееви сина.
Те на събрание общо приканиха всички ахейци,
но безразсъдно, съвсем непривично — при залеза
слънчев.

Обременени от вино дойдоха ахейските воители.
140 Двата рекоха в речи защо са събрали народа.
Пръв Менелай заповяда от цялата рат на Ахея
да се завръща дома по широкия гръб на морето.
На Агамемнон не беше това по сърце. Той поиска
там да остане народът, да жертва там хекатомби,
145 само ужасния гняв на богинята да уталожис.
Той не разбра заслепен, че напразни са святите
жертви.

Та вековечните бързо променят ли своите мисли?
Ето един срещу друг, разменили обиди, стояха
двата. Сkochиха бързо ахейците бронекорени
150 с яростна глъчка, в съвета и спора на две разделени.
Злоба стаили един против други, прекарахме ние
тази нощ цяла. Кроеше ни страшните мъки,
Кронион.

Плувахме следното утро в морето свещено едните,
взехме и пляката с нас, и жените препасани ниско.
155 Но половината воители останаха още на суша
при Агамемнон, пастир на народи, сина на Атрея;
влязохме ние в морето, заплавахме срещу вълните
бързо. Изглаждаше богът пътеки над морската
бездна.

Стигнахме Тенедос, жертви пренесохме на
боговете,
160 за домове закопнели, но бавеше пътя обратен
Зевс непреклонен и свада сред нас той повторно
разпали.

Някои вече поеха назад върху витите чълни
около цар Одисей, находчив и способен водител,
да се харесат и те на сина на Атрей Агамемнон.
165 Аз пък забързах напред със съпътните мои веслари

вече долавях, че някой небесен беда ни замисля.
Също и храбрият син на Тидея подбуди другари.
По-късо тръгна след нас Менелай Златовласият. В
Лесбос

той ни настигна, когато обсъждахме бъдния преход

—
170 пътя над Хиос ли, пълен със скални подмоли, да
вземем

право към Псирия, Хиос от лява страна да оставим,
или под Хиос да минем, покрай ветровития

Мимант?

Зевса помолихме ние да прати поличба, веднага
той ни я даде с повеля морето посред към Евбея

175 да прекосим, да избегнем тъй бързо грозящата
гибел.

Вятър попътен повя и засвири. По рибни пътеки
нашите кораби бързо поеха и стигнаха Герайст
нощем. Пренесохме там въз олтара на бог

Посейдона

гойните волски бедра, че пресякохме морската
бездна.

180 И на четвъртия ден с равномерните кораби спряха
хората на Диомеда конеукотителя в Аргос.

Аз се насочих направо към Пилос. Попътният вятър,
най-напред пратен от Зевса да духа, ни миг не

затихна.

Тъй се завърнах аз, сине, без никаква вест и не зная
185 кой от ахейците още живее и кой е загинал.

Но ще ти кажа това, що научих, когато се върнах
в милата своя родина, без нищо от тебе да скрия.

Чух, че лъчащия син на Ахила велики предвождал
Копиеносната рат мирмидонска щастливо до къщи

190 (също бил жив Филоклет, на Поянт лъчезарната
рожба).

Идоменей пък до Крит е довел преживелите битки
свои другари и никой от тях не потънал в морето.

За Агамемнон, макар отдалече, и вие сте чули

как се завърна и как му Егист устрои край печален
195 (но и самият накрая изкупи жестоко вината).
Колко добре е баща след смъртта си свой син да
оставя!

Ето Орест отмъсти на коварния отцеубиец,
който лиши от живота прочутия негов родител.
Но и на тебе, мой скъпи, прилича, прекрасен и
снажен,

200 да се покажеш безстрашен, та внуците да те
прославят.“

А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:
„Несторе, сине Нелеев, о гордост велика ахейска,
истина страшно си той отмъсти! Ще гърми по
Ахея

славата негова вредом, да знаят и бъдни потомства.
205 О, богове и мене да опашеха с толкова сила,
да отмъстя на женихите аз за досадната дързост!
Вечно ме те оскърбяват и вечно смъртта ми
замислят!

Само че нито за мен са орисали, нито за татко
тази съдба боговете, и все пак ще трябва да
страдам.“

210 Нестор, геренският конник с такива слова му
отвърна:

„Друже — наистина сам за това ми напомняш в
речта си,

казват, че цяла тълпа от женихи на твоята майка
идват в дома ти незвани и много безсрамия вършат.
Но обади ми — ти сам ли това доброволно понасяш,
215 или те мрази народът, подбуждан от глас на
оракул?

Кой знае? Може би някой ден твоят баща ще се
върне

да отмъсти за гнета им — с ахейците или самичък.
О, ако също и теб ведроока Атина обича,
както и за Одисея прославен полагаше грижи
220 там покрай Троя, където изпитахме много неволи!

Никога аз не съм виждал бог тъй да обича открито,
Както Палада Атина открито закриляше него.
О, да желаеше с тази грижовност и теб да обича!
Щяха мнозина от тях да забравят за брак да
мечтаят!“

225 А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:
„Старче, не могат, аз мисля подобни слова да се
сбъднат.

Дума голяма изрече. Учудвах ме. Никога няма
то да се случи, дори при желание от боговете.“

Тъй отговори тогава богинята ведро Атина:

230 „Литнаха странни слова, Телемахе, из твоите
устни!

Иска ли и от далече бог лесно спасява човека.

Сам предпочитал бих аз, и безчислени бедствия
срещнал,

в моя дом да се върна, деня си възвратен дочакал —
не сред огнищния кът да загина завърнал се, както

235 бе Агамемнон убит от Егист и коварна съпруга.
Смъртната орис еднакво не могат дори боговете
и на любимеца свой да отмахнат, когато
крайно страдалния жребий на смъртната мойра го
случи.“

А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:

240 „Менторе, нека за туй не говорим при всичката
грижа.

Никога моят баща не ще дойде под родната стряха.

Черната орис и смърт са решили безсмъртните
вече.

Нещо друго желая сега да узная от Нестор —

тъй като другите той превъзхожда по правда и
мъдрост,

245 казват, че бил повелител на три поколения хора.

И затова в него виждам аз образ на бог вековечен.

Несторе, сине Нелеев, кажи ми и нищо не скривай!

Как Агамемнон умря, ширновластният син на
Атрея?

А Менелай къде беше, каква хитрина изнамери
250 този лукавост Егист, че погуби мъж много по-силен?

Или не беше си още в ахейския Аргос, сред чужди скиташе още, че оня реши се на дръзко убийство?“

Нестор, геренският конник, тогава на него отвърна:
„Чистата истина, чадо, на теб откровено ще кажа.

255 Всичко действително стана тъй, както и сам предполагаш.

Жив ако беше заварил Егиста в двореца на брата, щом Менелай, златокъдрият цар, се завърна от Троя,

нямаше гробната пръст да покрива мъртвеца Егиста,

260 щяха да ръфат трупа му далеч от града из полето хищните птици и псета, не щеше да бъде оплакван той ахейски невести — че страшно злодейство извърши.

Докато ние търпяхме безкрайни неволи край Троя, той си седеше спокойно сред конекърмилният Аргос и прелъстяваше с речи съпругата на Агамемнон.

275 Истина, знатна по род Клименестра отблъсваше първо

срамното дело, защото таеше в сърце благородство.

И покрай нея седеше певец, на когото Атридът, тръгнал за Троя, заръча да бди над съпругата зорко.

270 Но откогато съдбата изплете у нея поквара, прати тогава Егист песнопевеца в остров безлюден, там за храна и за плячка на хищните птици да стане.

Тъй възжелан възжелана от него в дома си отведе.

Много бедра изгори след това на свещени олтари, много оброци — платна и съсъди от злато, провеси,

275 след като трудното дело неочаквано беше завършил. Плавахме заедно двама тогава от обратно от Троя

аз и синът на Атрея, обвързани с истинска дружба.
Стигнахме Сунион ние, атически свят нос, и ето
Феб Аполон ненадейно кормчията на Менелая
280 с тихата своя стрела връхлетя и прониза, когато
тъкмо държеше греблото кормилно на бързия кораб
—
Фронтис, синът на Онетор, от всичките
земнородени
бе отличен с вещина да кормува сред вихрени бури.
Тъй Менелай се побави, макар и да бързаше много,
285 да погребе с тържества погребални героя и с почит
другаря.
После, когато той по море винобагро насочи
своите кораби вити и бързо достигна Малея,
стръмния хребет, замисли за него прежеждие
страшно
Зевс гръмовержец — обля го с дъха на ревящите бури
290 и планини от вълни затъркаля високо в морето.
Чълните гневно разкъса, едните към Крит
запокити,
где то кидонския род обитава брега на Йордана.
Там се провесва скала върху бранове — гладка и
стръмна
близо до края на Гортин, далече в морето лазурно.
295 Бесни вълни въз подмола праща към Фестос наляво
Нот. Но нищожният камък разбива грамадни
талази.
Там връхлетяха едните и с мъка от смърт се
спасиха
хората. Техните чълни морето удари в подмола.
Другите кораби, пет тъмноключи, от буря подети,
300 вихър и мощна вълна до брега на Египет отвяха.
Там насъбра Менелай скъпоценности много и злато,
след като странствува дълго сред чуждоезични
народи.
В същото време извърши Егист беззакония в Аргос.
Той умъртви на Атрея сина и потъпка народа.

305 Седем години владя след това многозлата Микена,
в осмата вече се върна за негово зло от Атина
богоподобен Орест и премахна Егиста коварен,
подъл убиец, погубил прочутия негов родител.
Даде тогава на всички аргейци надгробна гощавка
310 за малодушен Егист и за своята майка престъпна.
В същия ден гръмогласния в бран Менелай се завърна
с много богатства, които му витите чълни побраха.
Ти затова не броди, мой обични, далеч от родина,
цялото свое наследство в палата оставяш на тези
315 дръзки мъже, но в гощавка имота ти те ще
разсият
и ще завърши безплодно това пътешествие твое.
Но настойчиво съветвам те аз, посети Менелая.
Той у дома неотдавна из чужди страни се завърна
от племена, от които не чака завръщане никой
320 смъртен, когото веднъж отклонили противните
вихри
вътре в морето широко, отдето на съща година
птици дори не долитат — така е грамадно и
страшно.
Хайде потеглай със своя си кораб, със своите
друзари,
ако ли искаш по суша — ще имаш коне с колесница
325 и синовете ми в пътя придружници твои ще бъдат
чак до свещената Спарта, до русия цар Менелая.
Смело го ти помоли да ти истинни вести обади.
Няма да чуеш лъжи — той е много разумен.“
Рече така. А денят си отиде и мракът се спусна.
330 Тъй отговори Атина, богинята с ведрия поглед:
„Старче, наистина ти изговори слова справедливи.
Хайде пък вие режете езици и смесвайте вино,
на Посейдон и на други безсмъртни за дар да
възлеем:
вече настъпва часът да помислим за сън и почивка.
335 Ето денят в тъмнината потъва. Не ще е прилично

дълго да бъдем на пира божествен. Да тръгнем е време.“

Рече така дъщерята на Зевса и чуха речта ѝ.

И глашатаи поляха на всички ръце да измият.

Млади момци им наляха догоре стаканите с вино

340 *и го разнесоха с чаши на всички според обичая.*

Хвърлиха в огън езици, възляха отгоре им вино.

Щом пък възляха и пиха, душата им колкото иска,

Дадоха знак Телемах боголик и Атина, че искат

двамата да се завърнат на вития кораб.

345 *Нестор тогава възпря ги със следните укорни думи:*

„Няма ни Зевс да допусне, ни кой да е от боговете

вие сега от дома да се върнете в бързия кораб.

Сякаш съм аз сиромас и на мен не достигат одежди,

сякаш в палата си нямам покривки и нямам постели,

350 *меки за сладка почивка за мен и за моите гости?*

Не ще намеря удобни покривки и меки постели.

Няма да бъда съгласен на този герой Одисея

милата рожба да спи върху борда на кораб, додето

аз съм жив и синовете ми тука в палата остават

355 *гостите да угощават, които потърсят дома ми.“*

Тъй възрази му Атина, богинята с ведрия поглед:

„Скъпи ми старче, изрече ти мъдри слова и е редно

тъй Телемах да постъпи, защото е много по-умно.

Нека веднага те следва да може в палата ти отдих

360 *той да намери. Сам аз ще отида на черния кораб*

хората да ободря и да дам разпоредби за всичко.

Аз съм наистина пръв по години от моите другари.

Всичките други мъже с Телемаха мъжествен са

върстни

и ни съпътстват все от приятелски чувства към

него.

365 *Искам сега да ношувам там близо до черния кораб.*

Утре в зори ще отида при гордото племе кавкони.

Трябва от тях да получа дълга си — ни нов, нито

малък.

Този пък момък, дошъл като гост на палата ти дивен,

370 ти с колесница прати придружен от сина ти, да иде в Спарта и дай му конете си най-издръжливи и бързи.“

Тъй ведроока Атина богинята рече и литна, сякаш бе морски орел. Изумени останаха всички.

Старецът също се смая — видя той с очите си чудо. Хвана след туй Телемах за ръка и така му продума:

375 „Аз не очаквам, мой скъпи, да бъдеш страхлив и негоден,

щом, като още тъй млад, богове те съпътствуват тъй явно.

Беше тук не друг от тези, които Олимп обитават, а дъщерята на Зевса, Тритония достопочтена.

Тя отличи и баща ти прославен сред всички аргейци.

380 Склонна бъди и дари, милостива богиньо, със слава мен, синовете ми, още почтената моя съпруга.

В жертва на теб ще отдам ширночела блестяща юница

неукротена, ярем неусещала още на шия.

В жертва на теб ще я дам, украсил ѝ рогата с позлата.“

385 Тая молба той изрече и чу го Атина Палада.

Щом той завърши, поведе потомци и зетьове златни Нестор, геренският конник, към своите дивни палати.

А като влязоха вътре в палата прославен на царя, върху кресла и столове насядоха редом в редици.

390 Мъдрият старец напълни догоре за гостите кратер С пивкото вино, което лежа единайсет години (но икономката него избра и захлупката вдигна).

Старецът смеси от него в съсъда, възля и отправи жарка молба към Атина, на Зевс щитоносната щерка.

395 Щом те възляха и пиха, душата им колкото иска, тръгнаха да отпочинат, към своето жилище всеки,

а Телемаха, обичан потомък на цар Одисея,
Нестор, геренският конник, намести за сън и
отмора

над колоната звънка в леглото, с резби издълбано,
400 до Пизистрат, най-добър от мъжете и копиеборец,
от синовете единствен останал небрачен в палата.
Нестор във вътрешността на високия дом се
оттегли,

с него легло сподели и постеля съпругата царска.
Щом се пробуди Зора розопръстта, родена из
здрача,

405 Нестор, геренският конник, се дигна от своето
ложе

и от дома си излезе, покрай възвисени двери
седна на гладките плочи, поставени във на седалки

—
бели, излъскани сякаш с елей, на които редовно
нявга седеше Нелей, на безсмъртен подобен на
мъдрост

410 (но от смъртта поразен, се пресели в дома на Аида).
Нестор, геренския конник, опора ахейска, приседна
с жезъл в ръката. Синове му около него се сбраха,
бързо от спалните стаи излезли — Арет, Ехефрон и
Стратий, героят Персей, Тразимед, с боговете
сравняван.

415 Скоро дойде Пизистрат благороден, от братята
шести.

А Телемах богозначен поканен до татко им седна.
Нестор, геренския конник, тогава изрече словата:
„Скъпи чада, изпълнете това ми желание бързо,
че да спечеля на своя страна преди всичко Атина.

420 Тя ми се зрима яви на богатия пир Посейдонов.
Някой от вас да изтича сега за юница в полето,
тука да бъде доведена тя от пастир незабавно.
Някой до черния кораб да иде и тук да повика
хората на Телемах. Да останат там само двамина.

425 Други завчас да повика Лаерка, златаря, да дойде,

та да обвие със злато рогата на младата жертва.
Всички останали тук останете при мене. Кажете
вътре в палата робини разкошна гощавка да готвят

—
бистра вода и дърва да набавят, седалки да
сложат.“

⁴³⁰ Рече така и заеха се всички. Дойде от полето
скоро юница. Дойдоха от бързия, равния кораб
хората на Телемаха безстрашен, дойде и златарят
с медния уред в ръце — сечиво за ковашко изкуство,
чук, наковалня и вити, изцяло приготвени клещи
⁴³⁵ за обработка на злато. Яви се Палада Атина,
жертвата да си приеме. Конеукротителят Нестор,
златото даде. Ковачът пристегна рогата в
позлата,

да услади на Атина очите. Поведоха Стратий
и Ехафрон за рогата юницата в нейния накит.

⁴⁴⁰ Арет изнесе отвътре в котел, със цветчета изписан,
бистра вода, а в левицата държеше ечмика за
жертва

в кошничка. С остра секира в ръка Тразимед
ратоборен

сам до юницата спря се, готов да замахне над нея.

Жертвена чаша подложи Персей. Престарелият
Нестор

⁴⁴⁵ ръсна вода и ечмик и помоли сърдечно Атина,
в огъня лумнал той хвърли от жертвата космено
снопче.

После поръсиха всички свещеното зърно с молитва.

Близо пристъпи на Нестор безстрашният син
Тразимед и

мощно замахнал, отрязва на жертвата вратните
жили.

⁴⁵⁰ Свлече се наземи в слабост юницата. Викнаха
вкупом

и дъщери, и невести, ведно с Евридика, жената
достопочтена на Нестор и първа Клименова щерка.

Вдигнаха жертвата после мъже от твърдта ширнодрумна.

Сряза гръкляна ѝ с нож Пизистрат, най-добър от мъжете.

455 Черна изтече кръвта и от костите литна духа ѝ.

Те я насякоха бързо, изрязаха бутове цели,
с два пласта лой ги покриха тогава според обичая
и на месата отгоре поставиха кървави мръвки.

460 Сложи ги Нестор на клада и вино искрящо поръси,
а покрай него младежи държаха в ръце петозъбци.

Щом изгориха бедрата и вкусиха дроба, сърцето,
другото вече на пръти нанизаха те надребнено
и завъртяха с ръце върху кладата острите пръти.

465 Ей Телемаха в басейна изми Поликаста прекрасна,
най-младата щерка на Нестор, прочутия син на
Нелея.

Щом го момата изкъпа и с дъхаво масло помаза,
тя му завърна снагата с хитон и прекрасна хламида.
Беше на бог той подобен, когато напусна басейна.

Тъй приближи и приседна до Нестор, пастира народен.

470 Щом се опече, щом бе от ръжените снето месото,
седнаха да се гощават. Изтичаха сръчни младежи
и виночерпеха вино на всички в съсъди от злато.

След като своята жажда и глад утолиха напълно,
Нестор, геренският конник, с такива слова заговори:

475 „Хайде впрегнете, чада, в колесница коне дивногриви
за Телемаха, та той по желаня път да се впусне.“

Рече така и усърдно изпълниха тази повеля.

Впрегнаха те незабавно в ярема конете припрени.

480 А в колесницата сложи ключарката хляба и вино,
още закусъка, който царе зевсородни обичат.

И Телемах се качи на прекрасната колесница.

Храбрият Несторов син Пизистрат, на мъже предводител,

редом до него застана и хвана с ръцете юздите,
шибна с камшика конете и те полетяха послушно

485 към равнината, зад тях възвисеният Пилос изчезна.
Цял ден тресяха конете ярема си по гърбовете.
Слънцето скоро се скри, над стъгдите припаднаха
сенки,
и те дойдоха във Фере, направо в дома на Диокъл —
чадото на Ортилоха, на който Алфей бе родител.
490 Там пренощуваха те и прие ги Диокъл сърдечно.
Щом се пробуди зора розопръстта, родена из здрача,
на колесницата пъстра възлязоха ловко момците,
минаха бързо през двора и през колонадата звънка,
шибнаха с бича конете и те полетяха послушно.
495 Стигнаха скоро полята, с пшеница обрасли, където
свършиха пътя. Припряно препускали бяха конете.
Слънцето скоро се скри, над стъгдите припаднаха
сенки.

ЧЕТВЪРТА ПЕСЕН

ГОСТУВАНЕТО В ЛАКЕДЕМОН

*Стигнаха Лакедемон, притаения сред планините,
и към дома на прочутия цар Менелая поеха.*

*Тъкмо празнуваше той с многобройни роднини и
близки*

*двойната сватба в палата — на син и безукорна
щерка.*

*5 Нея изпращаше дар за сина на Ахил ратоборец.
Още в полята край Троя за него я беше обрекъл,
днес боговете небесни устройваха тази женитба.
Пращаше той с колесници и много коне дъщеря си
за знамения град на владетеля на мирмидонци.*

10 А дъщерята на Алектор от Спарта избра за сина си

*— момъка смел Мегапент, природен му от млада
робиня*

*в старост; Елена с деца не дариха безсмъртните
вече,*

*след като тя отначало доби Хермиона обична —
прелестен образ, подобен на златната Афродита.*

*15 Шумно пируваха там под високия свод на палата
сродници на Менелая прославен, съседни, и всички —
развеселени. На лира сред тях вдъхновен песнопевец
пееше звънко. В средата изстъпени двама играчи
виеха кръшни тела според такта на звучната лира.*

*20 В същото време се спряха с конете пред дворните
порти*

*славният мъж Телемах и блестящото чадо на
Нестор.*

Пръв от високия хълм ги видя и излезе насреща

Етеоней, разпоредникът бърз на прочутия Менелая.
И се завтече да каже на този пастир на народи,
25 близо пред него застана и рече крилатите думи:
„Двама мъже, Менелая божествен, пристъпиха
тука —
някакви странници, сякаш потомци на Зевса велики.
Що повеляваш? Дали да разпрегнем конете им бързи,
или при друг да ги пратим сърдечен прием да
намерят?“
30 С гняв златовласият цар Менелай на това отговори:
„Етеонее, Боетов потомко, не беше ти глупав
по-рано, а наговаряш днес глупости както децата.
Малко ли ядохме двама, преди да се върнем,
гозби на чужди трапези? (Дано занаят ни избави
35 Зевс от подобна беда!) Разпрегни незабавно конете
на чужденците, а тях доведи да участват в пира!“
Тъй рече. Етеоней от палата изтича и викна
още други чевръсти слуги да го скоро последват.
Освободиха конете, от дългия път заморени,
40 и ги привързаха здраво в обора на конските ясли.
Примес изсипаха вътре — лимец и ечмик
жълтеникав,
И о блестящия зид колесницата те прислониха.
Двамата влязоха после в дома, за безсмъртни
достоеен,
и изумени се възряха в палата на царя божествен.
45 Слънцето как излъчва и месеца блясък, така и
на Менелая прославен домът величаво блестеше.
След като с дивната гледка очи усладиха напълно,
влязоха те да се къпят в прекрасните гладки
басейни.
Щом им робини измиха и с масло разтриха телата,
50 щом ги загърнаха в плащи от вълна и леки хитони,
седнаха двамата редом с Атрид Менелай на
престоли.
Ето робиня донесе пред тях върху сребърен поднос
златен прекрасен кърчаг със студена вода за ръцете,

после поля им самата и гладка трапеза подаде.

55 Хляба пък сложи пред тях икономката
достопочтена,

ястия пищни със радост подбрала от всички запаси.

Бързо дойде разпоредник, блюда нависоко понесъл

всякакви, златни стакани самият на масата тури.

Русият цар Менелай им подаде ръка и покани:

60 „Нашите гозби вкусете, сърцата си с тях усладете!

Щом утолите глада си, тогава ще питам кои сте.

Лесно у вас се познава родът на родители знатни.

Явно сте род на царе жезловластни, от Зевса
родени.

Неблагородни мъже синове като вас не
отглеждат!“

65 Рече така той, откъсна с ръката от пая си
царствен

мръвка от гойния гръб на животното, та я поднесе.

Мигом пресегнаха те към готовите мамещи гозби.

Щом като своята жажда и глад утолиха напълно,

Към Пизистрат Телемах се възви и му тихо

прошепна,

70 леко главата си сведе към него, та друг да не чуе:

„Гледай, потомко на Нестор, приятелю скъп на
сърцето,

всичко в еквивата зала издава сияние — мед и

слонова кост, и сребро, кехлибари и злато искрящо.

Дом като този навярно Кронион на Олимп обитава.

75 Неизмерими богатства! С почуда ги аз съзерцавам.“

А златокъдрият цар Менелай се заслуша в речта му,

Към чужденците тогава отправи крилатите думи:

„Рожби, не може със Зевс да се мери от смъртните
никой.

Вечни дворци обитава, у него е всичко нетленно.

80 Някой от хората може със мен по имот да се мери,
други не може. Изстрадах аз много и странствувах
много.

Стъпих на кораба, и подир осем години се върнах.

Кипър видях, посетих и Финикия, бродих в Египет,
при етиопците бях, у сидонци, еремби гостувах,
85 в Либия също, където се раждат козлета с рогове.
Там се облагнат овцете по три пъти всяка година,
а господар и пастир на стада не усещат недостиг
нито от сирене, ни от месо, ни от маслено мляко —
кравите там се доят без прекъсване цяла година.
90 Тъй по широкия свят докле скитах и трупах
богатства,
други пък в същото време погубил обичния мой брат
тайно, в засада издебнат, с коварство на подла
съпруга.
Не във безоблачна радост владее такива богатства.
Туй от бащите си, вярвам, които и те да са, вие
95 вече сте чули. Изстрадах да гледам как гине дома ми
—
по-рано толкова светъл, с блага скъпоценни
препълнен.
Нека да имах третица от тези съкровища само,
но да живееха още мъжете, които умряха
в ширната Троя, далече от конеобилния Аргос.
100 Все пак, макар че оплаквам аз всички със жалби и
вопли
(често в покоите свои прекарвам си дните самотно,
ту облекчавам сърце със стенания, ту прекратявам
своите жалби — тъй скоро дотяга горчива
тъгата!),
толкова другите аз не оплаквам, макар че ги жала.
105 За едного щом си спомня, отлитат веднага от мене
дрямка и глад. От ахейците друг не е толкова
теглил,
колкото сам Одисей е претеглил. Отсъди съдбата
мъки безбройни за него, на мене пък скръб нетешима
тъкмо за него безвестен отдавна. И ние не знаем
110 жив ли е той или мъртъв. Сега го оплакват навярно
старият татко Лаерт и разумната Пенелопея,

също синът му, когато невръстен остана в палата.“

Рече така и събуди у него тъга по баща му —
едра сълза той отрони при скъпото татково име.

115 Плаща си пурпурен дигна, очите си той да загърне,
с двете ръце. Забеляза това Менелай и позна го.
Как да постъпи, премисли тогава в ума и душата —
сам да почака ли той да продума синът за бащата,
или пък пръв да запита и всичко от него да чуе.

120 Както в ума и душата героят премисляше още,
от благовонните женски покои пристъпи Елена,
на Артемида, богиня със златно вретено, подобна.
Бързо подаде Адреста кресло украсено да седне,
Меко килимче от вълна ѝ сложи в краката Алкипа,
125 Фило поднесе панерка от светло сребро, на Елена
дар от Алкандра, жена на Полиб от египетска Тива
(там, гдето из домовете се пазят несметни
богатства).

А Менелая почете с две сребърни лети къпални,
даде два съда триноги и десет таланта от злато,

130 също жена му дари на Елена подаръци скъпи —
златно вретено ѝ даде и кошничка на колелета
сребърна, а ръбовете ѝ цели в украса от злато.

Нея робинята Фило донесе и наземи сложи,
пълна с пресукани нишки. Отгоре над нежната
прежда,

135 с пурпурна вълна обвито, вретеното златно
лежеше.

Седна Елена в креслото, протегна нозете на столче,
после започна да пита съпруга подробно за всичко:

„Знаем ли, о Менелая, любимецо на боговете,
тези мъже чуждестранни с какви имена се гордеят?

140 Грешно ли, прави ли съдя, но тъй ми сърцето
подказва,

още в живота си аз не съм виждала тъй да прилича
нито жена, нито мъж — изумена го аз съзерцавам

гостът ни както прилича на рожбата на Одисея,
на Телемаха, когото невръстен остави в палата
145 оня герой, щом започнахте бран пред троянската
крепост

вие, ахейците, за мен кучеоката да отмъстите?“

А Менелай златовласият тъй на това отговори:

„Жено намирам съвсем справедливо това, що изрече.

Вярно, такива му бяха нозете, такива ръцете,

150 същият израз в очите, главата, отгоре косите.

Ето, когато припомнях на гостите за Одисея

и заговорих за тези неволи, които понесе за мене,

едра сълза забелязах, отрони от гъстите мигли

и да закрие очите, той плаща си пурпурен дигна.“

155 А на Нестор синът Пизистрат му така отговори:

„Зевсороден Менелае Атреев, водач на народи,

истина, той е синът Одисеев — ти вярно отгатна,

но е въздържан и смята сърцето му за непристойно,

още пристигнал едва, празнотумства пред теб да

говори,

160 тъкмо пред теб, чийто глас като божески глас ни
пленява.

Мене пък прати със него конеукротителят Нестор
съпровождач да му бъда. Той искаше сам да те види,
може съвет да получи от тебе с дела и със речи.

Мъка грамадна изпитва синът на изчезнал родител,

165 сиротен щом е в палата, останал без ничия помощ,

както сега Телемах. Надалеч е баща му и няма

днес в общината човек да го брани от зло и неволи.“

А Менелай златовласият тъй отговори и рече:

„Ах, посетил е домът ми синът на другаря

привързан,

170 който премина за мене през толкова бедствия
тежки.

А се надявам, когато се върне, пред всички ахейци

него най-мило да срещна, гръмовникът Зевс

олимпийски

щом позволи да си дойдем щастливо на кораби бързи,

град щях да дигна за него с палат за живеене в
Аргос,

175 щях да го тук доведа от Итака със син и богатства,
с целия негов народ, дори селище щях да опразня,
някое близо до Спарта, което признава властта ми.
Заедно щяхме да бъдем тук често и нямаше нищо
двамата нас да смути във взаимната обич и радост,
180 докато облакът чер на смъртта ни накрая загърне.
Но несъмнено това се зловиди на някой безсмъртен,
който лиши от възврата единствено този
нешастиник.“

Рече така и събуди у всички охота за вопли.

Сълзи зарони Елена, аргивската щерка на Зевса,
185 сам Телемах зариде, зариде Менелай Атреидът,
у Пизистрата дори от очите избликнаха сълзи.
Той си припомни в сърцето сега Антилоха
безстрашен —

него срази златозарният син на сияйната Еос —

в спомен на милия брат изговори крилатите думи:

190 „О Менелаете Атрееве, от смъртните тебе най-мъдър
стария Нестор зовеше, когато говорехме ние
в спомен за тебе в палата и в наши взаимни беседи.
Вслушай се в моята реч и сега, ако можеш. Наслада
аз не изпитвам от плач след гощавка. И утре ще
грейне

195 в здрача родена Зората. Разбира се, свян не
изпитвам,

смъртен когато се жали, от своята орис постигнат

—
тази единствена почит остава на клетите хора —
рязани къдри над гроба, страни, овлажнели от
сълзи.

Брат съм загубил и аз. От ахейските воители не беше
200 най-недостоеен. Навярно го знаеш. Но никога мене
той не е срещал. И аз не го помня, но както
разказват,

бил Антилох ненадминат бегач и решителен воин.“

А Менелай златовласият тъй на това отговори:
„Всичко, което ми каза, мой друже, би казал и
свършил

205 само разумният мъж, доживял до години на
зрелост.

Виждам, че ти си потомък, достоен за умен
родител.

Ясно личи произходът на мъж, на когото Кронион
щастие отредил е при рождение и при женитба,
както е дал и на Нестор през всичките дни
непрестанно

210 кротка наслада в палата му собствен, додето
старее,

и синовете разумни, и първи на копиеборства.

Нека не ни овладява тъгата! Плача да забравим

и да се върнем отново към пира! Вода на ръцете

нека полеят. И утре отново ще имаме време,

215 мой Телемахе, да водим един с друг подобни беседи.“

Рече така и поля да измият ръце Асфалион —

на Менелая прославен чевръстия разпоредител.

Мигом пресегнаха те към готовите мамещи гозби.

Друго замисли тогава от Зевса родена Елена:

220 незабелязано сипа във виното билка, която

успокоява и грижи, и гняв, а бедите потуля.

Който от билето вкуси, изсипано в кратера с вино,

цял ден едничка сълзица по бузите той не отронва,

нито дори да загинат баща му и майка му мили,

225 нито пред него дори да му брат или син най-обичен

острата мед порази, и с очите си всичко да види.

Светлата щерка на Зевса притежаваше чудното
средство.

От Полидамна, жената на Тон, тя веднъж го получи

още в Египет, където твърдата житородна

отхранва

230 множество билки за лек между множество билка за
гибел.

Всеки в страната е лекар и другите хора надраства

с опит богат. От рода на Пеан произхождат там
всички.

След като билето сипа и даде тя знак да разнасят
чашиите с вино, отново Елена пред всички изрече:

235 „О Менелая Атреев, божествен потомък, о вие,
на благородни мъже синовете, Кронион изпраща
зло и добро на един или друг, във властта му е
всичко.

Вие трапезният пир продължете, сърца веселете
в сладки беседи. Но аз ще ви веела случка разкажа.

240 Няма да смогна сега да разкажа пред вас и
пресметна

в колко борби надделя Одисей, устойчивият духом.

Но ще разкажа какво предприе в дързостта си
храбрецът

там покрай Троя, страната на вашите мъки,
ахейци.

Сам си нанесе с камшик по гръб синини недостойни,

245 дрипи окаян навлече на плещи, така се промъкна
сякаш слуга, в ширнодрумния град на мъжете
враждебни.

След като тъй се предреши, съвсем заприлича на
друг мъж —

станал бе просяк, какъвто за пръв път са виждали в
стана.

В чуждия образ проникна в троянската крепост.

Героя

250 тъй не познаха. За него единствен аз се досетих
и го засипах с въпроси, но той се изплъзваше хитро.
Само когато след баня с елей му помазах снагата,
дреха когато му сложих и най-тежка клетва
положих

да не издам пред троянския рат Одисея, додето

255 в стана си той се завърне при своите кораби бързи,
само тогава изказа ахейските хитри кроежи.

След като много троянци медта дълговръха погуби,
върна се в лагера читав, отнесъл известия много.

260 Скоро троянски вдовици проплакаха гръмко. Ликувах аз пък в сърцето, че бях закопняла за родната стряха

и се окайвах за онази полуда, в която ме хвърли Афродита. Отведе ме тя от родина мила, Своята щерка напуснах аз и брачната стая, мъжа си,

който по ум и хубост съвсем не отстъпва на други.“
265 А Менелай златовласият тъй на това ѝ отвърна:
„Всичко това, ти съпруго, разказвай тъй, както е редно.

Много мъже опознах и изслушах съвети и речи на знаменити герои, пребродих земи многобройни — никъде аз не можах да съгледам с очите такъв мъж

—
270 на Одисей, непреклонен в бедите, да бъде подобен.
Но ще разкажа какво предприе в дързостта си храбрецът

в оня кон дървен, където се бяхме стаили подобрани воини аргейски и гибел и смърт на троянци крояхме. Ето пристъпи към коня ни ти поощрена от демон,
275 който желал синовете на Троя да стигнат прослава, а Деифоб, богозрачния мъж, съпроводник ти беше. Триж ти грамадата куха обходи и вредом опипа и с имената зовеше данайските знатни герои, взела досъщ гласовете на всички аргейски съпруги.

280 Аз и синът на Тидея, ведно с Одисей богоравен, скрити в утробата тъмна, ти чувахме повика ясно. Двама от нас облада ненадейно копнежът да скочим и да изхвъркнем навън или виком на теб да отвърнем. Но Одисей ни възпря и подави сърдечния порив.

285 Всичките други чада на ахейци стаиха дъха си. Все пак единствен Антикъл понечи на теб да отвърне,

но Одисей му затисна с могъщите длани устата здраво, и всички ахейци така ни от гибел избави. Той го не пусна, додето оттам те отведе Атина.“

290 А Телемах разсъдливият тъй му насреща изрече:
„Зевсороден Менелае Атреев, водач на войската,
толкова по-зле! Не ще се спаси той от грозната
гибел,
нито дори ако бие в гръдта му сърце от желязо!
Но да отидем сега да си легнем, че време настана
295 в сладостен сън да потънем след нашата дневна
умора.“

Рече така. А Елена тозчас на жените заръча
при колонадата ложе да сложат, постелки изящни
пурпурни там да стъкмят, да разстелят отгоре
килими

и за покров на телата два вълнени плаща да турят.
300 С факел запален в ръце изтърчаха робините вън и
бързо стъкмиха легло. Глашатай чужденците
отведе.

Легнаха там под аркадния свод на палата за отдох
славният мъж Телемах и блестящото чадо на
Нестор,

а Менелай се оттегли навътре в палата въздигнат
305 при дългополата светла Елена, звезда сред жените.
Щом се пробуди Зора розопръстта, родена от
здрача,

скочи от своето ложе Атрид, гласовитият в битки,
дрехата той си облече, през рамото меча праметна
и на нозете блестящи превърза прекрасни сандали.

310 Прага прекрачи тогава подобен на истински бог и
до Телемаха приседна, та рече крилатите думи:
„О Телемахе юначен, кажи ми съвсем откровенно —
лично ли или народно желание тук те доведе
върху широкия гръб на морето в свещената
Спарта?“

315 А Телемах разсъдливият тъй на речта му отвърна:
„О Менелае Атреев божествен, водач на мъжете!
Тука дойдох, за да чуя за татко си вести.
Моята къща прахосват, пустее земята ни тучна,

моето жилище пълнят враждебни мъже, те ми
колят

320 сбраните вкупом овци, бавноходите бици рогати.
Те са безкрайно нахални женихите на моята майка.
Над коленете ти днес затова се привеждам, по воля
страшната гибел на татко пред мен да разкриеш,
било че

лично с очи си я виждал, било че си чувал от
странник

325 разказ. Родила го майка наистина само за мъки.
Но не смекчавай словата пред мен предпазливо от
жалост,

вярно ми всичко кажи, на което си бил очевидец.

О, ако моят баща Одисей благородният нявга
твоя молба отзивчив е с дела и слова изпълнявал

330 там покрай Троя, страната на вашите мъки,
ахейци,

моля те, в спомен за него, кажи ми ти цялата
правда.“

Кипна от гняв Менелай златовласият и му отвърна:

„Срамно, наистина срамно! На този герой
безбоязнен

в брачното ложе желаят да лягат самите
страхливци!

335 Както когато сърната в бърлогата на лъв
многомощен

своите новородени бозайни сърнета намести,

после за паша преброжда рътлини и тревни оврази,

но подир нея лъвът в пещерата си пак се прибира

и изведнъж край ужасен постига и майка, и малки,

340 тъй Одисей край ужасен за всичките тях ще докара.

Ако, родителю Зевсе, Атино, и ти, Аполоне,

дойде той силен, какъвто веднъж в многолюдния

Лесбос

с мощния Филомелид за борба като враг се възправи

(и го простря на земята за радост на всички
ахейци!),

345 ех, да се беше такъв Одисей пред женехите мярнал,
щеше да стори животът им кратък и брака им
горък!

А за това, за което ме молиш и искаш да знаеш,
без да прикривам ни дума, готов съм на теб да
разкажа.

Също оттуй що разкри на морето всезнайният
старец,

350 няма и дума аз да премълча и да скрия от тебе.
Чезнех си аз по дома, но оставах все още в Египет
от боговете възпиран, защото им жертвите бавех
(а боговете желаят да помним повелите техни).
Ей сред стихийната шир на морето разстила се
остров,

355 право лежи пред Египет (наричат го хората Фарос),
толкова от бреговете далеч е, колкото кораб
път изминава за ден, що зефирът надува платната.
Има ли сигурен пристан, отгдето извеждат в
морето
кораби равноизмерни и с тъмна вода запасени.

360 Двадесет дни ме държаха безсмъртните там, и не
лъхна
нито веднъж от брега благосклонно попътния
вятър,

съпроводач на плувците по ширния гръб на морето.
Тъкмо изчерпахме вече храната и мъжките сили,
Ето смили се над мен и спаси ме богинята щерка
365 на издръжливия старец Протей, господар на
вълните,

Еидотея. Сърцето ѝ най се покърти от мене.
Срещна ме, както се реех далече от моите другари

—
винаги бродеха те край брега на морето за риба
с куки извити, защото гладът им гризеше стомаха.
370 Близо до мене заста на, повика ме тя и ми рече:
«О чужденецо, така ли си глупав, така ли
безгрижен,

или нарочно се маеш, сърцето си с мъка да радваш?
Толкова време си пленник на острова, без да намериш
изход, а вече сърцата на твоите хора отпадат!»

375 Рече така, а пък аз на това отговорих и рекох:
«Всичко, която да си, о богиньо, пред тебе ще
разкажа.

Не по желание свое аз тук пребивавам. Навярно
от боговете небесни съм някого някак засегнал.

Само кажи ми (на вас, боговете, е всичко известно):

380 кой от безсмъртните тук ме задържа от пътя
обратен?

Как у дома да се върна по рибните морски пътеки?»

Рекох. Веднага отвърна ми тя, над богини богиня:

«Страннико, всичко това ще ти кажа съвсем
откровено.

Тук на брега се явява извечният бог на Египет —

385 морският старец всезнаещ Персей, опознал на
морето

всичките дълбочини и подвластен на бог Посейдона.

Той ми бил, всички разказват, родител, била съм му
щерка.

Него чрез някаква хитрост да можеш да пипнеш в
засада,

ще ти открие на пътя посоката и дължината,

390 как у дома да си идеш по рибните морски пътеки,
и ще ти каже, потомко на Зевс, ако ти пожелаеш,
що се е случило в твоя дом собствен, добро или лошо,
след като ти отпътува на път продължителен
тежък.»

Рече така, а пък аз на това отговорих и рекох:

395 «Още, богиньо, кажи как да хвана безсмъртния
старец,

да не убегне, когато ме види или се досети.

Трудно е, вярно, за смъртни безсмъртния да
овладеят.»

Рекох. Веднага отвърна ми тя, над богини богиня:

«Страннико, всичко това ще ти кажа съвсем откровено:

400 стъпи ли жаркото слънце в средата на свода небесен,

и прозорливият старец изплува из морската бездна с тихия дъх на зефира, обвит в изумрудена пяна.

Вече изплува ли, ляга за сън в пещерите дълбоки.

Там на стада покрай него, напуснали шумни талази,
405 дремят тюлени, чадата на морската щерка прекрасна,

и неприятният дъх на дълбокото дъно издъхват.

Утре от ранни зори ще те водят натам да ти сместя

ложе сред морското стадо, а ти подбери си веднага най-смели трима другари от хубавобордния кораб.

410 Всички опасни коварства на стареца ще ти разкажа.

Първо тюлените той преброява по пет и обхожда.

След като всички обходи и броят им старецът сметне,

ляга и сам помежду им, овчар посред овчето стадо.

Щом забележите вие, че той се унася във дрямка,
415 в същия миг прибегнете до вашата ловкост и сила.

Да се изскубне ще иска, но здраво го дръжте с ръцете,

той ще се стори на всичко — на всякакви твари, каквито

странствуват върху земята, вода ще се стори и огън,

но не изпадайте в ужас и още по-здраво го дръжте.

420 След като най-после сам се обърне към вас със въпроси,

в образа, в който заспал сте го вече видели, веднага спрете насилие всяко и стареца бързо пуснете.

Питай, храбрецо сега от безсмъртните кой те гнети и

как у дома да се върнеш по рибните морски пътеки.»

425 Рече така и се гмурна в кипежа на морската бездна,
аз пък закрачих веднага към спрелия в дюните кораб.
Как зачестено сърцето в гръдта ми туптеше по
пътя!

След като стигнах брега на морето и вития кораб,
ние стъкмихме вечеря. Божествена нощ ни споходи
430 и се простряхме тогава да спим на брега на морето.
Щом се събуди Зора розопръста, из здрача родена,
стъпки понесох надлъж по брега на морето широко
и коленичих с гореща молба пред безсмъртните.

Водех

трима безстрашни другари, пригодни за всякакъв
почин.

435 Беше богинята слязла в дълбоките морски простори,
от дълбините изнесла тюленови четири кожи,
всички одрани току-що — за таткото хитрост
кроеше.

Вече леговище беше изровила в морския пясък
и ни очакваше. Близо до нея когато дойдохме,
440 всекиго в яма постави и кожи на всички надяна.
Щеше да бъде ужасна засадата. Би ни измъчвал
страшният лъх на тюлени, които морето отхранва.
С тези чудовища морски в съседство лежал ли би
някой?

Но тя самата ни даде избава с могъщото средство:
445 Еидотея помаза с амброзия нашите ноздри.
Нейният мирис веднага прогонва смрадта на
тюлена.

Тъй със сърца издръжливи изчакахме цялата утрин.
Ей на стада от морето дойдоха тюлените. После
проснаха тяло до тяло по шумния бряг на морето.
450 Старецът точно по пладне дойде из вълните, огледа
гойните свои тюлени, обходи ги, броя им сметна.
Най-напред нас преброи покрай тези чудовища
морски,

без да усети кроежа, а после и сам се изтегна.
Скочихме с викове ние веднага и сплетохме мишци

455 около стареца. Той до измамната ловкост прибягна.
Първо се стори на лъв кръвожаден с внушителна
грива,

после превърна се в дракон, пантера, глиган
исполински,

стана течаща вода и дърво с исполински върхари.

Ние пък здраво държахме докрая с душа упорита.

460 След като вече дотегна на стареца всяко
вълшебство,

Той се обърна към мене и този въпрос ми отпрати:

«Кой от безсмъртните, сине Атреев, ти даде
съвета

мен да надвиваш с измама? Кажу ми какво ти е
необходимо.»

Рече така, а пък аз на това отговорих и рекох:

465 «Знаеш ти, старче, прекрасно, защо се изплъзваш с
въпроси?

Толкова време съм пленник на остров без да намеря
изход, а вече сърцата на моите хора отпадат!

Само кажи ми (на вас боговете е всичко известно):

кой от безсмъртните тук ме задържа от пътя
обратен,

470 как у дома да се върна по рибните морски пътеки?»

Рекох така и веднага ми той отговори и рече:

«Трябвало ти непременно на Зевс и на други
безсмъртни

да принесеш хекатомби, преди да отплаваш, че
скоро

по винобагро море да достигнеш земята си родна.

475 Тебе не е отредено да видиш възлюбени близки,
в своята къща висока да идеш и в мила родина,
щом преди туй се не върнеш назад до потока
Египет,

от небесата поен, не дадеш ли свещените жертви
на боговете, които владеят небето просторни.

480 Само така боговете по пътя мечтан ще те
пратят.»

Рече така, а в гръдта ми сърцето се сви от покруса

—
бе заповядал отново по път продължителен тежък
да се завърна в Египет обратно по морски лазури!
Все пак веднага намерих аз сили, отвърнах и рекох:
485 «Старче, готов съм веднага да сторя каквото
нареждаш,

но откровено кажи ми това и не скривай от мене.
Всички ахейци ли — тези, които оставихме в Троя
Нестор и аз след раздяла, се върнаха по домовете,
или от гибел позорна е някой застигнат на борда
490 или, понесъл войната, в ръцете на своите близки?»
Рече така и веднага отвърна вълшебникът старец:
«Царю Атриде, защо ме разпитваш? Не трябва да
знаеш

всичко и моите мисли сега да узнаваш! За дълго
няма да бъдеш безсълзен, когато ти всичко разкажа.
495 Паднаха много от тях, но и много от тях оцеляха.
От меднобронните возжди ахейски потънаха двама
в пътя обратен, а кой в боевете загина, сам знаеш.
Други е жив, но се скита безвестен сред морски
простори.

Аякс погина в морето ведно с дълговеслени чълни —
500 метна го бог Посейдон връз гирейските скални
подмоли
(все пак той първом жела да изтръгне от бездната
Аякс).

Щеше смъртта да избегне, макар на Атина омразен,
ако не беше в безумство изрекъл слова светотатни

—
че на безсмъртни напук се измъкнал от морската
бездна.

505 Тези надменни хвалби долетяха до бог Посейдона.
Грабна с могъщата длан в яростта си тризъбеца
богът,
блъсна гирейския зъбер и на две в мига го разцепи.

Част устоя от вълните, обломък друг рухна в морето.

Беше безверният Аякс изпърво застанал над него,
510 но той го свлече дълбоко в кипежа на морската бездна.

Аякс пропадна така и нагълта водата солена.

Твоят брат първом отбягна съдбата. Брега той достигна

в своите кораби вити, закрилян от мощната Хера.

Ала когато съгледа скалистия нос на Малея,

515 там страховит ураган се изви върху него внезапно и го отнесе ридаещ по рибните морски пътеки в крайни предели, където Тиест обитаваше нявга, а обитаваше после Егист, на Тиеста потомък.

Имаше изгледи вече щастлив у дома да се върне.

520 Някой бог вятъра върна назад и те стигнаха в къщи. Истина, радостно стъпи Атрид върху родния бряг и с обич обгърнал целуна родината скъпа. Съгледал с радост земята, изрони в обилие сълзи горещи.

Но издалече Атрида съзря от въздигната кула

525 бдител, поставен от злия Егист с обещана награда

—
злато два цели таланта — да дебне до цяла година, да не би царят да дойде и буен отпор да подготви.

И се завтече с вестта към дома на водача на войнства.

План смъртоносен скрои властелинът Егист незабавно —

530 двадесет храбри мъже отдели из народа, в засада той ги постави, отделно повеля за пиршество даде.

Тръгна да срещне след туй Агамемнон, водача на войнства,

на колесници с коне, с недостойни кроежи в сърцето.

Та го възведе в палата лишен от съмнение всяко

535 и го срази наред пира, добиче над яслите сякаш.

Нито един от дошлите с Атрид гибелта не избягна,

Нито един от страна на Егист — там загинаха всички.»

Рече така, а в гръдта ми сърцето се сви от покруса.
Плаках на пясъка паднал. Не искаше вече духът ми
540 повече аз да живея и блясъка слънчев да гледам.
След като дълго се валях и дълго ридах на земята,
морският старец, вестител на правда, към мен се обърна:

«Стига, Атреев потомко, си жалил така безутешно
и безконечно. Със сълзи не ще си помогнеш. Но
гледай

545 колкото може по-скоро да идеш в земята си родна
жив да завариш Егист. Ако все пак е той от Ореста
вече убит, ще стигнеш преди да го сложат в
земята.»

Рече така, и веднага в гръдта ми сърцето
безстрашно

колкото и съкрушено да беше, изпълни се с бодрост.
550 И аз така се обърнах към него с крилатите думи:
«Зная за двамата вече. Но третия мъж назови ми,
който бил жив, но се скитал безвестен сред морски
лазури,
или бил мъртъв? Готов съм, макар съкрушен, да те
слушам.»

Рекох така и веднага ми морският старец отвърна:

555 «Той е синът на Лаерт, господар на палата в
Итака.

Аз го видях върху остров проливаше сълзи горещи.
Силом го нимфа Калипсо задържа в покоите свои.
Родната стряха отново да зърне копнее напразно.

Веслени кораби няма, и няма другари, които
560 с него задружно да тръгнат по ширния гръб на
морето.

Но, Менелае божествен, за теб не отрежда
съдбата

смърт да намериш и гибел във конеразвъдния Аргос.

Теб боговете ще пратят далеч в Елисейски полета

—
земния край — там, където живеят Радамант
златокъдър,

565 гдето минава животът на хората лек и спокоен,
няма ни дъжд, нито сняг, нито хали жестоки
бушуват,

лее се вечния шумол на лекодиханния вятър,
от океана изпращан да носи на хората свежест,
там обладаваш Елена, така че си зет на Кронион.»

570 Рече така и се гмурна в кипежа на морската бездна.
Аз пък закрачих веднага към спрелия в дюните кораб.
Как зачестено сърцето в гръдта ми туптеше по
пътя!

След като стигнах брега на морето и вития кораб,
ние стъкмихме вечеря. Божествена нощ ни споходи,

575 та се простряхме да спим на брега под шума на
вълните.

Щом се събуди Зора розопръста, родена от здрача,
кораба свлякохме първо навътре в морето свещено,
вдигнахме мачти, развихме платна върху равните

чълни

и надойдоха гребците, насядаха те по скамейки

580 и по вълни посивели удариха мощно веслата.

Пак по потока Египет, поен от небето, успешно
витите кораби спрях и подобранияте жертви

принесох.

След като на боговете всевечни гнева уталожих,
гробна могила насипах за вечна чест на Агамемнон.

585 Всичко това щом изпълних, повея зефирна прохладна
от боговете, и тя ни отвя до брега на бащите.

Само сега ще те моля в палата ми гост да останеш,
докато дни единайсет изминат, дори и дванайсет,
а след това ще те пратя почетен с подаръци скъпи

—
590 най-издръжливи три коня, една колесница искряща,
още прекрасен съсѣд, възлияния с него да лееш

пред боговете безсмъртни, за бѣдни дни спомен от мене.“

А на това Телемах разсъдливия така отговори:

„Тук да остана за дълго, Атриде, не ме увещавай.

595 Бих ти гостувал на драго сърце дори цяла година, без да изпитвам тъга по родители и родина.

Сладост за мен е да слушам твоите думи и речи, но с нетърпение вече ме чакат в свещения Пилос моите спътници мили. А тук ме задържаеш ти дълго.

600 Но ако дар ми отреждаш, то нека е някакъв накит. Няма да мога да взема конете в Итака, те нека по-добре тук да ти бѣдат за гордост. Царуваш над много

ширни полета. Виреят по тях комунига и кипер, бял ечемик, изкласил нависоко, лимец и пшеница.

605 Нямаме ние в Итака широки поля и ливади.

Кърми кози тя, но по е чаровна от конските паши.

Остров, опрян о морето, е рядко за друм на конете или за паша удобен, от всички най-малко Итака.“

Рече така, гръмогласният в бой Менелай се усмихна,

610 нежно с ръка го погали и тези слова му изрече:

„Явно от кръв благородна си, чадо, така щом говориш.

Ще заменя драговолно дара — да, това е възможно.

Измежду всички предмети, които се пазят в дома ми,

най-хубав, най-скъпоценен подарък на теб ще предложи —

615 кратер изящно кован за гощавка на теб ще предложи,

целия в чисто сребро, а покрая с украса от злато,

дело на бога, Хефест. Подари ми го царя сидонски,

храбрият Фѣдим, когато дома му подслон аз намерих

в пътя обратен за тука — но кратера ти ще получиш.“

620 Ето такива слова си разменяха те помежду си.

Гостите идеха вече в палата на царя божествен
водеха много овце и донасяха вино искрящо.

Хляба изпращаха техни прибулени дивно съпруги.

Тъкмо така за гощавка те се гласяха в палата. —

625 В същия час пред дома Одисеев женихите сбрани
върху настлана площадка, разюздани, както по-рано,
мятаха копия ловни и хвърляха диск за забава.

Там Антиной с Евримах, на безсмъртен подобен
седяха —

първите вождове техни, най-храбри и най-
благородни.

630 Близо до тях се изстъпи Ноемон, потомък на
Фроний,

към Антиной се обърна и този въпрос му отправи:

„Знаем ли ний, Антиное, или за ума ни е тайна,

от песъчливия Пилос кога Телемах се завръща?

С моя съд той отпътува, а кораба днес ми е нужен

—

635 аз за зелената шир на Елида ще плавам. Пасат ми
там до двайсет кобили и мулета, годни за впряга,
неукротени, желая да взема едно за обзядка.“

Рече така и се смаяха всички. Не знаеше никой,

че Телемах е в града на Нелей. Предполагаха само,

640 че при стадата в полето отишъл, или при свинаря.

И Антиной го тогава запита, синът на Евпейта:

„Право кажи ми! Кога отпътува? Какви
придружвачи

тръгнаха с него? В Итака ли той ги намери? Наемни
хора ли, роби ли взе? И това е способен да стори.

645 Още това ми кажи откровено, добре да го зная:

Пряко ли твоята воля той черния кораб откара,

сам доброволно ли ти след молба настойчива го
даде?“

Тъй на речта му отвърна Ноемон, потомък на
Фроний:

„Аз доброволно го дадох. И всеки друг тъй би
постъпил,

650 щом с неспокойно сърце го помоли младеж като него.

Тежко ще бъде за всеки такава молба да отблъсне.
Съпровождачи му бяха все млади мъже от Итака,
най-бележити след нас. Предводителят бе,
забелязах,

Ментор, или пък бог, който напълно на него прилича.

655 Само едно ме учудва: видях тук прекрасния Ментор
вчера в зори, а тогава пътувал е вече за Пилос.“

Рече така Ноемон и пое за дома на баща си.

А у двамината болка затисна душите им горди.

Тозчас женехите спряха игрите и седнаха вкупом.

660 И Антиной, на Евпейта синът, се обърна към всички
пламнал от гняв (помрачено в гърдите, сърцето му
беше

пълно със злоба и бяс; от очите му святкаше огън):

„Дело велико, горки ни, извършва надменно
младежът!

От Телемаха това пътешествие кой да очаква?

665 Въпреки нас се измъква хлапакът оттук самоволно,
кораб изтегля и лични мъже из народа подбира!

Ех, ще си патим от него тепърва! Ано му превие

наглата сила Кронион, преди в мъжество да съзрее!

Бръз кораб само ми дайте и двацет веслари за
свита,

670 за да го сам аз издебна, когато по-късно се връща,
в протока, който дели от Итака скалистия Самос.

Нека тъй срамно завърши презморския път към
баща си.“

Рече така. Одобриха му всички речта и решиха

бързо оттам да се вдигнат да идат в дома Одисеев.

675 Но не остана за дълго в незнание Пенелопея,

що за сина ѝ гласяха женехите в тайни кроежи.

Тях глашатаят издаде. Подслушал бе техните речи

Медонт отвън (те ковяха измамата вътре във
двора)

и през дома се завтече да каже на Пенелопея.

680 Прага току той прескочи и рече му Пенелопея:
„Що, глашатае, те пращат при мене женихите
славни?

Може би носиш повеля робините на Одисея
да прекратят своя труд и гощавка за тях да
приготвят?

Никога — ах! — да не бяха сватосване с мен
пожелали,

685 днеска дано за последен, за сетен път те тука
пируват!

Вие, които в рояци пилеете наши богатства —
на Телемаха божествен имота, — нима като малки
нито веднъж се не случи на вас да разказват
бащите

как се отнасяше с тях Одисей, на безсмъртните
равен?

690 Никого той не обиди с неправда ни делом, ни словом
тук в общината, тъй както царете божествени
знаят —

някои смъртни възлюбват, а други преследват с
омраза.

Никога той не постъпи надменно към някой
подвластен.

Но алчността ви безмерна, делата ви срамни
излизат

695 явно на свят — за почтено държане такава
отплата!“

А глашатаят ѝ рече, изпълнен с разумни съвети:

„Само да беше, царице, това най-великата напаст

—

друго нещастие готвят женихите — много по-
страшно

и по-голямо. Дано им на време попречи Кронион!

700 Те се гласят с острието на меч Телемах да
пронижат

в пътя обратен към къщи. За татко си вест да
научи

той се упъти към Пилос свещен и към дивната Спарта.“

Рече така. Колене и сърце прималяха у нея.

Дълго стоя Пенелопа безмълвна. Напълниха сълзи
705 нейните клепки. Гласът ѝ замлъкваше в гърлото
бликнал.

Късно едва тя намери слова да отвърне на Медонт:

„Где, глашатае, отиде синът ми? Защо му е нужно
с кораби бързи да плава, които са впрягове конски
вътре в морето и носят далече по водните друми?

710 Или не иска да пазят потомствата спомен за него?“
Тъй и отвърна Медонт, изпълнен с разумни съвети:
„Не! Аз не зная дали божество към това го
подтикна,

или той сам пожела да отплава към Пилос да чуе
иде ли вече баща му, или го е стигнала орис.“

715 Рече така и напусна палатите на Одисея.

Сърцераздираща мъка обзе Пенелопа. Да седне
нямаше сили — креслата в покоите немалко бяха, —
но върху прага на крепко строената спалня се свлече
в жалобен плач. Заридаха робините около нея,

720 колкото имаше, всички в палата — и млади, и стари.
В стонове неудържими така Пенелопа им рече:
„Слушайте, мили, от всички, които сте с мене
родени,

мен олимпийецът Зевс най-ужасна печал е отсъдил.

Първо загубих съпруг благороден със лъвска
сърцатост,

725 който с различни достойнства блестеше сред всички
данайци

(той надалеч по Елада и целия Аргос се слави).

Ето сега урагани ненадейно къде са отвели
моя скъп син от дома ми, преди да открия самата.

О безразсъдни, нима ни една, ни една не помисли
730 мен от леглото да вдигне, макар че сте знаели
всичко,

щом се упътил сина ми към черния, вития кораб!

Само да бях подразбрала, че той се подготвя за поход,

щеше при мен да остане, макар че морето го мами,
или безжизнена щеше в покоите да ме остави.

735 Но поканете веднага при мен престарелия Долий —
моя служител, когото със зестрата татко ми даде.
Той ми градината плодна реди. Незабавно да иде
сам при Лаерт, да приседне и всичко това да му
каже.

740 Може, обмислил, разумно решение той да намери
и да излезе със жал против тези, които замислят
на Одисей и Лаерт богоравния род да затрият.“
Тъй Евриклея тогава, усърдната дойка, отвърна:
„Скъпо дете! С безпощадната мед прободи ме в
палата,

или над мен се смил! Но не мога да крия от тебе —
745 знаех аз всичко, сама му подадох каквото заръча —
хляба и сладкото вино. Изтръгна ми клетва велика,
думичка да ти не кажа, преди дни дваисет да
минат,

или преди да откриеш самата, че той е отплавал.
Как се боя да не би хубостта ти плачът да помъти!
750 Но изкъпи се сега, премени се във нови одежди,
с твои робини възлез върху горните китни покои,
там отпрати към Атина молитва — на Зевс
дъщерята

може тогава дори от смъртта да избави сина ти.
А нажаления старец ти повече не нажелявай,
755 че боговете блажени не мразят рода на Аркизий —
негов потомък без друго ще бъде признат за
владетел

над величавия дом и далече над плодните ниви.“
Рече, смекчи и скръбта, пресуши от очите плача ѝ.
Тя се изкъпа веднага, облече си чисти одежди
760 и със робини възлезе въз горните китни покои,
в кошничка сипа ечмика свещен и помоли Атина:
„Чуй, несломима ти дъще на егидоносеца Зевса!

О, ако нявга за теб Одисей многоумен в палата
тлъсти бедра на овци и на бици горил е обилно,
765 моля те в спомен за него спаси ми любимата рожба
и разгони тези дръзки, безкрайно надменни женихи.“
Рече във възклик така и богинята чу ѝ молбата.
В същото време шумяха женихите в тъмната зала.
Дръзко подхвърляше някой от тези надменни
женихи:

770 „Сигурно сватба подготвя царицата страстно
желана,

без да ѝ мисъл минава, че смърт за сина ѝ се готви.“
Рече тѝй някой жених, но не знаеха тях що очаква.
А Антиной се обърна към всички и тѝй заговори:

775 „Обезумели, възпрете си високомерните речи
всички ведно, да не би да се чуе навън из палата!
Хайде съвсем тихомълком да станем, да свършим на
дело

плана си, който допадна сега на сърцата на всички.“
Рече така той, подбра си мъже най-решителни

двайсет

и ги поведе към кораба бърз върху морския пясък.

780 Кораба свлякоха те най-напред надълбоко в морето,
дигнаха мачтата после отгоре на черния кораб
и натъкмиха веслата на техните ремъчни възли,
всичко според обичая, развиха платната блестящи.
Струпаха вече на борда оръжие смели слугите.

785 Спуснаха котва на рейда женихите, после на суша
те подредиха вечеря в очакване здрачът да падне.
А Пенелопа разумна там горе в покоя самотна
тъжно лежеше в леглото, не вкусваше гозби,
напитка,

790 с мисъл едничка дали ще избегне синът ѝ погибел,
или ще бъде сразен от надменните нейни женихи?
Както лъвът, обкръжен от рояка ловци, се озърта
и пред коварния обръч, край него затяган, потръпва,
тѝй тя премисляше смутна, доде я споходи сънят, и
сладко заспа, на леглото отпуснала морното тяло.

795 Друго замисли сега светлоока богиня Атина:
Призрачен образ създаде, присънена сякаш невеста

Ифтима, нейна сестра, дъщеря на Икарий, която
взе за съпруга Евмел, господар на полята край Фере.
800 В къщата на Одисей божествен тя призрака прати,
за да разсее тъгата и спре многосълзната мъка
на Пенелопа, която униваше в жалост и сълзи.

В спалнята той се промъкна безплътен под ключния
ремък

и над главата ѝ ниско застана и с глас заговори:

„Спиш, Пенелопа, нали, и прелива сърцето ти мъка!

805 Но боговете, които живеят блажено, не искат
повече ти да се вайкаш унила. Дома ще си дойде
твоят мил син — боговете не е предизвикал той с
нищо.“

Тъй на часа отговори разумната Пенелопея,
чезнеща в сладостна дрямка пред тихите двери на
бляна:

810 „Как си пристигнала, сестро? Не си ми спохождала
още

моето жилище. Много далече оттука живееш.

Как ме съветваш сега да забравя скръбта и бедата,
дето разкъсва духа и сърцето ми най-нетърпимо?

Първо загубих съпруг благороден със лъвска
сърцатост,

815 който с високи достойнства блестеше сред всички
данайци

(той надалеч по Елада и целия Аргос се слави).

Моят скъп син по море отпътувал на вития кораб,

още невръстен, не знаещ ни грижи, ни реч на
стъгдата.

Повече жала за него, отколкото за Одисея,

820 тръпна, боя се за него, че може беда да го случи
или в страната, в която пътува, или по морето.
Много противници има, които му готвят уловка,

търсят смъртта му, преди на земята си родна да стъпи.“

Образът призречен тъй промълви на сестра си тогава:

825 „Смела бъди, утеши си сърцето, недей се страхува.
Съпровождачка до себе си има младежът, каквато всеки друг мъж би желал за закрила, защото е мощна —

тя е Палада Атина, която споделя скръбта ти и ме изпраща при тебе сега, да ти кажа речта й.“

830 А на това й отвърна разумната Пенелопея:
„Ти ако си божество и си чула гласа на богиня, о, разкажи ми сега и за оня единствен нещастник — жив ли е той? Светлината на слънцето гледа ли още?

Или погинал блуждае сред леките сенки на Хадес?“

835 Образът призречен тъй промълви на сестра си тогава:

„Нищо подробно за него не мога сега да ти кажа — жив или мъртъв е той. Празнотумствата нам не приличат.“

Образът рече така и през ключният ремък излитна

—
леко дихание сякаш. Веднага от сън се пробуди
840 Пенелопея. Сърцето й мило изпълни се с радост,
съновидение ярко пред нея в нощта се показва.
Ето женихите с кораб поеха по водния друм и
за Телемах крояха в сърцето си гибел жестока.
Остров със стръмни скали посред морската шир се
разстила

845 в протока, миещ Итака и дивопланинския Самос —
малък, зован Астерида. От двете страни пристани
тихи

кораба срещат. На него ахейците спряха в засада.

ПЕТА ПЕСЕН САЛЪТ НА ОДИСЕЙ

*Ето Зората се вдигна от светлия одър Титонов,
пурпурен зрак да разнася на всички безсмъртни и
смъртни,*

*а на съвет боговете се бяха събрали, сред тях бе
и гръмонежецът Зевс, най-велик между всички по
сила.*

*5 Там им Атина припомни неволите на Одисея —
с болка в душата, че в плен дълготраен задържа го
нимфа:*

*„Татко наш Зевсе и вий, богове вековечни блажени!
Благ, приветлив, милосърд отсега занаяпред да не
бъде
ни един цар жезлоносец и сдържаност той да не
знае,*

*10 нека с кораво сърце да беснее към всички
подвластни,
че Одисея божествен не спомня си повече никой
мъж от народа, над който царуваше с бащина обич!
В остров далеч е захвърлен, от горест велика
измъчван.*

*Силом го нимфа Калипсо задържа в покоите свои,
15 родната стряха да зърне напразно копнее.
Веслени кораби няма, и няма другари, които
с него задружно да тръгнат по ширния гръб на
морето.*

*Ето замислят дори да погубят сина му обичен,
щом от свещения Пилос и дивната Спарта се
върща,*

20 гдето бе с кораб отплавал, за татко си вест да научи.“

Тъй ѝ отвърна Кронид, събирачът на облаци тъмни:
„Странни слова излетяха, о дъще, из твоите устни!
С разума собствен сама не реши ли на всички женихи да отмъсти Одисей, щом в родината той се завърне?

25 Но Телемаха закриляй — това без съмнение можеш

—
той невредим да доплава назад до земята си родна,
а да отплават обратно женихите, без да успеят.“
Рече така и към Хермес, сина си любим, се обърна:
„Хермесе (ти си вестител на всичките мои повели),
30 нашата твърда присъда на гиздавокосата нимфа
бързо предай: да се върне сърцат Одисей у дома си,
без да го следва ни бог, нито никой от смъртните хора.

Сам сред безкрайни беди върху сала си здраво пристегнат

нека на дваестия ден в благодатната Схерия стигне,

35 гдето живеят феаки, подобни на нас боговете.

С почести те ще го срещнат, тъй както безсмъртен се среща,

после на кораб ще пратят в родината мила героя,
купища злато и мед, и одежди за дар ще му връчат

—
толкова плячка самият не би си спечелил от Троя
40 никога, даже без спънки да беше отнесъл дела си.
Нему съдбата отрежда отново да види той близки,
в своята къща висока и в родна земя да се върне.“

Рече тъй Зевс и послуша вестителят Аргов сразител.

Той на нозете си върза веднага вълшебните златни
45 вечни сандали, които го носеха и над водата,
и над земята безкрайна в гальовния дъх на ефира.
Взе си и жезъла, с който по воля очите на смъртни

в дрямка притваря, на други заспали, отново събужда.

С него в ръка се понесе могъщият Аргов сразител.

50 Стигнал Пиерия той, от ефира сниши към морето
и полетя над вълните подобно на чайка крилата,
дебнеща риба в страхотни въртопи на морската
пустош

или топяща крилата си яки в солената пяна.

Тъй като чайка понесен над морската шир
безпределна,

55 Хермес до острова стигна, прикътан далеч от
Олимпа.

Из теменужна вълна той току-що на сушата
стъпи,

към пещерата просторна се мигом запъти, в която
гиздавокосата нимфа живееше. Там я завари.

Огън високо пламтеше в огнището и надалече

60 дъх на ухаен тамян и на леко нацепени кедри
пълнеше целия остров. А нимфата пееше звучно,
шарена тъкан тъчеше със златна совалка.

Край пещерата растяха нагъсто разлистили клони
черни тополи, елхи, с благовонния дъх кипариси.

65 Виеха в тях под листата гнезда бързокрилите птици

—
ястреби и кукумявки, и морските врани кресливи,
те край морето, стълпени в орляци, си търсят
храната.

Пред пещерата дълбока растеше лоза избуяла,
тежки гроздове висяха по нейните весели клонки.

70 Четири извора близо един покрай други струяха
бистри потоци, които се виеха в разни посоки.
Вред по зелени морави разцъфнали бяха кервизи
и теменуги. Дори и безсмъртен да беше проникнал
в острова, би му сърцето омаяла чудната гледка.

75 Тука застана омаян вестителят Аргов сразител.
И щом насити по воля очи и душа със наслада,

влезе накрай в пещерата просторна. А щом го
съгледа,

госта позна незабавно Калипсо, велика богиня —
че боговете безсмъртни се мигом познават взаимно,
80 даже когато дели домовете им дълго пространство.
Но Одисея безстрашен той никъде вътре не среща.
Там край морето приседнал, ридаше горко героят,
сълзи и скръб, и въздишки му късаха вечно сърцето.
Вперил бе взор към вълните в безкрая и лееше сълзи.

85 Ей над богини богиня, Калипсо любезно покани
Хермес на трон лъчезарен да седне и после запита:
„Що си ми, Хермесе, тука пристигнал със златния
жезъл?

Достопочтен и обичан? Отдавна не си се вестявал.
Своята воля пред мене разкрий. Ще я с радост
изпълня,

90 стига да бъде посилна, по моите сили да бъде.
Но по-напред приближи се, гощавка на теб да
предложа.“

Рече богинята тъй и постави пред него трапеза,
пълна с амброзия, още и розов нектар му подаде.
Яде и пи до насита вестителят Аргов сразител.

95 После, когато с храната сърцето си вече насити,
с тези слова отговори на гиздавокосата нимфа:
„Бога мен питаш, богиньо, защо съм те тука
споходил.

Всичко пред теб ще разкрия, тъй както самата
желаеш.

Зевс повели ми да дойда противно на моята воля.

100 Кой на морето солено безбрежната шир драговолно
би превъзмогнал — че нигде по него се град не
съглежда,

где хекатомби да колят и жертви нас да принасят?
Но непреклонната воля на егидоносеца Зевса
никой друг от боговете не смее да заобикаля.

105 Казва Кронион, че тука си ти приютила героя
най-злополучен от всички, които обсаждаха Троя

девет години и чак на десета, града разрушили,
с плячка се връщаха вкъщи, ала разгневиха Атина.
Буря, вълни исполински тогава богинята прати.
110 Всичките спътници храбри потънаха, него самичък
бурята грабна и морски талази го хвърлиха тука.
Но повелява ти Зевс да го освободиш незабавно.
Нему не е отредено да гине далеч от родина —
близки отново да види орисва за него съдбата,
115 в своята къща висока и в мила родина да иде.“
Рече така той. Потръпна Калипсо, велика богиня.
В отговор тя му изрече веднага словата крилати:
„Вий, богове, сте жестоки, че ревност голяма
таите.
Що се гневите, когато приемаме ние, богини,
120 смъртни във нашето ложе, съпружество с тях
пожелали?
Ето Зора розопръста Ориона беше избрала.
Вий, боговете, в живота си лек я преследвахте с
ревност
чак докато Артемида, девичата златопрестолна,
с тиха стрела ненадейно в Ортигия него погуби.
125 Гиздавокоса Деметра дари с любовта си Ясион
в триж преоравана нива — отстъпила бе пред
сърцето.
След като тайната стана веднага известна на
Зевса,
гръм ослепителен хвърли въз клетника той в
яростта си.
Тъй и сега, богове, сте ревниви, че смъртен приемам.
130 Него спасих аз от гибел, кога се държеше в морето
сам за греда преломена, че бързия кораб Кринион
на две разби с ослепителен гръм във море винобагро.
Всички спътници храбри загинаха, него самичък
бурята грабна и морски талази захвърлиха тука.
135 Аз приютих и залюбих героя злочест, обещах му
вечен живот, да запази невехнеща никога младост.
Но щом не може повелята на Егидоносеца Зевса

никой друг от боговете да скърши или да престъпи,
нека върви той, където го Зевс неотстъпно насочва

—
140 там сред морето безплодно. От мен съпровод да не
чака.

Веслени кораби нямам, и нямам другари, които
с него задружно да тръгнат по ширния гръб на
морето.

Но съм готова съвет да му дам и не ще скрия от
него

как невредим да доплава назад до земята си родна.“

145 Рече сега на Калипсо вестителят Аргов сразител:
„Тъй че пусни Одисея, в боязън пред Зевса смири се!
Иначе той ще стовари жестоко гнева си връз
тебе.“

Рече така и си тръгна безстрашният Аргов
сразител.

Властната нимфа тогава, повелята Зевсова чула,
150 към Одисея безстрашен потегли със стъпки
чевръсти.

Той на брега на морето стоеше и ронеше сълзи.
Ах, тук животът му сладък течеше в копнеж да се
върне

в родния край! Охладня му сърцето към нимфата
вече.

Нощите в близост до нея прекарваше той по неволя
155 там в пещерата дълбока — нелюбен до влюбена в
него.

Денем навън по скалите седеше — далеч край
морето, —

сълзи и скръб, и въздишки му късаха вечно сърцето.

Вперил бе взор към вълните в безкрая и лееше сълзи.

Ето до него дойде лъчезарната нимфа и рече:

160 „Доста си, клетнико, сълзи проливал и доста си
губил

дните прекрасни. Готова съм аз да те пусна веднага.

Хайде, за сал със секира високи стъбла отсеци си,

здро̀во гредите свържи и потон издигни им отгоре,
за да се впуснеш да плаваш на него по морски лазури.
165 Хляб и вода, пък и вино обилно тогава
аз ще ти сложа на сала, от глад повален да не
бъдеш,
плащ върху теб ще наметна, ще пратя и вятър
попътен,
читав и здрав да достигнеш мечтаната своя
родина,
тъй боговете, които владеят морето просторно,
170 искат, а в мисъл и дело те повече могат от мене.“
Рече тя тези слова. Одисей многостраден потръпна
и се обърна към нея с крилатите думи:
„Друго, богиньо, замисляш навярно, а не да ме
пуснеш,
щом ми предлагаш със сал да преплавам морската
бездна,
175 страшна, свирепа — това бързоходните кораби
равни
мъчно ще сторят дори при попътния вятър на
Зевса.
Но против твоята воля на сала аз няма да стъпя,
ако пред мен не решиш да положиш великата
клетва,
че срещу мен не замисляш днес никакво бедствие
ново.“
180 Тъй отговори. Усмихна се дивната нимфа Калипсо,
нежно с ръка го погали и тия му думи изрече:
„Истина, ти се представяш хитрец и голям
шегобиец,
щом изговори ответно такива обмислени думи.
Нека да знае земята, небето широко отгоре
185 и под земята водата на Стикс — най-великата
клетва,
що боговете блажени дори не мълвят без боязън, —
никакво бедствие ново сега срещу теб не замислям.
Но ти предлагам съвета, какъвто за мене самата

бих си избрала, изпадна ли в някоя трудност подобна.

190 От отзивчивост, повярвай, не ми е душата лишена,
не от желязо в гърдите ми бие сърцето, но от милост.“

След като свърши, поведе богинята дивна героя
с пъргави стъпки, а той подир нимфата бързо
закрачи.

Влязоха те в пещерата дълбока — богиня и смъртен.

195 Там Одисей върху трона приседна, от който бе станал

Хермес, а нимфата сложи пред него храна и напитки

—

всякакви гозби, които на смъртни мъже се
услаждат.

После самата тя седна срещу Одисея божествен,
сладък нектар пък донесе с амброзия нейна робия.

200 И към готовата пищна трапеза пресегнаха двама.
След като своята жажда и глад утолиха напълно,
на Одисея продума Калипсо, велика богиня:

„Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее!

205 Вече, изглежда, решен си обратно дома да се върнеш
в родния остров разлъчен от мене. Тогава прощавай!
Но ако знаеше колко прежеждия тебе съдбата
готви да минеш, преди да се върнеш под родната
стряха,

щеше при мене в това обиталище ти да останеш
и вековечен да бъдеш, макар да копнееш да зърнеш

210 вярната своя съпруга и цял ден по нея тъгуваш.

Смея все пак да се хваля, че аз не отстъпвам пред
нея

ни по снага, ни по прелест. Нима с нас, богините,
могат

вашиите смъртни жени да се мерят по стройност и
прелест?“

Тъй Одисей, находчивият мъж, ѝ отвърна веднага:

215 „Моля те, мощно богиньо, изслушай ме, без да се сърдиш.

Зная и сам аз прекрасно, разумната Пенелопия колко пред образа твой е нищожна със земната хубост.

Смъртна е тя, а пък ти си безсмъртна и вечно си млада!

220 Все пак желая безспирно и цял ден копнея отново аз да се върна дома си, възвратния ден да посрещна. И ако някой ме бог ме съкруши по море винобагро, аз ще изтрая, в гръдта ми сърцето калили са мъки. Толкова много изстрадах и толкова много претеглих и по море, и във битки, че нека и то ми се случи.“

225 Рече така. А денят си отиде и мракът се спусна. Двама се уединиха в потаен кът на пещерата, там през нощта неразлъчни се радваха на близостта си.

Щом се пробуди Зора розопръста, родена от здрача, метна веднага хитона и плащ Одисей богоравен.

230 Сложи пък нимфата дълга и светлосребриста одежда,

нежно тъкана, ефирна, опаса снагата си с пояс, целия в злато, след туй над лицето си булото спусна и тя започна усърдно за път Одисея да готви.

235 Даде му брадва голяма, за дланите тъкмо пригодна, бронзова, тежка и остра от двете страни, закрепена

плътно за дръжка от яко и гладко дърво на маслина. Даде му още и остра тесла, след това придружи го чак до брега, върху който растяха грамадни дървета

240 черни тополи, елхи, до небе връх проточили бори, сухи отдавна от зноя и лекоподвижни в морето. Щом му посочи гората с дърветата, високо израсли, върна се пак в пещерата Калипсо, богиня велика. Той заповеля стъблата и спорно вървеше трудът му.

Двайсет из корен изсече, веднага с медта ги
окастри,

²⁴⁵ сръчно премахна кората, по връв изравни ги
грижливо.

Скоро със свредел се върна Калипсо, богиня велика.
С него проби той гредите една подир друга, сближи
ги,

с клинове яки ги свърза и медните стеги постави.

Дъно просторно постави — такова, каквото
съгражда

²⁵⁰ опитен мъж, запознат със строежа на кораб
товарен.

Сала си тъй нашироко сглоби Одисей остроумен.

Борд след това му издигна и с яки ребра то
застегна,

дъбови талпи дебели постави за палуба горе.

Мачта изправи в средата, кръстоса на нея върлина,
²⁵⁵ здраво кормило прибави, тъй сала си да направлява,
с пръти ракитови в края изплете ограда, вълните
тя да възпира. И трупи за тежест на дъното
хвърли.

Ленена тъкан подаде Калипсо, богиня велика,
тя за платно да му служи, и той натъкми го
изкусно,

²⁶⁰ върза възета и върви, с които да вдига платното.

Най-сетне с лостове сала притегли в морето
свещено.

Ден се изпълни четвърти, когато той всичко
завърши.

В петия ден Калипсо на път Одисея отпрати,
след като тя го изкъпан облече в уханни одежди.

²⁶⁵ В сала му нимфата сложи един мях със вино червено,
други грамаден — с вода, що от извор начерпила
беше,

хляб и богати закуски пък тури във сака от кожа.

И най-накрая повика попътния, лекия вятър.

Весел от полъха опна платна Одисей богоравен,

270 хвана умело кърмата и сала със смелост насочи.
Сън не спохождаше никак очите му бдящи, следящи
зорко Плеядите и Воловаря, що бавно захожда,
още Голямата мечка, която наричат Колата —
тя се на място обръща и плахо Орион поглежда,
275 в пазвата на океана едничка не се потопява.
Тази заръка му даде Калипсо, велика богиня —
все като плава, звездата от лява страна да оставя.
Дни седемнадесет цели той плава по морски пътеки,
на осемнайстия зърна прибулени в лека омара
280 на феакийския край планините, прострени насреща.
Щит наред планините бе сякаш земята планинска.
Тъкмо сега Посейдон, етиопския край изоставил,
от планините Солимски съзря отдалеч Одисея —
как над вълните се носи. И гняв облада му душата.
285 Къдри лазурни разтърси страхотно и гръмко
продума:
„Как? Та нима боговете са друго решение взели
за Одисея, доде с етиопците аз съм празнувал?
Ето насмалко ще стигне феакската суша, където
вече съдбата отрежда да наиде предел в
изпитните!

290 Но ще наситя, аз вярвам, омразника с нови неволи!“
Рече така и заваля грамадните облаци черни,
грабна тризъбеца той, разбушува морето, надигна
вихри насрещни да воят, морето ведно със земята
в облаци гъсти забули и ноц от небето се свлече.

295 Вкуп връхлетяха и Евър, и Нот, и Зефир бързовеен,
дигна могъщи талази Борейт, роден из ефира.
На Одисей премаляха за миг колената, сърцето
и на душата си храбра изрече той, тежко
въздъхнал:
„Клетник, горко ми! Какво ли ще срещна тепърва из
пътя?

300 Тръпна сега, че разкри ми богинята чистата правда.
Тя ми предсказа, че много беди ще претегля в
морето,

докато в къщи се върна. И всичко се вече изпълва.
С облаци гъсти Кронион забулва небето безкрайно!
Той развълнува морето, от всички посоки надига
305 вихри насрещни. Сега устремената смърт ме
очаква.

Тройно, четворно щастливи сте вие, данайци, които
паднахте в ширната Троя във бран за честта на
Атриди!

Де да бях също загинал и своята орис изпитал
в оня ден, в който покрай бездиханния труп на
Пелида

310 сипеха копия медни по мене безчетни троянци!
Щях да съм с почест погребан и славен от всички
ахейци.

Но ми отреди съдбата безславна смърт днеска да
срещна.“

Още несвършил речта, исполинска вълна ненадейно
с трясък разби се над него и сала обърна в морето.
315 Той надалече от сала изхвъркна, надвита ръката
пусна кормилото. Точно в средата му мачтата
скърши

буря от вихри противни, едни срещу друг
върхлетели,

и надалеч в морето платното с върлината падна.
А Одисей във водата потъна и нямаше сили
320 бързо оттам да изплува, притискан от водни стихии
(бреме му дрехите бяха — прощалният дар на
Калипсо).

Вдигна се късно едва, из устата избълва водата
солна, горчива, която шуртеше из гъстите къдри.
Но и така не забрави той сала, макар и отпаднал,
325 а устремен по вълните, успя да се хване за него,
стъпи отново отгоре и близката гибел избягна.

Сала грамадна вълна пък понесе тук-там по морето.
Както наесен подгонва Борей сред полето бодливи
бурени сухи, които се сплитат на снопове гъсти,
330 бурите тъй го подеха насам и натам по вълните.

Ту ненадейно го Нот на Борей за гонитба подхвърли,
ту пък го Евър отстъпи, Зефир да си с него играе.
Как го съзря Левкотея — Инд, дъщерята на Кадъм,
някога гиздавонога девойка със говор на смъртна,
335 после богиня, приела безсмъртието в морските
бездни.

Стана ѝ жал за героя, попаднал в неволя и мъка.

Сякаш гмурец лекокрил, из вълните нагоре излитна,
стъпи срещу Одисея на сала и тъй му изрече:

„Клети, защо се гневи срещу теб Посейдон
заметръсец

340 толкова страшно, че той ти беда след беда
изпровожда?

Все пак не ще те погуби, макар да го твърдо желае.

Само съвета ми слушай — а виждам не си
неразумен:

Дрехите бързо свали, остави на стихииите сала,
те да го мятат, а ти се хвърли във вълните и плувай

345 към бреговете феакски, където те чака избава.

Дръж, опаши на гърдите си моето було нетленно.

С него недей се страхува от никаква болка и гибел.

Само щом твърдата почва накрая достигнеш с
ръцете,

бързо сними и хвърли го назад в притъмнялата
бездна

350 по-надалеч от брега, но извъръщай очите от него.“

Рече така и подаде богинята своето було,

после веднага се спусна обратно в морето бурливо —
сякаш бе водна кокошка, и черна вълна я погълна.

А Одисей, богоравен страдалец, размисли тогава,

355 тежко въздъхна и рече така на душата си храбра:

„Тръпна ужасно — горко ми! — че пак хитрина ми
изприда

някой безсмъртен, щом иска сега да си сала оставя.

Не! Не желая да слушам — току-що съгледах
земята —

още далечна, където съдбата ми готви избава.

360 *Ето какво ще направя, и то ми се струва разумно.
Докато здравите скоби на сала пристягат гредите,
тук ще остана, бедите с търпение аз ще претегля.
Щом разярена вълна пък ми сала разбие, ще плувам*

—
в миг тъй опасен ще мога ли по-добро нещо да сторя?“

365 *Както в ума и душата премисляше още героят,
бог Посейдон земетръсец издигна вълна исполинска,
гибелно гребен превила, и силно я метна въз сала.
Както бурливият вятър върхлита върх сухата слама
и във вихрушка извита насам и натам я пилее,*
370 *тъй и вълната помете гредите. Самичък героят
яко възседна една — като конник на кон състезател.
Дрехата после отмахна — прощалният дар от
Калипсо,*

*храбрата гръд незабавно с възшебното було загърна,
скочи стремглаво в морето солено, разпери ръце и*
375 *бързо се спусна да плува. Но бог Посейдон
земетръсец,
щом го съгледа, разтърси глава и се люто закани:
„Скитай се по-натам ти по морето в неволя,
додето
стигнеш накрая до хора, които Кронион откърмя!
Вярвам не ще се оплакваш, че малко си страдал от
мене.“*

380 *Тъй като рече, той шибна коне гъстогриви и скоро
в Еги се върна, където е вдигнат чертогът му
чутен.*

*Друго намисли тогава на Зевс дъщерята Атина:
Пътя на другите ветри богинята бързо препречи
и заповяда на всички стихии да спрат и да стихнат.*

385 *Само Борея надигна, вълните сама уталожиха,
да се спаси Одисей благородният, смърт да избегне
и да достигне брега на феаките веслолюбиви.
Цели два дни и две нощи го мяха диви вълните
и пред очите му често заставаше близката гибел.*

390 Третия ден щом от здрача Зора златокъдра изведе,
вятърът спря и затихна. Безветрено тихо морето
пред Одисей просветля и насреща съгледа той
остров —

зорко надзърна далеч, от вълна исполинска
повдигнат.

395 Както децата ликуват, когато се вдига баща им
от изтощителна болест, понасял страдания тежки
и не от скоро линеял, потискан от демон противен,
но боговете за радост на всички съвземат болника

—
тъй Одисей засия от вида на брега и гората
и все по-бързо заплува да стъпи на сигурна почва.

400 След като стигна, отгдето се чува екът на гласа чу,
той долови на вълните кипежа в крайбрежния
подмол —

ето вълна исполинска ревеше над стръмния бряг и
с грохот разбивани, всичко заливаше с пяна солена.

Нямаше там нито залив, ни плитковина, нито
пристан,

405 вдаден бе стръмният със скали непристъпни и
остри.

На Одисей прималяха за миг колената, сърцето
и от душата си храбра изтръгна той тежка
въздишка:

„Ето — горко ми! — Кронион ми сочи нечакано суша
и превъзмогавам аз, вече кръстосал, страхотната
бездна,

410 но от морето пенливо изход не се забелязва —
рифове остри отвед, а по края възвират вълните
шумно. Навсякъде гладки стени се възпират високи.
Чак до брега е дълбоко. Не мога на твърдото дъно
с двата си крака да стъпя, така да избягна бедата.

415 Ако реша да избягна, могъща вълна ще ме грабне,
върху скала ще ме хвърли и напънът мой ще е празен.
Ако заплувам по края за някакъв сигурен изход —
бряг полегат оросяван да търся и заливче тихо,

страшната буря — боя се — в мига ще ме грабне отново

420 и ще ме тласне ридаещ по бранове рибообилни.
Вражески демон за мое нещастие из дълбините
страшен звяр ще изпроводи от стадото на
Амфитрита.

Зная аз как се гневи срещу мен земетръсецът
славен.“

Както в ума и душата героят премисляше още,
425 бърза вълна го запрати за миг към скалистата суша.
Кожата би си раздрал и премазал би своите кости,
но ведроока богиня Атина го с време поучи —
скочи и с двете ръце за скалата успя да се хване,
в нея се вкопчи задъхан, доде се оттегли вълната,
430 и я за малко избягна, но тя отразена обратно,
неудържимо го сграби и метна далече в морето.
Както когато изтръгнеш полип от легло разклонено,
по пипалцата остават полепнали зрънца от камък,
тъй на скалата остана от мишиците, вкопчени

здрaво

435 кожа одрана. Вълна исполинска покри Одисея.
Мимо съдбата героят загинал би тука нещастно,
но ведрооката дева решителност вля му в душата.
Той от вълна, връхлетяла да шибне скалата, изскочи,
плувна покрай дължината с обърнат към сушата
поглед,

440 бряг полегат оросяван да търси и заливче тихо,
и ненадейно плувецът видя на река светлоструйна
устие — най-сгодно място за слизане там според
него,

Равно и без камънак, срещу вятър добре защитено.
Речния бог той позна и молба съкровена прошепна:
445 „Чуй ме владетелю, който да си, от сърце аз те
моля!

Из дълбините беглец съм от лютия бяс Посейдонов.
За боговете безсмъртни дори е свещен чужденецът,

който, в страдания скитал, пристъпя молител, тъй
както

аз пред водите ти днес се явявам и пред коленете.

450 Милост, владетелю! Горд съм, че ида под твоя
закрила!“

Рече така. Божеството забави вълната в потока.
Повърхността пред плувца изглади и тъй го избави
в речното устие. Там колене и ръце отмаляха
у Одисея. Вълните го бяха съвсем изтозили.

455 Беше подпухнал навред. От уста и от ноздри
струеше

морска вода. Най-накрая останал без глас,
бездиханен

просна се изнемощял на земята от крайна умора.

След като той се съвзе и духът му се върна в
сърцето,

сне от снагата си той на богинята ясното було

460 и го отпусна в реката, която се влива в морето.

Мощна вълна го отнесе назад и с ръцете си мили
взе го богинята Ино, а пък той из реката излезе,
легна под тръстиков храст, плодородната почва

целуна

и на душата си храбра изрече с дълбока въздишка:

465 „Клетник, горко ми! Какво ли ще срещна тепърва по
пътя?

Тук пребудувам ли аз в неспокойната нощ край
реката

заедно вредният скреж и росата свежителна лесно
ще ме погубят издъхнал душата и сетните сили —
ледно течение вей от реката пред ранния изгрев.

470 А изкача ли се горе на хълма в туй горско усое,
легна ли в гъстите храсти и там се отпусна за
отдых

в нощния хлад и умора, оборен от сладката дрямка,
на зверовете за храна и за плячка — боя се — ще
стана.“

Тъй разсъждаваше той и накрая намери за умно:

475 Бързо пое към гората, която откри до потока,
расла открито на хълмче. Растяха там двойка
маслини,
стволове сплели — една благородна и друга дивачка.
Нивга през тях не фучеше гневът влагодъхащ на
ветри,
нито със знойни лъчи се промъкваше яркото слънце,
480 нито проливният дъжд се процеждаше — толкова
гъсто
бяха се клоните вплели. Под тях пропълзя Одисей и
с драги ръце си разрови веднага широка постеля.
Тъй бе покрита земята с грамада нападала шума,
че да намерят под нея защита и двама, и трима
485 даже от зимната буря, когато най-люто беснее.
С радост шумака съзря Одисей, богоравният
страдник.
Той се изпъгна посред и съвсем се зарови в листата.
Както селякът зарива главнята под черната пепел
вън на полето, где няма съседи, край своята нива,
490 за да запази жарта, да не пали от другаде огън,
тъй Одисей се зарови дълбоко в листата. Атина
сън му разля над очите, да може и бърже, и лесно,
клепки склопил, да отмахне умората непоносима.

ШЕСТА ПЕСЕН

ОДИСЕЙ ПРИ ФЕАКИТЕ

Тъй си почиваше сам Одисей, богоравният страдник,
в сън и умора потънал. По същото време Атина
слезе направо в страната, в града на мъжете феаки.
В древност живяха те в хиперийските ширни
предели

в досег с циклопите дръзки — мъже великани, които
5 бяха по-силни от тях и враждуваха с тях
непрестанно.

Ала накрая Навзитой, боговидният вожд, ги посели
в Схерия — много далече от трудолюбивите хора.
Той със стени им опасва града, домове им иззида,
дигна светилища още, делба на полята извърши,
10 но от съдбата сразен, се пресели в подземното
царство.

Цар им е днес Алкиной, от безсмъртните мъдрост
получил.

Къщата на Алкиной приближи сивооката дева
с мисъл едничка, да върне дома Одисея юначен.
В китната спалня тя влезе, където бе сладко
заспала

15 щерката на Алкиноя, на гордия цар, Навзикая,
тя по снага и по образ бе сякаш богиня безсмъртна.
Спяха от двете страни на затворени блеснали двери
двойка робини, дарени с омая на млади харити.
И като полъх Атина леглото на девата стигна
20 и над глава ѝ ниско застана и с глас заговори —
беше тя образа взела на вярната момина дружка,
нейната връст и дъщеря на Димант, мореходеца
славен.

В образ такъв заговори богинята бляскавоока:
„О Навзикая, дали си нехайна от майка родена?
25 Скъпи одежди дома ти непрани се ваят. А иде
твоята сватба. Ще трябва да готвиш отрано за
тебе
чудна премяна, а също за твоята свита венчална.
Слава и почит създават у хората чистите дрехи,
радост голяма са те и за татко и майка достойна.
30 Хайде, стани да отидем, щом сипне зората, да
белим.
Искам и аз да помогна, да свършиш по-скоро ти
всичко.
Знай, че безбрачна, о дружке, ти няма за дълго да
бъдеш.
Ето ръката ти искат от нашия остров феакски
най-благородни женихи, че знатна и твоята кръв е.
35 Още преди да се съмне, от татко си славен поискай
мулета рано да впрегнат в колата, та вътре да
сложиш
всичките пояси, красни одежди и светли покривки.
По е тъй сгодно за тебе, отколкото пеш да пътуваш
—
твърде далеч от града са пенливите речни корита.“
40 Тъй ведрооката щерка на Зевса издума и литна
към Олимп, върху който безсмъртните вдигали,
казват,
своя обител, где дъжд не вали, ветрове не бушуват,
никога сняг се не сипе. Лазурът се спуска над нея
вечно безоблачен, ясен и свежо сияние лее.
45 Там боговете блажени се радват от низа на дните.
Литна Атина за там, на момата съвета си дала.
Ето Зора златотронна се пукна и леко пробуди
нежната дева в леглото. Почуди се тя на съня си
и се завтече през вкъщи на милите майка и татко
50 чудния сън да обади. В покоите техни ги свари.
Бе сред робините там до огнището нейната майка,
сучеше пурпуробагри влакна, и веднага на прага

татко си срещна, че той за съвета на мъдри
велможи

бе се запътил. За там го зовяха феаките знатни.

55 Близо дойде Навзикая до татко си мил и продума:
„Татенце мили, нали ще заръчаш да впрегнат
колата

със колелата високи и бързи, че нося одежди
днес за пране към реката, че те ми стоят неопрани?

А и на тебе самия прилича да бъде облечен

60 в чисти одежди, кога се съветваш в съвет на феаки.
Още и пет сина имаш отгледани в твоята къща —
женени двама и трима небрачни в разцветни години.
Дрехи опрани те искат, кога на хорото се хващат.
Мене пък само се пада за всички дома да се грижа.“

65 Тъй му изрече. За сватба мечтана от свян пред баща
си

тя не издума, но той се досети за всичко и рече:

„Дъще, не ще ти откажа ни мулета, нито пък
друго.

Можеш да тръгнеш. Ще кажа слугите да впрегнат
колата

бърза, висока, на нея и кош за товара ще сложат.“

70 Ето извика слугите и те му заръката чуха.
Вънка стъкмиха колата за мулета бързоколесна,
впрегнаха мулета яки в ярема, доведени скоро.

А Навзикая извади из раклите светли одежди
и ги самата прикладе в колата, излъскана гладко.

75 Майка ѝ кошница пълна със всякакви гозби донесе,
но не забрави закуски, наля и от старото вино
в козия мях (Навзикая тогава качи се в колата),
още елей благовонен ѝ в златен съд сипа Арета,
заедно с милите дружки след къпане да се помаже.

80 Взе Навзикая в ръцете камшика с юздите от пурпур,
яките мулета шибна. Те пригнаха с тропот
чевръсто,

без да се спират, понесли одеждите и на Навзикая.

Пеши колата прекрасна последваха верни робини.

85 Най-сетне стигнаха те до бряг на река бистролейна,
вирове пълни разляла; несекващи никога струи
бликаха из дълбините и миеха всичко нечисто.
Там от ярема момите разпрегнаха бързо ослите
и край реката пенлива ги пуснаха волно да хрупат
90 сладкия троскот, сами пък с ръце от колата свалиха
дреха по дреха, навътре ги в тъмни води потопиха
и ги нагазиха всички в надвара за сръчност
моминска.

Дрехите те си изпраха, избелиха всичко грижливо,
редом тогава простряха въз топлия бряг на морето,
гдето вълните са чисто изплакнали камъни ситни.
95 Там се изкъпаха после, натриха се гъсто с елея
и по брега на реката насядоха те на закуска,
докато влажните дрехи изсъхнат на яркото слънце.
Щом се наситиха дружно робините и Навзикая,
снеха була от главите, игра да подемат на топка.
100 Танец подхвана сама Навзикая, мома белоръка.
Как горите обхода с колчан и стрели Артемида —
по необятен Тайгет или по еримантските урви
и се увлича по лов на глигани и бързи елени;
с нея прекрасните щерки на егидоносеца Зевса —
105 полските нимфи, лудеят; в сърцето Лето им се
радва —
нимфите нейната щерка с глава и лице надвишава,
лесно сред тях се познава, макар че са прелестни
всички.

Тъй Навзикая блестеше по хубост над своите
дружки.

Мислеше вече да тръгва обратно за къщи момата,
110 мулета яки да впрегне и светли одежди да сдипли.
Друго измисли сега сивооката мъдра Атина:
как Одисей да събуди, та види ли милата дева,
тя да му пътя покаже към столния град феакийски.
Ето замери със топка девойката своя робиня,
115 топката мина край нея и падна в реката дълбока.
Те изпищяха. Пробуди викът Одисея божествен.

Той се надигна и почна в душа и сърце да размисля:
„Горко на мен! Сред какви ли съм смъртни
попаднал?

120 Варвари диви ли тук обитават, на правдата чужди,
или пък хора сърдечни, които безсмъртните тачат?
Глъч на девойки достигна слуха ми. Навярно със
нимфи,

те обитават тъдява планинските върхове стръмни,
извори речни потайни и дъхави цветни ливади?
Или съм стигнал накрая до хора, дарени със слово?
125 Хайде самичък да ида и лично аз да разузная.“
С тези слова изпълзя Одисей богоравен из храста,
скърши със яките длани веднага от кичести клони
вейката листната и с нея покри голотата си
мъжка.

130 В своята сила уверен, лъвът, в планината израсъл,
крачи така през фъртуни и дъжд, а очите му
святкат,

стръвно връхлита стада от овци и от бици, а също
бързи елени в гората застига. От бесен глад гонен,
даже и в селски обори се втурва да грабне добиче.
Крачеше тъй Одисей към девойките гиздавокоси,
135 както бе гол. Че към тях го насочваше тежка
неволя.

Страшен бе той за момите, овалян в солената тиня.
Те от уплаха се в миг разпиляха и скриха зад хълма.
На Алкиной дъщерята остана. На нея Атина
смелост в гърдите внуши и пропъди страха от
сърцето

140 Спря се в очакване тя. Одисей се размисли тогава
как да постъпи — дали коленете ѝ той да обгъне,
или пък тъй отдалеч със слова приветливи да иска
тя да му дрехи даде и да каже градът накъде е.
Тъй разсъждаваше той и накрая намери за умно:
145 както си бе, отдалеч да я моли със ласкави думи
(гняв би събудил у нея, досегне ли ѝ коленете).
И той започна веднага с думи гальовни и хитри:

„Теб умолявам, царице. Човек ли си ти, божество ли?

Ако си от боговете, които владеят небето,
150 то с Артемида едничка, блестящата щерка на Зевса,
аз те сравнявам по стройна снага, и по ръст, и по изглед.

Но ако ти си девойка от земните, смъртните хора,
триж са щастливи баща ти и майка ти
достопочтена,

триж са и твоите братя щастливи. Каква ли
наслада

155 вечно сърцата им пълни, когато със твоята хубост
весела встъпваш в хорото, такава цъфтяща издънка?
Ала от всички най-пълно блажен е в сърцето
женихът,

който дома ще те води, дарена с венчалната зестра.

Никога мъж, ни жена като теб не са виждали още

160 моите очи по света. Изумен те сега съзерцавам.
Някога в Делос, където е дигнат олтар Аполонов,
стройно израснала палма, на тебе прилична,
съгледах.

(В храма бях влязъл, последван от многото спътници
мои,

тръгнал по пътя, по който ме чакаха тежки неволи.)

165 Също пред нея заставах и дълго я гледах омаян —
Още фиданка тъй стройна не бе из земята израсла.
Тъй и на теб се люблювам, девойко, и слисан не
дръзвам

да ти допра коленете. Но страшна беда ме
преследва.

Вчера, на дваия ден, се спасих от вълни
притъмнели —

170 толкова дълго бях носен от бури и морски талази.
Бяхах от остров Огигия и ме хвърли тук демон,
нови беди да изстрадам. И толкова скоро не чакам
техния край, че ми още неволи кроят боговете.

Милост, яви ми царице! Испитал нещастия много,
175 първо към тебе пристъпям. От хората, дете
живеят

в тази страна и града, не познавам аз никого тука.
Пътя, що води в града, покажи ми и дай да наметна
някоя ленена тъкан, с която си дрехи увила.
Нека безсмъртни изпълнят каквото сърце ти желае

—
180 дом и съпруг, да ви ощастливят със съгласие пълно.
Нищо по-хубаво, нищо по-драго от туй на земята —
свързани с обич сърдечна, мъжът и жената да
гледат

своята къща — за завист и мъка на всеки противник
и за утеха на близки. Най-много за собствена
радост.“

185 А Навзикая отвърна, девойката лилиеръка:
„Странниче, знатен е, виждам, родът ти, и сам не
си глупав.

Зевс от Олимп разпределя едничък на смъртните
хора —

знатни и неблагородни, съдбата по своята воля.

Що е на тебе орисал, понасяй смирен търпеливо.

190 Но като вече си стигнал града ни, полята широки,
нито одежди на теб ще откажем, ни друга
потреба,

както на странник прилича, потърсил в бедата си
помощ.

Как се нарича народът, какъв е градът, ще ти кажа.

Ние, феаки, владеем града и полята край него.

195 Аз пък самата съм щерка на славния цар Алкиноя.
Сила и мощност феакска облягат се твърдо на
него.“

Тъй му изрече и викна на гиздавокоси робини:

„Стойте, девойки! Защо се разбягахте пред
чужденеца?

Мисъл нима ви дохожда, че той е човек злонамерен?

200 Няма сред живите смъртен и няма тепърва да има,

който да слезе в земята феакска с коварни кроежи
зло да извърши, че твърде са склонни към нас
боговете.

Ние живеем далеч сред стихийната шир на морето,
в крайни предели, и рядко ни смъртните тук
посещават.

205 Не! Злополучен бездомник и скитник пред нас се
намира.

Нека за него се бързо погрижим. От Зевса са всички
гости, бедняци. Пред него и малкият дар е угоден.
Но донесете, робини, на странника гозба и вино
и го в реката измийте на някое заветно място.“

210 Рече тъй. Дружките спряха, подканяше другите
всяка

и към реката на завет поведоха те Одисея —
както им вече заръча на смелия цар дъщерята.

Мантия с тънък хитон те поставиха близо до него,
после донесоха златен лекит със елей благовонен

215 и го подканиха те да нагази реката прохладна.

А Одисей, богоравният мъж, на момите извика:
„Стойте далече, девойки, да махна без ваша намеса
морската тиня от рамо и сам да помажа елея.

Вече отдавна жадува снагата ми свежест такава.

220 Никога няма пред вас да се къпя, че аз се свенувам
гол да стоя пред очите на гиздавокоси девойки.“

Рече тъй. Тръгнаха те да обадят на царската дева.

А Одисей боговиден започна да плакне в реката
всичката тиня, покрила гърба с рамената широки,

225 чистеше и от главата кората от морската пяна.

Щом се изкъпа, намаза си светлото тяло с елея,
сетне одеждите сложи — дара на царкинята млада.

А дъщерята на Зевса Палада тогава направи
по-строен, по-снажен той да изглежда, изля му над

лоба

230 пурпурни гъсти къдрици — същински зюмбюлени
китки.

Както в сияйна позлата облича среброто си майстор,

който научен от Хефест, ковашкия бог, Палада, трудно изкуство владее омайни творби да създава, с блясък му тъй рамената Атина заля и главата.

235 Той до брега на морето пристъпи и седна самичък, грейнал от хубост и прелест. В захлас го загледа момата.

И се обърна тогава към гиздавокосите деви:

„Чуйте какво ще ви кажа сега белоръки девойки.

Не против волята, мисля, на всички безсмъртни в Олимпа

240 този мъж иде в града на феаките богоподобни.

Първом и мене се стори невзрачен и неблагоприятен.

Виждам сега, че прилича на бог от небесни простори.

Ах, и на мен тъй прекрасен и строен жених да се падне!

Тук да остане и още със радост при нас да живее!

245 Но донесете, робини, на странника гозба и вино!“

Тъй им царкинята рече. Послушали нейната воля, сложиха пред чужденеца те бързо напитки и гозби.

Лакомо яде и пи Одисей, богоравният страдник — много отдавна не беше поставял в устата си залък.

255 Друго намисли сега Навзикая, мома белоръка:

чистите дрехи тя сдипли и сложи в колата прекрасна,

яките мулета впрегна в ярема, сама покачи се

и Одисея прикани, изричайки следните думи:

„Страннико, ставай да идем в града. Да те вода желая

255 право в палата, където премъдър баща ми живее.

Всичките лични феаки, повярвай ми там ще завариш.

Само съвета ми слушай (изглежда, не си неразумен).

Виж, докъдето се вие край ниви и посеви пътят,

вкупом с робините следвай колата ми мулешка
бързо,

260 с пъргави стъпки. Из пътя аз твоя водачка ще бъда.
Но наближим ли града, що опасват високо стените,
пристани сгодни дълбоки от двете страни ще
съгледаш.

Тесен е входът. Стеснили са пътя от дясно и ляво
витите кораби, всеки почива на своя стоянка.

265 После се стига стъгдата край дивния храм
Аполонов,

около него в земята вградени са скални отломки,
гдето приготвят потреби за нашите кораби черни

—

здрави платна и възета, и дялат грижливо
веслата.

Ние, феаките, никак за лък и стрели се не грижим,
270 а за весла и за мачти, за кораби с бордове равни.
Весело с тях по морето пенливо кръстосваме волно.
Искам аз там да избягна обидни брътвежи,
насмешки.

Всякакви дръзки младежи се срещат у нас сред
народа.

Смел присмехулко ще каже, когато ни заедно
срещне:

275 «Гледай ти! Гост Навзикая довежда — и хубав, и
снажен!

Где го момата намери? Навярно съпруг ще го прави.
Води, изглежда, дома си крушенец от морска стихия
из далечни страни. Не живеят наблизо съседи.

Или пък бог от небето, приканен от жарка молитва,
280 слязъл е днес, за съпруг да остане навеки?

По-добре щеше да стори самата да иде в чужбина,
там да намери жених. Недостойни се струват за
нея

многого знатни феаки, които ѝ искат ръката.»

Ето така ще злословят. От срам ще потъна в
земята.

285 Бих и сама укорила аз някоя друга девойка,
щом тя противно на воля на скъпите майка и
татко,
без да е в брак съчетана, започне с мъже да общува!
Страннико, бързо съвета ми чуй, че да може веднага
моят баща да те прати в земята си родна да идеш:
290 пътем ще стигнеш до лес от тополи, свещен на
Палада,
извор наблизко разлива потоци от тучна ливада —
там е на татко имотът със цъфнала китно
градина.
Толкова близо е той до града, че да викнеш, се чува.
Вътре в дъбравата спри и почакай за малко, додето
295 ние се върнем в града и достигнем палата на татко.
Но прецениш ли, че вече сме стигнали ние палата,
бързо стигни към феакския град и на портите питай
где е палатът на татко — на славния цар Алкиноя.
300 Ти ще го лесно откриеш, че пътя за там ще ти каже
всяко невръстно дете. У феаките няма да срещнеш
жилище друго подобно — красив е домът на героя,
цар Алкиноя. Щом минеш през двора, опасан с
постройки,
залата ти прекоси, за да стигнеш до моята майка.
Седнала пред светлината на огън, в огнището
лумнал,
305 близо до стройна колона, тя чудна къдели изприда,
багрени в морския пурпур. Зад нея работят робини.
Близо до огъня тронът на татко е сложен. На него
той си почива подобно на бог и подкрепя се с вино.
Ти покрай него мини, за молба прегърни коленете
310 тамо на моята майка, деня на завръщане в къщи
радостен скоро ще видиш, макар че живееш далече.
Ако ли моята майка молбата ти склонно посрещне,
ти се надявай тогава да видиш възлюбена, близки,
в своята къща висока да идеш и в мила родина.“
315 Рече така Навзикая и шибна с камшика си лъскав
своите мулета. Бързо отминаха те бреговете

и запрепускаха в тръс или бавеха своите стъпки.

*А Навзикая юздите опъваше, бича пестеше,
че Одисей и момите по нея да следват без мъка.*

*320 Щом като слънцето зайде, свещения лес на Атина
заедно стигнаха те. Одисей богоравният спря се.*

*Спря той и почна да моли на Зевса велик дъщерята:
„Чуй, несломима ти щерке на егидоносеца Зевса!*

*325 Днес поне чуй ми молбата, от тебе нечута, когато
мен земетръсецът славен преследваше с бури в
морето.*

Нека намеря аз милост и жалост у тези феаки.“

*Тъй се помоли героят и чу го Палада Атина,
но не яви се пред него. От властния брат на баща си
тя се боеше, защото преследваше той неотстъпно*

*330 с гняв Одисея божествен, додето в родината
стигне.*

СЕДМА ПЕСЕН

ПОСЕЩЕНИЕТО НА ОДИСЕЙ У АЛКИНОЙ

Още докле Одисей, благоросният страдник,
мълвеше,

яката мулешка двойка отведе в града Навзикая.

Щом тя достигна палата чутовен на своя родител,
спря на предверния друм. Обградиха я нейните

братя,

⁵ на боговете подобни. Разпрегнаха те от ярема
потните мулета, после отнесоха вътре прането.

Тя пък във своята спалня отиде. Разпали ѝ огън
старата апиротянка, робинята Евримедуза.

Витите кораби нея доведоха тук от Апира,

¹⁰ почетен дар отредена бе за Алкиноя, за царя,
който бе тачен от всички феаки с божествена
почит.

Беше възпитала тя у дома белоръката дева.

Огъня тя ѝ разпали и вкусна вечеря поднесе.

Тъкмо тогава пое Одисей за града. А Палада,

¹⁵ в грижа за своя любимец, обля го с мъгла
непрогледна,

някой надменен феак да не го забележи по пътя

и да не го наскърби с любопитен въпрос откъде е.

Щом той прекрачи през прага на дивния град
феакийски,

там го посрещна Атина, богинята бляскавоока,

²⁰ образ приела на млада девойка със стомна в ръцете.

Щом като тя приближи, Одисей богоравният рече:

„Можеш ли, чадо, ми каза къде се издига палатът
на Алкиноя — мъжа, който царства тук над народа?”

Гледай, изстрадал съм много, прокуденик аз на съдбата

25 ида при вас отдалеч и от хората, дето живеят в тази страна и града, не познавам аз никого тука.“
Тъй му отвърна Атина, богинята бляскавоока:
„Татко, сега ще ти кажа палата, за който ме питаш —

близо до него живее и моят безукорен татко.

30 Ти продължи мълчаливо — по пътя пък аз ще те водя.

Ни минувачи поглеждай, ни с някого в разговор влизай.

Никак не са благосклонни тук хората към пришълците.

Гости от чужда страна у дома не посрещат сърдечно.

Само на кораби бързи облегнати, вечно кръстосват морската бездна — това земетръсният бог ги научи (техните кораби бързи летят като птици и мисли).“
Рече Палада Атина така и поведе пред него пъргаво. Той пък закрачи след нея с божествени стъпки.

Пътем от целия град от феаките веслолюбиви
40 никой не ги забеляза. Това не допусна Атина, гиздавокосата мощна богиня, която току-що беше разляла над своя любимец свещения облак.
Гледаше той възхитено пристанища, кораби равни и на самите герои стъгдите, високите яки
45 градски стени, затвърдени със зъбери — истинско чудо.

След като стигнаха двама палата чутовен на царя, първо продума Атина, богинята бляскавоока:

„Страннико татко, това е палатът, за който ме питаш.

Вътре ще свариш без друго на Зевс синовете — царете

50 пир там пируват. Влезни и не влагай боязън в сърцето.

Щом един мъж е сърцат и уверен, във всякакъв почин

той преуспява, дори от далечна чужбина да иде.

Най-напред ти приближи господарката, в залата влязъл.

Тя се нарича Арета, сама произхожда от тези

55 майка и татко, които родиха и цар Алкиноя.

Пръв е в рода Навзитой. Посейдон земетръсец роди
20

от Перибея, която засенчва жените по хубост,
най-млада от дъщерите на Евримедонта
безстрашен,

който в отдавнашно време владел над гигантите
дръзки,

60 но светотатното племе погубил и с него загинал.

Щерка му бог Посейдон овладя и от тяхната
близост

бял свят видя Навзитой, благородният цар
феакийски.

А Навзитой си роди синове Алкиной и Рексенор,
но среброръкният бог със стрелата Роксенор
прониза.

65 Мъжко чедо недобил, той след брака остави
сиротна

щерка Арета, която си взе Алкиной за съпруга.

Нея той тачеше, както не беше почитана друга
в цял свят, където жени управляват домашни
стопанства.

Тъй бе почитана тя от сърце и се още почита

70 и у дома от чадата ѝ мили, от сам Алкиноя

и от мъжете феаки — за тях е същинска богиня,
с радост я вред поздравяват, кога по стъгдите се
весне.

Но очевидно не е тя лишена от ум благороден,

нейната ласкава дума и мъжките разпри заглажда.

75 Страннико, ако Арета молбата ти склонно
посрещне,

ти се надявай тогава да видиш възлюбени, близки,
в своята къща висока да идеш и в мила родина.“

Тъй сивоока богиня Атина изрече и литна
към неспокойната шир на морето от Схерия тучна.

80 До Маратон долетяла, до широкодрумна Атина,
в яко строения дом Ерехтеев богинята влезе.

А Одисей към палата на цар Алкиной се запъти.

Спря той пред медния праг развълнуван дълбоко в
сърцето.

Слънцето както излъчва и месецът блясък, така и

85 на Алкиноя безстрашен домът величаво блестеше.

Медни стени се редяха насам и натам из палата
горе до крайния кът увенчани с корниз в тъмносиньо.

Входа за плътната сграда препречваха двери от
злато,

а върху медния праг се издигаха сребърни талпи.

90 Сребърна стряхата беше, резето излято от злато.

Златни и сребърни псета по две от страните
стояха —

беше ги сръчният Хефест изваял с художествен
усет,

стражи да бъдат в палата на смелия цар Алкиноя.

Те не старееха, бяха безсмъртни за вечни години.

95 Вътре, в стената опрени, опасваха вдясно и ляво
в ред непрекъснат кресла, на които разстлани
лежаха

тънки платна, от ръце на жени изтъкани изящно.

Там постоянно седяха прочути велможи феаки

да се гощават и пият в обилие имаха всичко.

100 Ваяни в злато момци върху здрави поставки стояха
околовръст и държаха в ръцете си пламнали факли,
в пиршества да озаряват палата през тъмните
нощи.

До петдесет ратайкини живееха още в палата —

трият едните златисти зърна върху мелничен
камък,

105 други въртят вретена или седнали ткаят с разбоя
редом — тъй както листата на стройна шумлива
топола,

а от изящната тъкан прокапва еляят избистрен.

Както мъжете феаки пред всички блестят по
изкуство

с кораби бързи да порят в морето, така и жените
110 сръчност показват на стана. Самата Атина ги учи
чудни платна да създават и дава им светъл
разсъдък.

Близо до портата във зеленее край двора градина
четири уврата. Вредом наоколо зид се извиа.

Тука издигат стъбла към небето високи дървета —

115 Нарове, ябълки, круши, натегнали с плод
превъзходен,

сладки смокини и още маслини, разлистени чудно.

Никога техният плод не пропада, не се покварява

цяла година — и лете, и зиме. Лъхът на зефира

вечно зарежда едни и налива на зреене други.

120 Круша след круша расте, след ябълка ябълка зрее,
грозд подир грозд пожълтява, смокинята сменя
смокиня.

По-натам за Алкиной се листят многоплодни
лозите.

Гроздове жълти — едни на откритата и равна
площадка

съхнат огрени на слънце, а други прибира лозарят.

125 В делвите мачкат една част, а друга е там за
ластари

още разпукнала в цвят, кехлибарено трета се багри.

Там, гдето свършват лозите, започват лехи,
засадени

със зеленило различно, което не вехне година.

Извори бликат тук два. Лъкатуши един по лехите

130 всякъде. Друг светлоструен изтича под прага на двора

към възвисения дом и феаките черпят от него.
Тъй вековечните щедро дариха дома Алкиноев.
Тука се спря изумен Одисей, богоравният странник,
и щом насити по воля очи и душа със наслада,

135 смело прекрачи през прага за вътрешността на палата.

Там той завари събрани стареи, велможси феаки,
Както възливаха вино за зоркия Аргов сразител —
винаги беше последен зован той пред нощния отдих.
Залата тук прекоси Одисей, богоравният страдник,

140 стулен в мъглата, която Атина разсипа над него,
и пред Арета и цар Алкиноя пристъпи направо.

Той за молба коленете на майка Арета прегърна
и отведнъж се разля от снагата му гъстия облак.

В залата дъх притаиха, когато съзряха героя,

145 всички захласнати в него. А той на Арета продума:

„Чуй ме, Арето, ти, дъще на златния славен

Рексенор,

пред коленете ти падам, огънат от мъки, пред царя
и пред трапезните гости. Дано им дарят боговете

щастие пълно в живота, на мили деца да оставят

150 своя имот и дела, от народа придаден за почит.

Моля ви, помощ ми дайте, в родината аз да се върна
скоро, че страдам отдавна разлъчен от своите

близки.“

Рече така, към огнището той приближи и приседна
там в пепелта. Занемяха наоколо всички за дълго.

155 Но проговори накрай Ехеней, благородният старец

—

всички стареи феаки надрастваше той по години,
помнеше минали случки и с хубави речи блестеше.

С помисли мъдри изпълнен, той почна така да говори:

„Никак не е, Алкиное, прилично, не е обичайно

160 гост да седи в пепелта до огнището долу пред тебе.

Тези мъже се въздържат, че чакат от тебе повеля.
Странника ти повдигни, покани го на стол
среброгвозден

редом до нас да приседне, а сам повели глашатаи
виното в кратер да смесят, и също за Зевс
гръмовержец

165 тук да възлеем, че той е опора на госта молител.

А икономката нека на странника сложи вечеря. “

Рече така и събуди свещената мощ в Алкиноя.

Той улови за ръка находчивия смел Одисея,

вдигна го от пепелта и на трон украсен го покани

170 редом до себе си, гдето седеше току Лаодамант,

храбрият негов потомък, когото обичаше нежно.

Ето робиня донесе пред тях върху сребърен поднос

златен прекрасен кърчаг със студена вода за ръцете,

После поля им самата и гладка трапеза подаде.

175 Хляба пък сложи пред тях икономката
достопочтена,

ястия пищни със радост подбрала от всички запаси.

Лакомо яде и ни Одисей, богоравният страдник.

На глашатая тогава мощта Алкиноева рече:

„В кратера вино смеси, Понтоное, и чаши на всички

180 гости в палата подай, за да можем на Зевс
гръмовежец

тук да възлеем, че той е опора на госта молител. “

И Понтоной им размеси от меденосладкото вино,

за възлияние той го на всички в стакани разнесе.

Щом пък възляха и пиха, душата им колкото иска,

185 с тези слова Алкиной се обърна към своите гости:

„Слушайте, велможи на всички феаки,

та да изкажса какво повелява сърцето в гръдта ми.

Свърши се пирът. Сега се отдайте на сън в
домовете.

Утре на ранина нека поканим старейшини още,

190 да нагостим чужденеца в палата и на боговете

да принесем хекатомба. След туй за молбата на

госта

ние ще мислим — без лишни тревоги и трудности
как той

с наш съпровод и защита да иде в родината своя
радостен скоро, макар че живее далече в чужбина,
195 как да не го сполети посред пътя злина или тягост,
още преди да е стигнал земята си родна. Да срещне
там ориста на съдбата и неумолимите мойри,
както са нишките прели, когато го раждала майка.
Ако ли някой безсмъртен е слязъл при нас от небето,
200 явно тогава кроят на ума си небесните нещо.

Иначе в истински вид се явяват пред нас боговете
винаги, в тяхна чест щом устроим хекатомби
чутовни —

седнали редом до нас, те пируват на пищни трапези.
Даже когато на пътя самотен феак ги пресреща,
205 те се не крият от него, защото сме сродници техни,
както циклопите правят и бясното племе гиганти.“

А Одисей, многоумният мъж, отговори и рече:
„Друго мисли, Алкиное, в ума си. Не съм аз подобен
на вековечните, дето владеят небето обширно,
210 ни по лице, ни по ръст, но съм равен на земните
смъртни.

От земнородните хора, които познавате вие,
няма кой с мен да се мери по горчивини изживени.
Мога пред вас да разкажа и още по тежки неволи,
колкото аз съм изстрадал по волята на боговете.
215 Но позволете да хапна, макар и с душа натъжена.
Няма по-кучешко нещо в света от стомаха ни
глождец.

Щем не щем, той постоянно за своето право
напомня

въпреки нашата тежка несрета и горест в душата.
Ето сега се измъчвам в душата си аз, а стомахът
220 силом ме кара да ям и да пия, дори да забравя
всичките мъки, едно само иска — да бъде наситен.
Но погрижете се утре, когато зората се пукне,

мене, злощастният странник, да пратите в мойта
родина —

много дори да изстрадам, додето съм жив, но да
видя

225 своя имот и робини, и къщата ширна висока.“
Рече така. Одобрива му всички речта и решиха
Странника, който тъй умно говори, дома да
изпратят.

Щом те възляха и пиха, душата им колкото иска,
тръгнаха да отпочинат към своето жилище всеки.

230 А Одисей подир пира остана в трапезната зала,
седнаха редом Арета и цар Алкиной богозрачен.
Щом отстраниха робини трапезни останки, съсъди,
първа подхвана Арета, царица лилиеръка
(но щом съгледа, позна тя веднага хитона и плаща,
235 дивните дрехи, които бе ткала дома с ратайкини),
тя се обърна към него и рече словата крилати:

„Страннико, най-напред искам самичка сега да те
питам:

кой си, отгде си и кой ти е тези одежди предложил?
Ти нали каза, че идеш крушенец нещастен от буря?“

240 Тъй Одисей, находчивият мъж, ѝ отвърна и рече:
„Трудно бих могъл, царице, това да разкажа.
Струпаха много беди върху мен боговете небесни.
Но ще разкажа откровено пред теб каквото ме
питаиш.

Остров Огигия там надалече лежи сред вълните.

245 В него живее Калипсо, коварната щерка на Атлас,
гиздавокосата страшна богиня. В общуване с нея
ни от безсмъртните никой, ни някой от смъртните
влиза.

Само нещастника мен до домашното нейно огнище
демон отведе, когато ми Зевс бързоходния кораб

250 с гръм ослепителен надве разцепи в морето
пустинно.

Всичките спътници храбри, потънаха в морската
бездна.

Аз пък, притиснал в прегръдка гредата на равния
кораб,

девет дни бродих така. На десетия в нощ
непрогледна

от боговете бях хвърлен в Огигия, гдето Калипсо,
255 гиздавокосата страшна богиня, живее. От нея
бях приютен, нагостен и обикнат. И тя ми обрече
вечен живот, да запазя невехнеща никога младост.
Но да примами сърцето в гърдите ми с лъст не успя
тя.

Седем години прекарах аз там и напойвах със сълзи
260 тези нетленни одежди, които ми даде Калипсо.
След като осма година дойде в кръговрата на
дните,

тя ме сама поощри да се впусна в морето. Не зная
вест ли получи от Зевс, или помисъл друга ѝ хрумна?
Но ме изпрати на сал заскобен и снабди ме обилно
265 с хляб и със сладка напитка, нетленна одежда ми
сложи.

И най-накрая призова тя попътния, лекия вятър.
Дни седемнадесет цели пътувах по морски пътеки,
на осемнайстия зърнах на вашия край планините,
плували в лека омара. Обхвана сърцето ми радост.
270 Клетникът аз! Предстояло тепърва да срещам
неволи

тежки, които кроеше за мен Посейдон зема тръсец.
Той подстрека ветровете насреца, отрязва ми пътя
и развълнува безкрайно морето. В стенания тежки
можех ли аз да остана със сала над водовъртежа?
275 Морската буря го бързо разби на парчета. Неволен
с плуване аз прекосявах дълбоката бездна, додето
вихър и мощна вълна ме отвяха до вашия остров.
Но като плувах към суша, едва във въртоп не
попаднах,
който на стръмния бряг върху остри скали ме
хвърли.

280 Сили напрегнах, отстъпих встрани и след малко достигнах

устие — най-сгодно място за слизане там според мене —

равно и без камънак, срещу вятър добре защитено.

Проснах се изнемощял на брега. Но след време настъпи

тъмна божествена нощ. Припълзях от потока на Зевса

285 и се укрех в храсталак, под листата направих постеля.

Някакъв бог върху мене разля продължителна дрямка.

Там сред опадали листи лежах със сърце нажалено, спал съм през цялата нощ, утринта и до жаркото пладне.

Слънцето щом се наведе, и сладкия сън ме напусна.

290 Зърнах в мига на брега на морето игра на девойки — дружките на дъщеря ти, сред тях и самата богиня.

Аз я с молба заговорих, и тя прояви благородство.

Никак не съм аз очаквал на нейната възраст девойка тъй да ме срещне, постъпват младежите все леконравно.

295 Даде ми вкусна храна според воля и вино искрящо, тя ме окъпа в реката и тези одежди ми даде.

Цялата истина ето пред теб нажален аз разказах. “

А Алкиной на това отговори на свой ред и рече:

300 „Но, чужденецо, в едно не постъпила както е редно моята щерка — не те е довела с робините свои в нашето жилище. Първо пред нея молба си изрекъл.“

А на това Одисей находчивият тъй отговори:

„Не укорявай, герое, в това чистонравната дева — тя ме покани веднага да тръгна след нея с момите,

305 но отклоних молбата от страх и свенливост — може да пламне сърцето ти в гняв, щом ни видиш — лесно избухваме ние, човешкия род на земята.“

А Алкиной на това отговори на свой ред и рече:
„Госте, сърцето ми мило не се разгневява
310 тъй без причина. Във всичко умереност то
предпочита.
Ако родителю Зевсе, Атино и Феб Аполоне,
искаше мъж като тебе и с мисли на моите сродни
моята щерка да вземе и зет мой възлюбен да стане,
да заживее при нас! Бих ти дал и палат, и
богатства,
315 ако по воля останеш. Но никой феак не ще смее
да те насила задържа. Това и на Зевс е противно.
Твоето тръгване аз определям, да знаеш, за утре.
Ще отпочиваш тогава отдаден на сладката дрямка
в кораба, който ще плава в безветрена шир, за да
стигнеш
320 своята родна земя и палата — където желаеш,
ако дори се простира оттатък Евбея, която
много далече лежи според разказ на нашите хора —
водеха някога те Рамадант русокосия момък,
да посети и да види на Гея потомъка Титий.
325 Пътя натам по морето завършили бяха без отдих
в същия ден и назад се завърнаха по домовете.
Скоро ще видиш самият как бързо умеят да плуват
моите кораби, как мореходците удрят вълните.“
Рече така той и радост обзе Одисея страдален.
330 Жарка молба изрече тогава и каза словата:
„Татко наш Зевсе, дано Алкиной да изпълни каквото
сам обеща! Да получи на тази земя житородна
той неувяхваща слава, в родината аз да се върна!“
Ето такива слова си разменяха те помежду си.
335 А белоръката Арета заръча на своите робини
под колоната да ложе да сложат, постелки изящни
пурпурни да натъкмят, да разстелят отгоре килими
и за покров на телата два вълнени плаща да турят.
С факел запален в ръце отлетяха робини вълнени
340 след като ревностно те устойчивото ложе
постлаха,

*пред Одисей се явиха и с ласкава реч призоваха:
„Страннико, хайде почивай. Готово те чака
леглото.“*

*Рекоха тъй, а за него почивката беше желана.
И се отдаде на сън Одисей, богоравният страдник,
345 под колонадата звънка в леглото, с резби издълбано.
А Алкиной се оттегли във вътрешността на палата,
с него легло сподели и постеля самата стопанка.*

ОСМА ПЕСЕН

ГОСТУВАНЕТО НА ОДИСЕЙ У ФЕАКИТЕ

*Щом се събуди Зора розопръстта, родена от здрача,
стана свещената сила на цар Алкиной от леглото.
Стана и сам Одисей зевсородния градорушител.
Тръгнаха тозчас — свещената мощ Алкиноева първа*

5 *те за мегдана, настлан недалеч от феакския
пристан.*

*Седнаха, щом те дойдоха, на гладки седалки от
камък*

*рамо до рамо. Атина пък тръгна да броди през
друми*

*в образа на глашатай на разумния цар Алкиноя,
с мисъл едничка — да върне дома Одисея
безстрашен.*

10 *Где кого срещнеш пътем, отправяше тая покана:
„Хайде елате сега, феакийски старей, велможни,
всички след мен на мегдана да видите странника,
който*

*вчера довтаса в палата на мъдрия смел Алкиноя
хвърлен от морската буря, подобен по вид на
безсмъртен.“*

15 *Тъй тя събуди у всеки желание и любопитство.
Скоро мегданът и всички седалки по него гъмжаха
от надошлите феаки. Захласнато гледаха всички
мъдрия син на Лаерта. На госта богиня Атина
блясък божествен разля над главата и над
рамената,*

20 *по-строен стан му придаде и тялото по-снажно
стори,*

та да спечели сърцата на всички феакски мъже и
почит и страх да внуши с удържана победа в
игрите,

ако решат феакийците в тях да изпитат героя.

Щом като шумна тълпата от хора изпълни мегдана,
25 с тези слова Алкиной се обърна към тях и изрече:

„Слушайте вие, стареи, велможии на всички феаки,
та да изкаже какво повелява сърцето в гръдта ми.

Гостът ни — аз го не зная — пристигна крушенец в
палата,

или от Изток е той, или нейде от крайния Запад,

30 иска от нас съпровод до дома, настоятелно иска.

Нека според обичая помогнем на госта да тръгне.

Никой друг, който е минал през прага на моята
къща,

дълго в тъга не е чакал да бъде молбата му чута.

Хайде да пуснем в морето божествено черен наш
кораб,

35 още негазил води, и гребци петдесет и двамина
да подберем из народа — които са най-превъзходни.

Щом на местата скрепят те веслата на техните
възли,

нека от кораба слязат и пиршество скоро пред пътя
в нашата къща стъкнете. Аз всички богато
гощавам.

40 Тази повеля изричам на младите хора. А вие,
жезлодържачии велможии, елате в палата ми чутен,
да нагостим чужденеца достойно в трапезната
зала.

Няма тук място за отказ. На пищния пир призовете

и Демодока божествен. Дарува го музата щедро
45 с песен, която за наша наслада сърцето му ражда.“

Рече така и поведе напред жеслоносциите всички.

А глашатаят отиде да вика певеца божествен.

Петдесетте и двамина подбрани веслари поеха,

както повелята бе, към брега на морето безплодно.

50 След като стигнаха близо до кораба и до морето,

кораба свлякоха те най-напред във водата дълбоко,
дигнаха мачтата отгоре на черния кораб
и натъкмиха веслата на техните възли —
всичко според обичая, развиха платната блестящи.
55 Спуснаха котва на рейда гребците и тръгнаха после
към възвисения дом на разумния цар Алкиноя.
Всички аркади, дворове и вътрешни зали гъмжаха
от надошлите феаки — тъй много, и млади, и
стари.

60 Бе наредил Алкиной да заколят овци до дванайсет,
осем свине белозъби и бикове два бавноходи.
Снеха им кожите бързо и пищния пир подредиха.
В същия час глашатаят доведе певеца божествен.
Музата, с обич към него и със добро го дарува —
зрака му тя затъмни, а му даде съзвучната песен.
65 Среброковано кресло Понтоной на певеца предложи,
между трапезните гости опряно на стройна колона,
и върху гвоздей провеси звънливата негова лира
там над главата, научи тогава слепецът ръцете
как да я стига. До него панерка с красива трапеза
70 сложи, наля му и вино, когато поиска, да пие.
Мигом пресегнаха те към готовите мамещи гозби.
Щом като своята жажда и глад утолиха напълно,
богът внуши на певеца чутовни дела да възпява
из повестта, чрез мълвата въздигната чак до
небето —

75 за крамолата на цар Одисей със Ахила Пелеев,
как те на празничен пир пред небесните пламнаха в
свада
някога с остри слова. А народният вожд Агамемнон
радост в сърцето изпита от спора на първите
гърци.

80 Беше му той предвещан от оракул на Феб Аполона
още в питийския храм, щом през прага му каменен
стъпи
за прорицание. Вече по воля на Зевса велики
срещу троянци и гърци настъпваше злото ужасно.

Ей за това знаменит песнопевецът ня. Одисей пък
вдигна с могъщите длани широката пурпурна дреха,
85 в нея зарови глава и забули лице благородно —
в срам, че феаките гледат как сълзи под веждите
лее.

Колчем певецът божествен прекъсваше своята
песен,

снемаше плащ Одисей от лицето, избърсваше сълзи
и от двухата чаша възливаше на боговете.

90 Щом пък певеца отново подемаше химни, подканян
от феакийците знатни, доволни от дивната песен,
пак той заравяше в плаща глава и ридаше горко.
Все пак пред другите гости прикриваше рукнали
сълзи,

но Алкиной се загледа и зърна единствен скръбта му

—
95 близо до него бе седнал и чуваше тежките вопли.
Той се обърна така към феаките веслолюбиви:
„Чуйте какво ще ви кажа, стареи, велможи феаки!
Вече сърца насладихме от равна на всички гощавка
и от звънливата лира — другарка на пирове пищни.

100 Време е вече да станем, различни борби да започнем,
нашият гост за да може на своите близки да каже,
в родния край щом се върне, че ний превъзхождаме
всички

в скокове, в устремен бяг, и в юмручния бой, и в
борбата.“

Рече така Алкиной и поведе, последван от всички.

105 А върху гвозд глашатаят провеси звънливата лира,
Той улови за ръка песнопевеца и го изведе.

Двамата следваха пътя, по който феаките знатни
бяха вървели пред тях, пожелали да видят игрите.

Стигнаха те до стъгдата. По техните стъпки
вървеше

110 множество шумно. От него излязоха знатни
младежи —

най-напред Тоон, Навтей, Анабесиней с Акроней, а

после Понтей и Примней, подир тях и Прорей с
Полинея,

и Ериней, Елатрей, Окиал, Еретмей подир него,
и Амфиал, на Полиний потомък, внукът на Тектон.

115 Дигна се и Евриал Навболид, равностоеен на Арес.
Той надминаваше всички феаки по образ и
снажност,

но с Лаодомант единствен не можеше сили да мери.
Станаха тримата сина на мъдрия смел Алкиноя —
равният на боговете Клитоней, Лаодомант и Халий.

120 Първо премери сили в надвара на бягане бързо.
Почваше техния бяг от предела. Оттам излетяха
всичките те наведнъж, като вдигнаха прах в
равнината.

Но безупречният в бяг Клитоней бе далеч най-
добрият.

Колкото мулешки впряг угарта наведнъж
набраздява,

125 толкова по-рано стигна пред другите той до народа.
В тежко двуборство пък други на свой ред
премериха сили,

но най-добрите борци повали Евриал на земята.

Най-личен измежду всички по скок Амфиал се показа,
а Елатрей най-изкусно от всичките диска праметна.

130 В боя надви Лаодомант, най-прекрасният син
Алкиноев.

След като всички борци насладиха сърца от игрите,
тъй се обърна към тях Лаодомант, синът Алкиноев:

„Нека попитаме, скъпи, и госта дали той не иска
на състезание с нас да излезе. Слабак не изглежда.

135 Сила лъчат коленете, бедрата, нагоре ръцете,
шията жилеста, снажна гръдта му. Съвсем не му
липсва

сила младежка. Съсипан е само от много неволи.

Друга злина по-ужасна в света от морето не зная.

То е способно мъжа да прекърши, дори да е най-
твърд.“

140 Тъй на това Евриал отговори веднага и рече:
„Ти, Лаодамант, сега произнесе слова справедливи.
Но приближи чужденеца ти сам и това предложи
му.“

След като славният син Алкиноев изслуша словата,
бързо напред се изстъпи и на Одисея продума:

145 „Страннико татко, опитай и твоята сила в игрите,
ако си в тях упражнен. Подобавя и ти да ги знаеш.
Нищо така не прославя мъжете, додето са живи,
както делата, които с ръце и нозе изпълняват.
Хайде излез и опитай, разсей от душата тъгите!

150 Скоро в открито море ще излезеш, извитият кораб
вече е спуснат в морето, гребците отдавна се
готвят.“

Тъй на това Одисей, находчивият мъж, му отвърна:
„О, Лаодамант, дали ми предлагате туй за
насмешка?

Аз за игри и не мисля — тежат на душата ми
грижи.

155 Толкова много изстрадах и толкова много претеглих,
че на стъгдата ви седнал, копнея за връщане вкъщи
и умолявам за него аз царя и всички феаки.“

А Евриал на това му отвърна с насмешка в лицето:
„Не, чужденецо, не бива да бъдеш сравняван с
мъжете

160 опитни в тези игри, що навред по света се играят.
По-скоро бих те сравнявал с водач на търговци,
които

с кораби с много гребла по морето насам-натат
бродят,

дебнат къде да стоварват и кораба пак да
препълват

за примамлива печалба. Съвсем на атлет не
приличаш.“

165 Вежди присви Одисей находчивият и му отвърна:
„Друже, не беше речта ти красива. Изглеждаш
надменен.

Тъй боговете не дават на всички мъже миловидност
—
всичко ведно: сладкодумство, и образ прекрасен, и
мъдрост.
Ето че някой човек притежава неугледен образ,
¹⁷⁰ но боговете засенчват с пленителна реч
външността му —
всички го гледат с възторг, несмутимо говори, без
спънки,
кротко, почтително; личен е той на събрание всяко;
щом през стъгдите минава, в лицето му сякаш бог
виждат.
Други по външност напълно прилича на бог
вековечен,
¹⁷⁵ но от речта му оскъдна чуждее словесната
сладост.
Както и ти — с хубостта си блестиш между всички
и богът
повече хубост не ще сътвори, но умът ти е плитък.
Ето сега ми засегна сърцето в гърдите обични
с недружелюбни слова. Но новак за борбите не съм
аз,
¹⁸⁰ както твърдиш. Между първите бях преди време,
когато
можех на моята младост, на мишците да се
осланям.
Но изтощен сега съм от неволи и скърби. Изстрадах
не малко в бран с враговете си и сред вълни и стихии.
Но и така след безбройни беди, ще участвам в
игрите.
¹⁸⁵ Беше хаплива речта ти, в сърцето ми огън разпали.“
Рече така той и плаща не снел, се надигна и грабна
диск по-огромен, по-плътен и по-тежък от тези, с
които
при надпревара преди са премятали много феаки.
И Одисей го размаха и с яка ръка запокити.

190 Камъкът литна със свист. Преклониха глави до земята

веслолюбивите смели феаки, моряците славни,
под полетелия камък. Надмина той всичките цели,
леко из дланите литнал. Постави отметка Атина —
образ на феакиец приела — и рече отсреща:

195 „Даже слепец, чужденец, тук белега твой ще познае

опипом. Той не лежи покрай купа на другите знаци,
но е далече пред тях. Утеши се! Спечели победа!

Никой феак не ще може от теб по-далеко да хвърли!“

Рече така тя и радост обзе Одисея страдален,

200 че за игрите намери съчувственик свой сред народа,
и с облекчено сърце към феаките той се обърна:

„Този стигнете, младежи! Веднага и втори диск,

вярвам,

също далече ще метна, а може и по-надалече.

Нека и други, когато духът и сърцето подбуждат,

205 тук срещу мен да излезе — до болка ме вий оскърбихте —

в боя юмручен, в борба и в надбягване — всичко приемам,

но с Лаодомант единствен в борба не желая да встъпвам.

Той ми е гостоприемник. Закрилника кой би нападнал?

Трябва да бъде без ум и лишен от достойнства човекът,

210 който напире да встъпи в борба с приютител любезен

в чужда страна. Ще навреди безспорно на себе си само.

Който от другите иска, да дойде. Не ще му откажа.
Всекиго ще опозная, настреща му аз ще изляза.

Никак не съм некадърен във всяка игра на мъжете.

215 Моите длани умеят и с гладкия лък да се справят.

Бърза, стрелата ми първа улучва сред вражата
наплач

този, в когото се мери, дори ако много другари
има наблизо и всеки се цели по някой противник.

Само бях от Филоктет по изкуство на лък
побеждаван

220 нявга пред Троя, където ахейците мерехме сили.

Но — уверявам ви в лъка превъзхождам аз всички
други

измежду земните хора, които се хранят със хляба.

Само мъжете от древност не дръзвам аз да
преборвам —

както с Еврит Ехалийски, така и с героя Херакъл.

225 Неведнъж бяха по лък те съперници на боговете.

Падна така и Еврит, знаменитият без да дочака
старост дълбока дома — Аполон го погуби в гнева,
дето го с подбив подкани на лък да се с него премери.

Копие по-далеч мятан, отколкото други стрелата.

230 Само на бягане аз се боя да не ме превъзходне
от феакийците някой — отслабиха водни стихии
моите сили. На сала през всичкото време аз нямах
ястие, сън и покой. Изнурено е моето тяло.“

Рече така. Занемяха за дълго наоколо всички.

235 Само един Алкиной му така отговори и рече:

„Страннико, твоите думи не будят у нас
недоволство.

Искаше ти да покажеш присъщото твое
достойнство,

след това бе оскърбен пред народа от дързък
безумец —

твоята доблест не може сега да оспорва тук
смъртен,

240 който е вече привикнал разумно пред нас да говори.

Чуй ми словата сега, та да можеш след някое време
да ги разказваш на други герои, когато пируваш
в своя въздигнат палат до жена си в кръга на

чадата,

да си припомняш за нас и за нашата доблест, която
245 Зевс от бащите ни още у нас непрестанно
поддържа.

Ние не сме най-отлични в юмручния бой и борбата,
но затова сме чевръсти в нозете и първи в морето.
Свидни за нас преди всичко са пирове, песни и танци,
свежи одежди, горещи басейни и меки постели.

250 Но пристъпете насам, превъзходни феакски
танцьори,

нашият гост подир време на своите близки да каже,
в родна земя щом се върне, че ний надминаваме
всички

по мореходство и бяг, в песента и ритмичните
танци.

Някой веднага да иде да вземе звънливата лира
255 на Демодока, която сега се намира в палата.“
Рече така Алкиной богозрачният. А глашатаят
тръгна към царския дом, за да вземе овалната лира.
Станаха и деветте от народа избрани съдии —
при състезание те разпореждаха винаги всичко.

260 Те изравниха стъгдата, откриха широка площадка.
Ей глашатаят дойде и донесе звънливата лира
на Демодока. Застана певецът в средата. Край него
се подредиха левенти, изкусни в ритмичните танци,
и за свещен съпровод заситниха с нозе. Одисей пък

265 с тиха почуда загледа игривите танцови стъпки.
А песнопевецът дрънна и почна пленителна песен —
за любовта на бог Арес и с челния накит Киприда,
как те се срещнаха първо в палата на Хефест
потайно,

нея той щедро дари, оскверни пък на властника
Хефест

270 ложе и брачна постеля. На него вестта пък предаде
Хелиос — той ги съгледа, когато лежаха в
прегръдка.

След като Хефест научи вестта, причиняваща
болка,

тръгна с лукави кроежи за свойто ковашко огнище,
сложи на пън наковалня огромна и неразрушими
275 тежки вериги скова да обвързват завинаги здраво.
След като тази измама скрои озлобен срещу Арес,
влезе в покоя, където бе ложето на любовта му.
С примки от всички страна омота на леглото
крачката

и от тавана провеси надолу безбройните нишки,
280 предени сякаш от паяк — не бяха за никого видни,
и за блажени безсмъртни дори, — изкова ги изкусно.
След като цялата тази измама разся край леглото,
той се престори, че тръгва към яката крепост на
Лемнос —

островът беше му най-скъп от всички страни на
земята.

285 Арес, блестящият в злато, не дремеше в същото
време.

Щом забеляза, че Хефест, прочутият майстор,
замина,

тайно побърза да иде в дома на чутовния Хефест,
късан от страстна любов към богинята дивновечна.
Слязла току от дома на могъщия татко Кронион,
290 тя за отмора седеше. И Арес в покоите влезе,
Хвана я той за ръка, назова я, та рече словата:
„Мила, да идем в леглото за пълно любовно
блаженство.

Хефест не е у дома си — съпругът ти вече навярно
гост на синтийците в Лемнос, на грубоезичните,
стигнал.“

295 Рече така, но и тя възжелаваше тази наслада.
Ето възлязоха те на леглото, възлегнаха там, но
хитрите примки на Хефест се смъкнаха и ги сковаха.
Нямаше начин за тях да помръднат или да се
вдигнат

и не след дълго разбраха, че бягството е
невъзможно.

300 Скоро се върна обратно прочутият хром
огневластник

и половината път не изминал, до Лемнос не стигнал.
(Хелиос бдеше за него и мигом вестта му донесе.)

Тръгна назад за дома той угрижен в сърцето си
мило.

Щом през вратата престъпи, обхвана го ревност
свирепа

305 и зарева той жестоко, че всички безсмъртни го
чуха:

„Татко наш Зевсе, и вий, богове вековечни блажени,
ето елате и вижте постъпки за смях, непристойни,
как хромоногия мен дъщерята на Зевс Афродита
все безчести, а обича безсрамния, дръзкия Арес,

310 тъй като той е красавец и твърдо стои на нозете,
аз от рождение куцам. Но никой не ми е виновен —
моите родители само. Горко ми! Защо ме родили!

Но погледнете как двама в прегръдка с любов
съчетани

моего ложе сквернят. Като гледам, сърцето ми
плаче!

315 Вярвам, че друг път и миг дори няма така да
полягат,

колкото и да се любят, желание няма да имат.

Двамата тях ще задържа тук хитро скованата
примка,

докато нейният татко не върне подаръка брачен,
който получи от мене за тая безсрамна невеста!

320 Щерка му, вярно, е дивна, но нейният нрав е
безпътен.“

Рече така, и дойдоха пред медния праг боговете.

Тозчас дойде Посейдон земеръсец, дойде
властелинът

Феб Аполон далнострелец, дойде и дарителя Хермес.
Всички богини от свян си останаха в своите стаи.

325 А боговете, що дават богатата, се спряха на входа.

Мигом избухнаха в смях поривист боговете блажени,

щом те видяха какво изнамери разумният Хефест.
Тъй се провикваше някой, обърнал очи към съседа:
„Няма злината успех. Бавността бързината
надвива.

330 Ето и Хефест сега — бавноног, но настигнал и Арес,
най-пъргав от боговете, които Олимп обитават.
Хром, но го хванал изкусно. Сега му е блудникът
длъжен.“

Ето такива слова си разменяха те помежду си.
Цар Аполон пък, на Зевс синът, се обърна към
Хермес:

335 „Хермесе, сине на Зевсе! Вестител, дарител на
милост!

Би ли желал да лежиш окован от веригите яки
тук на постелята редом до златната Афродита?“
Тъй му отвърна тогава вестителят Аргов сразител:
„О, да се случеше туй, далнострелецо цар Аполоне,
340 нека ме стягаха тройно по-яки безкрайни вериги!
И богове, и богини да бяхте ме гледали всички,
само да легнех в постеля до златната Афродита!“
Рече така, и избухнаха в смях боговете безсмъртни.
Но Посейдон се не смя. Настойчиво той молеше

Хефест,

345 дивноизкусния майстор, да снесе окови от Арес,
и се обърна към него, та рече словата крилати:
„Освободи го! По твоя повеля — открито се вричам

—
плата законна ще връчи на тебе пред всички
безсмъртни.“

Тъй на това отговори прочутия хром огневластник:
350 „Не, не желай туй от мен, земеръсецо бог
Посейдоне!

Лошо е, щом поръчител за лош поръчителство дава.
Как да те аз окова пред безсмъртните, пред
боговете,

ако се Арес измъкне от мрежата и от дълга си?“

Тъй на това земеръсецът бог Посейдон отговори:

355 „Ако дори се измъкне могъщият Арес от плата,
след като тайно избяга, дълга му сам аз ще ти
върча.“

С тия думи отвърна прочутият хром огневластник:

„Твоята воля не дръзвам и редно не е да отблъсна!“

Рече така, и разкъса веригите мощният Хефест.

360 Освободени и бог, и богиня от здравите връзки,
скочиха двамата живо. Към Тракия той се завтече,
а Афродита политна с усмивка към Кипър, към
Пафос,

гдето сред лес е въздигнат за нея олтар благовонен.

Там я харити измиха и нейното тяло разтриха

365 с масло свещено, което зари боговете всевечни,
и премениха я с дивни одежди — за погледа чудо.

Ей за това знаменит песнопевецът ня. Одисей пък

сети наслада в сърце. Насладиха се още и всички

веслолюбиви феаки, прочути чада на морето.

370 А Алкиной заповяда на Халий и на Лаодомант
двамата танц да подхванат. Не мереше никой с тях
сили.

Скочиха те и веднага поеха красивата топка,

нея похватния Полиб за тях произведе от пурпур.

Мяташе някой от тях нависоко до облаци зрачни

375 силно извърнат надире, а другият, скочил високо,
Хващаше топката бързо, преди на земята да стъпи.
След като хвърляха топка доволно все тъй до
небето,

двамата танц заиграха върху многохранната почва

с бързо редуване. В кръг на площадката ловко

момците

380 пляскаха в такт равномерно. Надигна се страшна
гълчава.

Към Алкиной се обърна сега Одисей богозрачен:

„О, над мъжете феаки велики царю Алкиное!

Ти се похвали, че никой не ви надминава по танец.

Имаш наистина право. С почуда ги аз съзерцавам.“

385 Рече така и зарадва мощта Алкиноева свята.

Той се обърна така към феаките веслолюбиви:
„Чуйте какво ще ви кажа, старей велможи феаки!
Виждам, че нашият гост притежава отличен
разсъдък.

Нека му връчим подарък според обичая за гости!
390 Властвуват тук над народа дванайсет царе
знаменити,
вождове мъдри, пък аз съм тринайстият цар между
всички.

Всеки от тях да набави за госта по мантия свежа,
още хитон и талант пълноценен от най-чисто
злато.

Дарите тозчас закуп да му връчим. Щом
странникът има

395 всичко в ръцете, ще дойде на пира ни с радост в
сърцето.

А Евриал да изкупи вината си не само с думи,
но и с подарък, защото съвсем не говори
пристойно.“

Рече така. Одобрива му всички речта и решиха
всеки да прати дома глашатай даровете да вземе.

400 Тъй на това Евриал отговори веднага и рече:

„О, над мъжете феаки владетел велик Алкиное!

Аз ще изкупя вината пред госта, тъй както
предлагаш.

Този мой меч ще му дам — целомеден със сребърна
дръжка

в ножница нова, по края със слонова кост украсена.

405 Много достоен ще бъде подаръка за чужденеца.“

Рече така и му даде в ръка среброгвоздния свой меч,
глас възвиси и с крилати слова се обърна към него:

„Страннико татко, прости! Ако аз съм ти някоя
тежка

дума изрекъл, дано да я вятър безследно отвее!

410 Теб да дадат боговете да видиш съпруга, родина
скоро, че страдаш отдавна разлъчен от своите
близки.“

А Одисей, находчивият мъж, отговори и рече:
„Радвай се, скъп и ти! Да те ощастливят боговете!
Никога в бъдеще жалост дано не изпиташ за меча,
415 който ми даде току-що, изкупил вината си с думи.“
С тези слова среброгвоздния меч той през рамо
преметна.

Слънцето щом се наведе, и пищните дари дойдоха.
А глашатаите славни ги внесоха вътре в палата —
Там ги приеха чадата на смелия цар Алкиноя
420 и пред почтената майка положиха дивните дари.
Тръгнаха вкупом — поведе мощта Алкиноева свята,
и на високи кресла настаниха се всичките гости.
А на Арета тогава мощта Алкиноева рече:
„Хайде, съпруго, внеси превъзходна и най-скъпа
ракла,

425 в нея на дипли сложи и хитона, и светлата дреха.
Огън стъкмете, на него вода затоплете в котела.
Гостът ни, щом се изкъпе и види надиплени всички
дрехи изпратени тука за дар от феаките славни,
весело пир да пирува и весело химни да слуша.
430 Аз от сърце ще добавя ей този мой съд скъпоценен,
гостът през дните си бъдни за възпоминание вечно
в своя палат да възлива на Зевс и на други
безсмъртни.“

Рече така той. Арета поръча на свойте робини,
без да се бавят, да сложат на огъня тежка
тринога.

435 Скоро триногият съд бе поставен на яркия пламък,
вътре наляха вода и подкладоха съчки под него.
Пламъкът лизна търбуха и стопли водата в съсъда.
В същия миг из покоя Арета изнесе за госта
ракла изящна и в нея надипли богатите дари —
440 злато и дрехи, които феаките дар му дариха.
Сложи от себе си още хитона прекрасен и плаща,
та се обърна към госта и рече крилатите думи:
„Сам ти опитай сега похлупака, вържи му и възел,
да не те някой ограби по пътя през време, в което

445 сладостна дрямка натегне над тебе на тъмния кораб.“

Щом чу от нея това, Одисей, богоравният страдник,

тозчас похлупката спусна и по-скоро взела върза сръчно — тъй както го нявга научи могъщата

Кирка.

А икономката госта покани в басейна да влезе

450 да се изкъпе. Зарадва се силно, когато съгледа топлата баня. Откакто напусна дома на Калипсо гиздавокосата, беше лишаван от всякакви грижи.

Там като бог постоянно с внимание беше отрупван.

Щом го робини измиха, с елей благовонен разтриха,

455 те му обвиха снагата с хитон и разкошна хламида.

Свеж из къпалнята той при мъжете пируващи влезе.

На Алкиной дъщерята, обляна в божествена хубост,

спря до гредата пред входа на залата, зидана яко,

и съзерцаваше тя със захлас Одисея божествен,

460 та се обърна към него и рече словата крилати:

„Радвай се, страннико, ти, но си спомняй за мене и после

в родния край! За живота си първо на мене си длъжен.“

Тъй Одисей, находчивият мъж, ѝ отвърна и рече:

„О, Навзикая, ти, дъще на гордия цар Алкиноя!

465 Ах, да ме прати Кронион, съпругът гръмовен на Хера,

в родния край да се върна, деня си възвратен дочакал,

също и там ще въздавам на тебе божествена почит винаги вечно. Чрез тебе, девойко, намерих избава!“

Рече така и приседна до трона на цар Алкиноя.

470 А разпределяха вече месата и лееха вино.

В същия час глашатаят доведе певеца божествен — слепия тачен от всички мъже Демодок. Настани го

там до трапезните гости, облегнат на стойна колона.

475 А Одисей от гърба на свиня белозъба отрязва
своя почетен пай (но за себе си повече сложи),
с бяла сланина отгоре, и тъй призова глашатая:
„Чуй, глашатае, вземи тази мръвка и дай за похапка
на Демодока, когото при своята мъка почитам.
480 Всички земнородени човеци посрещат певците
със уважение, с почит, защото на сладостни песни
муза ги учи. Тя люби сърдечно рода на певците.“
Рече тъй, и глашатаят чевръсто поднесе месото
на Демодока героя. А той го прие с благодарност.
Мигом пресегнаха те към готовите мамещи гозби.
485 Щом като своята жажда и глад утолиха напълно,
Към Демодок се обърна сега Одисей остроумен:
„Теб, Демодоке, възхвалям пред всички останали
смъртни.

Музата, щерка на Зевса, или Феб Аполон те научи.
Вярно поред участта на ахейците ти превъзнасяш,
490 техните подвизи, мъки, тегла, претърпени край
Троя,
сякаш си бил очевидец или си участници слушал.
Но продължи и запей за строежа на оня кон дървен,
който създаде Еней с помощта на богиня Атина,
как го въведе в града Одисей богоравният хитро,
495 как го напълни с бойците, които порутиха Троя.
Ти ако всичко разкажеш правдиво, тъй както се
случи,
ще възвестя незабавно навред и на всичките хора,
че божество благосклонно ти вдъхва божествена
песен.“

Рече така и запя Демодок по подбуда от бога.
500 Почна той от поестта, как на кораби, яко споени,
как синовете ахейски потеглиха, как върху стана
хвърлиха огън, а вече ведно с Одисея прославен
други пред сбора троянци седяха в търбуха на коня,

който самите троянци прибраха накрай в крепостта си.

505 Конят стоеше в града, докато, настанени край него, те безразборно гълчаха, на мнения три разделени: или с безжалостна мед да пронижат ребрата на коня,

или от скалния връх на твърдта в пропастта да го сринат,

или сред Троя да бъде той жертвен дар на боговете, 510 както накрая приеха и по-късно то се изпълни.

Беше отсъдено Троя да рухне, когато разтвори порти пред този кон дървен, в търбуха на който седяха

всичките най-храбри ахейци и гибел на Троя крояха.

Пееше как синовеите ахейски града разрушиха,

515 щом, из грамадата кука излезли, напуснаха коня, пееше как те навред разоряваха гордата крепост, как Одисей като Арес се втурна в дома Деифобов заедно с Менелая, подобния на боговете.

Там устоя — продължаваше той — в изтребителна битка

520 и надделя най-накрая с помощта на безстрашна Атина.

Ей затова знаменит песнопевецът ня. Одисей пък ронеше сълзи по светли ланити и чезнеше в горест.

Както ридае жена над трупа на съпруга обичен, който край своя град роден пред воински редици е

паднал,

525 за да отмахне от град и семейство деня на разруха; вижда го тя, че умира, че в тръпки предсмъртни се гърчи,

пада въз него и гръмко ридае; отзад враговете с копия удрят без жал по гърба и по нейните плещи, да я откарат в робия за труд и ужасни неволи;

530 нейните нежни ланити ще вехнат от жалостна горест —

ронеше жалостни сълзи така Одисей из очите.

Все пак пред другите гости прикриваше рукнали
сълзи,

но Алкиной се загледа и зърна единствен скръбта му

—

близо до него бе седнал и чуваше тежките вопли.

535 И се обърна така към феаките веслолюбиви:

„Чуйте какво ще ви кажа, старей, велможе феаки!

Нека затихне сега на певеца звънливата лира.

Никак не е по угода на всички каквото възпява.

540 Още откакто на пира възстана певеца божествен,
гостът за миг не сподавя тук своите вопли на
горест.

Може би някаква тежка печал му лежи на сърцето.

Нека замре песента, да ликуваме заедно всички —

странник ведно с домакини, защото е много по-умно.

Ей за достойния странник устройваме тази
гощавка,

545 връщане вкъщи и дари, които поднасяме с обич.

Гостът молител еднакво е драг като брата за всеки,
който едва-едва пази в главата си малко разсъдък.

Ето защо не прикривай и ти с пресметливост
изгодна,

госте, каквото те питам. Така по-разумно ще бъде.

550 С име какво те зовяха там твоята майка и татко

заедно с всички, които живеят в града и край него?

Няма човек на земята, останал напълно без име —
ни благороден, ни долен, доколкото той се е раждал.

Всеки, щом види света, от родители име приема.

555 Родния край и народа, града си пред мен именувай,
мисъл към тях да насочат, когато те водят по
пътя,

нашите кораби бързи. Те нямат на борда кормчици,

ни кормилата, каквито на всеки друг кораб са
нужни,

те отгадават сами мисълта и целта на мъжете.

560 Знаят добре градовете и тучните ниви на всички

земнородени, кръстосват чевръсто те морската
бездна

и през мъгла, и през мрак и съвсем не изпитват
боязън,

че от вълни ще пострадат или ще погинат от бури.

Само че моя баща Навзитой ми разказваше в
детство

565 как Посейдон земетръсец останал от нас недоволен,
че без вреда по морето отвеждаме всякакви
смъртни.

Някога щял да разбие той кораб чевръст феакийски,
щом се завръща, отвел чужденец, по морето
лазурно,

щял Посейдон да опаше града ни с планинска верига.

570 Старецът тъй го предрече. Дали ще го богът
изпълни,

или не ще го изпълни, да бъде по негова воля.

Но откровено кажи ми и нищо не скривай от мене!

Как се залута, какви местожителства ти си
обходил,

хора какви си открил в градовете, уютни строени?

575 Варвари диви ли там обитават, на правдата чужди,
или пък хора сърдечни, които безсмъртните тачат?

Още кажи ми защо ти ридает сърцето, когато

за участва на аргивски данайци и Троя се пее?

От боговете е тя отредена. За земните хора

580 те гибелта са изпрели, за нея да неят потомства.

Може би родственик твой е сразен в равнината
пред Троя,

доблестен зет или тъст? На сърцето ни те са най-
близки

и най-обични след тия, които са наши издънки.

Или е паднал другар, безпределно към тебе
привързан,

585 доблестен? Вярно, съвсем не е по-лош от брата ни
роден

нашият искрен приятел, изпитан в разумни съвети.“

ДЕВЕТА ПЕСЕН

РАЗКАЗЪТ ПРЕД АЛКИНОЙ. ЦИКЛОПИТЕ

Тъй на това Одисей, находчивият мъж, му отвърна:
„О Алкиное, велики царю на мъжете феаки!
Истинска радост изпитвам да слушам такъв
песнопевец,
пълни душата със сладост, на бог той е равен по
песен.

⁵ Блян по-възвишен в живота не зная от бляна да
гледам
как се изпълват със радост сърцата на всички в
народа,
как на гощавка в палата насядали гостите редом
слушат певеца от всички трапези, отрупани пищно
с хляб и месо, виночерпец от кратер как сок
животворен

¹⁰ лее, трапези обхожда и чаши пенливи разнося.
Ето кое ми се струва в живота велико блаженство.
Днес те подбужда сърцето да искаш за горестни
мъки
тук да разказвам, че още по-силно да стена в
бедата.

Но откъде да започна, какво да оставя за края?
¹⁵ Струпах много беди върху мен боговете небесни.
Най-напред своето име ще кажа, да знаете вие
кой съм, та сетният час безпощаден додето ме
стигне,

гостенин ваш да се славя в земята си родна далечна.
Аз Одисей съм Лаертов, известен сред земните хора
²⁰ с хитрости много. Достига небето чак моята слава.
Слънчевосветлият остров Итака е моя родина.

В него надига снага планината Нерит шумнолиста.
Множество острови още осейват съвкупно морето

—
25 Сама, Дулихий, с дъбрави зелени обраслият Закинт.
Равна Итака лежи сред вълните към крайния Запад,
другите всички към Изток Зората и Слънцето
гледат.

Почва скалиста тя има, но кърми безстрашни герои.
Аз на света не познавам земя от Итака по-сладка.
Да, задържа ме напразно лъчистата нимфа Калипсо
30 там в пещерата дълбока с надежда съпруг да ѝ
стана.

Също с коварство плени ме напразно в палата си
Кирка,
властна вълшебница ейска, с надежда съпруг да ѝ
стана.

Но да примамят сърцето в гърдите ми с лъст не
успяха.

Нищо по-свидно за нас от родина и сродници драги,
35 даже когато живеем разкошно в блестящи палати
някъде в чужда страна, от родители мили далече.
Ех, ако искаш да чуеш за жалното връщане, дете
Зевс ми отсъди, когато отплавах от Троя, ще почна.
Буря от Илион мене в Исмар пред киконите свлече.
40 Сринахме ние града и без милост избихме мъжете,
но от града задържахме жените и много
богатства,

тях поделихме така, че да има за всеки по равно.
Аз настоявах пред всички оттам да побегнем
веднага

с най-бързи крачки, но тези безумци не чува съвета.
45 Вино в обилие пиха те там край брега на морето,
много овци те изклаха и бавно вървящи волове.
Чудом спасени кикони приканили тайно тогава
други съседни кикони, и много на брой, и безстрашни
жители на континента, изкусни на бой с колесници,

50 щом пък е нужно, способни и пеш да нападат врага
си.

Призори те върхлетяха безброй като листи,
цветчета

в пролетен ден. Над злочестите нас се надвеси от
Зевса

злата съдба, да ни хвърли в безкрай изпитания
тежки.

Бой закипя без пощада до нашите кораби бързи,

55 копия, с мед обковани, един друг замятахме люто.

Още додето растеше денят след свещеното утро,

ний устоявахме храбро напора на враг многоброен.

Слънцето щом се наведе към този час, в който
разпрягат,

в бягство киконското племе обърна сразените гърци.

60 Спътници красноколенни шестима от всеки наш
кораб

паднаха. Всичките други избягахме смъртната орис.

Бързо заплавахме ние оттам със сърца съкрушени,

с радост, че бяхме спасени, но в скръб за другарите
клетни.

Витите кораби все пак напред не изведох, додето

65 триж не извикахме всеки от нашите спътници
мили,

дето погинаха в бой, от киконския меч поразени.

Но събирачът на облаци Зевс изпроводи Борея

заедно с вихрена буря, забули той с облаци черни

всичко — море и земя. И нощта от небето се свлече.

70 Витите кораби в миг полетяха стремглаво.
Платната

мощният вятър раздра по на три, по на четири
къса.

Ние, смутени пред злото, ги бързо прибрахме на
борда

и на греблата напяхме да стигнем до близката
суша.

Цели два дни и две ноци след туй на брега
пролежахме

75 в мъка дълбока, гнетяща сърцата, и в тежка умора.
След като блесна на третия ден дивнокоса Зората,
вдигахме мачти, развихме блестящи платната и на
борда

седнахме. Сочеха пътя и вятърът, и кърмилата.
Щях да се върна сега невредим в земята си родна.

80 Но докато аз кръжах край Малейския нос, от
Китера

бързей и буйна вълна, и Борейт далеч ме отбиха.
Девет дни цели бях носен от буря, вещаеща гибел,
над притъмнените рибни води, а в десетия стигнах
при лотофагите, които с растения само се хранят.

85 Слязохме там върху твърда земя и вода си наляхме.
Сложихме скоро трапеза до нашите кораби бързи.
Щом утолихме напълно глада си с храни и напитки,
мои подобрани другари изпратих напред да проучат
кой върху плодната почва живее и с хляба се храни
90 (двама мъже аз избрах, глашатаят придружник бе
трети).

След като тръгнаха те, лотофагите скоро открили.
Без да желаят на тях, лотофагите зло да
извършат,

дали на гостите само да вкусят от техния лотос.
Който опитвал веднъж плодовете му меденосладки,
95 вече не искал назад да се връща и вест да изпраща,
но пожелавал сред тези мъже лотофаги навеки
лотосов цвят да бере и забравял за връщане вкъщи.
Аз затова ги довлякох до морския бряг просълзени
и под скамейките хвърлих, и здраво с въжета ги

вързах.

100 Дадох тогава повеля на другите мили другари
бързо да дойдат на борда на нашите кораби бързи,
да не би някой, от лотос омаян, за дом да нехае.
Пъргаво те се качиха, насядоха пак на редици
и по вълни посивели удариха мощно веслата.

105 Бърже отплавахме ние оттам със сърца съкрушени.
Стигнахме скоро в страната на дивото племе
циклопи.

Правдата те не познават, без мяра надменни,
опрени
на боговете, не сеят с ръце и не порят земята.
Всичко у тях без сеитба, без оран обилно се ражда

—
110 ръж, ечемик и пшеница, а вейките лозови леят
вино по гроздове тежки, и Зевс ги подсилва с дъжда
си.

Нито събрания свикват, ни правни закони познават,
волно сами обитават високите чуки планински
и пещерите дълбоки. А властвува всеки отделно
и над жени, и над рожби, за другия никой нехае.

115 А срещу морския залив се стеле и остров равнинен,
нито далеч от циклопския край, нито близо до него.
Булят го гъсти гори, по които пасат неизбройни
диви кози. А тях никога крак на човек не е сепвал.

120 Още ловец не е стъпвал по глухите горски гъстащи,
за да обхожда усилено със псета планинските урви.
И не осейват стада, не осейват посеви земята.
Островът, още несят и от рало несегнат, остава
пуст и безлюден, еднички козите вресливи той
кърми.

125 Кораби червенобузи не знаят циклопите още,
и дърводелци те нямат в страната си, да
построяват
палубни кораби яки, които да порят вълните
и да спохождат страни на различни народи (тъй
често

с кораби хората с хора общуват през морската
бездна).

130 Можеше пустият остров да стане богат, обитаем.
Краят неплоден не е и по всякакво време би раждал.
Широм ливади цъфтят край брега на морето
пенливо,

росни и меки. По тях биха раснали чудно лозите.
Оран полята равнинни жадуват. Посеви високи
135 биха навреме класили, защото е почвата тучна.
Ето и сигурен пристан, излишно е в него да спускаш
тежката котва, с възета създа към брега да
привързваш.

Спрелият кораб почива спокойно, додето морякът
сам пожелае да тръгне, дочакал попътния вятър.
140 В края на залива горе протича поток светлоструен,
от пещера той извира под сянка на черни тополи.
Слязохме в залива ние. В нощта ни посочваше пътя
сигурно някакъв бог. Не съглеждахме острова още.
Мрак непрогледен лежеше край нашите кораби
вита.

145 Лунният сърп на небето се криеше в облаци гъсти.
Острова никой от нас не съгледа с очите си ясно.
Ширните бранове също, които догонват брега му,
ний не видяхме, преди да допрем бреговете му с кила.
Яките кораби спряха и всички платна намотахме.
150 Слязохме после самите на шумния бряг на морето,
в дрямка изчакахме там да изгрее свещена Зората.
Щом се пробуди Зора розопръста, родена от здрача,
тръгнахме ние да бродим в почуда из пустия остров.
Погнаха нимфите, щерки на егидоносеца Зевса,
155 диви кози срещу нас за закуска на моите другари.
Грабвахме мигом от борда заострени копия ловни,
жилави лъкове също и в хайки на три разделени
метнахме бодро. С богата ловитба ни богът
зарадва.

Кораби водех дванайсет след мене. По жребие всеки
160 с девет кози се сдоби, а по избор аз десет получих.
Цял ден до залеза слънчев пирувахме ние без отдих,
ядохме печени мръвки и пиехме сладкото вино.
В моите кораби вита червеното вино не беше
още пресекнало. Бяхме го ние налели обилно
165 в амфори, щом разрушихме свещената крепост
киконска.

Зърнахме вече дима на циклопския бряг и дочухме
и гласове на циклопи, и блеење овче и козе.

Слънцето щом се катурна и мрак над земята
припадна,

легнахме всички да спим на брега под шума на
вълните.

170 Щом се пробуди Зора розопръста, родена от здрача,
свиках събрание аз и на всички другари заръчах:

«Мили приятели, вие почакайте тука без мене!

Заедно с моите веслари и с кораба аз ще отида
сам да узная какви са мъжете на тези предели —

175 варвари диви ли тук обитават, на правдата чужди,
или пък хора сърдечни, които безсмъртните
тачат?»

рекох така, възкачих се на кораба и заповядах
моите хора да дойдат и тежката котва да
вдигнат.

Пъргаво те се качиха, насядоха пак на редици

180 и по вълни посивели удариха мощно веслата.

Стигнахме с кораба бързо до близкия бряг и съзряхме
там пещера исполинска накрай в канара до морето.

Лаври засеняха входа. До него почиваха нощем

много стада от овце и кози, а покрай пещерата

185 двора опасваше зид от вкопани отломъци скални,

борови стволове мощни и дъбове високолистни.

А в пещерата живееше мъж исполин, той пасеше

винаги сам надалече стадата и с друг не дружеше.

Бе саможив той, свиреп и таеше в душата
коварство.

190 Сливаше страшният изрод, не беше по образ
привичен

на хлебоядните хора — същински бе връх той
обрасъл

на планина непристъпна, над всички корони
възправен.

Дадох тогава повеля на другите мили другари

близо до кораба там да останат да бдят
неотстъпно.

195 *Аз пък дванайсет другари избрах и със тях се
запътих.*

*Взехме и козия мях с искрометното, тъмното вино,
който ми даде синът на Евантес Марон и на Феба
жрецът, закрилящ Исмар, благодарен, че ний
пощадихме*

*не само него, но още детето ведно със жена му
200 и му почетохме сана. Живееше в гъста дъбрава
на Аполон. Затова надари ме с блестящите дари —
даде ми седем таланта от злато, изкусно ковано,
даде ми кратер от чисто сребро и накрая напълни
амфори цели дванайсет грамадни за мене със сладко
205 вино без примес — божествен напиток. Не знаеше
никой,*

*нито роб, нито робиня и никой друг в къщи за него,
тайната знаеха той, икономката, още жена му.
Жадни ли бяха да вкусят от сладостно вино червено,
смесваше чаша от него на двадесет водни стакана:*

210 *лееше пълният кратер из отвора мирис приятен,
чудноомаен. Че кой устояваше на пиетието?*

*С него грамадния мях аз напълних, в торба пък от
кожа*

*припаси сложих. Сърцето ми смело веднага усети,
че великан ще ни среща, облечен в чудовищна сила,
215 див и суров, от закон невъзпиран, нехаещ за право.
До пещерата след малко дойдохме, но без да го
сварим*

*вътре. В ливада наблизко пасеше стадата си гойни.
Влязохме ний в пещерата и ахнахме в миг от почуда.
Сирене цели кошове открихме. Гъмжаха кошари
220 с агнета, още с козлета, от него редени по възраст
—*

*първите рожби отделно, родитбата средна
отделно,*

малките също отделно. Препълваше и суроватка

всички съсъди — ведра и гърнета, в които доеше.
Другите почнаха първо към мене молби да отправят,
225 сирене само да вземем и бързо оттам да излезем,
агнета избор, козлета към кораба лек да подгоним
и по обратния път по солени вълни да се впуснем.
Аз и да чуя не исках (а по-добре щеше да бъде!),
исках да видя циклопа, дано ни гощавка предложи.
230 Ах, след това към другарите той не излезе любезен!
Ние накладохме огън, на него принесохме жертва,
хапнахме сирене после и сити зачакахме вътре
той да докара стадата. Довлече циклопът грамадно
бреме от сухи дърва, за вечерята те да му служат.
235 Тръшна ги той в пещерата със трясък. От ужас
обзети
ние се дръпнахме в миг до най-далечния ъгъл.
Към пещерата просторна подбра той овците,
козите —
майките заедно всички, остави пък мъжките вънка
—
вкупом овните с козите на двора, високо опасан.
240 Скален отломък повдигна и отвора с него препречи
—
толкова тежък, че двадесет и две колесници големи
четириколни не биха го мръднали нито за малко.
Ето такава скала необхватна постави на входа.
Седна тогава овците си той да дои и козите
245 всички поред и под всяка наместваше нейното малко.
В същото време отля половина от бялото мляко
и го подсири, изсипа го в кошници, плетени гъсто,
втората част исполинът разля из различни съдини,
щом зажаднее, да има напитка, и после вечеря.
250 След като свърши чевръсто това занимание свое,
огън запали, веднага съзря ни и грубо извика:
«Странници, вие кои сте? Отгде прекосихте
вълните?
Сделки ли тука ви водят, или по морето безбрежно
скитате вредом наслуки подобно пирати, които,

255 зло да докарат на други, живота си тласкат към
гибел?»

рече така, ужасени сърцата ни мили замряха.

Грубият глас и гигантският ръст ни уплашиха
страшно.

Все пак веднага намерих аз сили, отвърнах и рекох:

«Ний сме ахейци. От Троя доплувахме. Тук ни отнесе

260 мощна стихия от вихри през морската бездна
дълбока.

Искаме в родния край да се върнем, но явно сме взели

друмища други. Така е било на Кронион угодно.

Горди сме ние, че сме от войската на цар
Агамемнон,

най е велика сега поднебесната негова слава.

265 Крепост велика порути, погуби безбройни народи.

Ние пък, пред коленете ти паднали, молим покорно

прием бездомни у теб да намерим с прилична
гощавка,

или и дар да получим, тъй както е редно за гости.

Пред боговете, мой скъпи, бери страх. Убежище
търсим.

270 Зевс е самият закрилник на странници, молеци
помощ —

бог гостолобец, той сам съпровожда достойните
гости.»

Тъй му говорех, а той ми отвърна с нескривана
злоба:

«Глупав си, страннико, ти или идеш от много
далече,

щом ме придумваш сега боговете да тача в боязън.

275 Ние, циклопите нехаем за егидоносеца Зевса,

за боговете всевечни, защото сме много по-силни.

Нивга не ще пощадя ни тебе, ни твоите другари

плах пред гнева на Кронион. Ще правя каквото си
искам!

Само кажи ми къде си закотвил прекрасния кораб,

280 с който дойдохте — да зная, — далеч или много
наблизо?»

Тъй ме подпита коварно. Но аз подразбрах мисълта
му

и се обърнах повторно към него с измамните думи:
«Кораба мой преломи Посейдон, що разтърсва
земята.

Хвърли го той връз скали надалече от твои предели,
285 в стръмния нос го разби, а отломките вихър отнесе.
Аз пък и тези другари избягнахме близката гибел.»

Тъй му говорех. И дума не ми отговори злодеят.
Само подскочи, ръце към другарите клета протегна
и като хвана двамина от тях, ги удари в земята,

290 паленца сякаш. Опръска потеклият мозък земята.
Той ги разкъса на части, приготви ужасна гощавка
и като лъв, в планината откърмен, ги стръвно
нагълта,

без да остави от тях ни месо, ни утроба, ни кости.
Дигнахме жалобно длани към татко Кронион,
когато

295 зърнахме страшната гледка, и смут ни обхвана
сърцата.

Щом людоеда натъпка обилно с месото човешко
своя търбух великански и млечната чиста напитка
в него изля, на земята сред своите овце се изтегна.

Дръзко решение взех аз веднага в ума си безстрашен:
300 близо до него да ида и острия меч да измъкна,
право в гръдта му, където е черният дроб, да забия,
мястото с длан да опипам. Но друго веднага
помислих.

Можеше също и нас там да стигне жестоката
гибел —

нямаше ние с ръце да отместим огромния камък,
305 който циклопът препречи пред изхода на пещерата.
С трепет зачакахме ние да дойде свещеното утро.
Щом се пробуди Зора розопръста, родена из здрача,
огън циклопът накладе, овците поред и козите

той задои и под всяка наместваше нейното малко.
310 След като свърши чевръсто това занимание свое,
смачка отново двамина и с тях си приготви закуска.
Той ги нагълта, без мъка отмести скалата от входа,
из пещерата изведе стадата си гойни и леко
блока затъкна отново с капак сякаш стрелник
нахлупва.
315 Свирна циклопът пискливо, подкара стадата си
гойни
към планината. Пленен в пещерата, останах да
мисля
как да накажа врага и помолих Атина за помощ.
Ето какво, като дълго размислях, намерих за умно:
там до кошарата лежеше огромната негова гега —
320 ствол от маслина дивачка. Отсякъл го беше
циклопът
с него, когато изсъхне, да броди по паша. Той беше
истинска мачта на тъмен, на двадесетвеслен
товарен
кораб, който с търбуха преплува огромната бездна.
Гегата тъй ни се стори дебела и също тъй дълга.
325 Близо до ствола пристъпих, отрязах си колкото
разтег
и повелих на другарите аз да окастрят дървото.
Те го изгладиха скоро, аз собственоръчно заострих
края, та острия кол обгорих върху яркия пламък.
После го наземи сложих, грижливо зарових го в
тора,
330 който на смрадни грамади лежеше отзад в
пещерата.
А на другарите аз наредих да посочат чрез жребий
кой да се с мен осмели нажежения кол да повдигне
и го в окото му вбие, щом сладкия сън го обори.
Жребият падна връз тези четирима, които охотно
335 сам бих избрал, а към тях се придадох и аз като
пети.

В здрач исполинът дойде, тънкорунното стадо
подкарал,

и в пещерата просторна въведе гоеното стадо.

Нито коза, ни овца в оградения двор не остана
(нещо предчувствува той или някак си бог го подучи).

340 Вдигна отломъка скален и отвора с него препречи.
Седна тогава овците си той да дои и козите —
всички поред, и под всяка наместваше нейното
малко.

След като свърши чевръсто това занимание свое,
смачка отново двамина и с тях си приготви закуска.

345 Аз до циклопа тогава пристъпих безстрашно и
рекох,

чаша в ръце му подадох, препълнена с тъмното
вино:

«След като яде месото човешко, циклопе, пийни си,
за да узнаеш каква скъпоценна напитка таеше
нашият кораб. За жертва пред теб го донесох с

надежда

350 милост у теб да събудя, но ти нетърпимо беснееш.
Кой, кръвожадникo, вече от многото земнородени
теб занапред ще спохожда, щом тъй непристойно
злодействаш?»

Тези слова му изрекох. Той чашата взе и опразни.

Сладкият сок му допадна ужасно. Поиска повторно.

355 «Още налей ми — той каза — и своето име веднага
ти ми кажси, с гостолоuben подарък да те зарадвам.
И за циклопите носи земята, с родитба богата,
вино по гроздове тежки, а Зевс ги подсилва с дъжда
си.

Само че твоята чаша нектар и амброзия лее.»

360 Тъй ми изрече и пак му налях от искрящото вино.
Чашата триж му напълвах и триж я опразва
безумен.

След като тъмното вино помъти ума на циклопа,

аз се обърнах веднага към него с любезните думи:

«Мойто прославено име желаеш, циклопе, да знаеш.

365 *Ти ще го чуеш, но дай ми подаръка, в който се вриче.
Н и к о й е моето име, така назовават ме всички —
моята майка и татко и моите скъпи другари.»*
Тъй му говорех. А той ми отвърна без никаква
жалост:
«Драги ми Н и к о й, ще бъдеш последен разкъсан от
мене,
370 *след като с другите свърша. Това ще е моят
подарък.»*
*Рече така, олюля се и падна по гръб на земята,
после извърна дебелия врат в пепелта. Покори го
всеукротителна дрямка. Забълва из гърлото вино,
залци от мръвки човешки забълва препил исполин.*
375 *Мушнах веднага аз пръта на огнището исках
да нажежа острието. Другарите с думи сърцати
аз ободрих, да не би да ме някой от страх изостави.
Малко оставаше още във жаркия огън да рукне
стволът маслинен. Макар и суров, нажежи се
ужасно.*
380 *Грабнах го и доближих исполина. Застанаха в помощ
всички другари край мен. Божество окрили ни
сърцата.*
*Взеха те ствола маслинен със жежкия остър
завършек
и го забиха в окото на спящия. Почна провесен
другия край да завъртам, тъй както строител на
кораб*
385 *свредел в гредата забива, а другите с ремък я
дърпат
вляво и вдясно надолу, а свределът стърже неспирно.
Тъй нажежения връх завъртяхме в окото циклопско.
Кръв го обливаше топла, щом стволът навлизаше в
него.*
*Пламъкът целите клепки с мъхнатите вежди
опърли.*
390 *Вътре окото гореше, а дъното страшно цвърчеше.
Както когато ковачът топор или бойна секира*

в ледена течност потапя и съска звънливо металът,
за да получи закалка, така якостта си усилва,
тъй на циклопа окоето засъска под ствола маслинен.

395 Ревна циклопът ранен, от рева прокълнтя канарата.
Скочихме ние встрани ужасени. А той от окоето
яростно кола изтръгна, потънал в кипящите кърви,
хвърли го обезумял надалеч и размаха юмруци.

400 Почна след туй да зове гръмогласно циклопи, които
из пещерите наблизко живеят по височините.
Чуха му воплите те и оттук и оттам надойдоха.
Спряха се пред пещерата да питат какво го
тревожи:
«Що, Полифеме, те мъчи, че рев гръмогласен
издаваш
в тази божествена нощ и ни сладката дрямка
отнемаш?»

405 Някой от смъртните хора ли стадо откара,
някой ли тебе погубва насилствено или с
коварство?»

От пещерата извика тогава всемоощен циклопът:
«Братя, погубва ме Н и к о й с коварство, но не и със
сила!»

А на това отговориха те хвърковатите думи:

410 «Щом не те никой насилва и сам си лежиш в
пещерата,
туй ще е болест от Зевса, за нея не знаем лекарство.
Своя баща Посейдон, господар на морето, повикай.»
Рекоха и продължиха. Засмя се сърцето ми мило,
дето ги моето име и хитрата мисъл измами.

415 А пък циклопът, ридаящ от болка, през гърчове
грозни
бързо опипа зида и отхвърли от входа скалата,
седна до входа сам той и разпери ръце нашироко,
та дано някого спипа, когато минава с овцете.
Смяташе явно циклопът, че аз съм лишен от
разсъдък.

420 Но аз премислях в сърцето си как най-добре да постъпя,

че да избавя и мене самия и моите хора
от гибелта. През ума ми се нижеха хитрости много.
Беше в опасност животът. Грозеше ни скорошна
гибел.

Ето какво, като дълго размислях, намерих за умно:
425 имаше там в пещерата овни гъстовълнести, гойни,
твърде грамадни, прекрасни, с руна
теменуженотъмни.

Тихичко ги аз ги овързах с преплетени върбови
клонки,

върху които ношува циклопът, страхотният урод.
Вързах овните на тройки. В средата под всеки
увисна

430 някой другар. А пък двата встрани за прикритие
бяха.

Носеше тройки овни по един от мъжете. Аз пък...
Имаше стадото рунест овен, той стърчеше над
всички.

Хванах се аз за гърба, под търбуха му вълнест се
спуснах

и се провесих. С ръцете за гъстото руно се вкопчих
435 и устойчиво прилепнал останах с душа търпелива.
С трепет зачакахме ние да дойде свещеното утро.
Щом се пробуди Зора розопръста, родена из здрача,
пусна циклопът на паша от стадото всички
мъжскари —

майките неиздоени в кошарите блееха силно,
440 виметата пълни пращяха. Самият стопанин, от
болка

силно измъчван, ловеше на всички овни гърбовете,
както заставаха прави. Не сецаше той в глупостта
си,

че под овните вълнати навързани виснат другари.
Крачеше бавно към входа последен овенът със бремене
445 гъстото руно и мене — героя със замисли хитри.

Също и него опипа всемоощен циклопът и рече:
«Овньо, любимецо скъпи! Защо ми напускаш
последен
днес пещерата? По навик зад стадото ти не
оставаш,
пъргаво припкаш напред към ливадата първи да
хрупаш
450 нежни цветчета и първи достигаш потоците
струйни,
първи от паша избързваш в кошарата тук да се
върнеш
надвечер. Днес си последен от всички. Нима те
измъчва
на господаря окото, което избодде злосторникът
заедно с жалки другари, помътил ми чувството с
вино?
455 Ах, този Н и к о й! Но аз се заклевам не ще ми
убегне!
Само да имаше ти като мене разсъдък и слово,
та да ми кажеш къде се изплъзва от моята ярост!
Череп а аз ще му прасна в земята и вред пещерата
мозъка аз ще му пръсна! Ще имам тогава утеха
460 в силните болки, които ми стори негодникът
Н и к о й!»
Рече така и пропусна овена да мине през входа.
От пещерата и двора едва се измъкнахме ние,
първ от овена се спуснах и всички другари развързах.
Бързо подкарах пред тях тънконогото стадо
кръвено
465 по многобройни завои да стигнем до вития кораб.
Нашите скъпи другари ни срещнаха с изблик на
радост,
че се спасихме от смърт, а за другите горко ридаха.
Аз ги възпях да се вайкат, към всекиго веждите
свъсих
и краснорунното стадо на кораба вит да прехвърлят

470 аз наредих, за да плувнем веднага по морската гладкост.

Пъргаво те се качиха, насядоха там на редици
и по вълни посивели удариха мощно греблата.

След като стигнах, отгдето се чува екът на гласа
ми,

аз на циклопа тогава извиках словата за присмех:

475 «Хей ти, циклопе, не можеш ти вече да схрускваш
без милост

във пещерата дълбока мъжете на гост беззащитен!
Трябваше точно така да завършиш, злодеецо гнусен,
щом като в своя си дом ти разкъсваш нещастните
гости.

Ето отплата от Зевс и от всичките други
безсмъртни!»

480 Рекох така. Разгоря се тогава в душата му злоба.

От планината грамадна върха той откърти и
хвърли.

Бухна отломъкът близо до кораба наш
тъмноключонест

(малко му трябваше още носа му накрай да засегне).

От строполения камък възвряха високо вълните.

485 Както при буйния прилив, кипяща вълна отразена
кораба мощно подхвана и пак на брега го заметна.
Грабнах с ръце незабавно грамадна и дълга върлина
и настрани го оттласнах, а моите хора подканих
дружно весла да наблегнат, бедата от нас да
отмахнем.

490 Кимнах с глава и веднага наблегнаха те на веслата.

След като дважд по-далече доплавахме ние в морето,
пак на циклопа се канех да викна. Наскачаха всички,
с думи любезни от всички страни настойчиво ме
спряха:

«О дръзновени, защо предизвикваш свирепия изрод?

495 Той преди малко запрати скала и едва не подхвърли
кораба пак върху суша, където ни чакаше гибел.

Чуе ли само гласа ти и чуе ли дума от тебе,

мрамор рѣбат ще заметне и заедно с витите чълни
той ще ни смачка главите. Умее да мята далече.»

500 Но не успяха с речта да превият сърцето ми дръзко.
На великана отново извиках с душа разгневена:
«Слушай, циклопе! Попита ли някой от смъртните
хора
кой ти така безобразно извади окото, да кажеш:
„Ах, Одисей на Лаерта синът, градовете порутващ,
505 който Итака владее, окото ми той изтърбуши!“»
Рекох му тъй. Изрева великанът и гръмко отвърна:
«Древна прокоба над мене — горко ми! — сега ме
застига!
Тука живееше нявга способен и мъдър гадател
Тѐлем, синът на Еврим, надарен със пророческа
дарба.
510 Дълго, до старост дълбока, веща той в страната
циклопска.
Днеска изпълва се всичко, което ми той пророкува:
ще ме лиши от окото ми на Одисея ръката.
Чаках го аз непрестанно, но мислех — ще видя пред
мене
мъж величав и прекрасен, облечен в чудовищна сила.
515 То пък един дребосък недорасъл, джудже мекушаво
Моето зрение взе, като най-напред с вино ме гътна.
Но, Одисее, върни се, подарък за гост да ти връча
и земетръсеца славен да моля да плаваш безбурно.
Негов син аз съм, а слави се той, че е моят родител.
520 Той би ми върнал при воля светлика, но иначе никой
от боговете блажени и смъртнородените хора!»
Рече така Полифем. А насреца му аз се провикнах:
«О, ако сигурно можех да грабна дъха ти, душата
и да те пратя в света на безплътните сенки, тъй
както
525 и земетръсецът сигур не ще ти възвърне окото!»
Тъй се провикнах. Протегна към звездния свод
исполинът
двете ръце, Посейдон, господар на морето, да моли:

«Чуй ме сега, земетръсецо ти, тъмновлас
Посейдоне!

Ако наистина твой син съм аз и зовеш се мой татко,
530 то Одисея, мъжа градоборец, живеещ в Итака,
син на Лаерт, не допускай да види родината мила.
Но ако е отредено да види отново той близки,
своята къща висока и мила родина, то нека
късно, беди претърпял, без другари дома да се върне
535 носен от съд чуждестранен и бедствия в къщи да
свари.»

Рече така и послуша го богът с лазурните къдри.
Пипна циклопът нов камък, от първия още по-
тежък,
и със замах го захвърли, напънал си страшната сила.
Бухна отломъкът близо до кораба наш
тъмноключонест.

540 Малко му трябваше още носа му накрай да засегне.
От строполения колос възвряха високо вълните.
Тласна вълната съда, на спасителна суша го хвърли.
Бяхме на козия остров, където лежаха в стоянка
другите кораби яки, до тях натъжени седяха
545 моите спътници мили в очакване да се завърнем.
Там върху пясъчна дюна извлякохме нашия кораб.
Слязохме после самите на шумния бряг на морето
и от извития кораб свалихме стадата циклопски,
тях поделихме така, че да има за всеки по равно.
550 Мен при делбата отделно другарите бронекоренни
дадоха още овена. Пък аз на брега го принесох
на вседържителя Зевса, обвития в облаци мрачни.
В огън горих му бедрата, но жертвата богът
отблъсна

и оттогава започна да мисли той как да погуби
555 моите кораби яки и милите мои другари.
Цял ден пирувахме ние без отдих до залеза слънчев,
ядохме печени мръвки и пиехме сладкото вино.
Слънцето щом се търкулна и мрак над земята
припадна,

легнахме всички да спим на брега под шума на вълните.

*560 Щом се пробуди Зора розопръста, родена от здрача,
своите спътници свиках и бърза повеля им дадох
всичките те да се качат и отвържат възсата
задръжни.*

*Пъргаво те се качиха, насядоха пак на редици
и по вълни посивели удариха мощно греблата.*

*565 Вече заплавахме ние оттам със сърца съкрушени
в радост, че бяхме спасени, но в скръб за другарите
клетни.“*

ДЕСЕТА ПЕСЕН ПРЕМЕЖДИЯТА ПРИ ЕОЛ, ЛЕСТРИГОНИТЕ И КИРКА

*Скоро достигнахме остров Еолия. Там обитава
драгият на боговете Еол, на Хипотес потомък.
Островът плава опасан от медна стена
непристъпна.*

*Гордо скалистият бряг се въздига наоколо гладък.
5 Там във дома на Еол са родени днанадесет рожби —
шест дъщери миловидни и шест синове възмъжали.
Своите щерки отдал той в съпружество на
синовете.*

*Те до баща си обичен, до своята майка достойна
вечно седят на трапеза пред ястия вкусни безчетни*

—
*10 мирис от гозби изпълва дома, огласява се дворът
денем. А нощем те, всеки до свойто свенлива
съпруга,*

*спят на легла, украсени с резба, върху губери меки.
Ето дойдохме в града и в красивия дом на Еола.
Цял месец той ме гощава и пита подробно за всичко*

—
*15 и за аргивския стан, и за Илион, как се завръщам.
Всичко това му разказах подробно и както се случи.
После от него поисках на път за дома да ме прати.
Той не отказа молбата и сигурен път ми подготви*

—
*20 даде ми кожа, одрана от деветгодишен як бик, и
в нея напора на диво ревящите вихри завърза —
беше избран от Кронид, за пазител на всичките
вихри,*

да ги подбужда или обуздава по собствена воля, —
здро̀во завър̀за меха въ̀в вдъл̀бания кораб с блестяща
сребър̀на връ̀в, да не вейне от него и най-мал̀к
повей.

25 Само л̀ха на Зефира остави да духа пред мене,
кораба с нас да подкар̀ва. Но всичко нап̀разно —
ние съ̀с своята глупост сами си навляко̀хме злото.
Девет дни хра̀бро браздяхме и денем, и но̀щем
въ̀лните

и на десетия вече съ̀зира̀хме родната почва.

30 Вижда̀хме яркия пла̀м̀к на близки па̀стирски
огньо̀ве.

Само за миг изнурен съ̀м потъ̀нал въ̀в сладостна
дрямка —

бях ден и но̀щ на въ̀жсата, на друг не въ̀злага̀х
платната,

за да достигнем по-скоро земята си ба̀щина, орна.

Мойте другари то̀гава един друг се сдумали тайно.

35 Возел съ̀м — мислели — много сребро за дома си и
злато,

Почетен дар от Еол, благородния син на Хи́потес.

Тъ̀й се е няко̀й провиквал, обър̀нал очи към съ̀седа:

„Чудно наистина как ува̀жават навред и обичат
този мъ̀ж, в който и край или град по̀желае да иде!

40 Я̀вно за себе си носи безценни съ̀кровища много
плячка от Троя, а ние, които пъ̀туваме с него,
тря̀бва съ̀с празни ръ̀це да се вър̀нем в земята си
родна!

Ето сега го почел и Еол с даро̀вете за дру̀жба.

Но да надзър̀нем по-скоро и видим какво има въ̀тре.

45 Колко сребро ли и колко ли злато в меха е укрито?“
Казали тъ̀й и надвил у мъ̀жете съ̀ветът злотворен.
И те раз̀вили връ̀вта. Излетели навъ̀н ветро̀вете.
Моите спътници мигом извит ураган запокитил
въ̀тре в открито море на̀далече от родния остров.

50 Аз се пробудих и дъл̀го премисля̀х в съ̀рце благо̀родно:
или в морето да ско̀ча и себе си сам да по̀губя,

или безмълвно да страдам, додето сред живите бродя?

Но изтърпях и останах. Прострях се на дъното долу и се загърнах. Отново на остров Еолия буря
55 нашите кораби метна. Другарите стенеха тежко. Слязохме там върху земната твърд и вода си наляхме.

Сложихме скоро трапеза до нашите кораби бързи. Щом утолихме напълно глада си с храни и напитки, спътници взех глашатай и един от другарите мили
60 и към прочутия дом на Еол се упътих. Седеше той на гощавка в кръга на съпругата и на чадата. Стигнахме скоро палата и седнахме там върху прага

близо пред дворните порти. Възкликнаха смаяни всички:

„Пак ли при нас, Одисее, се връщаш, от демон преследван?

65 Ние току-що грижовно за път те стъкмихме, да стигнеш

своята родна земя и палата — където желаеш!“

Рекоха тъй, а пък аз със сломено сърце им отвърнах:

„Туй ми направиха лоши другари и дрямка позорна.

Но помогнете ми, скъпи! Това е по вашите сили.“

70 С ласкави думи към тях се обърнах и тъй им говорех. В залата дъх притаиха. Оттам изкреця ми бащата:

„Вън, недостоеен човече! От острова бързо се махай!

Мога ли аз да приемам за гост и за път да подготвям

този, когото преследва омразата на боговете?

75 Махай се! Щом се завръщаш, омразен си на боговете!“

Рече тъй и от дома ме прогони — аз стенех отчаян.

Бързо отплавахме ние оттам със сърца съкрушени,

но от труда непосилен духът у гребците отпадна,

бяхме от собствена глупост лишени от вятър
попътен.

80 Шест дена порехме храбро вълните и нощем, и
денем.

Стигнахме в седмия ден пред високите порти на
Ламос —

град Телепил лестригонски. Овчаря овчар там
подвиква,

щом се прибира. Отвърща му друг и изкарва
стадата.

Надница двойна там може безсънния мъж да получи
85 денем подкарал волове, а нощем с овците сребристи.
Пътят на нощите близо минава по пътя на дните.
Ето навлязохме ние в чудесния пристан. Край него
остри отвесни скали като зид непрекъснат се
точат,

около входа се вдават един срещу други два върха
90 стръмно над морската бездна. Стеснен е на
пристана входът.

Всички закотвиха там равнобордните кораби вити
и доближиха навътре един до друг вързани здраво
в тихия заливен пристан. Вълна — ни голяма, ни
малка,

никога там не едрее. Ведрее спокойната гладкост.
95 Аз пък единствен останах в открито море и
привързах

черния кораб с въжса о скалата наблизко до входа.
А след това се качих на върха на скала и загледах.
Но не личаха в полето следи от мъже и от бици.
Виждахме само как дим отдалеч към небето се вие.
100 Мои подобрани другари изпратих напред да проучат
кой върху плодната почва живее и с хляба се храни —
двама мъже аз избрах, глашатаят придружник бе
трети.

Те, като слезли, поели по пътя, по който колите
смъквали към равнината товари от дънери сухи.

105 Срещнали там пред вратите девойка със стомна в
ръцете,

на Антифат, лестригонския цар, дъщерята могъща.

Тъкмо пред бистрите струи на извор Артакия
слязла,

гдето от ручея всички си черпели за домовете.

Те поздравили момата с молба да узнаят от нея

110 кой тук над хората властва и той над кои управлява.

Тя им посочила тозчас палата висок на баща си.

Влезли в прекрасния дом и заварили вътре жена му

—

цяла планинска вършина, и мигом изпаднали в ужас.

Пратила тя от мегдана да викнат съпруга ѝ славен

115 цар Антифата. Дошъл, но скроил им той гибел
печална.

Смазал единия мъж и със него наситил глада си.

Хукнали другите двама към нашите кораби лудо.

Рев той нададе по целия град. Лестригоните мощни,

чули зова му, оттук и оттам заприиждали вкупом

120 хиляди, на великани подобни, а не на човеци.

Почнаха те от скалите да мятат огромни отломки.

Грозна гълчава се вдигна на нашите кораби вити —

вопли предсмъртни на хора и трясък на корабни

части.

Както на риби, бодяха телата за стръвни гощавки.

125 Докато гинеха грозно мъжете в дълбокия залив,

острия меч на бедрото реших да измъкна и бързо

на черноклюния кораб възсата задръжни разсякох.

А след това насърчих и подканих другарите мили

дружно весла да наблегнат, бедата от нас да

отмахнем.

130 Всички, смутени от злото, удариха яко веслата.

Корабът весел отмина ужасните скални навеси

и полетя по вълните. Загинаха всичките други.

Вече заплавахме ние оттам със сърца съкрушени

в радост, че бяхме спасени, но в скръб за другарите

клетни.

135 Скоро достигнахме остров Еея. На него живее
гиздавокосата Кирка, богинята с говор човешки,
родна сестра на Еет, на коварния цар и вълшебник.
Двама на Хелиос, който за смъртните грее, са
рождби.

Тяхната майка е Перса, на бог Океан дъщерята.

140 Кораба там на брега тихомълком привързахме ние
в сгодния пристан, че пътя ни сочеше бог
благосклонен.

След като слязохме ние на суша, два дни и две ноци
в мъка дълбока лежахме гнетени и в тежка умора.

След като блесна на третия ден дивнокоса Зората,
145 копие грабнах, на рамо преметнах двуострия меч и
бързо от кораба аз се запътих от хълм да надзърна,
орна земя дано видя и говор човешки да чуя.

А след това се качих на върха на скала да огледам.

Тъй ми се стори, че дим от земята обширна се вие
150 иззад клонатия лес над високия дом на Цирцея.

Как да постъпя, премислях тогава в ума и душата —
мястото исках да видя, отдето дима се сребрее.

След като дълго премислях, накрая намерих за умно
първо при кораба бърз на брега на морето да ида,
155 обед да дам на мъжете, след туй съгледвачи да
пратя.

Вече когато насмалко достигнах до вития кораб,
някакъв бог съжали се над мене — аз крачех
самотен,

и ми изпрати пред пътя елен дългорог и грамаден.

След като пасъл в гората, той търсеше близкия
ручей

160 за водопой, зажаднял под лъчите на жаркото
слънце.

Тъкмо излезе навън от леса, и в гърба го улучих,

а острието ми медно прониза в средата гръбнака.

Той изхриптя и се свлече в праха, отлетя му
душата.

С крак въз елена аз стъпих, от раната бързо
изтръгнах

165 медното копие и на земята го сложих до него.
Върбови клони и пръти довякох след туй до потока,
още лика, и до разтег възже аз от всичко усуках
и на огромния дивеч краката с възжето овързах.
Тъй го праметнах през шия и тръгнах към черния
кораб.

170 Дългото копие бе ми подпора. Не можех на рамо
само с ръка да го нося — грамадно животно беше.
Смъкнах го аз пред съда на земята и почнах да будя
моите спътници — всички с приятни слова
заговорих:

175 „Рано е още, другари, да слезем в дома на Аида,
ако и тъжни, преди съдбоносният час да удари.
Нека сега да похапнем, защото на кораба носим
гозби и много напитки. Не бива гладът да ни мъчи.“
Рекох така и с готовност изпълниха моята воля.

180 Те си откриха главите край шумния бряг на морето
и се почудиха всички — грамадно животното беше.
След като с дивната гледка очи усладиха напълно,
те си измиха ръцете и пищна трапеза стъкмиха.
Цял ден пирувахме ние без отдих до залеза слънчев,
Ядохме печени мръвки и пиехме сладкото вино.

185 Слънцето щом се търкулна и мрак над земята
припадна,
легнахме всички да спим на брега под шума на
вълните.

Щом се пробуди Зора розопръста, родена от здрача,
свиках събрание аз и на всички другари заръчах:

„Чуйте какво ще ви кажа, приятели опечалени!

190 Ние не знаем къде е тъмата, къде е Зората,
нито къде под земята потъва сияйното слънце,
нито отгде то възхожда. Затуй да обмислим
веднага

има ли някакъв изход. На мене се струва, че няма.

След като аз се качих на върха на скалата, огледах

195 остров, опасан от всички страни от море
безгранично.

Равно е той разположен. В средата му дим се издига
иззад клонатия лес, според както с очи го съгледах. “

Рекох така, и сърцата им драги се свиха в покруса,
спомнили бяха делата на цар Антифат

лестригонски

200 и на циклопа насилник, свирепия човекоядец.

Те зариха горчиво, зарониха сълзи гореци,
но плаحوвете им жални не носеха никаква полза.

На две сега разделих другарите бронекоренни.

Сложих водачи от двете дружини. Едната

предвождах

205 аз, а на другата вожда Еврилох богоравния сложих.

В меднокования шлем запремятахме жребии бързо

—

на Еврилоха безстрашен се падна по жребий да иде.

Той се запъти ведно с придружители двацет и
двама.

Плакаха те на раздяла. Останали ние скърбяхме.

210 В горските дебри те скоро открили палата на
Кирка,

Зидан от камъни гладки на място, за взора открито,
а край палата гъмжало от лъвове, вълци планински

—

някога хора, които Цирцея магьосала с биле.

Не връхлетели свирепи, пристъпили те до мъжете

215 и завъртели гальовно за поздрав грамадни опашки.

Както си псетата махат опашки пред своя
стопанин,

щом от гощавка се връща — той все ще им хвърли
по залък,

тъй се умилквали вълци и лъвове с лапи широки,

нашите тръпнели в ужас пред тези чудовища
страшни.

220 Спрели се те пред дома на богинята хубавокоса

и долетяла до тях сладкозвучната песен на Кирка.

С припеви тя си на стана тъчала божествена
тъкан,

мека и тънка, досуц като всяка творба на богиня.

Пръв между тях заговорил Полит, на мъжете
водител,

225 измежду всички другари ми беше той най-мил и
близък:

„Кой ли, другари, на стана големи платна изтъкава,
пее песен звънлива и целия дом огласява —

или богиня е тя, или смъртна, но нека ѝ викнем.“

Рекъл така, а пък те се провикнали и призовали.

230 Тя се подала веднага, разтворила светлите двери
и ги поканила. Никак не се усъмнили и влезли.

Вънка останал един Еврилох, предугадил той
хитрост.

Щом ги въвела, подала кресла и столове да седнат.

Сирене, още брашно ечемичено смесила Кирка

235 с мед златожълт и във вино прамнийско го сипала,
още

сложила в чашата биле, та родния край да
забравят.

След като дала и пили, докоснала Кирка мъжете

с жезъл вълшебен, след туй ги затворила в своя
свинарник.

Техните власи, глави, гласове, външността им
изцяло

240 станала свинска. Останал им само човешкият
разум.

Паднали жалостни в плен. За прехрана им
подхвърляла Кирка

жълъди, орехи диви и дренки стипчиви, каквито
лакомо хрускат свинете, дълбаещи с рило земята.

А Еврилох се притече до бързия, черния кораб,

245 да съобщи за съдбата злочеста на нашите хора.

Но не може да продума ни слово, макар че се сили.

Тегнеше тежка тъга на сърце му. Очите му бяха

пълни със сълзи, духът предугаждаше стонове тежки.

Тъй като всичките ние в почуда го питахме дълго,
250 той ни разказа бедата на другите наши другари:
„Ние, прочут Одисее, в дъбравата както вървахме,
в горските дебри открихме след малко палата
прекрасен,

зидан от камъни гладки на място, за взора открито.
Някоя ткаеше тъкан голяма и пееше звънко —
255 или богиня, или жена. Призоваха я други.
Тя се подаде веднага, разтвори блестящите двери
и ги покани. Не се усъмниха и влязоха всички.
Вън аз едничък останах, предчувствах някаква
хитрост.

Всички изчезнаха вътре и никой назад не се върна.
260 Дълго останах да чакам, но никого тъй не дочаках.“
Рече така той, пък аз си праметнах огромния меден
меч среброгвозден на рамо, вземах и лъка със
стрелите

и му поръчах веднага по същия път да ме води.
Той за молба ми обгърна и с двете ръце коленете,
265 гръмко започна да плаче и рече крилатите думи:
„Там не води ме насила, божествени, тук остави ме!
Зная, че нито назад ще се върнеш, ни някои други
спътници ще доведеш. Затова да избягаме бързо
заедно с тия! Дано да избегнем съдбата злочеста!“

270 Рече така той. Но аз на това отговорих и рекох:
„Щом е така, остани, Еврилохе, ти тук край
морето,
за да ядеш и да пиеш до вития, черния кораб.
Аз и без теб ще отида, подбуждан от властната
нужда.“

Рекох така и потеглих от кораба и от морето.
275 Вече се бях приближил, долината свещена
пребродил,
до възвисения дом на вълшебката в билките Кирка

и ненадейно ме срещна бог Хермес със златния жезъл,

тъкмо да вляза в палата. Той имаше образ на момък с първия мъх по брадата, цъфтеше във прелестна младост.

280 Той ми подаде ръка, извиси си гласа и ми рече:

„Где си, нещастнико, тръгнал по тези вършини самичък,

без местността да познаваш? Другарите твои превърна

Кирка в свине и в свинарника тя ги натясно затвори. Тръгнал си може би тях да спасяваш? Боя се, че няма

285 също и ти да се върнеш, при другите там ще останеш.

Но ще те освободя и спася от бедата велика.

Смело иди с тази билка полезна в палата на Кирка.

Тя ще отмахне далече от тебе деня на злината.

Ето ще открия коварните мисли на Кирка.

290 Тя питие ще разбърка и в чашата биле ще сипе.

Но с пиетието не ще те магьоса. Това не допуска

моята билка, която ти давам. Послушай и още:

щом те вълшебката Кирка докосне със дългия жезъл,

ти измъкни от бедрото веднага двуострия меч и

295 сякаш живота ѝ искаш да вземеш, хвърли се връз нея.

Сплашена, тя ще поиска да легнеш при нея в леглото.

Ти не отказвай тогава с богинята в ложе да идеш,

за да ти пусне мъжете и теб да приеме любезно,

но да се първо врене пред блажените с клетва велика,

300 че срещу теб не замисля никакво бедствие ново

и че не ще те лиши беззащитен от смелост и сила.“

Рече сразителят Аргов така, от земята изскубна

чудното биле, подаде го и ми описа вида му.

Беше му коренът черен, цветът му лъци като мляко.

305 „Моли“ — така го зоват боговете. За смъртен е трудно

да го изскубне из корен. Но всичко безсмъртните могат.

Хермес пое незабавно оттам към върха на Олимпа
пряко гористия остров, а аз — към палата на Кирка.
Как зачестено сърцето ми почна да бие по пътя!

310 Спрях най-накрай пред дома на богинята
гиздавокоса.

Там спрях и викнах високо. Богинята чула гласа ми.

Тя се подаде веднага, разтвори ми блеснали двери
и ме покани. Но аз я последвах с душа нажалена.

Щом ме въведе, подаде ми стол среброгвозден да
седна

315 (с дивна резба украсен), под нозете ми столче
постави.

В златен стакан питие ми тогава разбърка да пия,
в него тя билето сипа с коварни кроежи в сърцето.

Щом ми го даде и аз го изпих (но не ме омагьоса!),
с жезъла тя ме докосна, гласа възвиси и ми рече:

320 „Хайде в свинарника лягай при другите твои
другари!“

Рече така, но измъкнах двуострия меч връз бедрото
и се нахвърлих връз Кирка, уж тъй да ѝ взема
живота.

Гръмко извика, преви се, обгърна ми тя коленете
и през избликнали сълзи изрече словата крилати:

325 „Кой си, отгде си? Градът ти къде е? Кои те
родиха?“

Чудно наистина питието не те омагьоса!

Никой друг смъртен не е на омайното биле удържал,
щом през оградата зъбна се плъзне веднъж
питието.

Неумолимо сърце се таи, както виждам, в гръдта
ти.

330 Сигур си многоумният смел Одисей, за когото
Хермес, сразителят Аргов със златния жезъл
предсказа,

че ще пристигне от Троя на бързия, черния кораб.

В ножнята своя меч ти затъкни, след това ние
двамата

нека в постелята наша да легнем и тъй съчетани

335 с връзка любовна, сърцата си нека един друг да
открием.“

Рече богинята тъй, а пък аз ѝ отвърнах и казах:

„Може ли, Кирко, да искаш да бъда към теб
благосклонен,

щом като моите хора превръщаш в свине у дома си,
мене пък тука задържаш, замислила зло, и ме каниш

340 в твоята спалня да вляза и с тебе легло да споделям,
да ме лишиш в голотата от мъжка сърцатост и
сила?

Няма за нищо, богиньо, да дойда във твоето ложе,

ако пред мен не решиш да положиш великата
клетва,

че срещу мен не замисляш днес никакво бедствие
ново!“

345 Рекох така и веднага се вкле тя по моята воля.

След като тя се закле и с оброка свещен се зарече,
заедно с Кирка възлязох на дивно постланото ложе.

Пригнаха четири сръчни робини тогава в палата.

Всичко в чертога на Кирка уреждаха тези девойки.

350 Бяха те все дъщери на дъбрави, на извори бистри
и на свещени потоци, които се втичат в морето.

Сложи едната от тях на креслата изящни от
пурпур

губери, а най-отдолу подложи платнени покривки.

Друга от тях пред креслата наблизко наслага
трапези

355 сребърни и върху тях заблестели от злато съсъди.

Трета пък медено вино размеси във сребърен кратер

и пред креслата разля от напитката в чаши от злато.

Дева четвърта донесе вода. Под огромна тринога огън разпали тя бързо, да кипне на него водата.

360 След като кипна водата в котела от мед заблестяла,

тя ме заведе в басейна и там от огромния медник смес разхладена поля на главата ми и рамената, за да премахне от мене телесната тежка умора.

Щом ме момата изкъпа, с елей благовонен помаза,
365 тя ми загърна снагата с хитон и прекрасна хламида и ме изведе, подаде ми стол среброгвозден да седна (с дивна резба украсен), под нозете ми столче постави.

Ето робиня донесе пред мен върху сребърен поднос златен прекрасен кърчаг със студена вода за ръцете,
370 после поля ми самата и гладка трапеза подаде.

Хляба пък сложи пред мене икономката достопочтена,

ястия пищни със радост подбрала от всички запаси. Тя ме покани да ям, но не можех да вкуся храната.

В мисли потънал седях и в сърцето беდი предугаждах.

375 След като Кирка видя, че седя и с ръцете храната аз не докосвам, че тежка печал ми измъчва душата, близо до мене пристъпи и рече словата крилати:
„Що седиш като ням, Одисее, пред моя трапеза, що си сърцето ломии и не вкусваш напитка, ни гозба,

380 или долавяш тук хитрост? Не бива от днеска нататък

страх да изпитваш пред нищо, че тежката клетва положих!“

Рече така, а пък аз на това ѝ отвърнах и рекох:

„Има ли, Кирко, един поне доблестен мъж на земята,

който да бъде готов да опитва храна и напитка

385 *още преди да съгледа свободни другарите свои?
Но ако искрено каниш да пия, да вкусвам от гозби,
нека с очите си видя, че пускаш другарите мили!“
Рекох така аз, а Кирка излезе навън от палата
с жезъл в ръка, отвори свинарника тя и изведе*

390 *моите хора, подобни на деветгодишни шопари.
Спряха се те срещу мене, богинята всички обходи
и ги помаза един подир други с целебното биле.
Мигом изкапа от тях тази гъста четина, която
от пиетието ужасно на мощната Кирка порасла.*

395 *Пак се превърнаха те на мъже, ала много по-млади,
с много по-хубава външност, снагата им по-стройна
стана.
Те начаса ме познаха и всеки ми стисна ръката.
Радостни сълзи пророниха всички. От техните
вопли
екна палатът. Самата богиня се трогна от
жалост.*

400 *Близо застана и рече ми тя, над богини богиня:
„Зевсороден Лаерте, герой находчив Одисее!
Бързо иди върху кораба вит на брега на морето,
кораба най-напред вие на твърдия бряг изтеглете
и в пещера подслонете богатства и корабни вещи,*

405 *после върни се обратно със твоите верни другари.“
Рече така и сърцето ми храбро послуша зова ѝ.
Аз се запътих към кораба бърз, към брега на морето.
Близо до бързия кораб намерих другарите верни
в тежка печал. От очите им течаха потоци от
сълзи.*

410 *Както запрени телета към своите майки, които
сити от паша в лъките се връщат в обора закътан,
вкупом се втурват насреща, по пътя си пречки не
виждат
и непрестанно с мучене край своите майки
подскачат,
също така и онези, когато с очи ме видяха,*

415 *с плач връхлетяха на мен. Сърцата им силно забиха,*

сякаш са вече в града си, в скалистата родна Итака,
гдето са някога расли и гдето са бял свят видели,
и през избликнали сълзи изрекоха думи крилати:
„Зевсороден Одисее, дойде си и тъй ни зарадва,
420 сякаш се върнахме вече в Итака, земя на бащите.
Но разкажи ни бедата на другите наши другари!“
Рекоха тъй, а пък аз отговорих с приятелски думи:
„Кораба най-напред вие на твърдия бряг изтеглете
и в пещера подслонете богатства и корабни вещи.
425 И подир моите стъпки вий вкупом елате,
вътре в палата на Кирка да видите всички другари,
как се гощават и пият — в обилие всичко те имат.“
Рекох така и веднага изпълниха моята воля.
Но Еврилох сам реши да попречи на всички другари.
430 Той се обърна към тях и изрече крилатите думи:
„Но накъде, безразсъдни! Защо сте стремите към
гибел
при чародейката Кирка в палата? Но тя ще
превърне
всички ни или в глигани, във лъвове или във вълци,
та по неволя да вардим голямата нейна обител!
435 Същото стори циклопът, когото запря в пещерата
нашите хора, тъй дръзко предвождани от Одисея.
Беше едничка причина за тяхната смърт дързостта
му!“
Рече така Еврилох, а сърцето ме тласкаше вече
в миг да изтегля кръз яко бедро острието на меча,
440 с него главата му да отсека и в праха да я хвърля,
ако и родственик той да ми беше. Но всички другари
с думи любезни от всички страни настойчиво ме
спряха:
„Нека по твоята воля, божествен, да го оставим
тука при кораба бърз да остане да бди неотстъпно,
445 ние без него да идем в дома на свещената Кирка!“
Рекоха тъй и поеха от кораба и от морето.
Но Еврилох не остана самичък на вития кораб,
а ни последва изтръпнал от моите укорни думи.

450 В същото време в палата грижливо изкъпала Кирка
другите мои другари, с уханен елей ги разтрила
и ги загънала в плащи от вълна и меки хитони.
Ние ги сварихме тъкмо в разгара на пира в чертога.
Щом се видяха, те мигом лице във лице се познаха
и възридаха от радост. От вопли палатът кънтеше.
455 Близко застана и рече звездата над всички богини:
„Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее,
хайде обилния плач прекратете. Самата аз зная
колко беди по морето пустинно понесохте вие,
колко вреди претърпяхте по суша от хора
враждебни.

460 Но усладете сърцата от гозби, налейте си вино,
да съберете отново в гърди мъжеството, с което
първо напуснахте вие скалистия остров Итака,
гдето сте някога расли. Унили сега от умора,
мислите вечно злините от вашето бродене тежко,
465 няма в сърцата ви радост, защото изстрадахте
много.“

Рече така тя и лесно предума сърцата ни смели.
Ден подир ден без почивка седяхме там цяла година,
ядохме печени мръвки и пиехме сладкото вино.
Месец след месец отмина, големите дни се явиха,
470 щом посред свита от хора накрая настъпи година,
моите спътници мили започнаха да ме предумват:
„Време, безумецо, стана за родния край да
помислиш.

Тебе съдбата отрежда да бъдеш спасен и отново
в своята къща висока и в родния край да се върнеш.“
475 Казваха тъй и сърцето ми храбро послуша зова им.
Цял ден до залеза слънчев пирувахме ние без отдих,
ядохме печени мръвки и пиехме сладкото вино.
Слънцето щом се катурна и мрак над земята
припадна,
легнаха моите хора за дрямка в покоите хладни,
480 аз пък със Кирка възлязох на дивнопостланото ложе
и за молба ѝ обвих коленете. Богинята чу ме.

Аз се обърнах към нея и рекох крилатите думи:
„О, изпълни ми ти, Кирко, оброка, във който се
вече,
в родния край да ме пратиш. Копнея аз там да се
върна,
485 още и моите хора, които ми късат сърцето —
винаги те възридават, когато от мен се оттегляш.“
Рекох така, и отвърна ми тя, над богини богиня:
„Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее,
никога няма насила в палата си да те задържам,
490 само че трябва най-първо друм други да минеш — да
слезеш
в мрачния дом на Аид и на Персефонея ужасна.
Там да попиташ душата на тивския старец Турезий

—
слепият кобник запазва и днес още своята мъдрост,
само у него ума след смъртта Персефона остави.
495 Всички останали пърпат в дома на Аид като сенки.“
Рече така, а в гръдта ми сърцето се сви от покруса.
Плаках на ложето рухнал. Не искаше вече духът ми
повече аз да живея и блясъка слънчев да гледам.
След като дълго се валях и дълго ридах на леглото,
500 с тези слова отговорих на гиздавокосата Кирка:
„Кирко, в това пътешествие кой ще ми бъде
водител?
Кой е достигнал дома на Аида със черния кораб?“
Рекох така, и отвърна ми тя, над богини богиня:
„Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее,
505 никак не се безпокой, че ти липсва водач през
морето.

Мачтата само сложи, върху нея платната опни и
плавай без страх. Ще повее веднага дъхът на Борея,
щом като с кораба вече преплаваш нашир Океана,
гдето е равният бряг и дъбравата на Персефона
510 от чернолистни тополи и неродовити ракити,
кораба там закотви до въртопа дълбок океански,
ти пък самият слезни в плесента на дома на Аида.

Там в Ахеронт устремява водите си Пирифлегетон
заедно с Кокит, а той е ръкав на водите на Стикса.
515 Сливат се край канара многошумно и двата потока.
Най-сетне стигнеш ли близо, герое, където те
пращам,
ров изкопай на квадрат приблизително лакът на
лакът,
около рова възлей възлияние на мъртъвците
най-напред с мляко и мед, след това с кехлибарено
вино,
520 трето с вода. Посипи го със светло брашно
ечемично.
И към безмощните сенки молба възнеси, обещавай, че
ще принесеш от Итака най-тлъстата ялова крава
в жертва на тях върху клада със дарове много
изрядни,
а на Тирезий отделно дарение да обещаеш
525 в жертва овен чернорунен и личен от твоето стадо.
След като там се помолиш на славия сонм от
покойни,
черна овца и овен принеси им въз ямата жертва.
Нека към Ереб да гледат. А ти настрани извърни си
към океанските струи лицето. Тогава при
530 тебе цели рояци души от покойници скъпи ще
дойдат.
В същото време поръчай на своите мили другари
да одерат умъртвените с мед безпощадни животни,
в огън да ги изгорят и безсмъртните те да приканят
—
бога всемощен Аид и ужасната Персефонея,
535 бързо пък сам измъкни кръз бедрото двуострия меч и
седнал въз рова, недей позволява на сенки безмощни
да приближават кръвта, докато не разпиташ
Тирезий.
Скоро и сам той, водачо на воини, ще дойде при
тебе,
да ти открие на пътя посоката и дължината,

540 как у дома да се върнеш по рибните морски пътеки.“
Рече така, и веднага изгря златотронна Зората.
Кирка тогава ми даде и плащ, и хитон да надяна.
Сложи си нимфата дълга и светлосребра одежда,
нежно тъкана, ефирна, опаса снагата си с пояс —
545 целия в злато, след туй на лицето си булото спусна.
Аз, през палата преминал, заръчах на моите хора,
след като с кротки слова ги пробуждах, на всеки
отделно:

„Хайде станете, другари, от сладкия сън се
свестете!

Време е вече да тръгнем. Напъти ме мощната
Кирка.“

550 Рекох така аз и лесно придумах сърцата им смели.
Но и оттам не изведох без загуби всички другари.
Най-млад от всички ни беше на нашия кораб
Елпенор,
в битките най-малко храбър и в разума най-малко
силен.

Той от другарите там надалече, натегнал от вино,
555 място прохладно потърсил в свещения дом на
Цирцея.

И щом в просъница чул суетене и говор на хора,
скочил в мига на крака, но уплашен забравил, че
трябва

да се извърне назад, за да слезе по дългата стълба,
а се търкулна от покрива долу. Строши си веднага
560 вратния прешлен. Душата му слезе в подземното
царство.

После, преди да излезем на другите рекох словата:
„Може би мислите вий, че се връщаме по домовете
в мила родина! Но Кирка ни друга цел предопределя:
мрачния дом на Аид и на Персефонея ужасна,
565 там да попитам душата на тивския старец
Тирезий.“

Рекох така, в сърцата им мили се свиха в покруса.
Паднаха те в пепелта, заридяха, заскубаха власи,

но плаحوвете им жални не носеха никаква полза.
Ние докле на брега на морето към бързия кораб
570 опечалени вървахме и леехме сълзи обилни,
Кирка по същото време отишла до черния кораб,
вързала близо до него овен и овца чернорунна,
минала леко край нас. Против волята на
божеството
кой ще го види с очи, като идва или отминава?

ЕДИНАДЕСЕТА ПЕСЕН ЦАРСТВОТО НА СЕНКИТЕ

След като вече дойдохме до кораба и до морето,
кораба свлякохме първо навътре в морето свещено,
вдигнахме мачтата, още платната на черния кораб,
вкарахме вътре овцете, а после и ние самите
5 влязохме опечалени, потънали целите в сълзи.
Зад тъмноключия кораб ни прати попътния вятър
—
съпровождача отличен в морето, надуващ
платната,
гиздавокосата Кирка, богинята с говор човешки.
Всичките корабни вещи поставяхме в ред и спокойно
10 седнахме. Сочеха пътя и вятърът, и кормилата.
Целия ден през вълните оставаха пълни платната.
Слънцето скоро се скри, над стъгдите припадаха
сенки.
Корабът най-сетне стигна отвъд океанското дъно.
Там кимерийски мъже населяват града и земята.
15 Те са обвити от вечна тъма и мъгла. Не излъчва
никога блясък към тях със лъчите си яркото слънце,
нито когато възхожда по звездния свод на небето,
нито когато към суша се спуска назад от небето,
но безотрадната нощта там обгръща нещастните
хора.
20 Бързо изтеглихме ние съда на брега и от борда
снемме овена с овцата и тръгнахме край океана.
Стигнахме скоро междата, която ни Кирка посочи.
Жертвите на Перимеда предадох на Еврилоха,
сам кръз бедрото измъкнах двуострия меч и със него

25 ров изкопах на квадрат приблизително лакът на
лакът,
около рова възлях възлияние на мъртвците
най-напред с мляко и мед, след това с кехлибарено
вино,
трето с вода. С ечемично блестящо брашно го
посипах.

И към безмоцните сенки възнесох молба, обещах, че
30 ще принеса от Итака най-тлъстата ялова крава,
а на Тирезий отделно дарение аз обещавах —
в жертва овен чернорунен и личен от моето стадо.
След като там се помолих на славния сонм от
покойни,
черна овца и овен им принесох във ямата жертва.

35 Гледаха всички към Ереб. Но аз настрани си
извърнах
към океански талази лицето. Тогава при мене
цели рояци души от покойници скъпи дойдоха —
юноши, млади невести и мъки претеглили старци,
крехки девойки, едва със страдание първо в сърцата,
40 множество още мъже, смъртоносно от копия медни
в яростни битки сразени, в доспехи, опръскани с
кърви.

Множества, те налетяха на рова от всички посоки
с викове необичайни. Изтръгнах от бледа уплаха.
В същото време поръчах на моите мили другари
45 да одерат умъртвените с мед безпощадна животни,
в огън да ги изгорят, боговете след туй да приканят

—
бога всемоощен Аид и ужасната Персефонея,
бързо пък сам кръз бедрото измъкнах двуострия меч
и

не позволявах, приседнал до рова, на сенки безмоцни
50 да приближават кръвта, докато не разпитам
Тирезий.

Първа при нас се яви на другаря Елпенор душата.
Той не бе още погребан във широкодрумната почва.

Бяхме оставили ние трупа му в палата на Кирка,
в гроб незарит, неоплакан — гнетяха ни други
тревоги.

55 Сълзи пророних. Видът му извика в сърцето ми
жалост.

Аз се обърнах към него и рекох словата крилати:
„Как ти, наш друже, попадна в царството на
тъмнината?

По-рано пеш си пристигнал, отколко аз по вълните.“
Рекох така, а разридан от стонове, той ми
отвърна:

60 „Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее,
аз съм погубен от демон противен и вино без мяра.
Легнах в палата на Кирка, не съм забелязал, че
трябва

да се извърна назад, за да сляза по дългата стълба,
и се търкулнах от покрива долу. Строших си веднага
65 вратния прешлен. Душата ми слезе в дома на Аида.
Но зарад тези, които са вкъщи, далече оттука —
зарад жена ти, баща ти, отгледал те още от
детство,

за Телемаха, когото остави невръстен в палата —
зная, когато излезеш оттук, от дома на Аида,
70 здравия кораб ти пак ще насочиш към остров Еея, —
моля те, щом като стигнеш, за мен, господарю,
спомни си!

Там неоплакан и в гроб незаровен недей ме оставя,
та да не стана причина за божески гняв върху тебе,
но ме тури върху клада със всичките мои доспехи,
75 гробна могила сипи на сребристия бряг на морето,
тя да напомня за мене горкия на бъдното време.
Всичко свърши и побий върху гроба веслото, с което
порех вълните, додето бях жив между свои
другари.“

Рече така Елпенор, а пък аз му отвърнах и рекох:
80 „Клетнико, всичко това ще изпълня и свърша за
тебе.“

Ние седяхме така и разменяхме думи тъжовни,
аз от едната страна върху кървите меча размахвах,
а срещу мене редеше словата си тъжната сянка.

Ето дойде и душата на моята майка покойна,
85 Щерката на Автолик, на безстрашния мъж,
Антиклея.

Беше тя жива, когато отплавах за святата Троя.
Сълзи пророних. Видът ѝ извика в сърцето ми
жалост.

Все пак и нея със болка в душата си аз не допуснах
да приближи до кръвта, докато не разпитам
Тирезий.

90 Ето пристъпи душата на тивския старец Тирезий
с жезъла златен в ръка. Разпозна ме веднага и почна:
„Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее!

Клети, защо си оставил лъчите на яркото слънце
и си дошъл, за да гледаш покойници, тъжна обител?
95 Но отмести се от рова и скрий остротата на меча,
с кървите да се напия, съдбата ти тъй да
предскажа.“

Рече така той. Отстъпих и меча си сребърогвозден
в ножнята сложих обратно. Веднага вещателят
верен

с черната кръв се напи и такива слова изговори:
100 „Сладко завръщане в къщи жадуваш, прочут
Одисее,

но божество ще ти пътя безкрай утежнява и няма
от земетръсния бог да убегнеш. Сподавя той злоба
гневен, че ти на сина му обичен отне светлината.

Но и така, претърпели бедни, ще се върнете в къщи,
105 ако и себе си ти въздържиш, и другарите свои
в този миг, в който напуснал най-последно море
теменужно,

с кораба крепко строен ти на остров Тринакия
стигнеш.

Там е изкарал на паша овците и гойните крави
Хелиос — всичко той вижда и всичко отвсякъде чува.

110 Тях ако ти пощадиш и за родния край, ако мислиш,
скоро в Итака, беди претърпели, ще стигнете вие.
Но ако ти ги докоснеш, на тебе и твоите хора
аз предвещавам погибел. Когато ти сам я избегнеш,
късно, след много беди, без другари дома ще се
върнеш,

115 носен от съд чуждестранен, и бедствия в къщи ще
свариш:

смели младежи, които прахосват имота ти дръзко
и се домогват със зестра до твоята дивна съпруга.

Но ще им ти отмъстиш за гнета, щом един ден се
върнеш.

След като всички женихи в палатите свои изтребих

120 със острието на меча открито или чрез измама,
тръгвай веднага да бродиш с удобно весло във
ръката,

докато стигнеш до хора, които не знаят морето,
нито кога и да е за подправка солят ядивата,

нито, разбира се, знаят за корали пурпурногръди,

125 ни за удобни весла — за крилата на бързия кораб.
Сигурен знак ще ти кажа сега и добре запомни го:
щом като някакъв странник те срещне и пита по
пътя

що си понесъл на рамо блестящо веялна лопата,
спри се и мигом забий във земята веслото удобно,

130 жертва достойна отдай на властителя бог
Посейдона —

бик заколи, и овен, и глиган, оплодяваш свинете,
после върни се дома и отдай хекатомби свещени
на боговете, които владеят навеки небето,
редом на всички. Накрая далече от бурни талази

135 смърт ще те стигне спокойна, ти сетния ден ще
дочакаш

немошен в старост приятна, край тебе ще бъдат
щастливи

твойте подвластни. Това ти предричам и то ще се
сбъдне.“

Рече така и веднага му аз отговорих и рекох:
„Сигур това са изпрели, Тирезий, сами боговете.
140 Но откровено кажи ми и дума не скривай от мене:
тука аз виждам душата на моята майка покойна.
Тя мълчаливо стои до кръвта и не се осмелява
ни да погледне сина си, ни думичка да му продума.
Старче, кажи, що да сторя, та тя да познае сина
си?“

145 Рекох така, и веднага ми той отговори и рече:
„Лесни слова ще ти кажа, добре запомни ми съвета:
този, когото от сонма покойници скъпи допуснеш
да приближи до кръвта, ще открие каквото го
питаши.

Този, когото не пуснеш, безмълвно назад ще се
върне.“

150 Тъй отговори душата на властния старец Тирезий
и към на Аид се оттегли, вестил ми съдбата.
Аз пък при рова зачаках, додето до черните кърви
майка ми дойде да пие от тях. Тя позна ме веднага
и през избликнали сълзи изрече словата крилати:

155 „Сине мой, как си попаднал в царството на
тъмнината

още жив? Тези места ужасяват на живите взора.
Страшни реки и ужасни потоци текат помежду ни,
е най-отпред Океанът, през който не може да мине
никой по бродове — могат единствено кораби яки.

160 Или от Илион идеш, тъй дълго блуждал по морето
заедно с твоите хора на кораб? Нима не си ходил
още в Итака, нима не си виждал жена си, дома си?“
Рече така, а пък аз отговорих с крилатите думи:

165 „Майко, мен нуждата тука в дома на Аида доведе,
за да разпитам душата на тивския старец Тирезий.
Още не съм се завръщал в земята ахейска и още
в нашата родна земя, а се скитам в нещастия вечно,
още откакто последвах великия цар Агамемнон
към конехранната Троя за битки с чадата троянски.

170 Но откровено кажи ми и дума не скривай от мене:

как те орисана срина смъртта, нажбяваща всички

-
- с дълга ли болка? Или Артемида, богинята ловна,
с тихите свои стрели те погуби внезапно? Кажу ми
как са баща ми, синът ми, които оставих в Итака?
- 175 Сана ми още ли те съхраняват, или вместо мене
друг го държи и не вярва, че аз ще се върна обратно?
Още разкрий мисълта на жена ми и нейната воля.
Тя при сина ли остава и здраво ли брани имота,
или е най-знатен някой ахеец за нея оженен?“
- 180 Рекох така и веднага достойната майка отвърна:
„Още, разбира се, с храбро сърце Пенелопа удържа
в твоето жилище, гдето във вечно очакване тъжна
целите ноци и дни проживява в потоци от сълзи.
Твоя владетелски сан не е никой до днес присвоявал,
- 185 сам Телемах управлява имота ти, той е участник
в общите пиршества, както прилича на съдник
народен.
Всички го канят. А твоят родител живее в полето,
никога не посещава града. За нощувка си няма
нито покров, ни постеля, ни губери меки, разкошни.
- 190 В зимните ноци почива наред със слугите си в къщи
и в пепелта край огнището спи под окъсани дрехи.
Дойде ли знойното лято и времето на плодобра,
вредом намира по ръта на своето цъфнало лозе
върху земята постеля от купчина паднали листи.
- 195 Там той лежи безутешен, отдаден на мъка велика,
вечно копнее за тебе, безрадостна старост го
стига.
Тъй си угаснах и аз, повалена от моята орис.
Нито във моя палат Артемида, стрелкиня
безгрешна,
с тихите свои стрели ме погуби съвсем ненадейно,
200 нито ме болест налегна да чезна, каквато най-често
след изтощение страшно изтръгва от тяло душата.
Само тъгата по тебе и страхът ми за теб, Одисее,

твоето кротко сърце ме лиши от живота ми
сладък.“

205 Рече така и замлъкна. Дълбоко покъртен, поисках
в миг да прегърна душата на моята майка покойна.
Триж аз простирах към нея ръцете си да я прегърна,
три пъти тя като сянка и съновидение леко
чезна, тъй още по-остро нарастваше моята болка.
И се обърнах към нея, та рекох словата крилати:

210 „Мила ми майко, защо се изтръгваш от мойта
прегръдка,

нека в дома на Аида един друг с ръце се обгърнем,
двама сърцата си да утешим с вледеняващи вопли.
Или ми може би праща могъщата Персефонея
някакъв призрак да стена с ридания още по-горки?

215 Рекох така, и веднага достойната майка отвърна:
«Скъпи ми сине, от всички мъже най-злочест на
земята!

Тя, дъщерята на Зевс, Персефона, не те заблуждава,
но е такава съдбата на смъртните, щом те
погинат.

Жилите вече не свързват месата и техните кости.

220 Те се рушат от стихийната сила на буйния пламък
още когато духът си отива от белите кости.

Сякаш видение, пърпа от нас излетяла душата.

Но завърни се по-скоро ти на светлината и всичко
запамети, да разкажеш на своята мила съпруга.»

225 Тъй си разменяхме думи тъжовни. Но ето дойдоха
сенки на чутни жени (Персефона прочута ги прати),
бяха те все дъщери и съпруги на храбри герои.

Те на тълпи придойдоха и черната кръв обкръжиха.

Аз пък премислях дълбоко как всяка от тях да
разпитам.

230 Ето какво, като дълго премислях, намерих за умно:
в миг да изтръгна кръз яко бедро острието на меча,
да не допусна да пият кръвта едновременно всички.
Те приближиха рова една подир друга и всяка
казваше целия свой родослов, и разпитах ги всички.

235 Първа съгледах Тиро̀, дъщерята на знатен родител.
Щерка била — тя разказа — на храбрия цар
Салмоней,

а на Кретея, сина на Еола, била тя съпруга.

Страстно обикнала тя Енипея, потока божествен,
пръв хубавец между всички реки, по земята течащи,

240 и посещавала често сребристите негови струи.

Но земетръсецът бог се превърнал в потока и с нея
в речното устие легнал сред врящите водовъртежи.

Речна вълна — планина сякаш — около тях се извила,
с пурпурен свод ги покрила — и бога, и смъртната

дева.

245 В дрямка я той потопил и развързал ѝ пояса
девствен.

След като богът завършил със нея любовното дело,
хванал я той за ръка, назовал я по име и рекъл:

«Радвай се на любовта ни! Година преди да измине,
славни чада ще родиш, че леглото на бог не остава

250 нивга без плод. Откърми и отгледай добре синовете.

Хайде, върни се дома, но мълчи и не ме назовавай.

250 Знай, че на теб се разкривам аз, бог Посейдон
земетръсец.»

Рекъл така и се гмурнал в кипежа на морската
бездна.

Тъй натезжала Тиро и родила Нелей ведно с Пелий.

255 Станали двата близнака служители смели на Зевса,
мощния бог. Обитавал е Пелий равнинния Йолкос
с многото вакли овци, а Нелей песъчливия Пилос.

Но на Кретея, над жените царица, родила чадата
Амитаон, колесничния воин, и Езон, и Фèрет.

260 После видях Антиопа, прекрасната щерка на Асон.

Тя се похвали, че спала в прегръдките и на Кронион
и че родила на бога близнаците Зет и Амфион.

Първи издигнали те седмовратата Тива и с кули
те укрепили, защото без крепост в равнината Тива,

265 храбри макар да били, не са можели там да живеят.
После съгледах Алкмена, жената на Амфитриона.

Тя пък Херакъл родила, героя със лъвска сърцатост,
след като се съчетала в прегръдките с могъщия
Зевса.

Още видях дъщерята на смелия Креонт — Мегара.
270 Нея на Амфитриона потомъкът взел за съпруга.
И Епикаста видях, на Едипа прекрасната майка.
Със заслепена душа тя извършила скверното дело —
встъпила в брак със сина си, убиец на своя родител.
Но боговете веднага разкрили това светотатство.
275 Все пак Едип продължил да царува в любимата Тива
въпреки тежките мъки по божеска пагубна воля.
Майката слязла в дома на Аида, ключаря всесилен —
стегнала тя на таванска греда умъртвяваща примка
в миг на безумство, а него оставила в мъки, каквито
280 винаги майчини клетви обилно на хората пращат.
Ето видях и Хлорида. От нейната хубост омаян,
взел я съпруга Нелей срещу сватбени дари безчетни

—
най-млада щерка била на потомъка Ясов Амфион,
който царувал в Орхомен, града на минийците,
славно.

285 В Пилос царица, прекрасни чада на Нелей родила —
Нестор и Хромий, и Периклимен, несломимия в
битки,

още и щерка родила — Перо, с удивителна хубост,
дева, желана от всички, но давал Нелей дъщеря си
само на момъка, който из Филака силом отмъкнел
290 широкочелите бици на царя всесилен Ификъл.
Трудна задача. Едничък Меламп прорицателят
дръзнал

да се наеме. Но скоро го стигнала страшната орис
на божеството — и груби пастири, и тежки вериги.
Месец след месец изминал и ден подир ден се
изпълнил,

295 цяла година изтекла, и хората пролет довели.
Освободил го Ификъл, защото пророкът изказал
тайните на боговете, така според Зевсова воля.

После съгледах и Леда, съпругата на Тиндарея.
От Тиндарей тя родила близнаци мъжествени двама

—
300 Кастор, с конете прочут, Полидевк, със борбата юмручна.

Жизнетворящата почва поела и двамата живи.

Те и в подземното царство се радват на почит от Зевса.

Редом един ден живеят и редом един ден умират.

Към боговете безсмъртни съдбата ги тъй причислила.

305 Ифимедея съгледах, съпругата на Алоей,
тя се похвали, че спала в прегръдките на Посейдона
и че родила на бога два сина, тъй кратко живели —
От, като бог величав, Ефиалт, надалече известен.
Тях житородната почва откърмила с ръст
исполински

310 и най-красиви от всички мъже след Ориона славен.
Още на девет години и двамата били дебели
лакътя девет, а ръстът им стигал до разтега
девет.

Почнали те да заплашват дори боговете
безсмъртни,
че ще изпълнят Олимпа с глъча на стремителни
битки.

315 Оса да награмадят връз Олимпа те решили, връз
Оса

Шумливолюстия Пелий, да стигнат така до небето.

Биха сполучили те, ако бяха в мъжествена зрелост.

Но ги погубил и двама синът на Лето дивнокъдра

и на Кронида, преди върху техните бузи да цъфне

320 първия мъх и преди да обагрят брадите им косми.

Федра видях и Прокрида, видях след това Ариадна,

щерка на хитрия Минос, която от Крит преди време

грабнал Тезей да я води към святия хълм на Атина,

но не успял да го стигне. Прониза я с мед Афродита

325 в Дия, с вълни обградена, след донос на бог Диониса.

Мера, Климена видях и женището зло Ерифила,
за скъпоценното злато продала съпруга си верен.
Колкото щерки видях и съпруги на древни герои,
няма да мога сам да назова и пресметна, додето
330 трае безсмъртната ноц. А за мене отдавна
настъпи

време за сън покрай кораба бърз при другарите мили
или пък тук. С боговете за пътя ми вий помислете.“
Рече така. Занемяха за дълго наоколо всички,
в пълна омая седяха в голямата сенчеста зала.

335 Първа подхвана Арета, царицата лилиеръка:
„Как преценявате вие, феаки, сега чужденеца
по красота и по снажност, по дух благороден в
гърдите?

Той е наистина мой гост, но всеки дели почитта ми.
Не настоявайте той да си ходи, не се и скъпете
340 да надарите богато търпящия нужда — дома сте
струпали много богатства по волята на боговете.“
Стана и рече пред тях Ехеней, благородният старец
(всички мъже феакийци надрастваше той по
години):

„Скъпи, не е против нашата цел, против нашите
мисли

345 туй, що царицата рече. Послушайте нейните думи.
На Алкиной след това ще подхожда и дело, и слово.“
С тези слова Алкиной на това отговори и рече:
„Всичко предложено тук ще изпълня, тъй както е
вярно,

че аз съм жив и съм цар над феаките веслолюбиви.

350 Но дано може, макар че за родния остров копнее,
гостът до утре при нас да остане, додето му всички
дари приготвя. Ще бъде за пътя му грижата обща,
най-вече моя, защото е моя властта над народа.“
Тъй Одисей, находчивият мъж, му отвърна и рече:

355 „О, над мъжете феаки велики царю Алкиное,
цяла година дори да желаете тук да остана,
пътя ми да уредите и дарове да съберете,

пак бих приел да остана, за мене е много изгодно
с пълни ръце да се върна в обичната моя родина.
360 Повече почит към мене и повече почит ще хранят
всички, които ме видят, че пак се завръщам в
Итака.“

С тези слова Алкиной отговори веднага и рече:
„О, Одисее, тъй както те гледам, съвсем не
приличаш

на празнословец хитрец като многото други, които
365 храни разпръснати вред между хората черна
земята.

Те съчиняват лъжливи неща, от човек невидени.
Твоята реч е чаровна, издава тя ум превъзходен.
Ти като същ песнопевец разкриваш пред нас
повестта си

за участва на ахейската рат и за своята участ.
370 Но откровено кажи ми и дума не скривай от мене:
скоро дали си видял богоравни герои от битки,
Троя нападнали с теб и намерили там ориста си?
Дълга е нашата нощ и безкрайна. Не е дошло още
време за сън. Продължи да разказваш чудесните
случки.

375 Бих издържал до Зората божествена чак да те
слушам,
стига да бъдеш съгласен за своите тегла да
разказваш.“

В отговор на тези слова Одисей находчивият рече:
„О, над мъжете властител велик Алкиное,
има за речите време, и време за сън ще остане.

380 Но щом желаеш ти още да слушаш, не ще ми
дотегне

други по-скръбни беди и от тези пред теб да
разкажа,

как аз по-късно загубих и тези другари, които,
от многостонната бран оцелели в полята край Троя,
паднаха в родния дом от измяна на зловна съпруга.

385 След като вече разпръсна свещената Персефонея

всички души на жените насам и натам в дълбините,
сянката на Агамемнон, сина на Атрея, пристъпи
тъжна, от всички души обградена, които със него
бяха в дома на Егист похитени от смъртната
участ.

390 Той ме позна на мига, щом от черната кръв се
налока,

и зарида гръмогласно, зарони той сълзи горещи,
спусна се да ме прегърне, протегна ръце срещу мене,
но беше останал без мощ и без гъвкава сила, каквато
имаше приживе нявга в подвижното тяло героят.

395 Сълзи пророних. Видът му извика в сърцето ми
жалост.

Аз се обърнах към него и рекох словата крилати:
«Сине Атреев прочут, Агамемноне, цар на мъжете,
как те орисан обори смъртта, нажаляваща всички?
В кораб ли бърз те сломи разгневен Посейдон

земетръсец,

400 грозната сила пробудил на яростна буря в морето,
или те хора враждебни сразиха на суша, когато
ти си желал да откараш стада от овце, от волове,
или за град и жени си участвал в кървави битки?»

Рекох така, и веднага ми той отговори и каза:

405 «О Лаертиде божествен, герой находчив Одисее,
Нито ми кораб сломи разгневен Посейдон
земетръсец,

грозната сила пробудил на яростна буря в морето,
нито ме хора враждебни убиха на твърдата суша,
но ме покани Егист у дома си, за мене подготвил

410 смъртната участ, сговорен с невярната моя
съпруга,

и ме срази наред пира, добиче над яслите сякаш.
Тъй от окаяна смърт аз загинах и с мене заклаха
сякаш свини белозъби един след друг всички другари,
както се колят в дома на владетел могъщ и

всевластен

415 при угощение или при сватби, при пиршества пищни.

Бивал съм явно свидетел на много убийства на
воини,

паднали или в двубой, или в смута на кървава битка,
но удивил би сърцето си ти, ако беше съгледал
как край трапези, отрупани с гозби и пълни стакани,
420 проснати бяха в палата на пода, димящ от кръвта
ни.

Стон най-печален издаде Касандра, Приамова
щерка.

Нея в гръдта с меч прободете въз мен Клименестра
коварна.

Аз полумъртъв протегнах ръката си хладна към
меча,

но на земята тя падна. Безсрамната твар се
извърна,

425 без да посмее очите ми тя със ръка да затвори,
още устата, когато отивах в дома на Аида.

Нищо по-гнъсно и нагло не е от жената, която
в своята мисъл крои да извърши такова коварство,
както онази реши да извърши позорното дело —
430 смърт за съпруга законен подготви. А аз се надявах,
че ще ме радостни срещнат децата и моите близки,
щом се завърна дома. Но стаила в душата си злоба,
тя си самата навлече позор и навеки посрами
бъдните нежни жени, ако бъдат дори непорочни.»

435 Рече така и веднага отвърнах му аз със словата:
«Тежко наистина! Зевс гръмовержец с омраза
преследва

още от древност рода на Атрей чрез коварни
съпруги.

Колко герои от нас за Елена загинаха само,
а и на теб отдалеч Клименестра коварството
плела.»

440 Рекох така, и веднага ми той отговори и каза:
«Ето защо към жена си и ти доверчив да не бъдеш.
Своите помисли тайни недей да разкриваш пред нея.
Само едно ѝ разкривай у себе си друго потайвай.

Но Одисее, не си ти заплашен със смърт от жена
си,
445 че дъщерята разумна на славния старец Икарий
е незлоблива и храни в душата си помисли мъдри.
Млада невеста дома я оставихме, помня, когато
тръгнахме ние за битки, с невръстно дете върху
скута.

Днес заседава синът ти в съвет на мъжете.
Щастливец!

450 Татко му пак да го види, когато дома се завърне,
той ще се нежно притисне до него със обич синовна,
докато мойта съпруга не ми позволи на сина си
да се нагледам: погуби ме тя преди аз да го видя.
Друго сега ще ти кажа, добре запомни ми съвета!

455 Скришом, а не пред очите на всички към родния
остров
кораба свой отпрати, на жените след всичко не
вярвай.

Но откровено кажи ми и дума не скривай от мене:
можеш ли някаква вест за сина ми Орест да ми
кажеш —

где той живее, в Орхомен или в песъчливия Пилос?
460 Или в обширната област на Спарта при цар
Менелая?

Вярвам, не е на земята погинал синът ми
прекрасен.»

Рече така, и веднага отвърнах му аз със словата:
«Що ме разпитваш, Атреев потомко? Съвсем аз не
зная

жив или мъртъв е той. Празнодумствата нам не
приличат.»

465 Ние стояхме така и разменяхме думи тъжовни,
в скръб потопени един срещу друг и проливахме
сълзи.

Ето при мене дойде на Ахила Пелеев душата,
и на Патрокъл душата, и сянката на Антилоха

храбрия, още на Аякс, надминал по снажност и образ

⁴⁷⁰ всички данайски мъже след безстрашния син на Пелея.

Мигом духът на Ахил бързоноги застана пред мене
И през избликнали сълзи изрече крилатите думи:
«Зевсороден Лаердите, герой находчив Одисее,
може би още по-дръзка постъпка в ума си
замисляш?

⁴⁷⁵ Как си посмял да се спускаш в дома на Аида, където
само безчувствени сенки на хора покойници
пърпат?»

Рече така, и веднага отвърнах му аз със словата:
«Сине Пелеев Ахиле от всички ахейци най-храбър!
Тука дойдох за съвет от Тирезий, дано той ми каже
⁴⁸⁰ как да се върна дома в канаристия остров Итака.
Още не съм се завръщал в земята ахейска и още
в родния край, а се скитам нещастен. От тебе,
Ахиле

по-щастлив няма от всички предишни и бъдни
човеци.

Жив, с боговете наравно преди те почитаме ние,
⁴⁸⁵ всички ахейци, а днес над покойници властно
царуваш,

та затова от смъртта си не се огорчавай, Ахиле.»
Рекох така, и веднага отвърна ми той със словата:
«О, Одисее чутовен, не ме утешавай в смъртта ми.
Бих предпочел като ратай в чужбина на друг да
робувам

⁴⁹⁰ в служба на някой бедняк, без имот и без ниви
останал,
вместо над цялата гмеж от покойници тук да
царувам.

Но по-добре разкажи ти сега за сина ми прославен

—
с тебе ли тръгна за битки, или у дома си остана?
Вест за Пелея безстрашен дали си научил, кажи ми!

495 Над мирмидонците още ли той управлява почитан,
или загубил достойнство, живее в Елада и Фтия,
след като старост проклета ръце и крака му
сковава?

Ех, ако бъдех сега под лъчите на ясното слънце
негов защитник, какъвто аз бях из полята край Троя

—
500 воители най-храбри повах в защита на всички
ахейци!

Аз ако тъй се явах не за дълго в дома на баща ми,
ужас би всяла ръката ми мощна у тези, които
стареца грубо насилват и искат да тъпчат честта
му.»

Рече така, и веднага отвърнах му аз със словата:

505 «Никаква вест за Пелея велики не съм научавал.
Но за любимия твой син, за Неоптолема, желая
чистата истина тук да разкажа, тъй както ме
молиш.

Аз върху кораба вит равноборден от острова Скирос
сам го доведох до стана на бронекоренните гърци.

510 Колчем събирахме ние съвет в равнината пред Троя,
ставаше първи от всички и винаги с речи уместни.
Богopodobният Нестор и аз го наддумвахме само.
Колчем с убийствена мед се сражавахме около Троя,
не пожела ни веднъж сред навалица да се спотайва,
515 тичаше вечно напред, неостъпващ на никого в
смелост,

немалко воители срази в изстребителни кървави битки.

Няма да смогна сега да ги аз назова и пресметна
колко мъже умъртви, защитавайки воители аргейски,
както например погуби с медта си сина на Телефа —

520 колко бе смел Еврипил! — а мнозината други
китийци

паднаха заедно с него, от женския дар съблазнени
(враг по-красив не съм виждал освен богоравния
Мемнон).

После, когато се скрихме най-храбрите воители
ахейски

525 вътре в търбуха на коня и грижата мен повериха
нашия плътен заслон да отварям или да затварям,
всичките други данайски съветници, вождове славни
бършеха сълзи, у всеки ръце и крака се тресяха,
само у него с очите си нито веднъж не съгледах
530 да побледнее цветът му прекрасен и той от ланити
сълзи да бърше. С молба се обръщаше често към
мене

да го пропусна от коня. С една ръка хващаше меча,
тежкото копие с друга, кроящ на троянците гибел.
Най-после щом разрушихме високия град на Приама,
почетни дари понесъл и плячка богата, отплава
535 той невредим върху кораб, не беше ранен ни един
път

нито чрез удар отблизо, ни с някакъв хвърлей, тъй
както
често се случва при бран: безразборно свирепствува
Арес.»

Рекох така, а душата на бързия син на Еака
с крачки широки закрачи назад по поля асфоделни
540 развеселен от вестта, че синът му се много
прослави.

Всички други души на покойници скъпи дойдоха
тъжни една подир друга да питат за своите мъки,
само душата на Аякс, сина Телемонов, стоеше
мълком далече, сърдита за тази победа, която
545 бях аз добил в препирня за доспеха на вожда Ахила
покрай морето. Борбата предложи богинята майка,
спора троянските щерки решиха с Палада Атина.
Но за какво ли в това състезание стигнах победа?
Ето такава глава за залога погълна земята —
550 Аякса, който по образ и който по мощ превъзхожда
всички други данайци след смелия син на Пелея.
Аз се обърнах тогава към него с приятелски думи:
«Аяксе, на Телемона безстрашния рожбо, защо ли

и след смъртта не забравяш онези проклети доспехи,

555 що боговете за зло на аргейците пратили бяха?
Ти, твърдината ни в битки, загина. За теб
непрестанно,

както бе и за главата на славния син на Пелея,
всички ахейци сме вечно в печал потопени. Но никой
няма вина освен Зевс. Той данайските копиеносци
560 гонеше грозно, затуй върху тебе насочи съдбата.

Но приближи се, царю, за да чуеш гласа и речта ми,
и укроти яростта, обуздай си духа непокорен!»

Рекох така. На това не отвърна ни дума и тръгна
заедно с всички души на покойници към тъмнината.

565 Може би бих разговорил аз Аякс, макар че е гневен,
ако не бе се явило в гръдта ми желание силно,
също и други души на покойници бледи да видя.

Скоро и Минос съгледах, на Зевса потомъка светъл.
Жезъл от злато държеше и съдеше мъртвите сенки
седнал, а около него те чакаха своята съдба

570 седнали или на крак в ширнодверния дом на Аида.

А подир него пред мен се яви великанът Орион.

Гонеше из асфоделни поля зверовете, които
някога жив умъртвяваше той из планинските дебри

575 Със целомедния свой боздуган, несломяван от нищо.

Още съгледах и Питий, сина на прочутата Гея.

Върху земята прострян, той заемаше плетъра
девет.

Два лешояда стръвнишки от двете страни му
кълвяха

черния дроб, без да може с ръцете си да ги пропъди.

580 Той на Лето бил посегнал, съпругата славна на
Зевса,

в пътя ѝ през Панопей за Пито̀ в хороводна поляна.

Още съгледах и Тантал, подхвърлен на мъка ужасна

—

беше потънал до шия в средата на блато, от
жажда

страшно измъчван. Напразно опитваше глътка да сръбне.

585 Колкото пъти той жаден навеждаше устни да пие,
тозчас водата под него се свличаше и под нозете
черното дъно личеше, от демон в мига изсушено.
Скланяха своите клонки над него шумнати дървета

—
нарове, ябълки, круши, натегнали с плод превъзходен,
590 сладки смокини и още маслини, разлистени чудно.

Колкото пъти той гладен се силеше плод да
откъсне,

вдигаше клоните вихър високо до облаци тъмни.

Още съгледах Сизифа, подхвърлен на мъка ужасна —
каменен блок исполински търкаляше с двете си

длани.

595 Мишците той и нозете напънал до сетните сили,
тикаше камъка все по нагорнище. Тъкмо да стигне
горе върха, го строполва назад прекомерната
тежест,

и в равнината отново се връща позорният камък.

Пак той напрягаше сили. Струеше му пот от
снагата,

600 с облак от черен прах беше главата му цяла обвита.
А подир него съгледах свещената мощ на Херакъл —
сянката само, че той на Олимпа сред всички
безсмъртни

пие наслада на пира до гиздавоногата Хеба,

златносандалната щерка на Зевса велики и Хера.

605 Пърпах сенки край него подобно на птици, които
се разхвърчават в уплаха. На тъмната нощ той
приличен,

вън от калъфа извадил лъка, тетивата изпънал,

все се озърташе страшен, готов да отпусне веднага.

А пред гръдта му висеше опасният негов презрамник

610 и върху златния ремък чудесно изваяни бяха

мечки, свирепи глигани и лъвове огненооки,

кървави схватки, кланета и мъжеубийствени битки.

Вече дано не създава създалият този презрамник
други подобни картини със своето дивно изкуство!

615 Той ме позна незабавно, когато с очи ме съгледа,
гръмко започна да плаче и рече крилатите думи:
«Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее,
тъй ли и ти подир себе си влачиш противната орис,
както я влачех и аз под лъчите на ясното слънце?

620 Син бях на Зевса Кронион, но въпреки всичко изпитах
мъки безбройни, защото на по-недостоеен от мене
служех подвластен. На мене възложи той подвизи
трудни.
Прати ме също оттук да отмъкна триглавото куче,
той не може да измисли задача по-трудна от тази.

625 Все пак изведох аз песа из мрачния дом на Аида —
пътя ми сочеха Хермес и светлата щерка на Зевса.»
Рече така и запърпа назад към дома на Аида,
аз пък заставах при рова да чакам дали не ще
дойдат
още герои, които загинаха в минало време.

630 Исках и други мъже от дълбоката древност да видя
—
И Пейритой, и Тезей, все прочути чада на
безсмъртни,
но се стълпиха над рова безчетни пълчища от
мъртви
с яростна глъчка. Обхвана ме бледия ужас, че може
мощната Персефонея из мрачния дом на Аида

635 да ми изпрати главата на страшния изрод Горгона.
Бързо тогава възлязох на кораба. Там заповядах
моите хора да дойдат и тежката котва да
вдигнат.
Пъргаво те се качиха и седнаха пак до веслата.
Корабът плувна надолу в поток на вълна океанска

640 с гребане първо, а после понесен от вятър попътен.“

ДВАНАДЕСЕТА ПЕСЕН СИРЕНИТЕ, СЦИЛА И ХАРИБДА, КРАВИТЕ НА ХЕЛИОС

Нашият кораб остави потоците на Океана
и през широкия друм на шумящи талази достигна
остров Еея, където ранила Зората владее
дом, хоровидни поля и местата на светлия изгрев.
5 Там върху пясъчна дюна извлякохме нашия кораб.
Слязохме после и ние на шумния бряг на морето,
в дрямка изчакахме там да изгрее свещената Еос.
Щом се показа Зора розопръста, родена от здрача,
спътници пратих тогава напред към палата на
Кирка,
10 за да намерят и вдигнат трупа на другаря Елпенор.
Бързо натрупахме стволи на най-възвисеното място
и му изровихме гроб натъжени, потънали в сълзи.
Щом изгорихме трупа и доспехите заедно с него,
сипахме гробна могила и вдигнахме камък надгробен,
15 а върху гроба отгоре забихме греблото му гладко.
Всичко това уредихме. От Кирка вестта не убягна,
че сме се върнали пак от пределите на тъмнината.
Бързо дойде разкрасена при нас. Подир нея робини
носеха мръвки и хляб и искрящо янтарено вино.
20 Тя, над богини богиня, застана пред нас и ни рече:
„Смели герои! В дома на Аида се спуснахте живи!
Дваж ще умирате вие, а другите само един път.
Но усладете сърцата от гозбите, налейте си вино.
Цял ден пирувайте тука. Когато Зората изгрее,
25 плавайте вече. А аз ще ви пътя покажа, подробно
всичко на вас ще явя, да не би занаяпред да ви хвърли
някое ваше безумство в беди по море или суша.“

Рече така тя и лесно предума сърцата ни смели.
Цял ден до залеза слънчев пирувахме ние без отдих,
30 ядохме печени мръвки и пиехме сладкото вино.
Слънцето щом се търкулна и мрак над земята
припадна,
легнаха всички гребци до възсата на кораба близо.
Тя ми подаде тогава ръка, настрана ме отведе,
легна до мене и тъй ме разпита подробно за всичко.
35 Всичко това ѝ разказах подробно и както се случи.
Тези слова ми изрече тогава могъщата Кирка:
„Благополучно си всичко завършил. Но чуй по-
нататък
моите думи, които след време сам бог ще ти спомни.
Ти край сирените първо ще минеш. С пленителна
песен
40 те омагьосват плувците, които към тях се
насочват.
Който до тях доближи, без да знае, и чуе гласа им,
никога той се не връща и нито децата невръстни,
нищо съпругата нявга дома ще го срещнат
щастливи,
него веднага омайват сирените с глас сладкозвучен
45 седнали в цветна ливада, от всички страни
обградени
с купища кости на хора изтлели и с кожи изгнили.
Но ти, преди да преплаваш край тях, да затъкнеш
със сладък
восък ушите на твоите другари, от тях да не може
никой да чуе гласа им, а ти да ги слушаш по воля.
50 Но за ръце и нозе да те вържат на бързия кораб
с върви о мачтата прав и така омотан да останеш,
докато двете сирени със звучния глас те омайват.
А ако почнеш да молиш или повеляваш да снемат
твоите другари възсата, те по-силно нека ги
стягат.
55 След като твоите хора отминат сирените вече,
повече няма съвети на тебе да дават по кой път

кораба да направляваш. С ума си самичък решавай
где да отидеш. Но аз ще опиша и двата ти пътя.
Вдясно надвисват скали над морето, въз тях се
разбиват

⁶⁰ шумните мощни талози на модрата Амфитрита.
«Планкти» — така боговете блажени наричат
скалите.

Тях не прелитат ни птици, ни плахите гълъби, дете
носят на Зевс, на бащата, амброзия в своите човки.
Острият зъбер си грабва от тях непрестанно по
някой.

⁶⁵ Други изпраща бащата, числото им с него попътва.
Кораб дотам приближи ли, загива ведно със
плувците.

Заедно корабни талпи и трупове на мореходци
морските бранове грабят и страшните огнени бури.
Само един мореходен съд там невредим е преминал

⁷⁰ всичко го знаят — Арго̀, от Еет се завръща тогава.
Също и него тогава вълна би преметнала върху
подмола,

Но бе отведен от Хера, която закриляше Язон.
Вляво стърчат две скали. Възвишава се чак до
небето

острият връх на едната, от всички страни го
загръщат

⁷⁵ облаци гъсти и мрачни и никога в лято и есен
ясно небе над върха не открива прозрачният въздух.
Смъртен не може по него да се катери и слезе,
ако дори и по двацет ръце и нозе да напъва.
Гладка е в края скалата, издялана сякаш нарочно.

⁸⁰ А на скалата посред пещера се тъмнее дълбока,
знала страшно към запада, към Ереб. Натам
насочете

вашия кораб извит, благороден герой Одисее.
Даже и пъргав стрелец от извития кораб не може

гърлото на пещерата от лък със стрела да достигне.

85 Там в пещерата живее ужасно пискливата Сцила.
Тя по гласа си прилича на паленце новородено,
Но е самата ужасно чудовище. Който я види,
няма доволен да бъде, дори божество да я срещне.
Има дванадесет крака, дванадесет все уродливи,
90 вият се над раменете ѝ шест шии и върху всяка
страшна глава се надига с по три реда зъби по
челюст

яки и остри, безбройни, набъкани с черна отрова.
До половината скрита стои в пещерата дълбока,
а из ужасната яма навън си показва главите.

95 С тях край скалата се взира и риби под нея
нагълтва,

кучета морски, делфини, а още чудовища едри
из неизбройното стадо, което пасе Афродита.

От мореходците никой не се е похвалвал, че с кораб
там без вреда е минавал. Със всяка уста тя му
грабва

100 от тъмноключия кораб по мъж и го вътре завлича.
Близо ще видиш и друга скала, находчив Одисее,
малко по-ниска. Едната от другата изстрел отделя.
Там зеленее висока смокиня с разлистени клони.
Сърба под нея Харибда богинята тъмни потоци.

105 Три пъти в ден ги избълва и три пъти в ден ги
насърбва.

Ужас! Тежко ти, оттам ако минеш, когато ги
сърба!

И земедържецът даже не би те от злото
изтръгнал.

Ти край скалата на Сцила по-близо се дръж и
подкарай

кораба бързо край нея, че по-добре там да загубиш
110 само шестима другари, отколкото в кораба всички. “
Рече така, и веднага отвърнах ѝ аз със словата:
„Хайде, тогава кажи ми богиньо, съвсем откровено:

ако избягна въртопа на дивия урод Харибда,
мога ли Сцила отблъсна, щом моите хора нападне?“
115 Рекох така аз, а тя, над богини богиня, отвърна:
„Клетнико, още и тук ли жадуваш за подвизи бранни
и не желяеш дори пред безсмъртните ти да
отстъпиш?

Смъртна не е, но остана безсмъртно чудовище
Сцила,

страшна е тя, ненаситна, свирепа, непобедима.

120 Тук смелостта не помага. Бегът е единствено
средство.

Миг до скалата в доспехи за бой ако ти се забавиш,
аз се страхувам, връз тебе тя пак ще се спусне
стремглаво

с всичките свои глави, да отмъкне по още един мъж.
Бързо отплавай оттам и на помощ зови Кратеида

—
125 майката, дете е Сцила, човешката напаст, родила.
Тя ще попречи на Сцила повторно връз теб да се
спусне.

После ще стигнеш до остров Тринакия. Там са на
паша

гойните крави безчет и овците на Хелиос бога —
кравите седем стада са, и седем стада са овците —

130 по петдесет брави всяко — те ново потомство не
дават

и не измират. Стадата се пазят от двете богини —
гиздавокосите нимфи Лампетия и Фаетуза —
рожби са те на Неера и Хелиос Хиперионов.

Щом ги роди и откърми, почитената майка ги прати
135 остров далечен и двете — Тринакия, да обитават,
за да пасат на баща си овците и гойните крави.

Тях ако ги пощадиш и за родния край ако мислиш,
скоро в Итака, беди претърпели, ще стигнете вие.

Но ако ти ги докоснеш, на тебе и твоите хора
140 аз предвещавам погибел. Когато ти сам я избегнеш,

късно след много беди, без другари дома ще се върнеш.“

Рече така, и веднага изгря златотронна Зората.

Стъпки понесе веднага през острова светлата нимфа.

Бързо възлязох отново на кораба. Там заповядах
145 моите хора да дойдат и тежката котва да вдигнат.

Пъргаво те се качиха, насядоха пак на редици
и по вълни посивели удариха мощно греблата.

Зад тъмноключия кораб ни прати попътния вятър,
съпровождача отличен в морето, надуващ
платната,

150 гиздавокосата Кирка, богинята с говор човешки.
Всичките корабни вещи поставихме в ред и спокойно
седнахме. Сочеха пътя и вятърът, и кормилата.

Рекох потресен тогава на моите мили другари:

155 „Не за един или двама, другари, е редно да знаят
що ми предрече сега над богини богинята Кирка.

Ще ви го кажа, че всеки да знае дали ще загинем,
или е някак възможно от орис и смърт да избегнем.

Първо поръча ми тя да страним от брега
разцъфтял и

от чародейния зов на примамливи морски сирени.

160 Само на мен позволи да ги слушам. Но трябвало вие
да ме овържете здраво за яката корабна мачта
с върви и прав, да не мърдам, и тъй омотан да
остана.

А ако почна да моля или повелявам да бъдат
снети от мене възтата, да стягате още по-силно.“

165 Общата орис разкрих на другарите аз чрез речта си.
Пъргаво якият съд, от попътния вятър понесен,
стигна пред острова, в който живееха двете сирени.
Вятърът стихна внезапно, в безветрие сглъхна
морето.

Силата на божество уталожил веднага вълните.

170 Станаха моите другари и свиха платната —
излишни,

та ги надиплиха в трюма на дъното, после отново
седнаха, с гладки весла да разпенят водите спокойни.
С острия меч аз самият от восъчна пита огромна
дребни частици отрязах и с яките длани размачках.

175 Восъкът скоро омекна, надвит от могъщия натиск
и от лъча топлоносен на Хелиос Хиперионов.

С восъка редом затъкнах ушите на всички другари.
Те за ръце и нозе ме овързаха в бързия кораб
с върви о мачтата прав и така омотан аз останах.

180 Седнаха пак и с веслата запениха морската бездна.
Стигнали бяхме, отдето се чува екът на гласа ни.
Плавахме живо, но скрит не остана чевръстият
кораб,

щом изравни се с брега. И запяха сирените звънко:

„Тук, Одисее възпяван, тук, гордост велика ахейска,

185 кораба спри, песента и на двете ни слушай омаян.
Никой край нас не минава на кораба свой
черноборден,

без сладкозвучния глас от лъките ни цветни да чуе,
но насладен у дома се завръща и мъдрост научил.

Знаем ний всичко, което в полята край Троя аргейци,

190 още троянци търпяха по волята на боговете.
Знаем навред що се върши по тази земя
многодарна.“

Мамеше техният глас благозвучен. Сърцето да
слуша

жаждаше. С веждите знак заповеден дадох веднага
да ме развържат. Но всички налегнаха здраво
веслата.

195 А Еврилох с Перимед от местата се дигнаха бързо,
по-здраво да ме завържат и с още по-здрави вериги.
Корабът щом се изплъзна от двете сирени далече
и не долиташе вече дотам нито глас, нито песен,
моите мили другари извадиха мекия восък,

200 който им втиках в ушите, и магнаха моите върви.

След като островът скоро изчезна зад нас,
ненадейно

чух аз бучене и зърнах вълна исполинска и пара.

Моите хора от страх из ръце изтърваха веслата.

Те се повлякоха с шум по вълните. На място застана
205 корабът — губеха тласък веслата, заострени в края.
Минах пред кораба аз и заръчах на моите хора,
след като с кротки слова се обърнах към всеки
отделно:

„Скъпи, привикнахме ние към всякакви бедствия
вече.

Няма да срещнем беда по-голяма от тази, когато
210 нас Полифем задържа в пещерата дълбока насила.
Но и оттам ви изведох с решителност, доблест и
разум.

Тъй ще си спомняте, вярвам, и в тази опасност след
време.

Само каквото ви кажа сега, изпълнете с готовност.
Дружно с гребла ударете дълбоките морски талази
215 всеки от своето място. Дано с помощта на Кронион
да се избавим от тази беда и смъртта да избегнем.
Ето какво пък на тебе, кормчийо, нареждам да
помниш

твърдо в ума си, додето насочваш извития кораб:

кораба дръж надалече от парата и от приборя

220 и към онази скала се стреми, да не би неусетно
корабът да се изплъзне нататък за обща погибел.“

Рекох така, и с готовност изпълниха моята воля.

Но не обадох за Сцила, за неотменимата напаст,

моите мили другари от страх да не хвърлят веслата

225 и да не се натълпят към търбуха на черния кораб.

Но бях забравил в бедата печалния позив на Кирка.

Тя ми съвсем забрани да обличам доспехи за битка,

аз пък веднага навлякох прекрасни оръжия, грабнах

копия две във ръце и на предната палуба стъпих.

230 Бях предположил, че първом оттам върху нас ще се
хвърли

скалната жителка Сцила, да грабне другарите мили.
Но не можях да я видя. Напразно насилвах очите
да се вторачвам във всеки овраг на скалата мъглива.
Ето че плавахме вече в уплаха през тесния проток.
235 Вляво заплашваше Сцила, Харибда богинята вдясно,
ужас! — тя гълтеше жадно солените морски
потоци.

После изригваше всичко, водата клопочеше страшно,
сякаш котел върху огън ламтяц, а обилната пяна
стигаше до върховете на двете скали. И когато
240 сръбнеше още веднъж тя солените морски потоци,
нейното гърло пред нас се разтваряше цяло.

Скалата

страшно гърмеше, отдолу кипеше по черното дъно
пясък и тиня. Обхвана другарите бледият ужас.
И докато от Харибда очаквахме своята гибел,
245 спусна се Сцила и сграби от вития кораб шестима
мои другари, и то най-добрите в мощта и ръцете.
Щом към другарите аз и към бързия кораб погледнах,
само видях как ръце и нозе се размахват над мене.
Както висяха, със вопли те диреха моята помощ
250 и ме зовяха по име за сетен път с ужас в сърцата.
Както когато рибар от скалистия бряг за примамка
спуца на въдица дълга в морето за дребната риба
стръв, прикачена на бог от ливадния бик, и след
малко

той я подхвърля нагоре, във въздуха тя се премята,
255 тъй се премятаха те към скалата летящи нагоре.
Пред пещерата на входа шестглавият звяр ги
разкъса.

Жално към мене ръце те протягаха в страшната
схватка.

Много неволи изпитах по морските пътища бурни,
никъде нищо по-страшно с очите си не наблюдавах.
260 Минахме вече скалите, Харибда и дивата Сцила
и забелязахме скоро красивия божески остров.
Там по морави пасяха на Хелиос Хиперионов

широкочелите крави прекрасни, овците му гойни.
Още в открито море аз от черния кораб долавях
265 ясното краве мучене и силното блеене овче,
идеше то из кошари. Тогава си спомних в сърцето
за ясновидното слово на тивския старец Тирезий
и на ейската Кирка, която ми строго поръча
аз да отбягвам земята на Хелиос — хорската
радост.

270 Рекох потресен тогава на моите мили другари:
„Чуйте какво ще ви кажа, приятели опечалени!
Искам пред вас да открия какво ми предсказа
Тирезий,
също ейската Кирка, която ми строго поръча
аз да отбягвам земята на Хелиос — хорската
радост.

275 Там според техните думи ни чакало зло най-ужасно
и затова насочете край острова черния кораб.“
Рекох така и сърцата им мили се свиха в покруса.
А Еврилох на часа със слова непокорни отвърна:
„Неумолим Одисее, безкрайна е твоята сила.

280 Няма у тебе умора — у тебе е всичко желязно.
Ти на другарите свои, от труд уморени, от бдене,
не позволяваш да слязат на суша и там да
приготвят
в остров стаен сред вълните приятна вечеря за
бодрост.

А заповядваш без друго в припаднала нощ да
блуждаем

285 вън от удобния остров отхвърлени в тъмни морета.
Нощните бури са страшни, на бързите кораби носят
черната гибел. А кой ще избегне ужасната орис,
щом изведнъж върху нас връхлети с неочаквана буря
Нот или буйният нощен Зефир, от които предимно

290 бързите кораби гинат, дори без божествена воля?
Нека, застигнати тука от тъмната нощ, да
отстъпим
и на брега да приготвим вечеря до бързия кораб.

Утре отново в зори по морето обширно ще тръгнем.“

Рече така Еврилох. Съгласиха се другите с него.

295 Стана ми ясно тогава, че демон бе ди ни отрежда.

Аз се обърнах към него и рекох словата крилати:

„Аз, Еврилохе, съм сам, затова ме заставете силом.

Но закълнете се всички пред мене с обвързваща клетва,

че ако срещнете пътем стада от овци или крави,

300 никой от вас не ще дръзне да вдигне ръка светотатна

нито овца, нито крава да коли. Но вие спокойно

яжте храната, която ни даде безсмъртната

Кирка.“

Рекох така, и веднага се вклеха по моята воля.

След като те се заклеха и свършиха своята клетва,

305 здравия кораб прибрахме в опасан със зъбери залив

близо до сладки води и напуснаха всички другари

кораба. Почнаха те да приготвят умело вечеря.

Щом като своята жажда и глад утолиха напълно,

почнаха те да си спомнят със сълзи за своите

другари,

310 дето ги Сцила отвлече от кораба вит и разкъса.

Както те ронеха сълзи, и тъмната вечер се спусна.

Стигна в последната трета нощта преди звездния

залез.

Но срещу нас гръмовержеца Зевс изпроводи Борея

заедно с буря от вихри и с облаци черни забули

315 всичко — море и земя. И нощта от небето се свлече.

Щом се пробуди Зора розопръста, родена из здрача,

най-напред черния кораб под пещерен свод

подслонихме,

гдето за отдих и танц се оттегляха полските

нимфи.

Свиках събрание аз и на всички другари заръчах:

320 „Има на бързия кораб, другари, храна и напитка.

Нека страним от стадата, че иначе зле ще изпатим.

Всичките крави и гойни овце притежава тук богът

—
страшният Хелиос. Всичко той вижда и всичко той чува.“

Рекох така аз и лесно предумах сърцата им смели.

325 Но непрестанно през целия ден свирепствува Нот и
никой друг вятър не вя освен Нот и от изтока Евър.
Докато имаха хляб и достатъчно пурпурно вино,
те от стадата страняха, че мил бе на всеки
животът.

330 Щом се изчерпаха вече на кораба всички запаси,
почнаха моите другари от нужда на лов да излизат.
Всичко, каквото попадне, ловяха — и птица, и риба
с куки извити, защото гладът им гризеше стомаха.
Тръгнах веднъж аз самичък из острова, за да измоля
от боговете, дано ми покажат за връщане пътя.

335 След като аз се оттеглих далече от моите хора,
заветно място намерих, наквасих ръце и в молитва
всички безсмъртни приканих, които владеят
Олимпа.

Сладостен сън те разляха веднага над моите клепки.
Зле Еврилох посъветвал тогава другарите мили:

340 „Чуйте, другари, речта ми, макар че сте опечалени:
истина всичките смърти са страшни за тленните
хора.

Но е най-страшно от всичко от гладната смърт да
погинем.

Нека гоените крави на Хелиос хванем за жертва
за боговете, които владеят небето широко,
345 а ако някога идем в Итака, земя на бащите,
там ще въздигнем веднага на Хелиос Хиперионов
най-пищен храм и прекрасни подаръци в него ще
сложим.

Ако поиска той гневен зарад праворогите крави
нашия чълн да погуби в съгласие с други безсмъртни,

350 по-добре в мига да нагълтам вълна и така да намеря
гибел, отколкото дълго на пустия остров да чезна.“
Рекъл така Еврилох. Съгласили се другите с него.
И те подбрали веднага на Хелиос гойните крави —
От синьоключия кораб пасели си ненадалече
355 кравите широкочели, прекрасни с извити рогове.
Тях, те, глупци, обградили, безсмъртните те
призовали,
ръснали кравите с гладки листа от дъб
високолистен —
нямало жълт ечемик върху борда на здравия кораб.
Те след молитва заклали животните и ги одрали,
360 та им насекли бедрата, с по два пласта лой ги
покрили
и на бедрата отгоре поставили кървави мръвки.
Но като нямали вино да ръснат горящите жертви,
те ги полели с вода и утробата пекли на пламък.
Щом изгорили бедрата, опитали дроба, сърцето.
365 Другото вече на пръти нанизали те ненаситнено.
Сладката дрямка тогава отлитна от моите клепки
и се упътих към кораба бърз край брега на морето.
Вече когато достигах на връщане вития кораб,
там изведнъж ме обгърна лъхът на горената
жертва.
370 Стон аз изтръгнах от гръд и приканих небесните
гръмко:
„Татко наш Зевсе, и вий богове вековечни блажени,
неодолимата дрямка ми пратихте само за гибел,
моите спътници тук светотатствено дело да
свършат!“
Бързо при Хелиос стигна Лампетия дългоодеждна
375 и извести за клането на гойните негови крави.
Пламнал от гняв, той веднага така призова
боговете:
„Татко наш Зевсе, и вий, богове вековечни блажени,
хората на Одисея Лаертов за мен накажете!
Моите крави заклали безкрайно нахално. Те бяха

380 *моята радост, когато по звездния свод се възкачвах
или когато отгоре към твърдата суша се спусках.
Ако за кражбата вие не отмъстите достойно,
слизам в дома на Аида на мъртвите сенки да светя.“
Тъй му отвърна Кронид, събирачът на облаци
тъмни:*

385 *„Хелиос ти продължавай да светиш над плодната
почва
за боговете всевечни и смъртнородените хора.
Сам аз ще тресна със гръм оглушителен техния
кораб*

и сред море винобагро на късове ще го разбия.“

Туй аз узнах от Калипсо, богинята гиздавокоса.

390 *Тя пък самата призна, че от вестника Хермес го
чула.*

*Щом се завърнах обратно до кораба и до морето,
всички другари един подир други обходих и смъмрих,
но безполезно — лежах животните вече заклани.*

Скоро пред нас се явиха знамения на боговете:

395 *кожи пълзяха, мучаха на острите шишове мръвки
печени или сурови и виеха с глас на животни.
Моите верни другари пируваха цели шест дена,
след като бяха подбрали на Хелиос гойните крави.
Седмият ден щом настъпи, проведен от Зевса
Кронион,*

400 *най-сетне вятърът стихна, престана страхотната
буря.*

*Вдигнахме мачтата ние, развихме платната
блестящи*

и по морето широко ударихме скоро веслата.

*След като островът лека-полека изчезна зад нас и
вече не виждахме суша, а само небе и талази,*

405 *облаци тежки и черни Кронид гръмовержецът
спусна*

върху извития кораб, смрачи се под него морето.

*Корабът по-надалеч не може да доплава. Внезапно
с рев налетя върху нас ураганият западен вятър,*

скъса и двете възета на мачтата буйната сприя.
410 Мачтата падна назад. Полетяха платна и възета
към наводнения трюм. Изведнъж острието на
стълба

тресна в главата кърмача и смаза му целия череп,
а той самият, подобно гмурец, във въртопа
цямбурна
и тъй духът му безстрашен отлитна от своите
кости.

415 Блесна Кронион сред гръм и връз кораба мълния
метна.

Цял се разтресе съдът, от гърма на Кронион улучен.
Мирус на сяра ни лъхна. Изпаднаха всички от борда
и като морските врани заплуваха те по вълните
около кораба. Зевс им отказваше пътя обратен.

420 Аз се разтичах по чълна, додето вълна не откъсна
двете стени от дървото на кила и той се оголи.
Заедно с него се скърши и мачтата, но от върха ѝ
още висеше възето, от ремък изплетено здраво.
Кила за мачтата мигом привързах със здравия
ремък,

425 седнах отгоре и плувах понесен от грозните вихри.
Скоро затихна Зефирът, надигнал страхотната
буря.

Нот подир него повя и ме в нови страдания хвърли:
тласна ме той по обратния път към пастта на
Харибда.

Цяла нощ бях от вълните подмятан. При изгрева
слънчев

430 аз пред скалата на Сцила и злата Харибда осъмнах
—

тъкмо тя сърбаше жадно солените морски талази.
Скочих, на ствола на дива смокиня високо се вкопчих
и като прилеп увиснах на него. Не беше възможно
нито с краката да стъпя, ни по-горе да се повдигна.

435 Корени беше тя впила дълбоко, и вдигнала беше

клони грамадни и дълги, та с тях да засенчва
Харибда.

Аз устойчиво прилепнал зачаках, додето Харибда
мачтата с кила избълва обратно. Те пак се явиха —
късно, по време, когато дома за вечеря се връща
440 съдникът, вече разгледал делата на много младежи.
Ето Харибда отново изригна из гърло гредите.
Бързо отпуснах ръце и нозе и се тъй сгромолясах
право във водовъртежа, встрани от гредите
грамадни.

Седнах веднага на тях и, с гребла сякаш, гребнах с
ръцете.

445 Вече не ми даде бащата на хората и боговете
Сцила да ме забележи, и аз гибелта си избегнах.
Девет дни бродих така. На десетия в нощ
непрогледна

от боговете бях хвърлен в Огигия, там
сладкопойната

гиздавокоса властна богиня Калипсо живее.

450 Тя ме прие и обикна. Защо ли това ви разказвам?
Вчера в палата на тебе и твоята мила съпруга
вече аз всичко разправих. На мене изглежда
противно

пак да излагам, каквото веднъж съм подробно
разказал.

ТРИНАДЕСЕТА ПЕСЕН ПРОЩАВАНЕТО НА ОДИСЕЙ С ФЕАКИТЕ И ПРИСТИГАНЕТО МУ В ИТАКА

*Рече така Одисей. Занемяха наоколо всички,
в пълна омая седяха в голямата сенчеста зала.
А Алкиной на това отговори на свой ред и рече:
„Щом, Одисее, прекрачи на моята къща висока
5 медния праг, то, надявам се, няма по пътя обратен
повече пречки да срещнеш, макар че си немало
страдал.*

*Тази поръчка на вас ще възложя, стареи, които
пиеете ден подир ден искрометното почетно вино
заедно с мене в палата, заслушани в дивната песен:
10 сдиплихте дрехите вече в прекрасно изгладена ракла,
сложихте златни съсъди и дари прекрасни, които
вие, съветници знатни, донесохте на чужденеца.
Но да даде към това по котел и грамадна тринога
всеки от нас. Ще получим възмездие от общината.
15 За одного непосилен ще бъде подаръка щедър.“
Рече така Алкиной, и допадна речта му на всеки.
Станаха всички тогава да идат дома за отмора.
Щом се пробуди Зора розопръста, родена от здрача,
с якия меден съсъд се упъти към кораба всеки.
20 Мина през целия кораб мощта Алкиноева свята
и под седалките сам даровете прибра, да не пречат
там на гребците, когато заудрят весла по вълните.
Всички поеха тогава на пир към дома Алкиноев.
Бик за дошлите мощта Алкиноева свята принесе
25 жертва на Зевс буреносец, всевластен потомък на
Кронос.*

Хвърлиха в огън бедрата и почнаха пир велелепен

развеселени. Запя между тях вдъхновен песнопоят —
слепият тачен от всички мъже Демодок. Одисей пък
често обръщаше взор неспокойно към ясното слънце

—
30 искаше то да залезе, че родният край го влечеше.
Тъй за вечеря жадува мъжът, за когото са цял ден
влачили здравия плуг в угарта винобагрите бици —
той засиява, щом види, че светлото слънце залязва,
и за вечеря дома с подкосени нозе се завръща.
35 Също така Одисей се зарадва на залеза слънчев.
И се обърна в мига към феаките веслолюбиви,
най-вече към Алкиноя изрече крилатите думи:
„О над мъжете феаки велики царю Алкиное!
Хайде, устройте ми пътя подир възлиятелна
жертва.

40 Щастие вам пожелавам! Сърцето ми всичко получи

—
кораб и дари богати. Дано боговете небесни
с тях да ме ощастливят — непорочна съпруга да
видя,
щом у дома се завърна сред сродници живи и здрави.
Вие пък тук останете за радост на нежни съпруги
45 и на обични потомци, дано ви дарят боговете
благополучие лично. И зло да не стига народа.“
Рече така. Одобриха му всички речта и решиха
странника, който тъй умно говори, дома да
изпратят.

На глашатая тогава мощта Алкиноева рече:

50 „В кратера вино смеси, Понтоное, на всичките
гости
чаши подай, да въздигнем към Зевса бащата
молитва,
странника тъй да изпратим на кораб в страната му
родна.“

А Понтоной им размеси от меденосладкото вино,

чаши на всеки поднесе, и всички веднага възляха
55 на боговете, които владеят небето просторно,

всеки от своето кресло. Одисей богоравният стана,
чаша двууха предаде в ръка на Арета, след всичко
той се обърна към нея с крилатите думи:

„Дните навеки, царице, прекарвай безскръбно,
додето

60 старост и скръб те споходят, които връхлитат на
всеки.

Аз се прощavam. Бъди ти щастлива в палата
въздигнат

с твоите рожби, с народа и с твоя съпруг Алкиноя!“

Рече така Одисей богоравният, прага прекрачи.

Заедно с него мощта Алкиноева прати вестител

65 да заведе Одисея до кораба бърз, до морето.

Също Арета проводи след него жени за прислуга —

първа робиня държеше хитон и прекрасна хламида,

друга получи поръка да мъкне затворена ракла,

а след тях трета понесе храната с червеното вино.

70 След като всички дойдоха до кораба и до морето,
скоро гребците подбрани приеха във вития кораб
всичко — храни и напитки, и в трюма ги те
настаниха.

За Одисея веднага разстлаха те губер с възглавка,

та несмущаван да спи върху гладкия под на кърмата.

75 Ето че той се качи мълчешком върху борда и легна.

Седнаха всички по пейките един подир друг на
редици,

от провъртения камък отвързаха бързо възето,

после извиха назад и заудряха яко вълните.

Сън освежителен склопи клепачите на Одисея,

80 Сладостен сън и дълбок, на смъртта най-подобния
образ.

Както четворка жребци под ярем из полето широко,
шибани с жилест камшик, едновременно всички
препускат

бясно напред и едва им нозете докосват земята,

също тъй дигаше нос и съдът, а отзад, зад
кърмата,

85 *плискаше пурпур вълна и премяташе гребена шумно.
Коралът леко, без пречки, летеше. И ястребът
даже,
бързата птица, соколът, не би го с крилете си
стигнал.
В полет така устремено разсичаше морската
бездна,
взел върху борда героя, сравним с боговете по разум,
90 който преди бе изпитал в сърцето си много неволи
в яростни битки с врага, сред стихийните морски
талази.
Но сега спеше спокойно, забравил тегла и несгоди.
Щом откъм изток възлезе лъчиста звездата, която
първа вести близостта на Зората, родена из здрача,
95 и мореходният кораб в мига доближи до Итака.
Там бе свещеният пристан на Форкин, на морския
старец,
на итакийска земя. От самия му вход към морето
две канари се издигат отвесно, снишени навътре —
пристана те защитават отвън от вълни исполински
100 и урагани, а вътре стои без въжа и без котва
всеки здрав кораб, когато пристане на своя стоянка.
В края на залива горе расте дълголиста маслина.
Близо до нея лежи пещера полуздрачна, приятна,
жилище тя е на нимфи, които се викат наяди.
105 Кратери във пещерата се пазят и стомни двуухи,
цели от камък, в които пчелите приготвят храната.
Нимфите там изтъкават на каменни станове дълги
тъкани, омайна за взора и багрена в морския пурпур.
Извори вечно там бликат. Навътре два входа
отвеждат —
110 входът от север едничък открива за хората достъп,
входът от юг отреден е единствено за боговете.
Хора не влизат оттам, за безсмъртните той е
запазен.
Заливът бе на гребците известен и в него те спряха.
Техният кораб се вряза във сушата дополовина*

115 в бързия бяг, тъй мощно бе тласнат от яките
мишци.

Скочиха бързо гребците от крепко строения кораб
и от издутия кораб изнесоха те Одисея
заедно с мекия губер, с платното под него постлано,
и го свалиха оборен от сън на крайбрежния пясък.

120 После свалиха богатата, които феаките славни
дар му дариха пред пътя по воля на мъдра Атина.
Скътаха всичко грижливо мъжете до ствола
маслинен

не съвсем близо до пътя, оттам минувач да не дойде
някоя вещь да плякоса, доде Одисей си почива.

125 Взеха те пътя обратен. Но бог Посейдон,
забравил

тази закана, която преди бе запратил в гнева си
към Одисея божествен, въздигна молба към

Кронион:

„Зевсе, родителю, няма да бъда аз повече тачен
от боговете безсмъртни, щом смъртни над мен се
надсмиват,

130 даже и тези феаки, които са мое потомство!
Знаех добре, че след много беди Одисей ще се върне
в родния край. Аз съвсем не желяех от връщане
вкъщи

да го лиша — обеща му го ти, и с главата си кимна!
Но през море го отведоха, спящ върху бързия кораб,

135 и го свалиха в Итака, дариха му дари несметни —
купища злато и мед, и тъкани одежди той носи,
толкова плячка самият не би спечелил от Троя
никога, даже без спънки да беше отнесъл дела си!“
Тъй му отвърна Кронид, събирачът на облаци

тъмни:

140 „Странна е твоята реч, земетръсецо
широковластен!

Тебе ли никак не тачат безсмъртните? Как е
възможно

с най-стар и най-знатен бог тъй презрително да се отнасят?

Ако пък смъртен подведен от сила и дързост, на тебе

почит откаже, ти можеш да му отмъстиш безпощадно!

¹⁴⁵ Действуй както желаш, сърцето ти както поиска.“

А Посейдон, земетръсният бог, му веднага отвърна:

„Аз, Чернооблачни, тозчас постъпвал бих, както ми казваш,

ако не бях непрестанно възпиран от твоята ярост.

Но ще разбия сега феакийския кораб прекрасен,

¹⁵⁰ щом се завръща, отвел чужденеца по морския пурпур,

най-после те да престанат по родни страни да изпращат

странници, и ще опаша града им с планински вериги.“

Тъй му отвърна Кронид, събирачът на облаци тъмни:

„Ето, мой драги, какво според мене е мъдро и прави:

¹⁵⁵ щом като всички мъже от града отдалеч забележат

корабът как се задава, пред тях на скала превърни го,

но да запазиш вида му за обща почуда на всички,

после самия им град ще опашеш с планинска верига.“

След като бог Посейдон земетръсец изслуша съвета,

¹⁶⁰ тръгна за Схерия, гдето живее народът феакски.

Там той зачака. Когато съдът мореходен изникна

в своя стремителен бяг, земетръсният бог доближи

го

и на скала го превърна, на дъното той го затъкна,

с яката длан го затисна и после оттам си отиде.

¹⁶⁵ Много крилати слова на брега си разменяха шумно веслолюбивите смели феаки, моряците славни.

Тъй се провикнеше някой, обърнал очи към съседа:
„Кой ли — горко ни! — скова сред морето чевръстия
кораб,

идещ към родния остров? Видяхме го толкова
близо!“

170 Викнеше някой така, но не знаеха що ги очаква.
А Алкиной им отвърна тогава и тъй заговори:
„Древна прокоба — горко ми! — над мене сега се
изпълва,

сам Посейдон земетръсец останал от мен недоволен,
че без вреда по морето отвеждаме всякакви
смъртни.

175 Някога щял да разбие тук кораб чевръст феакийски,
щом се завръща отвел чужденец, по морето лазурно,
щял Посейдон да опаше града ни с планинска верига.
Старецът тъй ми предрече и всичко напълно се
сбъдва.

Само каквото ви кажа сега, да изпълним задружно:
180 не придружавайте вече дошли в столнината ни
гости

за домовете им. Нека дванадесет бика подобрани
на Посейдон принесем, та дано прояви милостта си,
богът дано не опаше града ни с планинска верига.“
Рече така, и в уплаха доведоха бици за жертва.

185 Ето възнесоха жарки молитви към цар Посейдона
за феакийския град вси старей и вождове знатни
прави край жертвен олтар. Одисей се пробуди от
своя

сън върху родна земя, от която отсъствува дълго,
той не позна я, защото навред божеството насипа
190 гъста мъгла, дъщерята на Зевса Атина да стори
неузнаваем героя, на него тя всичко да каже —
нито съпруга, ни близки, ни граждани да го
съгледат,

докато той отмъсти на женихите за дързостта
им.

Ето защо за очите на царя изглеждаше чуждо

195 всичко — и ширни пътеки, и пристани
гостоприемни,

Пищно разцъфнали клони, скали с върхове до небето.
Скочи, изправи се той, заоглежда земята си родна,
сълзи горчиви зарони, заудря бедрата си с длани
и в безутешна печал Одисей изговори словата:

200 „Горко на мен! Сред какви ли съм смъртни
попаднал?

Варвари диви ли тук обитават, на правдата чужди,
или пък хора сърдечни, които безсмъртните тачат?
Всичките тия богатства къде да потуля? Самият
аз где да ида? Защо при феаките там те останах?

205 Можех в палата на друг от царете могъщи за
помощ

аз да прибягна и той у дома да ме прати обратно.
Що да направя с богатата, не зная, а тук не желая
да ги оставя — боя се, че плячка на други ще
станат.

Срамно! Аз виждам сега, че не бяха със светъл
разсъдък

210 и справедливи към мене стареи, велможни феаки!
В чужда страна ме захвърлят те, а свещено се
клеха,

че ме отвеждат направо в Итака, на острова
слънчев.

Нека им Зевс отмъсти! На бездомните гости
закрилник,

всички ни той наблюдава и някой сгреши ли, тежко
му!

215 Но най-напред даровете си аз да пресметна, да видя
нещо не са ли отнесли от трюма на вития кораб!“
Рече тъй и запресмята той всички прекрасни
триноги,

медници светли и злато, и дивно тъкани одежди.
Всяка вещь беше на място. В тъга за земята си родна
220 той се зарея тогава по шумния бряг на морето
горко да плаче. И ето до него пристъпи Атина.

Беше престорена тя на младеж, на пазач на овците

—
строен и нежен, по образ същински потомък на
властник.

Метнала бе на плещите си мантия сдиплена двойно,
225 стискаше копие в длан, а кракът ѝ блестеше в
сандали.

С радост я зърна героят, насреща към нея пристъпи
и на богинята рече веднага крилатите думи:

„Първи ти, друже ме срещаш, тук в тази земя
непозната!

Радвай се и приближи се без вражеска мисъл в
сърцето!

230 Но запази ми богатствата ти, запази ме и мене!
Както на бог ти се моля и пред коленете ти падам.
Още това извести ми открито, добре да го зная:
кой е народът, кои са мъжете, коя е земята?

Остров ли виждам, от слънце огряван, или във
морето

235 от плодородната суша брегът надалече се вдава?“
А ведрооката дева Атина така му отвърна:

„Глунав си, страннико, ти или идеш от много
далече,

щом ме наистина питаш за тази страна — на
земята

240 тъй неизвестна не е тя — познават я много народи,
както които живеят на изток и слънцето гледат,
тъй и които живеят назад към тъмата, към залез.
Почва скалиста тя има, удобна не е за обязка —
но не напълно безплодна, макар без обширни ливади.

В нея свободно покълват зърната, буют и лозите —
245 дъжд и богата роса благодатната почва оплождат.
Пасища и за кози, и за крави по нея се стелят,
в нейните гъсти гори водопоите миг не пресъхват.
Страннико, нейното име Итака е стигнало Троя —
тя пък, разказват, лежи надалеч от земята
ахейска.“

250 Рече така тя, и радост обзе Одисея страдален —
той се възрадва, задето за родния край му говори
на щитодържеца Зевс дъщерята Палада Атина.
Той се обърна към нея и рече крилатите думи
(но задържа мисълта, на словата си воля не даде —
255 хранеше винаги в гръд Одисей хитрини
многобройни):
„Чух за Итака аз още в обширния Крит, през
морето
много далече. Сега и отблизо я виждам, пристигнал
с тези богатства. Оставих аз толкова и на децата.
А се измъкнах, защото погубих на Идоменей
260 скъпия син Ортилох бързоноги — в просторния
остров
всички способни мъже побеждаваше с бяг в
напревара,
но пожелала да заграби от мене троянската плячка,
зарад която изстрадах в сърцето беди и неволи
в яростни битки с врага сред стихийните бранове
морски,
265 че съм отказал да бъда покорен боец на баща му
още в полята на Троя, предвождал съм свои другари.
Него, когато се връщаше сам от полето погубих
с медното копие близо до пътя в засада с приятел.
Черната нощ бе покрила тогава небето и никой
270 смъртен не ме забеляза, в нощта похитих му
душата.
След като с острата мед го лиших от живота,
веднага
при финикийците славни до близкия пристан
прибягнах
и се обърнах към тях, подобаващи дарове дадох.
И ги помолих да ме заведат върху кораба свой в
Пилос
275 или в Елида, прекрасния край, где епейците
властват,
но ги отведе от пътя напорът на буйния вятър

въпреки тяхната воля — не искаха да ме измамат.
Тъй отклонени от пътя доплавахме в нощния час
тука.

В залива влязохме трудно чрез гребане, и за вечеря
280 никой от нас не помисли, макар че от глад
премахвахме.

Тъй, току слезли от борда, на пясъка легнахме
всички.

Само за миг изнурен съм попаднал във сладостна
дрямка.

А финикийците снели от кораба тумбест нещата
и ги положили тук върху пясъка, гдето почивах.

285 Бързо отплавали те за Сидония, край многолюден.
Аз пък останах самин на брега със сърце нажалено.“
Рече. С усмивка Атина, богинята бляскавоока
леко с ръка го погали, превърната в млада невеста —
стройна, с прекрасно лице, в ръкоделия светли
изкусна.

290 Тя се обърна към него и рече крилатите думи:
„Трудно ще може на теб да надвие хитрец и
измамник

в разни похвати, дори да е бог от небето просторно.

Ти, находчиви хитрецо, в коварства, лъжи
ненаситен,

тука на родната почва пристигнал, съвсем не
забравяш

295 и хитрина, и притворства, с които си свикнал от
къщи.

Но да оставим това настрана, че и двамата знаем
що е полезно, защото сред смъртните в разум и речи
ти си далеч най-добрият, а аз между всички
безсмъртни

с мъдрост и хитрост се славя. Но как не може да
познаеш

300 ти дъщерята на Зевса Палада Атина, която
винаги в тежки неволи до тебе стоя и те пази,
и те направи любим за сърцата на всички феаки.

Тука пристигнах сега да обмислим ти как да
постъпваш

и за да скрия богатата, които по моята воля
305 ти от феаките славни получи на път за дома си,
и за да знаеш какво ти подготвя съдбата, когато
в своя прекрасен дом стигнеш. Понасяй я, искаш, не
искаш.

Ни на жена, ни на мъж не изказвай ти своята
тайна,

че се завърна обратно след бродене, но мълчешката
310 мъки посрещай, додето търпиш дързостта на
мъжете.“

Тъй на това Одисей, находчивият мъж, отговори:
„Трудно, богиньо, теб смъртен познава, когато те
среща,

колкото вещь и да бъде, че всякакъв образ приемаш.

Зная аз много добре, че ти беше към мен
благосклонна

315 в края троянски, додето воювахме ние, ахейци.
Но откогато затрихме великия град на Приама
и по морето пустинно разсея ахейците богът,
аз оттогава те, дъще на Зевса, ни виждах, ни чувах,
ти да възлизаш на кораба чер от беди да ме браниш.

320 Но непрестанно в гръдта ми терзаеше горест
сърцето,

бродех, докато накрай боговете ме спасиха от
злото.

Само когато в богатия край на феаките слязох,
ти ми повдигна духа и сама до града ме заведе.

В Зевсово име обгръщам нозете ти — аз се
съмнявам,

325 че съм пристигнал в Итака, огряна от слънце,
навярно

в чужда страна съм нещастно попаднал и само с
насмешка

ти ми разказваш това, с хитрини да подмамиш ума
ми!

Право кажси ми — на родна земя ли наистина стъпих?“

А ведроока богиня Атина тогава отвърна:

330 „Винаги дух предпазлив, Одисее, в гърдите си храниш.

Ей затова аз не мога в нещастие да те напусна —
благоразумен си ти, находчив и изпълнен със
мъдрост.

Всеки друг, странствувал дълго, когато си върне,
веднага

радостен тръгва за в къщи, да види чада и съпруга.

335 Но ти не бързаш за тях да разпитваш и да
разузнаваш,

докато сам не изпиташ жена си. Стои тя самотна
в твоето жилище, гдето във вечно очакване тъжна
целите ноци и дни проживява в потоци от сълзи.

Нито за миг аз не се колебах, но, напротив, в ума си
340 знаех, че пак ще се върнеш, загубил си всички
другари.

Но не желяех със брата на моя баща да воювам —
със земетръсния бог Посейдона. Сподавя той злоба
гневен, че ти на сина му обичен отне светлината.

Ето, да вярваш, пред теб ще покажа местата в
Итака.

345 Ей там е святият пристан на Форкин, на морския
старец.

В края на залива горе расте дълголиста маслина.

Близо до нея лежи пещерата с приятния сумрак —
място, свещено за нимфи, които се казват наяди.

В дрезгавината под нейния свод си принасяше често
350 ти на свещените нимфи изрядни добичета в
жертва.

Ето и Нерит — планината, потънала цяла в
зелено.“

Рече и облака пръсна. Пред него се ширна земята.

Радост обзе Одисея божествен страдален, щом
зърна

свидния край. Коленичи, целуна той плодната почва
355 и към свещените нимфи издигна ръце за молбата:
„Нимфи наяди, девойки на Зевса, не съм се надявал
тук да ви видя. Бъдете от мене с любезна молитва
пак поздравени. Тъй, както преди, дарове ще ви нося,
щом плячконосната щерка на Зевса милостиво
помогне

360 жив да остана сега, и синът ми любим да израсне.“
А ведроока богиня Атина тогава отвърна:
„Само спокоен бъди! Не мъчи си сърцето с тревоги!
Нека да скрием грижливо сега в пещерата
просторна

всичките твои богатства, за тебе те да оцелеят.
365 Двамата после ще мислим какво е разумно да
сторим.“

Рече така тя и влезе във сумрака на пещерата,
опипом място потайно затърси. Синът на Лаерта
всичко донесе до входа — и злато, и медни съсъди,
дивни одежди, които феаките дар му дариха.
370 Там надълбоко ги скъта и камък пред входа постави
на щитодържеца Зевс дъщерята Палада Атина.
Седнаха двама тогава до мощния дънер маслинов,
за да обмислят добре гибелта на женехите дръзки.
Първа от тях ведроока богиня Атина изрече:
375 „Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее!
Хай помисли как с ръка да накажеш женехите
дръзки!

Трета година в дома господарствуват те своеволно
и се домогват със зестра до твоята дивна съпруга.
Твоето връщане вечно тя чака. В тъга непрестанно
380 всички момци обнадеждва, на всеки отделно се
врича,
праца му вести приятни, но друго в сърцето
замисля.“

Тъй Одисей, находчивият мъж, отговори и рече:
„О, богове, та наистина щях да изпитам съдбата
на Агамемнон Атреев, когато се връщам в палата,

385 ако, богиньо, не беше ми всичко навреме разкрила.
Но посъветвай ме как на женихите да отмъстя аз.
Близо до мене бъди, да ми смелост самата ти
вдъхваш,

както когато рушахме стените на Троя.

Ако сега, Модроока, със същата страст ми
помагаш,

390 мога и с триста мъже на сражение сам да изляза
с тебе могъща богиньо, и с твоята близка
подкрепа.“

Тъй му отвърна Атина, богинята бляскавоока:

„Не, аз не ще те оставям, от погледа не ще те
изпусна,

вече когато пристъпим към дело. И вярвам, че много

395 нагли женихи, които сега ти пилеят имота,
с мозък и кръв ще опръскат наскоро безкрайната
почва.

Но най-напред да те сторя за смъртните
неузнаваем!

Твоята бляскава кожа по гъвкото тяло ще сбърча,

русите къдри ще махна от твоето теме и в дрипи

400 ще те покрива, да гледа на тебе с отвращение всеки.

И ще помътя очите, които сега са искрящи,

уроден ти да изглеждаш пред тези безсрамни

женихи

и пред сина и жена си, които остави в палата.

Но най-напред се опитай ти сам да намериш
свинаря,

405 който ти варди свинете и верен на тебе остава,
твоя син също почита и умната Пенелопея.

Все до свинете прекарва, при тях ще го сварии. Пасе

ги

близо до Гарван — скалата до извора на Аретуза.

Пият те тъмна вода и ядат в изобилие жълъд,

410 още и друго, което подсилва маста у свинете.

Там остани, приседни и подробно го питай за всичко.

Аз пък ще ида във Спарта, страната с прекрасни
невести,

да призова Телемаха, сина ти любим, Одисее —
в ширния Лакедемон той отиде при цар Менелая
415 вести да чуе за теб — ако някъде още живееш.“
А Одисей, находчивият мъж, ѝ отвърна и рече:
„Щом си ти знаела всичко, защо си го крила от
него?

За да се рее в морето безплодно и бедствия много
там да изстрада, а други имота му тук да пилеят?“
420 И му отвърна Атина, богинята бляскавоока:
„За Телемаха душата си много недей натъжава!
Аз го сама придружих да си слава велика спечели
в туй пътешествие. Грижи в дома на Атрида той
няма,

там несмущаван прекарва и всичко в обилие има.
425 Вярно, момците го дебнат в засада на черния кораб,
търсят смъртта му, преди да достигне земята си
родна.

Но не изпитвам боязън. По-скоро пръстта ще
покрие

всички женихи, които имота ти дръзко пилеят.“
Рече така и докосна с вълшебния жезъл героя,
430 сбърчи му светлата кожа по гъвкото негово тяло
и заличи от главата му русите къдри, обгърна
цялото негово тяло със кожа на немощен старец,
после помъти очите, които доскоро искряха,
метна му скъсана дреха и дрипав хитон му навлече

—
435 беше той в крѳпки, нечист и просмукан от пушек
зловонен,

а на плещите повеси съдрана еленова кожа.
Даде му гола тояга в ръце и торба парцалива,
цяла в петна — вместо ремък тя имаше връв за
презрамка.

Щом се сговориха те, разделиха се — литна Атина
440 право към Лакедемон, град свещен, при сина Одисеев.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ПЕСЕН РАЗГОВОРЪТ НА ОДИСЕЙ С ЕВМЕЙ

*А Одисей от брега заизкачва неравна пътека
през висините към ръта, на който Атина посочи
горския дом на Евмей. Най-усърдно от всичките
роби*

на Одисея божествен залягаше той на имота.

*5 Свари го седнал на пруста. Пред него на място
обзорно*

*двор се простираше ширен, опасан с висока ограда.
Нея пък вдигна висока и чудна за свинското стадо
тука свинарят божествен, когато героят отплава,
без помощта на Лаерт престарелия и Пенелопа.*

*10 С плет от трънаци зида тежкокаменен беше
обхванал,*

*още край него затъкнал редица от колове здрави
гъсто от двете страни, а кората грижливо олющил.
Беше иззидал свинарят дванайсет свинарника в*

двора

близо един до друг, те за леговище бяха. А вътре

*15 по петдесет свини-майки лежаха запрени на пода,
другите — само шопари — ноцуваха вън на
открито.*

*Бяха те по-малобройни. Женихите богоподобни
им намаляваха броя при своите гощавки, свинарят
трябваше всякога нов най-охранен шопар да им
праща.*

*20 Триста шейсет от свините оставаха всичко на
всичко.*

*Четири псета лежаха край тях като лъвове
стръвни.*

Бе ги отгледал самият свинар, господар на свинари.
Той за нозете си тъкмо кроеше приседнал сандали,
режеше бикова кожа, прекрасно обагрена. Други
25 трима свинари отишли в полето със свинското
стадо.

Бе по принуда четвърти заминал в града, за да води
там на женехите нагли свиня многогойна за пира,
след като те я заколят, душата с месо да
услаждат.

Но изведнъж Одисея съзряха свирепите псета
30 и се нахвърлиха с лай върху него. Прилекна героят
благоразумно и пусна кривака си той из ръцете.

В своите собствени двори усетил би болка
срамотна,

но се завтече свинарят през двора със стъпка
припряна

към разярените псета, забравил за бичата кожа.

35 Гръмко подвикна, с градушка от камъни той ги
прогони

в разни посоки и поздрав към своя стопанин
отправи:

„Старче, от псетата щеше насмалко да бъдеш
разкъсан

изневиделица! Щях да си лепна навеки позора!

И без това са ми дали всевечните толкова мъка:

40 за богоравния цар продължавам все още да желя —
аз угоявам и храня свине за гощавка на чужди,
а господарят, навярно лишен от покров и прехрана,
странствува някъде в град и земя на далечни народи,
ако е жив и лъчите на слънцето той ако гледа.

45 Ала последвай ме, старче, в колибата влез, за да
можеш

да си наситиш сърцето с наслада от хляб и от вино
и да ми кажеш отгде си, какви изпитни си понесъл.“

Рече свинарят божествен така и го вътре въведе.

Там го покани да седне, постла му той ложе от
съчки

50 и го покри на козел дългобрад с козинявата кожа —
своята нощна постеля — а странникът радостен,
дето

тъй е приет от свинаря, изрече крилатите думи:

„Зевса зова и всевечните аз да ти пратят, мой
скъпи,
всичко, каквото желаеш, защото ме срещаш
радушно.“

55 С тези слова ти, свинарю божествен Евмее,
отвърна:

„Страннико, нямам аз право, и по-клет от тебе да
дойде,

странника аз да отхвърлям. От Зевса проводени
идат

странници, още бедняци. Макар че посрещаме
скромно,

ние посрещаме с обич. Такава е робската участ —

60 вечно живее в боязън, особено с нови стопани,
че боговете лишиха от път за родината този,
който бе тъй благосклонен към мене. Имот би ми
дал той —

къща, участък земя и желана от всички невеста,
както постъпва добрият стопанин към предан
служител,

65 който се сили за него, и Зевс награждава труда му.
Ето и този мой труд, върху който залягам, успява.
Щях да съм щедро дарен, ако тука старееше царят.
Но той погина! Дано да пропадне родът на Елена
целият! Тя преломи колената на много герои!

70 И Одисей за мъстта за честта на Атрида потегли
към конехранната Троя с троянците да се
сражава.“

Рече така той, пристегна си с пояса бързо хитона,
влезе в свинарника, гдето лежаха стадата прасета,
две отдели и измъкна, и двете заколи за жертва

75 и ги опърли, наряза, на шишове после наниза,
всички на огън опече и пред Одисея постави,

след като още горещи с брашно ечемичено ръсна,
смеси след всичко в съдина от меденосладкото вино,
седна срещу Одисея и с тези слова го покани:

80 „Яж, чужденецо, каквото за робите тук се полага

—
само прасета. Гоени шопари женихите лапат,
без да им тръпнат сърцата в уплаха пред съд
безпощаден.

Но боговете блажени нечестни дела не обичат,
честният труд те почитат и законността
уважават.

85 Недружелюбните хора дори, враговете, които
чужда земя покоряват, и Зевс я отстъпва за плячка,
щом към родината тръгват на кораб с огромни
богатства,

също в душите изпитват уплаха пред близки
отплата.

90 Тези пък слушали глас прорицателен на боговете
за гибелта му и никак не мислят по начин приличен
ни за сватосване, ни за завръщане по домовете,
а безпощадно съсипват имота му те и нехаят.

Колкото дена изпраца и колкото ноци Кронион,
не по една и по две от свинете му колят за жертва,
95 с неутолявана жажда и виното също му черпят.

Беше несметно богато имането на господаря,
толкова нямаше други на черната суша, ни тука
в нашия остров Итака. И двайсет човека не могат
толкова общо да имат. Сега ще го сметна пред тебе

—
100 крави дванайсет черди върху сушата, толкова овчи,
толкова свински стада и стада от кози разпилени.
Вардят ги и чужденци, и пастирите на господаря;
тука пасат из Итака стада единадесет кози
ненадалеч от морето. Кадърни момци ги
наглеждат.

105 Ден след ден всеки от тях по глава на женихите
праца —

който от всичките тлъсти козли най-добър се окаже,

ден след ден аз пък изкарвам на паша и вардя свинете,

а най-добрата свиня на женехите пращам след избор.“

Рече така. Одисей пък си ревностно мръвка ядеше,
110 пиеше, без да продума, кроеше смъртта на момците.

След като яде и вече душа с ядивата насити,
своята собствена чаша свинарят с напитки напълни
и му поднесе да пие, а той от сърце се зарадва,
взе я в ръка и такива крилати слова му изрече:

115 „Друже мой, кой господар те е купил със свое богатство,

кой тъй могъщ и заможен по твоите скорошни думи?

Ти нали каза, че за честта на Атрида загинал?

Може би някъде все съм го срещал, кажи ми ти кой е.

Зевс, боговете всевечни единствени могат да знаят

120 няма ли нещо за него да кажа — далече съм бродил.“

Тъй му веднага отвърна свинарят водач на свинари:

„Старче, тук скитникът, носец известия на господаря,

няма да бъде тъй лесно повярван от син и съпруга.

Друмници разни с надежда за пищни гощавки и дари

125 често ни басни разказват, немарят за чистата правда.

Стъпи ли някой бездомник на остров Итака, веднага при господарката тича и разни измислици брътви.

Тя го приема, гости и разпитва подробно за всичко, а от очите ѝ капят неспирно тъжовните сълзи.

130 Тъй е с жената, която съпругът изчезне в чужбина.

Старче, желяеши и ти небивалици да съчиняваш,

някой дано ти даде да наметнеш хитон и хламида.

А на героя навярно са кожа от кости одрали

птици и псета проклети, животът го вече напуснал.
135 Или го риби изяли и белите негови кости
тлеят на бряг неизвестен, зарити в дълбокия пясък.
Тъй е пропаднал той там, а оставил домашни и
близки,
най-вече мене, във вопли. Аз никога няма да срещна
друг тъй любезен стопанин, където сега и да ида,
140 и при баща, и при майка дори да се върна отново
в къщата, гдето съм раждан и гдето израснах от
малък.
Толкова вече за тях не тъгувам, макар че копнея
в родния край да отида, с очите си аз да ги видя.
Не! Отдалече тъгувам единствено за Одисея.
145 И, чужденецо, не дръзвам аз да го наричам по име,
даже когато отсъства — държеше се с мене
любезно.
«Бате» му винаги казвам, макар че е много далече.“
Тъй след това Одисей, богоравният страдник,
отвърна:
„Друже, понеже отричаш и все настояваш, че няма
150 той да се върне, и вечно остава без вяра духът ти,
не току-тъй ще разкрия пред тебе, а с клетва
велика:
той ще се върне дома! За вестта ще поискам
награда,
след като вече се върне и в своето жилище влезе
(плащ да получа от тебе, прекрасен хитон и
хламида),
155 а дотогава, макар и в неволя, не ще ги приема.
Както вратите на Хадес омразен на мене е този,
който притиснат от нужда, разправя измислици
само.
В Зевса се вричам и в тази тук гостоприемна
трапеза,
също в огнището на Одисей, до което съм стигнал
—

160 всичко това ще се случи тъй, както аз го известявам:

още през тази година дома Одисей се завръща.

Месецът щом си отмине и следният щом го замести,

той ще се върне дома да накаже ония, които

тук унижават жена му и светлия негов потомък.“

165 А пък свинарят божествен Евмей му отвърна и рече:

„Нито наградата, старче, за радостна вест ще получиш,

ни Одисей ще се върне дома. Затова най-спокойно

пий. Да говорим за друго. Недей да ми спомняш за

нищо.

Винаги скръб ми изпълва сърцето в гърдите, когато

170 някой със слово ми спомни стопанин прославен.

Но да оставим и клетви! Дано Одисей да успее

да се завърне тъй, както жадувахме аз, Пенелопа,

славният старец Лаерт, Телемах богоравният

момък —

повече аз съм печален сега за сина Одисеев,

175 за Телемах. Избуя той подобно фиданка под грижа

на боговете и няма да бъде по-долен сред всички

и по снага, и по образ от своя възлюбен родител!

Но му помътил навярно ума от безсмъртните някой

или от смъртните хора и той към свещения Пилос

180 тръгна за вест от баща си. В засада женехите знатни

чакат да тръгне обратно и там да затрият безследно

славното име, рода на Аркизий от остров Итака.

Повече да не говорим за него, било че пропадне,

или избяга и Зевс си над него ръката простира.

185 Но разкажи ни ти, старче, за твоите собствени мъки.

Още това извести ми открито, добре да го зная:

кой си? Отгде си? Градът ти къде е? Кои са баща ти,

майка ти? Кораб къде те доведе? С кои мореходци в наша Итака доплава? Пред другите как те зовяха?
190 (Ти не си тука по суша пристигнал, от всичко е явно.)“

Тъй Одисей, находчивият мъж, му веднага отвърна:
„Всичко това ще разкрия пред тебе съвсем откровено:

ако и двамата с теб разполагахме в тази колиба с гозби и сладка напитка за по-продължително време,

195 тук да пируваме кротко, а други за нас да работят, може да мине и цяла година, и пак не ще мога разказа свой да привърша за моите мъки, които аз претърнях и изстрадах по волята на боговете. Славя се аз, че родът ми от ширния Крит произхожда

200 и че съм син на заможен баща. Синове още много имаше той у дома си — родени, отгледани бяха те от законна съпруга, пък аз съм роден от робиня, но се отнасяше с мене тъй, както със брачните рожби

Кастор, синът на Хилак, и за негов потомък минавам.

205 Беше той като бог от народа на Крит уважаван зарад богатство и доблест и за синове знаменити. Но смъртоносните Кери прибраха наскоро баща ми долу в дома на Аида. Наследството му поделиха гордите негови рожби и теглиха жребий за него.

210 Само нищожен участък и къща за мен отделиха. Все пак успях да си взема жена от възможно коляно заради моята годност — по разум не бях некадърен, нито в сражение мудар. Сега е отминало всичко.

Но по стърнището лесно обраният клас се познава.
215 Нелеко бreme от мъки и скръб ми превиха гръбнака. Вярно, Атина и Арес ми вдъхваха някога смелост

и дръзновение в боя. Когато устройвах засада
заедно с храбри мъже и замислях беда на вразите,
аз не изпитах в сърцето боязън за собствена гибел.
220 Винаги пръв полетях и с мед островърха улучвах
всекиго от враговете, когато застигах в полето.
Бях аз такъв във война, не обичах труда из нивята,
нито къщовност, която отглежда прекрасните
рожби.

Винаги аз съм желал яковеслени кораби бързи,
225 бойна глъч, копия гладки и остри стрели дългометни

—
все ужасии, които пораждат у другите трепет,
а са от мене желани, че бог ги е вложил в гръдта ми.
Хора различни — един си харесва едно, а друг друго.
Още преди синовете ахейски да слезем пред Троя,
230 девет съм пъти повеждах мъже върху кораби бързи
срещу мъже чуждоземни и плячка богата добивах.
Аз сам подбирах голям пай. По жребие после
част получавах. Така ми нарасна имотът и скоро
станах могъщ и почитан от всички критяни. Когато
235 Зевс, далнозрящият бог, бе замислил ужасния поход,
в който на толкова много мъже преломи колената,
мене заставиха те с достославния Идоменея
кораби да поведе срещу Троя. И нямаше начин
да се откажа. Принуди ме властният глас на
народа.

240 Девет години се бихме там ние, ахейските воители,
а на десетата вече, града на Приам разрушили,
тръгнахме пак за дома, но разпръсна ахейците
богът.

Зевс промислителят зло срещу клетника мене
замисли.

Само за месец се радвах щастлив у дома на потомци
245 и на законна съпруга, на много богатства. А после
страст ме обхвана да плавам далеч през море към
Египет.

Кораби скоро приготвих, намерих безстрашни
другари.

Кораби девет приготвих и скоро гребците дойдоха.
Моите верни другари пируваха цели шест дена,
250 аз им тогава доставях в обилие жертвен добитък —
за боговете да колят и пиршества да продължават.
В седмия ден от обширния Крит се качихме на кораб
и по открито море с поривистия северен вятър
плувахме сякаш по бързей надолу. И нито един съд
255 там не получи повреда. Пътувахме здрави и бодри
весело. Сочеха пътя и вятърът, и кормилата.
Стигнахме в петия ден пълноводния ток на Египет.
Там до потока Египет извитите кораби спряха.
Дадох веднага повеля на мои подбрани другари
260 кораба въвн да изтеглят и близо да бдят неотстъпно.
Други изпратих напред да огледат съседната
местност.

Дръзки от своята сила, започнали те да вилнеят
из плодовития край на египетски мирни орачи,
техните кротки жени и деца малолетни подбрали,
265 а пък мъжете избили. Викът им се чул до града чак.
Чули им гръмките вопли, египтяните там наизлезли

—
още в зори. Загъмжа от коне и пешаци полето,
и от искрящи доспехи. Но в бяг безразборен обърна
Зевс гръмолубецът всички другари. Те нямаха
смелост

270 мъж срещу мъж да застанат, че гибел отвред ни
грозеше.

С острата мед умъртвиха мнозина от моите хора,
други откараха живи за труд принудителен в
робство.

Зевс пък у мене в сърцето такова желание вдъхна
(по-добре щеше да е гибелта си, смъртта да намеря
275 още в Египет, че колко беди ме очакваха още!) —
сних начаса от главата си шлема, изкусно създаден,
щита свалих от плещите, а медното копие хвърлих

и към колата на царя прибяхнах с молитва, обгърнах
и му целунах нозете, а той ме прие под закрила,
280 мене печалния взе, към дома с колесница поведе.
Вярно, мнозина от тях връхлетяха ме с копия, още
жадни за моята смърт, че кипеше в сърцата им
злоба.

Но ме закриляше царят от страх пред гнева на
Кронион,

гостоприемника, който наказва нечестни постъпки.
285 Седем години останах в Египет и много богатства
там насъбрах от мъжете, от всеки получи по нещо.
Осма година когато дойде в кръговрата на дните,
ето в Египет пристигна един финикийски измамник,
зъл изнудвач, от когото пострадаха още мнозина.
290 Той с хитрини ме склоних във Финикия с него да ида,
где хитреца бил имал палат и богатства
несметни.

Там у дома му гостувах аз кръгла година. Когато
месеца след месеца измина и ден подир ден се изпълни,
цяла година изтече и пак пролетта се разцъфна,
295 той към либийска земя през морето ме с кораб
поведе
под благовиден предлог, че товар ще откарваме
двама,
той пък желал да ме продаде там за печалба голяма.
Нещо предчувствах аз, но предуман от него,
отплавах.

Нашият кораб забърза пред буйния северен вятър
300 редом до Крит сред морето. Но Зевс гибелта ни
замислил.

След като островът лека-полека изчезна зад нас и
вече не виждахме суша, а само небе и талази,
облаци тежки и черни Кронид гръмовержеца
спусна

върху извития кораб, смрачи се под него морето.
305 Блесна Кронион сред гръм и връз кораба мълния
метна.

Цял се разтресе съдът, от гърма на Кронион ударен.
Мирус на сярата ни лъхна. Изпаднаха всички от борда
и като морските врани заплуваха те по вълните
около кораба. Зевс ни отказваше пътя обратен.

310 Аз се изплаших ужасно, но в същото време Кронион
бързо ми тикна в ръцете огромната люшкана мачта
на тъмноключия съд, и сега да отбягна бедата.
Вкопчен за мачтата, аз се оставих на грозните хали.
Девет дни бродих така. На десетия в нощ
непрогледна

315 върху теспротския бряг исполинска вълна ме
захвърли.
Там се погрижи за мен безвъзмездно героят и царят
на теспротийците Фейдон, защото синът му обичен
върху брега ме откри обезсилен от студ и умора.
Той ме подхвана с ръка, до дома на баща си заведе,

320 там се съгря и ми даде и плащ, и хитон да надяна.
За Одисея тогава научих. Разказа ми царят,
че Одисей му гостувал на път за земята си родна,
и ми показва богатата събирани от Одисея —
злато и мед и желязо, ковано с голямо изкуство —

325 стигнали биха за девет потомства на още един
мъж,
толкова много богатства оставил в палата на царя.
А Одисей бил отишъл по същото време в Додона,
там на върха на Кронион да чуе оракул
как да се върне назад на земята на плодна Итака,

330 след като дълго отсъствал — открито или
потайно?
Вкле се пред мене самия при жертвовъзлияние
Фейдон,
че във водата е спуснат съдът и мъжете се готвят
да изпроводят героя в земята му родна желана.
Мене напред изпроводи, защото се случи тогава

335 съд на теспротци да тръгва за житния край на
Дулихий.
Той заповяда да бъда отведен при царя Акаста.

Но зложелателно дело скроили в сърце спрямо мене,
още веднъж да изпитам напълно ужасните мъки.
Щом мореходният съд от брега надалече заплава,
340 определили мъжете за мене часовете на робство.
Те от гърба ми свалиха насила хитона и плаща
и ми навлякоха дрипав хитон и окъсана дреха —
тези одежди, които ти сам пред очите си виждаш.
Стигнахме в здрач бреговете на острова слънчев

Итака.

345 Тука ме вързаха здраво с възета, усукани плътно,
в хубавобордния кораб, тогава се спуснаха бързо
всички на морския бряг и приготвиха бързо вечеря.
Но боговете самички развързаха вървите лесно.
Аз си главата увих с парцаливите мои одежди
350 и по греблото кормилно се спуснах от кораба долу,
гръд потопих във вълните и с двете ръце бързо
загребах.

Скоро изплувах на суша, но много далеч от мъжете.
Там се промъкнах и скрих в храсталак на листата
дъбрава.

Те се разтичаха — виждах ги близо — с гълчава
висока,

355 но им е стори безцелно да влязат навътре в гората,
за да ме търсят, и пак се качиха на вития кораб.
Отдалечиха така боговете от мене бедата
и ме доведоха тука до двора на мъж многоумен.

Тъй не било отредено с живота си да се прощавам. “

360 А на това ти, свинарю Евмее, отвърна и рече:
„Твоето слово, злочест чужденецо, ме силно
покърти.

Колко си страдал и колко си бродил — ти всичко
разказа.

Само в едно се съмнявам — не ме убеждава речта
ти

за Одисея. Защо ти бе нужно на възраст преклонна
365 тъй без принуда да лъжеш? Самият аз зная
прекрасно,

че господаря си няма да видя. От всички безсмъртни
той е преследван с омраза. Да беше загинал пред
Троя
или в ръцете на близки, когато завърши войната,
гробна могила над него ахейците щяха да вдигнат,
370 щеше синът му навеки сред слава велика да грее.
Но похитен е той вече безславно от харпии бесни.
Аз пък живея самотно при свинското стадо и никак
не посещавам града, ако мъдрата Пенелопея
в къщи не ме призове да науча пристигнали вести.
375 Госта тогава ограждат и с много въпроси
отрупват
тези, които тъгуват за царя, далеч отпътувал,
тези, които ядат безвъзмездно имането чуждо.
Но ми е опротивяло да питам, разпитвам, откакто
тук бях измамен от разказ лъжлив на един етолиец.
380 Някого той умъртвил и заскитал нашир по земята,
най-после в моята хижа дойде дружелюбно
посрещнат.
Каза ми той, че у Идоменей уж видял господаря,
кораби, уж сполетени от буря в морето, поправял.
Щял да се върне — ми каза — през лятото или
наесен
385 с много богатства начело на богоподобни другари.
Старче, и ти, угнетен от несгоди, недей се опитва,
пратен от демон, да ставаш угоден с лъжа и
измама.
Не затова те почитам и не затова те приемам,
а от боязън от Зевс гостолюбеца, още от жалост.“
390 Тъй Одисей, находчивият мъж, на това отговори:
„Истина, недоверчиво сърце обитава гръдта ти!
Що за човек си ти! Не искаш дори и на клетви да
вярваш!
Но да се ние условим! Свидетели нека ни бъдат
всички безсмъртни, които там горе Олимп
обитават!
395 Ако ли твоя стопанин отново се върне в палата,

дай ми да сложа красиви одежди — хитон и
хламида,

и ще ме пратиш в Дулихий, където ме тегли
сърцето.

Ако ли твоя стопанин не дойде, тъй както говориш,
всички слуги подстрекай от висока скала да ме
хвърлят,

⁴⁰⁰ да не посмее след мене друг просяк с лъжи да
подмамва.“

Тъй на това незабавно отвърна свинарят
божествен:

„Страннико, хубаво име сред хората бих си спечелил
и засега, и навеки с такава позорна постъпка —
най-напред да те приема в колибата най-
дружелюбно,

⁴⁰⁵ да те убия след туй и душата ти мила да взема!
С чисто сърце да се моля тогава на Зевса Кронион!
Но за вечеря е време. Ще дойдат пастирите скоро,
за да приготвим за всички в колибата вкусна
вечеря.“

Ето такива слова разменяха те помежду си.

⁴¹⁰ Скоро ведно със свинете дойдоха мъжете свинари.
Те за нощувка след туй ги запряха в отделни обори.
С неизразимо грухтене свинете квичаха от двора.
На помагачите викна тогава божествен свинарят:
„Дайте ми най-тлъста свинка веднага за госта
далечен,

⁴¹⁵ тук да приготвим трапеза. А нека и ние похапнем —
толкова много се мъчим за тези свине белозъби,
а на труда ни плода безнаказано други изяждат.“

Рече и почна да цепи дърва с безпощадна секира.
Тозчас докараха вътре свиня петгодишна гоена
⁴²⁰ и до самото огнище я проснаха. А не забрави
и боговете свинарят, смирено му беше сърцето.
Тъй на свинята зъбата от челото снопче изряза,
хвърли го в белия пламък и всички безсмъртни помоли
в родния край да отпратят разумния мъж Одисея.

425 Със цепеница от дъб той тогава удари шопара
и му пропъди душата. Разпраха го други опърлен
и го насякоха бързо на части. От всяка свинарят
рязна сурови парчета, обви ги със слой от сланина,
ръсна ги с бяло брашно и в жаравата ловко ги
хвърли.

430 Другото все надребнено нанизаха те на ръжени,
пекоха всичко на жар предпазливо, изнизаха после
и накамариха там върху маса. Свинарят се вдигна
да разпределя месото. Той знаеше как подобава.
Мръвките разпредели той на пайове седем еднакви.

435 Част след молитва обрече на нимфите, още на
Хермес,

рожба на Мая, на всички останали части раздаде.
А Одисея почете с целия гръб непокътнат
на белозъбата жертва и тъй му зарадва душата.
И находчивият мъж Одисей се обърна към него:

440 „О, дано бъдеш, Евмее, тъй драг на Бащата
божествен,

както на мене самия, че мен с дарове отличаваши.“
С тези слова ти, свинарю Евмее, веднага отвърна:

„Яж чужденецо злочест, и изпитвай наслада от
всичко

върху софрата. Едно божеството дарява, отказва
445 друго по собствена воля, за него е всичко възможно.“
Рече и на боговете всевечни принесе дела им.

От искрометното вино възля той и на Одисея
градорушителя даде, и седна пред своята чаша.
Хляба раздаде пък робът Месавлий, когото свинарят

450 скоро за себе си купи в отсъствие на господаря,
без помощта на Лаерт престарелия и Пенелопа,
сам си го купи със свои пари от тафийски търговци.
Мигом пресегнаха те към готовите мамеци гозби.

Щом като своята жажда и глад утолиха напълно,
455 хляба отнесе Месавлий оттам и побързаха всички
сити от хляб и месо към леглата за сън и почивка.

Нощ непрогледна безлунна се спусна. Валя целонощен

Зевс. Дъждоносен Зефирът свистеше през всичкото време.

460 Каза тогава пред тях Одисей, да изпита свинаря,
няма ли своята дреха, и ли пък от друго взета,
той да предложи на госта, когото прие
дружелюбно:

„Слушай, Евмее, и вие, дошли от полето другари,
що ще ви кажа след възклик. Речта ми от виното
иде.

465 Мъти ума ми и на мъдрия то и го кара да пее
и да се смее с глас гръмък, дори да танцува игриво,
да разгласява каквото би трябвало да премълчава.
Но като почнах веднъж да дърдорях, то всичко ще
кажа.

О, ако бях аз в разцвета на моите сили и младост,
както когато пред Троя устройвахме предна засада!
470 Бяха ни вождове там Одисей и Атрид Менелай, а
трети бях аз подир тях. Те самите това пожелаха.
Щом като стигнахме ние високия град и стените,
около вражата крепост залегнахме в близките
храсти

между блата и тръстики под щитове върху земята.
475 Нощ страховита настъпи, задуха внезапно Борейт,
остър и леден. Отгоре се сипеше сняг на парцали.
Нашите щитове скоро с корица от лед се покриха.
Всичките други лежаха увити в хитони, в наметки,
спяха си те най-удобно, покрили със щит раменете.
480 Аз пък на мои другари оставих на тръгване плаща,
Без да му мисля. Съвсем не очаквах, че тъй аз ще
зъзна.

Взел бях със себе си само разкошния пояс и щита.
В сетната трета щом встъпи нощта, преди
звездния залез,
до Одисей се промъкнах — лежеше той близо — и
рекох —

485 с лакътя си аз го побутнах, и той се обърна веднага:
«Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее,

няма сред живите аз да остана. Студът ме сковава.
Мантия нямам на мене. Подмами ме някакъв демон
само в хитон да остана. Спасение вече не чакам.»

490 Рекох тъй и начаса прецени на ума си героят —
винаги беше такъв и в разумни съвети, и в битки, —
сведе се близо до мене и с шепотен глас той започна:
«Тихо! Мълчи, да не би да те друг от ахейците чуе!»

После подпря върху лакът глава и така се провикна:
495 «Чуйте, приятели! Сън през нощта ме споходи
божествен.

Твърде далеч от брега сме отишли. Но няма ли някой
да съобщи на Атрид Агамемнон, водача народен,
в помощ на нас да изпрати той повече хора от
стана?»

Рече така, и веднага се дигна Тоант Андремонов,
500 той на земята захвърли блестящата пурпурна дреха
и се затича към стана. Под плаща му аз предоволен
там пролежах, докато златотронна Зората
изплува.

О, ако бях аз в разцвета на моите сили и младост
както тогава, без друго свинари от тази колиба
505 биха ми дали одежди от обич и почит към война.
Ала сега ме презират, защото съм в жалки
парцали.“

Туй на това ти, свинарю Евмее, отвърна и рече:
„Чуден бе разказът, който ти, старче, току-що
разказа.

Твоите думи не бяха безсмислени и безполезни.
510 Нито одежди на теб ще откажем, ни друга
потреба

(както за странник прилича, потърсил в бедата си
помощ),

днес за нощта, а в зори ще намъкнеш пак старите
дрипи —

нямаме много запасни одежди — хитони, наметки.
Всеки свинар разполага с одежда единствена само.

515 Но щам се върне обратно любимият син Одисеев,

той ще ти сам подари за одежди хитон и хламида
и ще те прати, където те тегли духът и сърцето.“
Рече, изправи се той и постави до огъня близо
ложе за него, постлано със овчи и козешки кожи.

520 Легна да спи Одисей, а отгоре му хвърли свинарят
топла широка наметка, която държеше готова,
да я навлича когато задухат през зимата хали.
Щом се простря Одисей за почивка, налягаха близо
всички младоци. Единствен свинарят Евмей не
поиска

525 там да почива далеч от свинете. Оръжие взе си
и се запъти навън. Одисей се зарадва, задето
вярно той бди над имота на своя изчезнал стопанин.
Най-напред копие остро на здравите плещи провеси,
плътна наметка си взе да го пази от нощния вятър,
530 сложи и руното още на едър охранен козел и
острото копие хвана в ръка срещу хайти и псета.
После отиде да легне, където свинете зъбати
спяха под скалния свод, защитен от дъха на Борея.

ПЕТНАДЕСЕТА ПЕСЕН ПРИСТИГАНЕТО НА ТЕЛЕМАХ ПРИ ЕВМЕЙ

*Стигна Палада Атина до широкодрумната Спарта,
на златозарния син на безстрашния мъж Одисея
тя да припомни за пътя обратен към родната
стряха.*

*Свари тя там Телемаха и светлата рожба на
Нестор —*

*5 те си почиваха в трема на славния цар Менелая.
Само на Нестор синът бе оборен от сладостна
дрямка,
бягаше сладкият сън от клепачите на Телемаха.
В тъмната нощ не му даваше сън участието на баща
му.*

*Близо застана и рече богинята бляскавоока:
10 „Редно не е, Телемахе, далеч от дома да се маеш —
цялото твое наследство в палата оставяш на тези
дръзки мъже, но в гощавки имота ти те ще
разсият*

*и ще завърши безплодно това пътешествие твое.
Още сега призови гръмогласния в бран Менелая
15 той да те пусне да свариш в дома си почтената
майка.*

*Вече я скланят баща ѝ и нейните братя рождени
в брак с Евримаха да встъпи, че той превъзхожда по
зестра*

*всичките други женихи, все повече дари предлага.
Само дано не отмъкне без тебе богатства от къщи,
20 знаеш какво изменчиво сърце притежава жената.
Повече мисли дома на съпруга си нов да подрежда,*

а за предишните рожби, за своя предишен съпруг тя,
щом е починал, нехае и никак не иска да знае.

25 Ти затова си върви и предай на робиня, която
най ти изглежда кадърна, за твоя имот да се грижи
чак докато боговете те удостоят със съпруга.

Друго сега ще ти кажа, добре запомни го в ума си:
най-благородни женихи те дебнат нарочно в засада
в протока, който дели от Итака скалистия Самос.

30 Търсят смъртта ти, преди върху родния бряг да си
стъпил.

Но не изпитвам боязън. По-скоро земята ще глътне
всички женихи, които ти дръзко имота пилеят.

Кораба само насочвай от кой да е остров далече.

Плавай и нощем така. Ще ти прати попътния
вятър

35 туй божество благосклонно, което те пази и варди.

След като стигнеш до първия нос по брега на
Итака,

кораба чер към града отпрати ведно с всички
другари.

Но най-напред се опитай ти сам да намериш
свинаря,

който ти варди свинете и верен на тебе остава.

40 Там пренощувай. Повеля предай на свинаря да иде
вест да обади в града на разумната Пенелопея,
че невредим и честит си пристигнал обратно от

Пилос.“

Рече така и политна оттам към върха на Олимпа.

Той пък веднага събуди от сладкия сън Несторида,

45 след като с крак го побутна, и тези слова му изрече:
„Хей, Пизистрате, стани и конете си еднокопитни
бързо в ярема впрегни, по желаниа път да се
впуснем.“

Тука на Нестор синът Пизистрат му веднага
отвърна:

„Как, Телемахе, ще тръгнем по мрачната нощ с
колесница,

50 ако и ти да препираш! Зората наскоро ще грейне.
Малко почакай, доде в колесницата дарите сложи
и пред раздяла поне ни изкаже приветствени думи
славният копиеносец, синът благороден Атреев.
От паметта си не губи през всичките свои дни
гостът

55 гостоприемника, който дома го приеме любезно.“
Рече така и веднага изгря златотронна Зората.
Скоро се върна при тях Менелай, гръмогласният в
боя,

станал току-що от одър с гиздавокоса Елена.
Щом го видя отдалече любимият син Одисеев,
60 бързо на своето тяло облече хитона разкошен
и на геройските плещи праметна широка хламида,
после навън Телемах, многославната рожба
на Одисея божествен, застана на двора и рече:

65 „Зевсороден Менелае Атреев, водачо на войнства,
най-после вече върни ме в обичната моя родина,
вече ме тегли сърцето към милата бащина стряха!“
А Менелай, гръмогласният в бой, ми така отговори:

70 „О, Телемахе, за дълго не ще те възпирам при мене,
Щом за дома си копнееш. Аз сам укорил бих и други
гостоприемни стопани, които обичат без мяра
и ненавиждат без мяра, че мяра е нужна във всичко.
Лошо е гост да отпращаш, когато не иска да тръгне,
лошо е да го възпираш, когато да тръгне желае.
Госта почитай дома, ако тръгне, недей го възпира.

75 Само почакай, доде в колесницата дивните дари
сложат, с очи да ги видиш, поръка да дам на жените
пищна гощавка на вас да предложат от всички
запаси.

Слава и блясък за вас, а наслада за мен, ако двама
тръгнете сити на път по земята далечна,
безкрайна.

80 Но ако искаш сега да обходиш Елада и Аргос,
сам ще те аз разведа, ще запретна охотно конете,
по градове при мъже да те водя. Не ще ни отпрати

никой мъж с празни ръце, ще получим от всекиго нещо —

или котел, или медна изящно излята тринога,
85 или от злато съсъд, или мулета две издръжливи.“
А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:
„Зевсороден Менелае Атреев, водачо на войнства,
нека веднага дома да се върна. Когато отплавах,
никого там не оставих за моя имот да се грижи.
90 Да не загина самият, додето за татко си бродя,
или имущество скъпо от моя палат да изчезне.“
А Менелай, гръмогласният в бран, му изслуша речта

и

разпореди на жена си и нейните сръчни робини
скоро в палата да сложат за гостите пир изобилен.
95 Ето и Етеоней, на Боета потомъкът, влезе,
скоро от ложето станал — живееше той недалече.
А Менелай, гръмогласният в бран, му заръка заръка
да опече на жаравата месото, и той го послуша.
Влезе синът на Атрея в ковчежната стая ухання —
100 но не самин — Мегапент и Елена вървяха след него.
А като влезе там, гдето му всички богатства
лежаха,
чаша двууха избра Менелай и веднага поръча
на Мегапент, на сина си, той сребърен кратер да
вземе.

В същото време Елена отиде при ракли, в които
105 множество пеплоси пъстри, изделия лични,
държеше.

Тя, сред жените богиня, подбра най-големия пеплос
измежду всички одежди, ошарен с везба, най-
прекрасен,

с блясък на ярка звезда, най-отдолу от всички
надиплен.

110 Пряко палата оттам се запътиха към Телемаха
и Менела златокъдрия тъй се обърна към него:
„О, Телемахе, дано ти помогне да идеш дома си,
както сърцето ти иска, съпругът гръмовен на Хера!

Измежду всичките дари, които се пазят дома ми,
най-хубав, най-скъпоценен подарък на теб ще
предложя —

115 кратер изящно кован за гощавки на теб ще
предложя,

целият в чисто сребро, а покрая с украса от злато,
дело на бога ковач. Подари ми го царят сидонски,
храбрият Федим, когато в дома му подслон бях
намерил

в пътя обратен за тука — но кратера ти ще
получиш.“

120 Рече така и в ръцете му сложи синът на Атрея
чашата с двете уши. Мегапент здравенякът донесе
кратера, блеснал от чисто сребро, и го сложи
наблизо.

Дивноланитна, Елена пристъпи към тях. Тя
държеше

пъстрия пеплос в ръце, назова Телемаха и рече:

125 „Пеплоса дар ти дарявам, възлюбени сине, да имаш
спомен от моите пръсти. На твоята сватба
желана

нека невестата той да краси. Дотогава да бъде
пазен от твоята майка. Щастливо пък ти завърни
се

в твоята къща висока и в твоята мила родина.“

130 Рече и пеплоса връчи. А той го пое с благодарност.
Дарите взе Пизистрат, с възхитени очи ги огледа
и в колесничния кош ги намести грижливо героят.
В залата всичките тях Менелай златокъдър заведе
и по кресла и столове насядоха те наредени.

135 Ето робиня донесе пред тях върху сребърен поднос
златен прекрасен кърчаг със студена вода за ръцете,
после поля им самата и гладка трапеза подаде.

Хляба пък сложи пред тях икономката
достопочтена,

ястия пищни със радост подбрала от всички запаси.

140 Етеоней пък нарязва месото и даде на всеки,

на Менелая синът виночерпеше с пълни стакани.
 Ето пресегнаха те към готовите мамещи гозби.
 След като своята жажда и глад утолиха напълно,
 впрегнаха и Телемах, и блестящата рожба на
 Нестор,
 145 и въз колата, от мед заблестяла, възлязоха двама,
 после поеха през двора и през колонадата звънка.
 А след колата вървеше Агрид Менелай златокъдър.
 Носеше в дясна ръка той налятото в чаши от злато
 душеуслаждащо вино, пред пътя си те да възлеят,
 150 пред колесницата спря, пожела им добър път и рече:
 „Юноши, сбогом! Носете на Нестор, пастир на
 народи,
 поздрав! През всичкото време бе той благосклонен
 към мене
 в края троянски, додето воювахме ние, ахейци.“
 А Телемах разсъдливят тъй му на свой ред отвърна:
 155 „Всичко това, за което ме молиш, потомко на Зевса,
 щом се завърна ще кажа на Нестор. О, също да
 можех
 аз, като ида в Итака, да сваря дома Одисея
 и да му кажа с какво дружелюбие ти ме гощава,
 колко съкровища скъпи получих от тебе подарък!“
 160 Рече така, а отдясно над него орел се понесе,
 сграбил с извитите нокти гъсок снежнобял и
 грамаден —
 хванат от вкъщи, от двора. Мъже и жени подир
 него
 бягаха с викове гръмки. Изви се орелът и литна
 край колесницата вдясно. Пред тази поличбена
 гледка
 165 те се възрадваха. Пламна в сърцата на всички
 надежда.
 Измежду тях Пизистрат Несторидът така
 заговори:
 „Зевсороден Менелае, водач на народи, кажи ни

тази поличба тук богът за теб ли, за нас ли изпраца?“

Рече така, боелюбецът цар Менелай пък помисли
170 как след разумна преценка видяното да изтълкува.
Но изпревари речта му царицата дългоодеждна:
„Чуйте какво тълкование аз ще ви дам, че го влагат
в мен боговете безсмъртни, и то ще се сбъдне без
друго:

както орелът отвлече гъсокът, отгледан в дома ни,
175 спуснал се от планината, от своите малки в
гнездото,
тъй Одисей след безбройни страдания,
странствувал дълго,
пак ще се върне дома си за мъст. Или вече е в къщи
и върху всички женихи той смърт неизбежна
насажда.“

А Телемах, разсъдливият син Одисеев, отвърна:
180 „Да отреди тъй Кронион, съпругът гръмовен на
Хера,
също и там ще въздавам на тебе божествена
почит.“

Тъй отговори и плесна с камшика. Затичаха буйно
пряко града към полето конете напред устремени.
Цял ден тресяха конете ярема си по гърбовете.
185 Слънцето скоро се скри, над стъгдите припаднаха
сенки,

и те дойдоха във Фере, направо в дома на Диокъл —
чадото на Ортилох, на когото Алфей бе родител.
Там пренощуваха те и гости ги Диокъл сърдечно.
Щом се събуди Зора розопръста, родена от здрача,
190 на колесницата пъстра възлязоха ловко момците,
после поеха през двора и през колоната звънка,
шибаха с бича конете и те полетяха послушни.
Стигнаха двамата скоро високата крепост на
Пилос.

Към Несторид се възви Телемах и му рече тогава:

195 „Можеш ли ти, Пизистрате, след даден обет да изпълниш

моята просба? Сближават ни връзки на гостоприемство

още от бащини дни. По години сме също връстници.
Още по-искрена дружба по общия път ще завържем.
Кораба не отминавай, божествени, тук остави ме!

200 Аз се боя, че в палата си старецът ще пожелае да ме гоцава, а трябва дома незабавно да стигна.“
Рече тъй. А Несторидът премисли дълбоко в душата как да изпълни пристойно обета към своя приятел.

205 След като дълго премисля, накрая намери за умно: ето обърна конете към кораба бръз, към морето, там Пизистрат из колата изнесе прекрасните дари

—
злато и дрехи, с които Атрид надари Телемаха.

А след това за покана му рече словата крилати:

210 „Бързо възлез върху борда, повикай и всички другари, в къщи преди да отида, да кажа на стареца всичко. Зная аз много добре, убеден съм в ума и сърцето: нрав настойчив притежава баща ми, не ще те остави.

Сам начаса ще пристигне с покана и няма без тебе да се завърне. Но, тъй или инак, той ще се сърди.“

215 Рече така и подкара конете с разкошните гриви пак към пилийската крепост и скоро се спря пред палата.

А Телемах се обърна с покана към своите другари:

„В ред приведете, другари, на черния кораб възжата! Хайде да встъпим на борда, по пътя желан да се впуснем.“

220 Рече така и с готовност изпълниха тази повеля — те се качиха чевръсто и седнаха пак на скамейки. Той пък от борда пред жертва молба към Атина възнесе.

В същото време наблизо до него пристъпи избягал мъж от далечния Аргос, където извършил убийство.

225 Бил той гадател, потомък познат от рода на Мелампа,

който живял преди време във Пилос, земя овцевъдна,
бил сред пилийците славен с разкошния дом и богатство.

При чуждоземни народи забягнал от мила родина
и от Нелей, от героя мъжествен и най-горд от всички.

230 Той му държал незаконно през цяла година имота,
докато в същото време Меламп изтърпявал в окови,
хвърлен в тъмница в дома на Филак, изтезания
страшни

за дъщерята на царя Нелей и за тази заблуда,
дето му влязла в гръдта Еринията коравосърдечна.

235 Ала избягнал смъртта и отвел от Филака във Пилос
гръмко мучащите крави. Така отмъстил за Нелея
зарад позорното дело, а щерка му той за съпруга
пратил на брат си в дома му. Самият забягнал в
чужбина,

в конеобилния Аргос. Съдбата за него решила

240 там да живее и там да царува над много аргейци,
там си намерил съпруга, съзидал си къща висока
и придобил синове храбреци — Антифат и Мантий.
На Антифат се родил син Оикъл, безстрашният
момък.

Имал Оикъл син Амфиарай, подбудител към битки.

245 Бил той обикнат със всякаква обич от Зевс
гръмовежец

и Аполон, но не стигнал до прага на скръбната
старост,

паднал пред тивската крепост погубен от
женската корист.

Имал и Амфиарай синове — Амфилох и Алкмаон,

Мантий пък, брат му, родил синове Полифейд и
Клит, но

250 Клит похитила Зората — богинята
златопрестолна,

до боговете бил възвисен заради хубостта си.
Гордият мъж Полифейд бил въздигнат от Феб за
гадател
най-отличен между всички, щом Амфиарай загинал.
В свада със своя баща, в Хиперезия той се преселил,
255 гдето живял и предсказвал съдбата на всичките
хора.
Негов син бе чуждоземецът, що навести Телемаха —
Теоклимен се зовеше. Той свари сина Одисеев,
както възливаше вино край черния, бързия кораб,
и се обърна към него, та рече словата крилати:
260 „Друже, понеже се срещаме с теб над свещената
жертва,
пред боговете, пред тебе, пред жертвата аз те
заклевам,
още пред тези другари, които те следват в морето,
с чисто сърце отвърни ми и нищо не скривай от
мене:
кой си? Отгде си? Кои те родиха и кой е градът
ти?“
265 А Телемах разсъдливият тъй му веднага отвърна:
„Страннико, всичко пред теб ще разкрия съвсем
откровено.
Аз съм в Итака роден. Одисей се нарича баща ми.
Беше той някога жив, но го стигна страхотната
орис.
Ей затова аз доведох другарите с черния кораб,
270 тука пристигнах да диря баща си, отдавна
изчезнал.“
Теоклимен, богозрачния мъж, му веднага отвърна:
„Гледай, и аз съм далече от своята стряха. Погубих
мъж едноплеменен. Той в конехранния Аргос си има
много роднини и братя на власт у народа ахейски.
275 За да не стигна чрез тях до смъртта и мъстящите
Кери,
станах беглец. По света да се скитам е моята
участ.

Моля изгнаникът аз, приеми ме на черния кораб,
иначе смърт ме очаква, боя се, че те ме
преследват.“

А Телемах разсъдливият тъй му веднага отвърна:
280 „От равновесния кораб не ще те отблъсна, щом
молиш,
хайде, качи се. При нас ти ще бъдеш приет
дружелюбно.“

Рече така, от ръката му медното копие грабна
и го простря върху борда на двойноизвития кораб.
После и сам той възлезе на кораба, порещ морето.
285 Седна отзад на кормилото той, а до него приседна
Теоклимен. А гребците развързаха бързо платната.
И Телемах се обърна с подкана към своите другари
да се заемат с въжата. Зова му послушаха всички.
Тозчас елховата мачта изправиха те и побиха
290 в якото средно гнездо и с въжата привързаха здраво,
с кожени ремъци после подеха платната блестящи.
Вятър попътен изпрати им бляскавоока Атина.
Той засвистя през ефира стихийно, да мине по-скоро
корабът в шеметен бяг през солените морски
талази.

295 Корабът плъзна край Круни и светлия ток на
Халкида.

Слънцето скоро се скри, над стъгдите припадаха
сенки.

Корабът, гонен от повей на Зевса, премина край Феи
и край Елида — прекрасния край, где епейците
властват.

Там Телемах отдалече зъбчатите острови зърна
300 грижен дали гибелта ще избегне, или ще я срещне.
В хижата в същото време седяха пред пълна
трапеза

и Одисей, и свинарят божествен, и всички пастири.
След като своята жажда и глад утолиха напълно,
гръмко извика пред тях Одисей, да изпита свинаря
305 ще го покани ли той да остане в колибата още,

или пък недружелюбен към близкия град ще го прати:

„Слушай, Евмее, и вие, дошли от полето пастири, призори утре желая да ида в града и да прося, за да не те разорявам и тебе и твоите хора.

310 Ти със съвет помогни ми и дай ми водач за из пътя, само дотам да ме води. В града ще се скитам самичък,

някой дано се смили да ме нагости и нахрани.

А щом отида в палата на цар Одисея божествен, мога там вест да вестя на разумната Пенелопея

315 и да се смеси с тълпата на нейните нагли женихи. Ако ме те нагостят от безбройните свои запаси, бих им с готовност извършил услуги, каквито поискат.

И ще ти кажа открито, а ти ме повярвай и чуй ме: с богатата вест на Хермес сразителя, който на всички

320 хорски постъпки донася успех, красота и прослава, никой друг смъртен не може пред мен да изпъкне по ловкост

огън добре да стъкмява и сухи дърва да нацепва, и да пече и да реже месото, и вино да черпи — всичко, каквото слугите извършват за знатните

хора.“

325 С негодувание ти отговори, свинарю Евмее:

„Как, чужденецо, ти хрумна такава желание странно?

Или желязеш на всяка цена да намериш смъртта си, след като искаш сред тези нахални женихи да идеш? Тяхното буйство и дързост достига небето желязно.

330 Знай, че на тях не такива слуги като тебе прислужват!

Все са младежи в красиви хитони и плащове леки, техните къдри блестят от помада, цъфтят им лицата.

Ето какви им прислужват. На техните гладки трапези

вечно има хляб, месо, вина обилно.

335 Не, ти при нас остани! Тук на никого няма да тегнеш,

нито на мене, ни на тези другари, които са с мене.

Но щом се върне от пътя любимият син Одисеев,
той ще ти сам подари за одежди хитон и хламида
и ще те прати, където те тегли духът и сърцето.“

340 Тъй на това Одисей, богоравният страдник
отвърна:

„О, дано бъдеш, Евмее, тъй драг и на Зевс, на
Бащата,

както на мене — от беди и скиталчество ти ме
избавяш.

Няма от скитнишка участ за смъртния по-скръбно
нещо!

Зарад проклета утроба търпим отвратителни
мъки,

345 щом ни се случи да бродим в печал и неволя без
покрив.

Но като давах съвет Телемаха при тебе да чакам,
всичко сега разкажи ми за майката на Одисея
и за баща му, оставен пред прага на скръбната
старост.

Още ли читави гледат лъчите на ясното слънце?

350 Или покойни блуждаят сред леките сенки на
Хадес?“

Тъй му отвърна свинарят, надзорник на други
пастири:

„Всичко това ще ти кажа, мой госте, съвсем
откровено:

жив е Лаерт. У дома си всечасно се моли на Зевса
да му изтръгне душата от изнемоцялото тяло.

355 Жали безмерно за своя отдавна изчезнал потомък
и за законна умна съпруга, която в дълбока
скръб със смъртта потопа го да грохне без време.

А тя, сломена от жал безутешна по доблестна
рожба,

360 свърши от гибел безславна. От нея дано не умира
този, когото обичам и който милее за мене.

Докато беше тя жива, макар съкрушена от горест,
ходех на драго сърце да я питам, разпитвам, защото
бях през детинство отгледан до нейната щерка

Ктимена —

дългоодеждна, прекрасна, най-малката от челядта
й.

365 С нея израснах и тя ме ценеше почти като нея.

Щом като стигнахме двама желаната прелестна
възраст,

нея омъжиха в Самос за хиляди булчински дари,
мене щастливата майка облече в красиви одежди —
в плащ и прекрасен хитон, на нозете ми сложи

сандали

370 и на полето ме прати. От все сърце тя ме обикна.

Но е отминало всичко отдавна. Сега боговете
възнаграждават богато труда, върху който

залягам,

ям си от всичко и пия, и почетни гости гощавам.

Но от царицата нищо приятно не мога да чуя —

375 реч или дело, откак връхлетя връз дома ни бедата —

тази тълпа безочлива! А робите силно желаят

с нея слова да разменят, това-онова да запитат,

с нея да хапнат, да пийнат, а после да носят в

полето

нещо, което съгрява сърцата на бедните роби.“

380 Тъй Одисей, находчивият мъж, му веднага отвърна:

„Колко печално, свинарю Евмее! Нима ти от малък

почна да бродиш далеч от родители и от родина?

Но откровено кажи ми и дума не скривай от мене:

от враговете ли беше порутен градът ширнодрумен,

385 в който живяха баща ти и твоята майка почитена,

или останал самин при стадата овце и волове,

в кораб си бил похитен от врази и продаден в робство

тук на стопанина, който за тебе платил по достойнство?“

Тъй му отвърна свинарят, надзорник на други пастири:

³⁹⁰ „Страннико, тъй както ти ме разпитваш и искаш да знаеш,

стой мълчаливо и слушай, и виното пий си спокойно.
Дълги са нощите вече. Ще имаме време за отдих,
а и за сладки беседи. Не бива да търсиш постеля
толкова рано, защото и сън пряко мяра е вреден.

³⁹⁵ Всички останали нека, щом дух и сърце ги подбужда,
да се оттеглят за сън, че когато Зората изгрее,
те след закуска ще водят в полето свине
господарски.

Ние пък в хижата двама доволни от вино и гозби
в спомен за минали скърби сърца ще тешим едни
други —

⁴⁰⁰ даже при спомен за мъки мъжете се развеселяват,
щом по земята са бродили те и са страдали много.
Но ще ти кажа каквото ме питаш и искаш да
знаеш:

чувал си, страннико, вярвам, за Сирия — острова
легнал

там за Ортигия, гдето завива на слънцето богът.
⁴⁰⁵ Рядконаселен е с хора, но има земя плодовита,
пълен с ливади, добитък, с пшеница, с овце и лозини.
Никога там не спохожда народа гладът. Нито инак
някаква болест ужасна връхлита нещастните
смъртни.

Но щом достигнат в града племената човешки до
старост,

⁴¹⁰ спускат се там сребролъкният бог Аполон с
Артемидата

и със стрелите си тихи изпращат смъртта
неусетно.

Две общини си поделят на две помежду си земята.
Някога властвува там като цар и над двете баща
ми

Ктезий, синът на Ормен, с боговете безсмъртни
сравняван.

415 Слязоха някога там финикийски прочути моряци,
взели на черния кораб, на борда, безброй залъгалки.
Моят баща бе довел у дома финикийска робиня
стройна, с прекрасно лице, в ръкоделия светли
изкусна.

Нея подмамиха скоро мъже финикийци коварни.

420 Прала до техния кораб. Един от мъжете завързал
с нея потайна любов, любовта пък замайва главата
лесно на слаба жена, ако бъде дори непорочна.
Полюбопитствува где е родена и как се нарича.

Тя му посочи веднага високия дом на баща ми:

425 «Славя се аз, че Сидон многомедният моя земя е.
Татко ми бе притежател на неимоверно богатство.
Но ме оттам похитиха разбойници морски от
Тафос.

Взеха ме те от полето, оттам ме доведоха скоро
тук на стопанина, който за мене плати по
достойнство.»

430 Тъй и отвърна тогава потайният неин
прелъстител:

«Щом е така, не желаеш ли с нас за дома да
отплаваш

пак да съгледаш на татко и майка високата стряха,
а и самите тях? Живи са, все още те са заможни.»

Пак отговори жената на хитро скроеното слово:

435 «Може и туй да се случи, щом вие, моряци, чрез
клетва

се задължите дома невредима да ме отведете.»

Рече така и веднага се вкле той по нейна воля.

След като той се закле и с обета свещен се зарече,

пак се обърна жената към тях със словата
крилати:

440 «Тихо сега! Да не ми проговаря от вашите хора
никой, когато ме среща било из града по стъгдите,
или на извора вън, да не би на стопаните вкъщи
някой да ме издаде. Ще ме хвърли той, заподозрял
ме,
в тежки железни вериги и вашата смърт ще
замисли.

445 Нашия сговор помнете, обменяйте бързо товара.
След като вашият кораб с товар обменен се
изпълни,
колкото може по-скоро вестта у дома ми пратете.
Злато ще взема, което в мига под ръка ми се случи.
Бих с удоволствие дала за такса и друга отплата.

450 Аз възпитавам в палата синчето на моя стопанин —
толкова будно момче, подир мен по стъгдите то
припка.
Бих го довела на борда, за него богата откупка
бихте вземали при продан от чуждоезични народи.»
Рече жената така и се върна в палата разкошен.

455 Цяла година стояха на нашия остров мъжете
и върху вития кораб прехвърлиха стока огромна.
Щом като корабът бе натоварен, преди да
отплават,
те чрез вестител веднага явиха вестта на жената.
Влезе в палата на татко измамният мъж финикиец.

460 Носеше златно огърле, изпъстрено с янтари едри.
И докато и робини, и мойта майка почтена
го заопиваха с пръсти, напълно захласнати в него,
питаха го и за цената, той знак на жената подаде.
Кимна веднъж и се върна веднага на вития кораб.

465 Тя за ръка ме поведе и вън от палата излезе.
В трема съгледа тя чаши връз пълни трапези, които
моят баща бе приготвил за гости от своята свита.
Бяха останали те на събрание сред агората.
Три чаши в своята пазва напъха тя и с тях се
измъкна.

470 Аз пък, по детски наивен, вървах след жената по пътя.

Слънцето скоро се скри, по земята припадаха сенки.

С пъргави стъпки вървахме и стигнахме чудния пристан.

Чакаха там с бързоходния съд финикийските хора.

Седнаха в кораба те и поеха по водните друми

475 заедно с нас. А Кронион изпрати попътния вятър.

Шест дена пореха яко и денем, и нощем вълните.

Седмият щом се яви, от гръмовника Зевс изпроводен, мигом с беззвучна стрела Артемида прониза жената.

Цопна тя сякаш гмурец в наводнения трюм бездиханна

480 и на тюлени и риби в морето я хвърлиха плячка, аз пък останах самичък сред тях със сърце нажалено.

Кораба вихър и мощна вълна до Итака отвяха.

Тук от мъжете Лаерт ме със свое имущество купи.

Ето така аз съгледах с очите си остров Итака.“

485 Зевсороден Одисей му с такива слова отговори:

„Този твой разказа, Евмее, покърти сърцето в гръдта ми —

колко си страдал и колко си бродил, ти всичко разказа.

Но със злината ведно и добро ти е пратил Кронион,

щом след бедите си влязъл в дома на прекрасен стопанин,

490 който се грижи да имаш в обилие хляб и напитка.

Хубав, спокоен живот си живееш. А клетникът аз пък

тук се отбивам, обходил безброй градове по земята.“

Ето такива слова си разменяха те помежду си.

И се унесоха в дрямка накрая, но само за кратко.

495 Блесна Зора златотронна и хората на Телемаха,

стигнаха суша, свалиха платната и мачтата снеха

и се насочиха бързо с греблата към близкия пристан,
спуснаха котва, съда за брега закрепиха с въжета.
Слязоха после самите въз шумния бряг на морето,
500 там натъкмиха закуска и смесиха вино искрящо.
След като своята жажда и глад утолиха напълно,
с тези слова Телемах разсъдливият тях заговори:
„Хайде, в града отведете с греблата си черния
кораб.

Аз ще намина за малко в полето при мойте пастири
505 и вечерта, щом нагледам имота, в града ще
довтасам.

На сутринта благодарен за пътя на вас ще приготвя
пир велелепен с месо и услаждащо медено вино.“

Теоклимен, богозрачният мъж, го веднага запитва:

„Синко, где аз да отида, кажи ми, в чий дом да
отида

510 между мъжете, които Итака скалиста владеят?
Или направо в дома ти при своята майка да ида?“
А Телемах разсъдливият тъй на свой ред отвърна:
„Иначе бих те поканил и в нашата къща да дойдеш.
Щеше да бъдеш приет гостолобно. Но няма без

мене

515 там да ти бъде приятно. И майка ми няма да видиш.
Тя сред женехите често не се появява в палата,
в горните свои покои седи пред платното на стана.
Но ще те пратя при друг мъж. Ти можеш да идеш
при него,

при Евримаха, блестящия син на разумния Полиб.

520 Сякаш е истински бог, итакийците тъй го почитат.
Той е най-знатен сред всички и най-настойчиво
желае

с майка ми в брак да се свърже на мястото на
Одисея.

Но олимпиецът Зевс, обитателят на небесата,
знае дали не му готви съдбата смъртта преди
брака!“

525 Рече така, а отдясно над него понесе се птица —

ястреб вестителят бърз Аполонов. С извитите нокти

скубеше, сграбил див гълъб, и падаха долу перата
точно между Телемах и черния, бързия кораб.

530 Теоклимен отдели Телемах настрана от мъжете,
хвана го той за ръка, назова ги и рече словата:
„Не прелетя, Телемахе, отдясно без воля на Зевса!
Още от поглед разбрах, че това е поличбена птица.
Никакъв друг род по-царствен от вашия аз не
познавам

по итакийския край. Ще владеете вие навеки.“

535 А Телемах разсъдливият тъй му насреща отвърна:
„О, ако твоите думи, мой госте, се сбъднат
напълно,
с много подаръци в обич грижовна ще бъдеш
обсипан,
който където те срещне, у тебе ще вижда
щастливец.“

Рече тъй и на Пирея другаря си верен, поръча:

540 „Клитиев сине Пирее, ти, който от всички другари
в нашия поход до Пилос към мене си бил най-покорен,
в твоето жилище ето сега отведи чужденеца,
прием и почит у теб да намери, додето се върна.“
Тъй му отвърна Пирей, знаменитият копиеносец:
545 „Ти, Телемахе, дори да останеш там по-дълго време,
аз ще се грижа за него, не се лиши той от нищо.“
Рече така той, възлезе на кораба и заповяда
другите също да дойдат и тежката котва да
вдигнат.

Пъргаво те се качиха и седнаха пак на редици.

550 А Телемах на нозете блестящи завърза сандали,
своето копие бойно, заострено в меден завършек,
вдигна на борда. Гребците разплетоха бързо
въжсата

и от брега към града те загребаха, както заръча
на Одисея божествен синът Телемах многославен.

555 Той пък със стъпки чевръсти забърза да иде до двора,
гдето лежаха стадата свине, над които свинарят
бдеше със своята грижа, към своя стопанин
привързан.

ШЕСТНАДЕСЕТА ПЕСЕН ТЕЛЕМАХ ПОЗНАВА ОДИСЕЯ

Станаха в ранни зори Одисей и свинарят божествен.

След като двама стъкмиха закуска на жаркия огън, пратиха те на полето свинете със всички пастири. Ей Телемах се зададе. Не лавнаха стръвните псета,
5 но завъртяха опашки. Видя Одисей богоравен псетата как се умилкват, дочу приближаващи стъпки

и начаса към Евмей се обърна с крилатите думи:
„Чуваш ли? Иде тук някой, Евмее, от твоите хора или познайник. Не лаят свирепите псета, но само
10 махат с опашки. Долавям и стъпки на мъж приближаващ.“

Още преди Одисей да завърши, синът му обичен прага прекрачи. Учуден свинарят подрипна от място

и на земята изпусна той тези съсъди, в които смесваше вино искрящо, към своя стопанин се втурна

15 и зацелува главата, очите му светли, ръцете, заедно двете, и почна да рони потоци от сълзи. Както добрият родител посрещна любезно сина си, който е късно роден и единствен, отгледан с грижовност

и от далечна земя се завръща след десет години,
20 тъй Телемаха божествен притисна в прегръдка свинарят

и го обсипа с целувки, от гибел е сякаш избягал.
И през избликнали сълзи му рече словата крилати:

„Пак, Телемахе, се върна ти, мое слънце! Не мислех тук да те видя отново, откакто отплава за Пилос.
25 Хайде, обична ми рожбо, в колибата влез, за да мога да ти се вътре нагледам. Едва-що при нас се завръщаш!

Ти пред пастирите често не се явяваш в полето, а си оставах в града. Но нима на сърце ти допада вечно да гледаш тълпата противна на тези женихи?“

30 А Телемах разсъдливият тъй на свинаря отвърна:
„Татенце, тъй и ще сторя, за тебе пристигнах аз тука,

тебе, Евмее, да видя и вести от тебе да чуя, още ли мойта майка живее дома, или вече с друг се е в брак съчетала, а ложето на Одисея
35 в спалнята пусто стои, замотано от нишки на паяк?“

Тъй отговори свинарят, надзорник на други пастири:

„Още, разбира се, с храбро сърце Пенелопа удържа в твоето жилище, гдето във вечно очакване тъжна целите ноци и дни проживява потънала в сълзи.“
40 Рече тъй и от ръката му медното копие грабна. Той пък в колибата влезе през прага, дялан от камък. Скочи бащата, когато той влезе, от своето място. Но Телемах задържа Одисея и рече словата:
„Госте, седни! Ще намерим за себе си другаде място
45 в нашата къща. Все някак стопанинът тук ще ме смести.“

Рече така. Одисей се повърна и седна. Свинарят вейки зелени нахвърля и с овнешки кожи покри ги. Седна тогава отгоре любимият син Одисеев. Ето свинарят поднесе на двамата печени мръвки —
50 бяха останали те от предишната тяхна трапеза. Скоро донесе и хляба на цяла камара в панерка, смеси след всичко в съдина от меденосладкото вино, после самият той седна срещу Одисея божествен.

Мигом пресегнаха те към готовите мамеци гозби.
55 След като своята жажда и глад утолиха напълно,
рече така Телемах на Евмея, свинаря божествен:
„Татко, отгде е дошъл чужденецът? С кои
мореходци
в наша Итака доплава? Пред другите как се
наричат?
Той не е тука по суша пристигнал, от всичко е ясно.“
60 Тези слова ти, свинарю Евмее, му в отговор рече:
„Чистата истина, чадо, ще кажа на теб
откровено:
слави се той, че от ширния Крит произхожда родът
му.
А се отбил тука, обходил безброй градове по земята.
Казва, че странствувал много. Това му съдбата
изпрела.
65 Щом се измъквал току-що от кораб на зли
теспротийци,
в моята хижа дойде, а сега го отстъпвам на тебе.
Както желаеш, постъпвай. Но за закрила те моли.“
А Телемах разсъдливият тъй му насреща отвърна:
„Твоето слово, Евмее, с печал ми изпълва сърцето.
70 Как у дома си за гост да приема сега чужденеца?
Още съм млад, на ръката си още не се доверявам,
с нея врага да накажа, когото ме първи нападне.
Моята майка пък вечно е в ум и сърце раздвоена,
тук ли при мен да остане и къщата в ред да
поддържа,
75 ложето на Одисей и народния глас да почита,
или накрай да последва ахееца най-благороден,
който от всички женихи е най-щедър в сватбени
дари.
Но като странникът вече е влязъл във твоята хижа,
аз ще му дам и хитон, и хламида, и красни одежди,
80 дар ще му дам за нозете сандали и меч медноостър
и ще го пратя, където го тегли духът и сърцето.
Ако желаеш, задръж го ти тука под твоята грижа,

аз пък ще пратя веднага одежди и всяка прехрана,
за да не бъде той бреме за тебе и твоите хора.
85 Но при женехите нагли не ще го допусна да иде —
те разпорезждат дома с необузdana дързост и
буйство, —
за да не го уязвят и на мен ядове да докарат.
Мъчно ще мога самин срещу много мъже да изляза,
Ако и храбър да бъда — далече ме те
превъзхождат.“

90 Тъй на това Одисей, богоравният страдник,
отвърна:

„Но ако, скъпи, е редно и аз мисълта си да кажа,
къса се в мене сърцето от жалост, когато дочувам
тия нахални женихи какви безобразия вършат
в твоята собствена къща, нехайни пред твоята
воля.

95 Но обади ми — ти сам доброволно това ли понасяш,
или те мрази народът, подбуждан от глас на
оракул?

Или пък братя виниш, от които очакваш подкрепа
всеки в борбата, дори ако свадата бъде велика?
Ех, да бях млад като тебе, тъй както духът ми е
храбър,

100 син да бях на Одисея — безстрашния, или самият
той да се върнеше бродил — надежда аз все пак не
губя, —

бих позволил от трупа да откъсне главата ми всеки,
ако не влезех веднага за гибел на цялата шайка
вътре в палата висок на сина на Лаерт Одисея!

105 Ако ли иначе мене самия надвие тълпата,
по-скоро бих предпочел повален да загина дома си,
вместо да бъда свидетел на тези безкрайни
злочинства —

как чуждестранните гости те хулят, жените
прислужни

как те петнят за противна угода в прекрасните
зали,

110 виното как те изчерпват, храните как в пир
разхищават

всеки ден и непрестанно, при неизпълними кроежи.“

С тези слова Телемах разсъдливият тозчас отвърна:

„Всичко пред теб, чужденецо, съвсем откровено ще
кажа.

Ни срещу мене с ненавист народът изцяло враждува

115 нито пък братя виня, от които очаква подкрепа

всеки в борбата, дори ако свадата бѣди велика.

Все до едничко коляно довежда рода на Кронион —

рожба единствена бил е Лаерт на баща си Аркизий,

рожба единствена бил Одисей на Лаерт. Одисей пък

120 рожба единствена мене оставил, без радост за него.

Ето защо се събраха безброй врагове у дома ни.

Колкото знатни владеят различните острови тека

—

първите хора на Сама, Дулихий, гористия Закинт,

още които сега управляват Итака скалиста,

125 искат на моята майка ръката, съсипват имота.

Нито тя явно отблъсва такава натрапна женитба,

нито ѝ силите стигат да вземе решение твърдо.

Те пък пилеят имота, а сетне и мен ще разкъсат.

Всичко обаче лежи върху skutите на боговете.

130 Татенце, тичай пък ти при разумната Пенелопея,

за да ѝ кажеш, че читав и здрав съм пристигнал от

Пилос.

Аз ще остана сега тук, но ти завърни се обратно —

и извести само нея. Пази да не би да узнае

някой ахеец вестта, гибелта ми мнозина замислят.“

135 На Телемаха така ти, свинарю Евмее отвърна:

„Всичко разбирам и виждам, това са и моите мисли,

но откровено кажи ми и нищо не скривай от мене:

Бива ли пътем сега да вестя на Лаерт новината?

Клетият старец! Макар за сина си до днеска

печален,

140 полския труд той следеше и с всички ратаи в къщи

беше на обща трапеза, сърцето му щом го поиска.

Но откогато за Пилос отплава ти с черния кораб,
казват — съвсем не пирувал, тъй както преди, и не
пиел,

нито наглеждал полето, но в стон и ридания тежки
145 в къщи седял си посърнал, останал бил кожа и
кости.“

А Телемах разсъдливият тъй му веднага отвърна:

„Жално, но все пак не ще го споходим, макар
натъжени.

Ако постигаха всичко нещастните смъртни по
избор,

най-напред бих пожелал да се върне баща ми в
Итака.

150 Тъй че явиш ли вестта, завърни се назад, при
Лаерта

никак недей се отбива. На моята майка поръчай
да изпроводи в часа при Лаерт икономката върна
тайно, и тя да разкаже на стареца клет
новината.“

Рече така и отпрати свинаря. Сандалите вдигна,

155 върза ги той на нозе и пое за града. От Атина
тайна не бе, че свинарят излезе от своята хижа.

Тозчас дойде тя наблизко превърната в млада
невеста,

стройна, с прекрасно лице, в ръкоделия светли
изкусна.

Видима за Одисея единствен, се спря срещу входа.

160 За Телемаха остана невидима тя и незрима,
че боговете телесно не се появяват пред всички.

Само един Одисей я съзря и овчарските псета.

Те заскимтяха и виха без лай надалече по двора.

Кимна богинята с вежди. Разбра Одисей богоравен,

165 вънка излезе, закрочи край дългата дворна ограда,
и пред богинята спря се. Атина така му прошепна:

„Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее!

Можеш сега пред сина да откриеш, без нищо да
скриваш,

как за женехите гибел и смърт ще подготвите
двама,

170 и отидете в прочутия град. Аз самата за дълго
няма далече от вас да остана — жадувам за боя.“
Рече Атина така и го сегна със златния жезъл.
Скоро след туй му загърна плещите с хитон и
хламида

чисто изпрана, въздигна снагата, смали възрастта
му,

175 замургави му лицето, а бузите пълни изпъна.
Синкаво черна брада по страните му бърже покара.
След като всичко извърши, тя пак отлетя. Одисей
пък

в хижата влезе отново. Синът му обичен се смя,
сведе очите от страх, да не е божество от небето,
180 към Одисей се обърна и рече словата крилати:
„Много по-друг от преди, чужденецо, сега ми се
виждаш —

сложил си нови одежди, израсла ти стройна
снагата!

Сигур си някакъв бог властелин от небесни
простори!

Милост яви, че да ти принесем хекатомби угодни,
185 още изящни съсъди от злато. Но дай ни пощада!“
Тъй му отвърна сега Одисей, богоравният страдник:
„Знай, че не съм бог. Защо с вековечните ти ме
сравняваш?

Аз съм баща ти, за който в стенания тежки ти
много

мъки посрещаш, додето търпиш дързостта на
мъжете.“

190 Рече така и целуна сина си. На земята му капна
изпод ресницата сълза, дотогава задържана твърдо.
А Телемах — той не бе убеден, че това е баща му, —
Без да се бави, отвърна и рече словата крилати:
„Не, ти не си Одисей, моят татко. Но демон ме
мами

195 с някакъв призрак, да стена аз още по-силно в бедата.

Смъртен не може по никакъв начин със собствен разсъдък

всичко това да измисли, но бог, появил се пред смъртни,

може, когато поиска, да стане младеж или старец.

Старец току-що ти беше, намъкнал окаяни дрипи.

200 Ето сега пък приличаш на бог от небесни простори.“

Тъй Одисей, находчивият мъж, му веднага отвърна:

„Редно не е, Телемахе, когато баща ти се връща,

от изненада така да се чудиш и маеш в сърцето.

Няма тук друг Одисей да пристигне при вас освен мене.

205 Аз съм наистина този изстрадал и странствувал дълго,

който след двацет години се връща в земята си родна.

На пляконосна Атина е мойто превръщане дело.

Тя ме направи по воля — за нея е всичко възможно —

първо приличен на немощен старец, сега пък

внезапно

210 юноша в сили цъфтящи с прекрасни одежди на тяло.

За боговете от ширни небесни простори е лесно

смъртния да разкрасяват или да го те загрозяват.“

Рече така Одисей и приседна. Затрогнат младежът

срещна с прегръдка, захълцал във плач, благородния

татко.

215 И изведнъж се пробуди в сърцата им жажда за вопли.

Те заридаха високо и по-упорито от птици —

ястреби и белоглави орли, на които отмъкнал

техните пилци селякът, преди да им пухът заякне.

Ронеха двамата тъй изпод миглите жалобни сълзи.

220 Може би заникът щеше прегърнати в плач да ги свари,

ако не бе Телемах ненадейно попитал баща си:
„Как те доведоха тук мореходци, обични ми татко,
с кораб ли стигна Итака? Пред другите как се
наричат?

Ти не си тука по сушата стигнал, от всичко е ясно.“
225 С тези слова Одисей, богоравният страдник,
отвърна:

„Цялата истина, сине, на тебе сега ще разкажа.
Тук ме довозиха с кораб феаките веслолюбиви,
те съпровождат и други, когато ги молят за помощ.
Спящ ме отведоха те през морето на бързия кораб
230 и ме свалиха в Итака, дариха ми дари блестящи.
Цели съкровища — злато и мед, и одежди — аз нося,
скрил съм ги тук в пещерите по волята на боговете.
В острова слязох, напътен от дева Атина Палада,
да уговорим с теб двама убийството на враговете.
235 Но най-напред извести ми числото на всички
женихи.

Нужно е аз да ги зная кои са и колко мъже са,
да преценя във сърцето си храбро ще можем ли
двама
с тебе сами срещу тях да се бием без ничия помощ,
или ще трябва двамина да търсим от други
подкрепа?“

240 Тези слова Телемах разсъдливия рече насреща:
„Много съм слушал аз, татко, за твоята слава
велика,
колко си умен в съвети и колко си в мишиците мощен,
но ме учудва, че дума голяма изрече. Не може
двамата с теб срещу много и яки мъже да се борим.
245 Не десетица една или две е числото на тези женихи.
Много са повече те. Ей сега ще ги сметна пред тебе.
От дулихийския край са дошли петдесет и двамина
юноша знатни, шестима прислужници в тяхната
свита,
двайсет и четири храбри герои дойдоха от Сама,

250 двайсет ахейски младежи са тук от полята на
Закинт,

а от самата Итака дванадесет все благородни,
Медонт е с тях, глашатаят, и още певецът
божествен

с двама готвачи, които умеят да кълцат месото.

Ако решим да се бием в палата сами срещу всички,

255 аз се страхувам, че само за зло и беди си се върнал!
Но ако можеш за боя и друг помагач да намериш,
то помисли кой на драго сърце ще ни дойде на
помощ.“

С тези слова Одисей, богоровният страдник,
отвърна:

„Аз ще ти кажа открито, а ти ме изслушай,
повярвай

260 и помисли — ако в помощ Атина и татко Кронион
дойдат, ще бъде ли нужно за друг покровител да
мисля?“

А Телемах разсъдливият тъй му насреща отвърна:

„Мощна защита са тези, които сега споменаваши.

Горе над облаци те обитават, но двамата властват
265 още над земните хора и над богове вековечни.“

С тези слова Одисей, богоровният страдник,
отвърна:

„Няма двамината дълго далече от нас да останат
в ожесточената битка, когато в палата отсъжда
между мъжете женихи и нас яростта на войната.

270 А засега ти веднага иди, щом зората се сипне,
в нашия дом остани сред тълпата от нагли женихи.
Малко по-късно, ведно със свинаря, и аз ще
пристигна

в образ на просяк печален и старец, в годините
грохнал.

И ако почнат в палата женихите да ме охуват,

275 сдържай сърцето си мило в гърдите, макар и да
страдам.

И за нозете дори да ме тътрят навън към вратата,

и със стрели да ме мерят, понасяй ти гледката
твърдо.

Можеш, разбира се, с блага реч да увещаваши
момците

да се откажат от тези безумства. Но надали някой
280 ще те послуша, че вече съдбовният ден ги очаква.
Друго сега ще ти кажа, дълбоко задръж го в
сърцето:

щом като вложи в ума ми съвета премъдър Атина,
аз ще ти кимна веднага с глава. Забележиш ли знака,
колкото бойни доспехи са сложени в мъжката зала,
285 всичко сбри и го струпай закуп в оръжейната стая.
Всичко вземи! Ако почнат жените да те
разпитват,

ти се опитай с любезни слова да ги някак залъжеш:
«Крия доспехи аз от дима, че не са те каквито
тук Одисей ги остави, преди да замине на поход.
290 Вид безобразен приемат в съседство със грозния
пушек.

По-основателна грижа ми вложи в сърцето
Кронион:

да не започнете свада от виното разгорещени,
да се раните един друг и с кърви да опозорите
пир и сватосване. Лесно желязото тегли мъжете.»
295 Нека за нас да останат по меч и по копие само.
Още ни скрий за ръцете два щита от кожа говежда,
да ги поемем, когато нападнем. Атина Палада
и промислителят Зевс ще объркат тогава вразите.
Друго сега ще ти кажа, задръж го дълбоко в
сърцето:

300 ако си истина мой и от нашата кръв произхождаш,
никой не бива да чуе, че аз, Одисей, съм се върнал —
нито Лаерт да научи това, ни свинарят божествен,
нито слугите дома, ни самата дори Пенелопа.
Аз и ти нека сега разберем що замислят жените,
305 можем и някой друг роб да изпитаме, за да узнаем
двама ни кой уважава и кой от сърце ни обича,

тебе пък кой оскърбява и кой пренебрегва в бедата.“
В отговор тъй се обърна към него синът
светлозарен:

„Татко, надявам се, скоро сърцето ми ти ще
почувстваш.

310 Сам ти ще видиш — не съм обладан от безумство и
леност.

Но ще ти кажа, че няма да имаме никаква полза
двама от тази проверка. Съветвам те пак да
помислиш.

Ако желаеш за всеки свой роб да разпитваш и
питаеш,

дълго ще трябва да бродиш из цялото наше
стопанство,

315 докато тези рушат безпощадно дома ти, имота.
Но съм съгласен сега да узнаем ума на жените —
в къщи коя те посрамва, коя на дълга си е върна.
А за ума на мъжете да питаеш по разни дворове,
трудно ще бъде. Ще можем и после това да
направим,

320 щом като видиш поличба от егидодържеца Зевса.“

Ето такива слова размени Телемах с Одисея.

В същото време пристигна в града якобордния
кораб,

който довози от Пилос младежа и всички другари.

След като влязоха навътре в дълбокия залив,

325 бързо извлякоха те върху сушата черния кораб,
роби чевръсти свалиха веднага оттам сечивата
и у дома на Клитида отнесоха скъпите дари.

Пратиха и глашатай да отиде в дома Одисеев,

вест да обади в града на разумната Пенелопея,

330 че Телемах е останал в полето, а кораба черен
право в града е насочил, че може от жал из ресници
бисерни сълзи да рони безстрашната духом царица.

Там се събраха наскоро свинарят Евмей с глашатая,
двамата да донесат новината на тъжната майка.

335 А като влязоха вътре в палата на царя божествен,

тозчас се спря глашатаят сред всички робини и рече:

„Вече, царице, синът ти любим се завърна от Пилос.“

Също пристъпи свинарят и на Пенелопа пришепна всичко, каквото синът ѝ възлюбен заръча да каже.

340 След като точно предаде поръката на Телемаха, пак при свинете се върна, остави палата и двора.

Ето излязоха всички женихи навън и поеха

слисани и угнетени към дългата дворна ограда.

Там до самите врати на съвет те насядоха редом.

345 Измежду тях Евримах, на Полиба синът, заговори: „Дело велико, другари, успял да извърши младежът.

Кой да очаква от него това пътешествие морско?

Най-бързоходния кораб да спуснем сега по вълните и незабавно да вземем на борда гребци мореходци.

350 Те да явят на ония в града да се върнат веднага.“

Още несвършил речта, Амфином към брега се обърна и забеляза съда мореходен в дълбокия залив.

Сдиплили бяха платната, по пейките бяха гребците.

Той от сърце се засмя и така на женихите рече:

355 „Няма защо да изпращаме вест, щом са в пристана вече.

Някой небесен вестта им предал или те са видели корабът веслен как пори вълните, но бил надалече.“

Рече така, и отидоха те на брега на морето.

Там въз крайбрежния пясък извлякоха черния кораб,

360 роби чевръсти свалиха веднага оттам сечивата.

И на мегдана се сбраха женихите. Не позволиха

други наблизо до тях да останат — ни млади, ни

стари.

А Антиной, на Евпейта синът, се обърна към всички:

„Ах, боговете — прокоба! — спасили от гибел младежа.

365 Цели дни по ветровити скали съгледвачи стояха

плътно един подир други. След залез на ясното

слънце

ние не знаехме отдих на суша, но с бързия кораб
плавахме нощем надлъж и нашир до Зората
свещена,

да заловим из засада на всяка цена Телемаха,
370 да го убием. А някой безсмъртен го върнал в Итака.
Тук затова да решим да подготвим ужасната гибел
на Телемах, да не може той повече да ни убягва.
Жив докле бъде младежът, не можем да стигнем
целта си.

Той обладава самият безстрашие, разум и доблест,
375 а и народът тук вече не гледа на нас благосклонно.
Но да пристъпим към дело, преди да съзве на
стъгдата

всички ахейци. Боя се, че дълго не ще се забави,
но разгневен ще се вдигне пред всички мъже да
разкаже

как сме сговорно скроили смъртта му, но той ни
убягнал.

380 Те, щом узнаят, не ще ни похвалят за злите кроежи.
Само дано не ни сторят беда, от имота ни
собствен

да ни пропъдят, да трябва по чужди страни да се
влачим.

Ей затова да го пипнем далеч от града из полето
Или на пътя. Имота му, всички богатства да вземем
385 и поделим помежду си по жребие. Но без палата —
той да е на Пенелопа и нейния бъдещ избраник.

Този съвет щом не ви е угоден и искате вие
жив Телемах да остане и бащин имот да владее,
повече да не пилеем богатата му в пиршества пищни,
390 стекли се тука, но всеки, завърнал се в своята къща,
да се домогва оттам с дарове. А жената да вземе
момъка, най-щедър в дари, когото съдбата
отрежда.“

Рече така. Занемяха за дълго наоколо всички.

Стана накрай Амфином, благородният момък, и рече

395 дивната рожба на Нис и потомък на цар Арета.
Беше най-личен от всички женихи от острова златен
и житороден Дулихий, и най-вече беше речта му
на Пенелопа угодна, защото бе добросърдечен.
С помисли чисти изпълнен, така той на другите
рече:

400 „Няма защо да желая, приятели, да умъртвавам
аз Телемаха. Ужасно е царска кръв да се пролива.
Най-напред нека потърсим оракули на боговете.
Ако това одобрява гласът на великия Зевса,
аз ще го сам умъртва, за убийството вас ще
приканя.

405 Но боговете не са ли съгласни, съветвам ви, спрете.“
Рече така Амфином, и допадна речта му на всеки.
Станаха бързо оттам и дойдоха в дома Одисеев.
Седнаха в залата те, щом дойдоха, на гладки
престоли.

410 Друго в душата замисли разумната Пенелопея,
да се покаже самата пред дръзките свои женихи.
Беше в покоите чула, че смърт за сина ѝ подготвят.
Тъй глашатаят ѝ каза. Подслушал кроежите
Медонт.

В залата влезе, робини след себе си беше повела.
Щом пред женихите долу жената божествена
слезе,

415 спря до гредата въз прага на залата, зидана яко,
двете ланити закрила с блестящото було, със укор
тя Антиной назова и му следните думи изрече:
„О Антиное безсрамен и кобен, за тебе говорят —
бил си най-умният мъж между всички връстници в

Итака

420 и по съвет, и по речи. Но где е умът ти прехвален?
Казвай защо си замислил, безумецо, смърт и погибел
за Телемах! Заплашваш потърсили помощ, които
Зевс защитава. Безчестно е зло да замисляш на
други.

Или забравяш, че твоят баща пред гнева на народа

425 помощ при нас бе потърсил? Кипеше в сърцата им
злоба,

че придружавал баща ти за плячка тафийски
пирати

и навредил на теспроти, с които сме свързали
дружба.

Искаха да го погубят, сърцето из гръд да изтръгнат
и след това да му глътнат богатата стока в
Итака.

430 Но Одисей се намеси и тяхната ярост подави.

Даром сега му разсипваш имота, ухажваш жена му,
търсиш смъртта на сина му, а мене безкрай
огорчаваш.

Каня те аз да престанеш и другите да обуздаеш.“

А Евримах, на Полиба синът, на това ѝ отвърна:

435 „О, дъщеря на Икарий, разумна ти Пенелопа!

Само спокойна бъди! Не мъчи си сърцето с тревога!

Няма, не е съществувал и няма да има мъж, който
тежка ръка да стовари върху Телемаха, сина ти,
докато дишам и гледам с открити очи на земята.

440 Слушай сега какво ще ти кажа, и то ще се сбъдне
напълно

Черна кръвта му ще струйне по нашето копие
мигом.

Често и мен Одисей, разрушителят на градовете,
слагаше на колене и в ръцете ми даваше мръвки,
до зажаднелите устни поднасяше вино червено.

445 Ей затова Телемах ми е най-мил от всичките хора.

Няма защо, аз твърдя, от женехите той да очаква
своята гибел. Но никой не може от бог да убегне.“

Рече ѝ тъй за утеха. Но в себе си мислеше друго.

А Пенелопа възлезе в блестящите китни покои,

450 за Одисея, съпруга бленуван, рида там, додето
сладостен сън ѝ разля върху морните клепки Атина.

Привечер при Одисей и сина му се върна свинарят.

Тъкмо започнали бяха да готвят усърдно вечеря.

Двамата бяха заклали прасе-годинак. А Палада

455 до Одисея, сина на Лаерта, наблизо застана,
с жезъл вълшебен го сегна и пак го престори на
старец,

И го облече в одежди окаяни, та да не може
да го познае свинарят и той на стопанката умна
да не избърза с вестта, че не би я запазил в сърцето.

460 Пръв Телемах се обърна към него със следните думи:
„Идеш, божествен Евмее. Какво се говори в
градчето?

Вече дали са дома след засадата горди женихи?
Или все още стоят и ме дебнат по пътя обратен?“

Тъй на това ти, Евмее, пазач на свинете, отвърна:

465 „Никак не мислех, когато вървах през града, да
разпитвам

и разузнавам за тях. Аз едничко желание имах
да съобщя новината и най-бързо тук да се върна.

Но бързоход глашатай от другарите наши ме
срещна,

той най-напред съобщил новината на твоята майка.

470 Но аз научих и друго, видях го с очите си ясно:
след като бях над града, там, където е хълмът на
Хермес,

пътем внезапно съгледах как в нашия пристан
навлиза

кораб лек. В него на борда стояха мъже
многобройни.

Щитове много искряха и копия дълги двуостри.

475 Може би те са, помислих. Но все пак не мога да
зная.“

Рече така, а мощта Телемахова свята засмя се,
взор към баща си отправи, но без да го види
свинарят.

След като всичко стъкмиха и гозбата беше готова,
всичко делиха по равно и весело встъпиха в пира.

480 След като своята жажда и глад утолиха напълно,
всеки помисли за сън и прие на съня даровете.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ПЕСЕН ТЕЛЕМАХ СЕ ВРЪЩА В ИТАКА

Щом се пробуди Зора, розопръста, родена от здрача,
стана от сън Телемах, многославният син Одисеев,
и на нозете блестящи превърза прекрасни сандали,
тежкото копие взе, за ръката му твърде удобно,
5 за да отиде в града, и към своя свинар се обърна:
„Татенце, искам да ида в града, жив и здрав да ме
види
моята майка обична. Тя — зная — не ще да сподави
своите горестни сълзи и своите жалостни вопли,
докато лично с очи не ме види. А тебе аз моля
10 да заведеш до града чужденеца злочест, за да проси
той подаяния. Нека му дава там, който желае,
къшей ечмичен и чашка. При толкова собствени
грижи
всички бедняци да нося на свой гръб не ми е по сили.
Ако това докачи чужденеца, за него самия
15 толкова по-зле. Обичам направо в лице да говоря.“
Тъй на това Одисей, находчивият мъж отговори:
„Друже, сам аз не желая по-дълго у вас да оставам.
По е изгодно за просяк в градчето да търси прехрана
вместо в полето и там да му дават по воля и
милост.
20 А съм и доста стар вече по дворища тука да
скитам,
да изпълнявам покорно повели на разни овчари.
Тръгвай самичък, а мене ей този дотам ще проводи,
щом се на огъня сгрея и щом се затопли на двора.
Тези парцали съвсем не ме топят. Пронизва ме
лесно

25 утринен хлад. А градът, както казвате, бил
надалече.“

Рече така Одисей. Телемах се запъти през двора —
крачеше той и смъртта на женехите мълком
кроеше.

Щом най-накрая пристигна в уютното жилище
свое,

якото копие сложи веднага пред стройна колона,
30 сам той във залата влезе през прага, издялан от
камък.

Там го видя Еврикля кърмачката първа от всички.
Тъкмо кресла пъстроцветни постилаше с овнешки
кожи,

и се завтече насреща с избликнали сълзи. И други
бащини верни робини се стекоха в същото време
и зацелуваха нежно главата му и раменете.

35 Слезе от своя покой и разумната Пенелопея,
с образа на Артемида и златната Афродита.
С двете ръце тя прегърна през сълзи сина си обичен
и зацелува главата, очите му светли и раменете.

40 Тъй сред ридания гръмки изрече крилатите думи:
„Сладко ми слънце, завръщаш се пак, Телемахе! Не
мислех

тук да те видя отново, откакто отплава за Пилос
тайно и въпреки мене, за татко си вести да дириш.
Но разкажи ми какво преживя по море и по суша.“

45 А Телемах разсъдливият тъй на това отговори:
„Майко, недей да пробуждаш в очите ми плач и
сърцето

в моята гръд не вълнувай — едвам съм избягнал
смъртта си.

Но изкъпи се сега, премени се във нови одежди
и със робини възлез върху горните китни покои,

50 там обречи хекатомби изрядни на всички
безсмъртни,

та дано Зевс въздаде за делата позорни отплата.
Аз пък ще ида сега на мегдана оттам да повикам

странника, който дойде отдалече със мене в Итака.
Него изпратих напред с богоравните мои другари
55 и на Пирей наредих да го вземе със себе си в къщи,
почит и прием той там да намери, додето се
върна.“

Рече така, и безкрила остана у нея речта ѝ.
Тя се изкъпа веднага, облече се в нови одежди
и хекатомби изрядни обрече на всички безсмъртни,
60 та дано Зевс въздаде на женехите дръзки отплата.
Тежкото копие взе Телемах веднага излезе
вън от палата. Зад него притичваха псета две
бързи.

С божески чар му зареше лицето Атина Палада.
Ахваха всички мъже, като гледаха как той
пристъпя.

65 Около него се стече тълпата от буйни женихи,
всички със сладки слова, но с коварни кроежи в
сърцата.

Той пък от тяхната гмеж се измъкна, дойде и
приседна,

гдето седяха Антиф, Алитерсес и спътникът
Ментор.

Бяха открай време те на баща му приятели близки.
70 Седна при тях и подробно за пътя си той заразказва.
Скоро дойде и Пирей, знаменитият копиеносец,
заедно с Теоклимен през града до мегдана. За дълго
и Телемах не остана далеч, а пристъпи към госта.

Първи Пирей ред сина Одисеев изрече словата:

75 „Скоро прати, Телемахе, робини, от моята къща
да донесат даровете, от цар Менелай подарени.“

А на това Телемах разсъдливият тъй отговори:

„Ние не знаем, Пирее, как всичко това ще завърши.

Ако тълпата женихи, в палата събрани, ми вземат
80 тайно живота и моят имот поделят помежду си,
бих предпочел да използваш ти вместо тях
даровете.

Но ако аз на женехите смърт и убийство подготвя,

можеш щастлив на щастливеца мен у дома да ги връчиш.“

Рече така и поведе нещастния гост към дома си.

85 След като стигнаха двама в палата, иззидан прекрасно,

и на кресла и столове наслагаха своите дрехи,
влязоха да се изкъпят в дълбоките гладки басейни.

Там им робини измиха, с елея разтриха телата,
та ги загънаха в тъкан от вълна и леки хитони,

90 и след басейна насядоха те по кресла и столове.

Ето робиня донесе пред тях върху сребърен поднос
златен кърчаг със студена вода за ръцете,

после поля им самата и гладка трапеза подаде.

Хляба пък сложи пред тях икономката
достопочтена,

95 ястия пищни със радост подбрала от всички запаси.

Майката седна отсреща до прага на залата близо
върху кресло и започна ефирни влакна да засуква.

Мигом пресегнаха те към готовите мамещи гозби.

След като своята жажда и глад утолиха напълно,

100 първа от тях заговори разумната Пенелопея:

„О Телемахе, сега ще възляза в покоите горни

и ще полегна самотна в печалното ложе, което

неведнъж в сълзи обливах, откак Одисей богоравен

тръгна с Атрида за Троя. Но няма ли ти да

разкажеш,

105 докато тук се домъкне тълпата от дръзки женихи,

точно какво си узнал за обратния път на баща си?“

А Телемах разсъдливият тъй на това отговори:

„Мила ми майко, това ще ти кажа съвсем
откровено:

ние отидохме в Пилос при Нестор, на войнства
водача.

110 В своя въздигнат палат ме прие той съвсем
благосклонно

и ме гощава тъй, както родител посреща сина си,

който след дълга раздяла се връща дома от чужбина.

Най-благосклонно гостиха ме той и чадата му славни.

За Одисея, безстрашния воин, нито вест ми не каза

—
115 жив ли е, или е мъртъв, от никого нищо не чувал.

Но с колесница кована и с много коне ме изпрати при Менелая Атреев, чутовния копиеносец.

Там аз заварих Елена, аргивката, зарад която патиха от боговете аргейци и още троянци.

120 Пръв Менелай, гръмогласният в бой, ме тогава попита

що ме довежда при него във Лакедемон, град божествен.

Цялата истина аз му разказах, без нищо да скрия.

С тези слова Менелай, златовласият мъж, отговори:

«Срамно, наистина срамно! На този герой безбоязнен

125 в брачното ложе желаят да лягат самите страхливци!

Както когато сърната в бърлогата на лъв многомощен

своите новородени бозайни сърнета намести, после за паша преброжда рътлини и тревни оврази, но подир нея лъвът в пещерата си пак се прибира

130 и изведнъж край ужасен постига и майка, и малки, тъй Одисей край ужасен за всичките тях ще докара.

Ако, родителю Зевсе, Атино, и ти, Аполоне,

дойде той силен, какъвто веднъж в многолюдния

Лесбос

с мощния Филомелид за борба като враг се възправи

135 (и го простря на земята за радост на всички ахейци)!

Ех, да се беше такъв Одисей сред женехите мярнал,

Щеше да стори живота им кратък и брака им горък!

А за това, за което ме молиш и искаш да знаеш,
без да прикривам ни дума, готов съм на теб да
разкажа.

140 Също което разкри на морето всезнайния старец —
нищо от него не ще премълча или скрия от тебе.
Каза ми той, че го зърнал злочест върху остров
далечен.

Силом го нимфа Калипсо държала в покоите свои.
Родната стряха отново да зърне копнеел напразно.

145 Веслени кораби нямал и нямал другари, които
с него да тръгнат задружно по ширния гръб на
морето.»

Тъй ми отвърна Атридът, чутовният копиеносец.
Всичко това щом изпълних, повея зефирна прохлада
от боговете и тя ме отвя до брега на бащите.“

150 Рече така и покърти сърцето на Пенелопея.
А богозрачният Теоклимен се намеси и рече:
„Достопочтена съпруго на Лаертиад Одисея!
Всичко синът ти не знае. Ти в моето слово се
вслушай.

Аз ще ти точно предскажа, без нищо да скрия от
тебе.

155 Зевс ще ми бъде свидетел и вашата щедра трапеза,
още огнището на Одисей, до което съм стигнал,
че Одисей е наистина тук върху бащина почва,
седнал сред вас или броди и слуша за тези
безчинства,

тука стои и подготвя бедата на всички женихи.

160 Всичко узнах, като гледах от борда на здравия кораб
птичия полет поличбен, и на Телемах го разказах.“
Тъй му веднага отвърна разумната Пенелопея:
„О, ако твоите думи, мой госте, се сбъднат
напълно,

много подаръци с обич, грижовна за теб ще
приготвя,

165 който където те среща, у тебе да вижда
щастливец.“

Ето такива слова размениха си те помежду си.
В същия час пред дома Одисеев женихите, сбрани
върху настлана площадка, разюздани, както по-рано,
мятаха копия ловни и хвърляха диск за забава.

170 Но щом настъпи часът за вечеря, отвред от полята
своя добитък подбраха пастирите, както и друг
път.

Медонт херолдът им рече сега — на женихите беше
той по сърце и на всяка гощавка присъстваше канен:
„Юноши, след като всички в игрите сърца
насладихте,

175 хайде влезнете дома да приготвим задружно вечеря.
Да се вечеря, когато е време, съвсем не е лошо.“
Рече така, и послушаха всички съвета на Медонт.
След като влязоха вътре в палата, иззидан
прекрасно,

върху кресла и столове намятаха своите дрехи,
180 после заклаха грамадни овни и кози угоени.
Още заклаха гоени свине и от стадото крава,
пиршество да устроят. — Одисей и свинарят
божествен

в същото време решиха да идат в града от полето.
Пръв заговори свинарят, надзорник на други
свинари:

185 „Страннико, виждам, че искаш в града незабавно да
идем,
както стопанинът рече. Наистина аз предпочитам
тук да останеш на място пазач на стадата из
двора,

но господаря почитам и още боя се, че после
той ще ме мъмри. А тежък е укорът на господаря.
190 Хайде да тръгнем на път. Половината ден е
отминал.

Скоро ще се свечери, хладина ще повее тогава.“
Тъй Одисей, находчивият мъж, на това отговори:

„Всичко разбирам и виждам, това са и моите мисли.
Но да вървим, до целта придружавай ме ти и води
ме.

195 А ако имаш тояга, прилично одялана, дай ми
да се опирам, че пътят по вашите друми бил
плъзгав.“

Рече така, и праметна през рамо торбата си жалка,
цяла в петна — за презрамка тя имаше връв вместо
ремък.

Даде му още Евмей за ръцете удобна тояга.

200 И те пое на веднага. Оставиха стражи на двора
всички пастири и псета. Поведи Евмей господаря —
в образ на немощен старец, с окаяни дрипи по тяло,
който, опрян на тояга, простираше длан за просия.
След като по каменлива и стръмна пътека вървяха,
205 стигнаха те до града откъм излака, в камък облечен
и светлоструен, от който си черпеха всички в Итака
(беше го някога зидал Итак със Нерит и Поликтор).
Той бе опасан с горичка от водолюбиви тополи,
кръгла отвред, а водата му падаше в струи отгоре
210 пряко висока скала. На върха ѝ олтар бе въздигнат,
винаги жертви на нимфи принасяха там минувачи.
Но ги пресрецна Мелентий, на Долий синът,
козопасът.

Беше подкарал кози, от стадата подобрани за пищен
пир на женехите, двама пастири вървяха след него.

215 Щом ги видя, той отпрати по тях ругатни и обиди
срамни, ужасни, раздразни с тях на Одисея сърцето:
„Гледай, помъкнал безделник след себе си други
безделник,

както се случва: събира подобен с подобен богът!

С този гладник накъде си ми тръгнал, проклети
свинарю?

220 С този бедняк дотеглив, блюдолизец на чужди
трапези!

Той от врата на врата ще се спира да чеше гърба
си,

за да си проси не меч и съсѣд, а трохи от трапеза.
Ех, ако го беше дал да ми стане пазач на обора,
яслите той да мете, на козичките клонки да носи,
225 можеше мръвка от кълка да хапне и цвик да си
пийне.

Но негодият на зло е научен и няма охота
ревностно труд да подхване. Навред сред народа се
влачи,

за да натѣпче тѣрбух ненаситен с комат от просия.
Ясно това ще ти кажа и сигурно то ще се сбѣдне:
230 Ако реши да се мерне в палатите на Одисея,
ще полети начаса из дома му и мъжките длани
ще потрошат по ребрата и лоба му много
скамейки.“

Рече глупецѣт, застана наред с Одисей и го ритна
в хълбока с крак. Но от пътя съвсем не можѣ да го
махне.

235 Той незасегнат остана. Размисли героят тогава
в грѣб ли отзад да го прасне, с тоягата да го погуби,
или пѣк да го издигне във въздуха и на земята
да му разбие главата. Но спря се. Евмей пѣк нахока
право в лицето Мелантий и вдигна рѣце за молитва:
240 „Изворни нимфи, на Зевс дѣщери! Одисей ако нявга
в жертва бедра ви гореше, със слоеве сало обвити,
агнешки, още и кози, то чуйте молбата ми жарка:
Нека се върне героят, от божеска сила доведен!
Как би прогонил тогава от теб големството, което
245 носиш надменно за показ, когато кръстосваш
стъгдите,

докато гинат стадата навѣн от негодни пастири!“
с тези слова му отново отвѣрна козарят Мелантий:
„О богове, що говори туй куче, изкусно в коварства?
Но ще те скоро откарам на борда на черния кораб,
250 вѣн от Итака за тебе висока цена да получа.
О, само Феб, сребролъкия бог, да срази Телемаха,
ако все още не е поразен от женихи в палата,
както възвратния ден Одисей си загуби в чужбина!“

Рече така и забърза пред двамата крачещи равно.
255 С пъргави стъпки той скоро пристигна в палата на царя,
влезе направо и седна сред роя нахални женихи
точно срещу Евримаха, когото зачиташе твърде.
Сложиха също пред него прислужници пай от месото,
хляб му подаде с ръка икономката достопочтена,
260 за да яде. — Одисей и свинарят божествен дойдоха близо до царския дом. Ненадейно оттам долетяха звуци на лира звънлива. Запя сред женихите Фемий. А Одисей улови за ръката свинаря и рече:
„Сигур, Евмее, това е прекрасният дом Одисеев.
265 Лесно се той разпознава дори между много постройки.
Зала о зала опира, стената зъбчата изкусно двора предпазва, заключва се здраво двукрилата порта.
Никой не би и помислил с насилие да я разбива.
Но забелязвам, че много мъже из палата пируват.
270 Мирис на печено сеещам. Долавям и звуци на лира. Тя е по Зевсова воля другарка на пирове пищни.“
С тези слова ти, свинарю Евмее, веднага възкликна:
„Как изведнъж се досети, съвсем не си бил неразумен!
Само че нека помислим как тези дела да завършим.
275 Или ти пръв се вмъкни във палата, иззидан прекрасно,
и се смеси сред тълпата женихи, аз тук да остана, или на двора почакай да вляза аз най-напред вътре.
Но не оставяй за дълго, че тук ако някой те зърне, може и нещо по тебе да хвърли. Ти сам ще разсъдиш.“
280 С тези слова Одисей, богоравният страдник, отвърна:
„Всичко разбирам и виждам, това са и моите мисли.

По-добре пръв да отидеш самичък. Аз тук ще остана.

Схватки и удари разни изпитвал съм често в живота.

Дух упорит притежавам, защото безкрайно съм страдал

285 и по вълни, и по битки, че нека и туй да се случи.
Само стомахът ни празен не може да бъде залъган.
Този проклетник донася на смъртните много неволи.
Заради него строят якорбордните кораби бързи,
върху морето пустинно да плават за зло на
вразите.“

290 Ето такива слова размениха си те помежду си.
Кучето Аргос, което лежеше наблизко, го чу и
вдигна глава, и наостри уши. Одисеево беше.
Сам Одисей го отхрани, но плувна за Троя на поход,
без ни веднъж да го вземе на лов. Преди време
ловците

295 гонеха с него и зайци, и диви кози, и елени.
Занемарено без своя стопанин, лежеше тогава
то върху купища тор от говеда и мулета, струпан
близо до входната порта, оттам да го вдигат
слугите

и да подсилят имота просторен на своя стопанин.
300 Тъй си лежеше там Аргос, досаждан от кърлежи
кучи.

Псето едва-що усети героя до себе си близо,
двете уши си отпусна и почна да маха с опашка,
но не можеше да прилази безсилно до своя стопанин.
Той настрани се обърна, сълза от очите отрони —
305 лесно я скри от Евмей, и така се обърна към него:
„Чудно, Евмее, че псето лежи върху купище торно.
То е красиво в снагата, но все пак не мога да зная
дали и пъргавината отговаря на тая му стойка,
или е псе като тези, които обхождат софрите
310 и за разкош ги държат в домовете си знатните
хора.“

С тези слова, ти свинарю божествен Евмее,
отвърна:

„Псето е на господаря, загинал далеч от родина.

То ако беше пред тебе по вид и привички, каквото

тук Одисей го остави, преди да отплава за Троя,

315 щеше завчас да му видиш и силата, и бързината!

То не пропускаше никак из глухите горски усои

дивеч, по него щом хукне, и душеше дири отлично.

Зле е сега. Господарят загина далеч от родина,

а пък нехайни женихи съвсем не се грижат за него.

320 Робът е с нрав немарлив. Не усеща ли власт на
стопанин,

няма у него каква да е воля за труд и за дело.

Ех, половината доблест остана у смъртните хора

далекозрящият Зевс, щом им прати деня на робия.“

Рече така и се вмъкна в уютния дом и направо

325 в залата влезе, където седяха женихите знатни.

Аргос пък беше застигнат от черната, смъртната

участ,

щом подир двайсет години отново съзря Одисея.

А Телемах богозрачният пръв забеляза свинаря,

в залата той като влезе. Веднага с главата му

кимна

330 и го повика. Евмей се озърна и столчето вдигна,

върху което седеше при пир раздавачът на мръвки,

да разпределя месото на всеки пируващ в палата.

Вдигна го той, приближи до трапезата на Телемаха,

точно насреща, и седна на столчето. А глашатаят

335 пая от печени мръвки и хляба в панерка поднесе.

Скоро и сам Одисей се промъкна в трапезната зала

в образа на немощен старец, с окаяни дрипи на тяло,

който, опрян на тояга, протягаше длан за просия.

Там на вратата отвътре той седна въз прага от

ясен

340 и се облегна със гръб върху стълб кипарисов. Изкусен

майстор бе стълба издялал и с връв изравнил го

грижливо.

А Телемах призова по-наблизо свинарят и рече —
той от прекрасна панерка подбрал бе и цял хляб, и
мръвки

толкова, колкото смогна с ръцете си, с двете, да
гребне:

³⁴⁵ „Ето вземи и предай там на госта, и още речи му
за подаяние всички женихи поред да обходи.
Никак уместно не е да спътствува свян сиромаша.“
Рече така, а свинарят божествен се вслуша в речта
му,

пред Одисея застана и рече словата крилати:

³⁵⁰ „Сам Телемах, чужденецо, ти праща това и заръча
за подаяние всички женихи поред да обходиш.
Редно не е според него да спътствува свян
сиромаша.“

С тези слова Одисей, находчивият мъж, му
отвърна:

„Ощастливи Телемаша сред смъртните, властнико
Зевсе!

³⁵⁵ Всичко, каквото сърце му желае, дано си изпълни!“
Рече така той, пое милостинята с двете ръце и
въз омърсената своя торба до нозете я сложи.
Яде, доде песнопевецът ня пред трапезните гости.
Той се насити, и в тоя миг млъкна певецът
божествен.

³⁶⁰ Вдигаха глъчка в палата женихите. В същото време
до Одисея, сина на Лаерта, застана Палада
и му пошепна да иска от всеки трапезник по къшей,
за да узнае кои са пристойни, кои недостойни.
Но не желаше тя ни един от смъртта да избави.

³⁶⁵ Станал, той тръгна надясно, пред всеки жених се
изправи

и му протягаше длан — сякаш цял живот скитал в
просия.

Даваха всички от жалост по малко с очи изумени —
питаше всеки съседа за просяка — кой е, отгде е?
А козепасът Мелантий към тях се обърна веднага:

370 „Чуйте, женихи на славна царица, какво ще ви кажа
за чужденеца, с когото се срещнахме скоро по пътя.
Идеше той за града и свинарят му беше водачът.
Но аз не зная какъв е, отгде произхожда родът му.“
Рече тъй. А Антиной обруга свинепасът божествен:

375 „О всеизвестен свинарю, защо си домъкнал в града
ни
този?... Нима не се скитат при нас тук и други
лентяи,
просяци долен народ, блюдолизци на чужди трапези?
Или за тебе е малко, че на господаря имота
толкова хора пилеем, та още един си домъкнал?“

380 С тези слова ти свинарю божествен Евмее,
отвърна:
„Знатен си ти, но не ти е пристойна речта,
Антиное.
Кой ще иде да вика от другаде сам чужденеца,
ако не е той навред по земята прочут благотворец,
болнолечител, гадател, на копия опитен майстор
385 или певец вдъхновен, да ни радва със своите песни?
Вред по земята просторна това са зованите
смъртни:
просяка никой не би призовал — той само дотяга.
Но постоянно си бил ти към робите на Одисея
и преди всичко към мене от женихите най-
нелюбезен.

390 Малко това ме засяга, додето стопанката умна
и Телемах богозрачният тук обитава палата.“
А Телемах разсъдливият тъй възрази му тогава:
„Стига, Евмее! Мълчи и недей отговаря надълго,
знай: Антиной има навик да влиза в кавги постоянно
395 с предизвикателни думи, дори да насъсква и други.“
Рече, и към Антиной отправи крилатите думи:
„Както баща, Антиное, се грижиш прекрасно за
мене.
Искаш и госта си вън от палата сега да отпратя
със заповедни слова. Но това и на Зевс е противно.

400 Дай му по воля. Не ще ти попреча. Дори те приканвам.

Нито от моята майка се бой, ни от някои други роби, които обслужват палата на моя родител.

Но не тревожат — аз зная — сърцето ти мисли подобни.

Искаш наистина сам да ядеш, вместо други да каниш.“

405 В отговор на Телемаха това Антиной му изрече:
„Хей, Телемахе, надут самохвалко, какво ми говориш!
Ако тук всеки жених му подаваше тъй милостиня,
нямаше цели три месеца той да се вества в палата!“

410 Рече така и докопа под масата столче, което
служеше в пир да си слага на него нозете блестящи.
Всеки друг даде по нещо, така се напълни торбата
с хляб и месо. Одисей пожела да се върне веднага
пак до вратата на прага да вкуси ахейските дари.

Спря се той пред Антиноя и тези слова му изрече:
415 „Драги, подай ми и ти. От ахейци най-долен не си
ти,

най-благороден от тях си, по образ на цар ми приличаш

и затова подобава да бъдеш над всички по щедрост
в хляба. Пък аз ще те славя навред по земята
безкрайна.

Някога също и аз между хората дом обитавах,
420 благословен и богат, постоянно подавах на скитник,
който да бе, от каквото да търсеше помощ при
мене.

Роби безброй притежавах, и всякакво друго имане,
всичко, с което живеят разкошно заможните хора,
но го погуби Кронион по своята воля свещена.

425 Вдъхна ми той мисълта с плячконосна пиратска
дружина

аз за Египет да тръгна, далече оттук да загина.
Там до потока Египет извитите кораби спряха.

Дадох веднага повеля на мои подобни другари
кораба вън да изтеглят и близо да бдят неотстъпно.
430 Други изпратих напред да огледат съседната
местност.

Дръзки от своята сила, започнали те да вилнеят
из плодовития край на египетски мирни орачи,
техните кротки жени и деца малолетни подбрали,
а пък мъжете избили. Викът им се чувал в града чак.
435 Чули им гръмките вопли, египтяни натам наизлезли
още в зори. Загъмжа от коне и пешаци полето
и от искрящи доспехи. Но в бяг безразборен обърна
Зевс гръмолубецът всички другари. Те нямаха
смелост

мъж срещу мъж да застане, че гибел отвред ни
грозеше.

440 С острата мед умъртвиха мнозина от моите хора,
други откараха живи за труд принудителен в
робство.

Аз бях продаден на странник, от Кипър пристигнал
в Египет —

Дметор, потомък на Ясос, царуваше властно над
Кипър.

След многобройни неволи оттам аз пристигнах в
Итака.“

445 На Одисей отговори така Антиной разгневено:
„Кой от безсмъртните прати за пира в дома туй
върнкало?

Хайде, върви на средата, махни се от моята маса,
иначе скоро ще видиш и горък Египет, и Кипър!
Що за нахалник безсрамен! Какъв нехранимайко
нагъл!

450 Всеки жених обикаляш и щедро дарява те всеки
тъй слепешката, защо да пести и да жали, когато
милост от чуждо дарява? Обилие има от всичко.“
А Одисей, находчивият мъж, се отдръпна и рече:
„О богове! На лицето съвсем не подхожда умът ти!

455 Стиска солчица от твоя дом собствен не би дал на
просяк,

щом, разположен на чужда трапеза, не
благоволяваш

да ми подхвърляш и къшей. А имаш в обилие всичко.“

Рече така. Антиной пък изпадна в несдържана
ярост,

с мрачни очи го погледна и рече словата крилати:

460 „Виждам, че няма от залата вън да излезеш
обратно

читав! На всичко отгоре пък смееш и хули да
сипеш!“

Рече и столчето метна срещу Одисея. Улучи
в дясното рамо, в гърба. Неподвижен остана
героят,

както скала устоя той на хвърля на Антиноя.

465 Само поклати глава мълчешком и скрои гибелта му.
Върна се пак върху прага и седна. Остави торбата
пълна до себе си близо и тъй на женихите рече:

„Слушайте вие, женихи на славена дивна царица,
аз да изкажа какво повелява сърцето в гръдта ми.

470 Истина, нито тъга, нито мъка, потиска душата,
ако мъжът при борбата за своето име пострада —
заради своите крави или овце белорунни.

Аз пък понесох побой зарад тази утроба проклета,
пагубна носеща много неволи на смъртните хора.

475 Но ако просяка бранят безсмъртни ведно с еринии,
смъртната участ дано вместо брак Антиноя
постигне!“

С тези слова Антиной, на Евпейта синът, му
отвърна:

„Стой си спокойно и яж, чужденецо, или се
пръждосвай,

за да не те изнесат за ръце и нозе из палата

480 и да не бъдеш на части разкъсан, щом тъй
бръщолевиш!“

Рече така, но и всички останали кипнаха страшно.

Дръзко подхвърляше някой от тия надменни младежи:

„Зле, Антиное, постъпи, когато удари бедняка.

Ако е старецът бог от небесни простори, горко ти!

485 Нерядко и боговете под какви ли не образи чудни
на чуждоземци се скитат от град на град, те
обикалят

да наблюдават кои са злосторни, кои справедливи.“

Тъй разговаряха те, но речта им съвсем не помогна.

490 А Телемах все по-силно в душата изпитваше болка
заради удара, но ни сълза не отрони от клепки,
клатеше само глава мълчешком и кроеше отплата.
Щом Пенелопа разумната чу, че ударили странник
долу в трапезната зала, възкликна така пред робини:
„Ах, дано също тъй теб Аполон сребролъкният
перне!“

495 А Евринома сега, икономката тъй ѝ отвърна:
„Ах, дано всички наши проклетия да се изпълнят!
Никой от тези дано златотронната Еос не види!“
С тези слова отговори разумната Пенелопея:
„Майчице, мразя ги всичките, защото замислят
бедите,

500 но Антиной между всички на черната смърт ми
прилича!

Някакъв странник нещастен сега обикаля дома ни,
длан пред мъжете протяга, принуден от сиромашия.
Всички му пълнят торбата и всички му дават
охотно,

а Антиной го ударил със столче по дясното рамо.“

505 Рече така Пенелопа в кръга на жените робини,
седнала в своя покой. Одисей пък току се нахрани.
Тя призова по-наблизо свинаря божествен и рече:
„Бързо, божествен Евмее, иди да повикаш при мене
странника. Силно желая подробно тук да го
разпитам

510 за Одисей, търпеливия мъж, дали вести е чувал,

или с очи го е виждал. Изглежда, че странствувал много.“

Тъй на това ти отвърна, Евмее, вардачо на свини:
„Ако най-последно, царице, ахейците млъкнат в палата,
би ти омаял сърцето със своята реч чужденецът.

515 Три дни и нощи той пребиваваше в моята хижа.
Първо при мене дойде, щом избягал от кораб
теспротски.

Всичките свои неволи той все пак докрай не разказа.
Както мъжът приковава очи в песнопевеца, който
пее за смъртните хора от Зевс вдъхновените песни

—
520 те без насита следят песента му, не искат да
свърши, —

тъй очарова и мен чуждестранникът в моята хижа.
Той по баща с Одисея бил свързан чрез
гостоприемство,

някога Крит обитавал, земя на чадата на Минос.

След многобройни неволи оттам пристигнал в
Итака,

525 тласкан от място на място. Бил слушал той за
Одисея,

че е наблизо до нас в плодородния край
теспротийски,

жив се завръщал с несметни съкровища в своята
къща.“

Тъй на свинаря отвърна разумната Пенелопея:

„Тичай, извикай го тук! Пред очите ми той да
разкаже,

530 докато в тези игри се развличат навън пред
вратите,

или пък в залата тук. И защо да не се забавляват?

Техният собствен имот — ядива и янтарено вино —

цял непокътнат лежи. Изразходват го само
домашни.

В нашата къща пък те на тълпи всекидневно
нахлуват,

535 колят безбройни волове, овци и кози угоени,
вечно пируват и пият искрящото вино без срама.
Нашият дом се пилее, защото от него отсъства
мъж като моя съпруг Одисей да отблъсне бедата.
Ех, Одисей да се върне и дойде в земята си родна,
540 ще отмъсти със сина си за всички гнет на
мъжете!“

рече тѝй. А Телемах неочаквано кихна високо:
екна шумът по палата. Усмихна се Пенелопея
и начаса към Евмей се обърна с крилатите думи:
„Тичай веднага, викни пред лицето ми тук
чужденеца.

545 Не забеляза ли, кихна синът ми на моите думи!
Ето ще бъде смъртта на женехите сигурна участ,
никой не ще се спаси от смъртта и мъстящите
кери.

Друго сега ще ти кажа, дълбоко стаи го в сърцето.
Ако се аз уверя, че той чистата истина казва,
550 ще го дарувам с хитон и хламида и нови одежди.“
Рече така, а свинарят божествен се вслуша в речта
й,

пред Одисея застана и рече словата крилати:
„Страннико татко, зове те разумната Пенелопея,
майката на Телемаха. Макар и от горест сломена,
555 вечно я тласка сърцето за своя съпруг да разпитва.
Ако се тя увери, че ти чистата истина казваш,
ще ти дарува и плащ, и хитон, от които ти имаш
най-много нужда. А хляб и храна, да наситиш
стомаха,
можеш в града да си просиш. Така нека по воля ти
дават.“

560 Тѝй на това Одисей, богоравният страдник,
отвърна:
„Чистата правда ще кажа, Евмее, на Пенелопея,
на дъщерята разумна на славния старец Икарий.
Зная аз вести за него, еднакви беди претърпяхме,
но се боя от тълпата на тези враждебни женехи.

565 Тяхното буйство и хищност достигат небето
желязно!

Ето и днес, като ходех из залата за милостиня,
щом ме женихът удари до болка, без зло да му
сторя,

в залата ни Телемах се застъпи, ни други за мене.

Ти Пенелопа затуй посъветвай сега да ме чака

570 в своята спалня, макар неспокойна, до залеза
слънчев.

Нека тогава ме пита кога ще си дойде мъжът ѝ.

Но да ме смести до огъня близо, че моите дрипи,

знаеш не топят. Пред тебе молбата си първом
отправих.“

Рече така, а свинарят след тая заръка побърза.

575 Прага току той прекрачи и Пенелопа му рече:

„Как, ти без него ли идеш, Евмее? Къде е беднякът?

Тук ли от някого страх той изпитва, или се срамува

посред палата? Свенът не прилича на

странствуващ просяк.“

Тези слова ти, свинарю Евмее, ѝ в отговор рече:

580 „Не, той говори разумно. Така би говорил и други,

който не иска да сети гнева на женихите дръзки.

Той те съветва сега да го чакаш до залеза слънчев.

Но и за тебе самата, царице, е тъй по-прилично —

да разговаряш с мъжа насаме, да го питаш и
слушаш.“

585 А на това му отвърна разумната Пенелопея:

„Истина, гостът не е неразумен — тъй трябва да
бъде.

Няма из целия свят, обитаван от смъртните хора,

други мъже да извършват надменно такива

безчинства.“

Тъй му говореше тя. А свинарят божествен се
вмеси,

590 след като всичко разказа, в гмежта на женихите
нагли.

На Телемах той веднага пришепна крилатите думи

— леко главата си сведе към него, та друг да не чуе:

„Скъпи, отивам да вардя свинете и цялото друго
твое и мое имане. А тука ти сам погрижи се.

595 Себе си ти преди всичко брани. Отклонявай разумно
всяка заплаха, че злото ти мислят мнозина ахейци.
Но дано Зевс ги погуби, преди да ни сторят бедата.“
С тези слова Телемах на свинаря божествен
отвърна:

„Татенце, тъй и ще сторя. А ти след вечеря тръгни
си.

600 Призори пак се върни и докарай свещените жертви.
Другото ще да е грижа на мене и на боговете.“

Рече така, а Евмей върху гладко кресло се намести
и щом насити напълно душата си с гозби и вино,
пак при свинете се върна, остави палата и двора

605 пълни с пируващи гости. Сърца там тешаха си
всички

с песен и танци ритмични. Настъпи предвечерна
доба.

ОСЕМНАДЕСЕТА ПЕСЕН БОРБАТА НА ОДИСЕЙ С ИРОС

*Ето общинният просяк пристигна. По цяла Итака
просеше той, всеизвестен със своя търбух
ненаситен.*

*Пиеше вечно и вечно ядеше. Ни мощ, нито сила
бяха останали в него, макар че бе с ръст исполински.
5 Даде му име Арней благородната негова майка
още при раждане. Но младежта го наричаше Ирос*

*вечно разнасяше вести, когато поискаше някой.
Той от дома Одисеев реши да пропъди героя,
та го нападна с обиди и рече словата крилати:
10 „Старче, от трема навън, да не те повлека за
нозете!*

*Гледай как всички женихи наоколо вече ми смигат
да те изхвърля веднага. Но още се аз колебая.
Ставай, че иначе може да стигнем до бой със
юмруци.“*

*Мрачно погледна към него и рече мъжът
многомощен:*

*15 „Нито с дела, нито с думи, чудако, те аз
оскърбявам,*

*нито на мен се зловиди, когато ти повече дават.
Двама ни прагът побира. Не бива с око завистливо
чужда облага да гледаш. Нали и ти също си просяк,
както и аз. Боговете единствено дават богатата.*

*20 И не налитай на боя с юмруци! Макар че съм старец,
с кръв ще облея веднага гръдта ти и твоите устни,
в гняв щом избухна. Тогава спокойно без теб ще се
ширя*

утре, когато ти няма за втори път да се вестяваш
вътре в палата висок на сина на Лаерт Одисея!“

25 В ярост скиталецът Ирос изпадна и тъй отговори:
„О небеса, как припряно и бързо говори гладникът!
Сякаш е дърта бъбрица! Но чакай, и с двата юмука
всичките зъби сега из устата ти аз ще избия
както на дива свиня, що със зурлата рови нивята!

30 Но препаши се и нека ни всички познаят в борбата.
Хайде да видим дали ще се справиш ти с по-млад
противник!“

Тъй върху гладкия праг пред високите, двойните
двери
двамата просяци люто един друг се възпламениха.
Първо свещената мощ Антиноева двамата зърна.

35 Той се засмя гръмогласно и тъй на женехите рече:
„Гледка подобна, другари, не ни се е случвала още.
Някакъв бог ни изпраца чудесна забава в палата.
Ирос и странникът люто се карат и скоро ще
почнат
бой със юмуци. Но нека насъскаме двамата още.“

40 Рече така. От местата наскочаха с кикот момците
и образуваха кръг покрай двамата дрипльовци нищи.
А Антиной, на Евпейта синът, се обърна към всички:
„Слушайте, храбри женехи, словата, които ще
кажа.
Тук се пекат на жарава два кози тулума, които,
45 с плънка от кръв и от мас, отделихме за вечерна
гозба.
Който спечели победа и по-силен в боя излезе,
нека по избор самичък си вземе от тези тулуми,
винаги с нас ще пирува и няма на други безделник
да позволим за просия при нас да остава в палата.“

50 Рече така Антиной и допадна речта му на всеки.
Тук с хитрина Одисей, находчивият мъж, се намеси:
„Скъпи ми, трудно е, старец, отпаднал от страшни
несгоди

с по-млад да влиза в юмручна борба. Но злосторен
стомахът

ме принуждава и още побоища тук да понасям.

55 Но закълнете се всички пред мене с обвързваща
клетва,

че за угода на Ирос тук никой ръката си тежка
няма въз мен да стовари, да падна нечестно под
този.“

Рече така и заклекна се всички, тъй както поиска.

След като те се заклекна и свършиха своята клетва,

60 тия слова изговори мощта Телемахова свята:

„Страннико, ако те тласка умът и сърцето ти
храбро,

встъпвай веднага в борба и не бой се от никой ахеец.

Вдигне ли някой ръка, срещу повече той ще се бие.

Тук домакинът съм аз. Ще помогнат със своята сила

65 двамата мъдри царе, Антиной, Евримах, а и други.“

Рече тъй, и одобриха му всички речта. Одисей пък
свойте чресла със парцали обви, но остави открити

яките светли бедра и показва широките плещи,

твърдата гръд и ръцете корави. А дева Атина

70 близо до него застана и сила и мощ му придаде.

Всички женихи ведно го загледаха в пълна почуда.

Тъй се провикваше някой, обърнал очи към съседа:

„Сам си навлече бедата. На Не-Ирос Ирос ще
стане.

Старецът що за бедра откроява под своите дрипи!“

75 Казваха тъй, а сърцето на Ирос бе в крайна възбуда.

Но и така, пребледнял го опасаха силом слугите.

В силния страх се тресяха на бедния Ирос месата.

А Антиной се обърна към него със следните думи:

„По-добре щеше да бъде съвсем да не беше се
раждал

80 ти, самохвалко, щом срамно трепериш в боязън пред
този

старец злочест, в нищета от nevoли и нужда
изпаднал.

Искам едно да ти кажа, и то ще се сигур изпълни.
Старецът ако спечели и по-силен в боя излезе,
аз ще те пратя веднага със черния кораб при царя
85 Ехет в Епир, изтребителя зъл на човешкото племе,
да ти отреже носа и ушите с медта безпощадна.
Пола ти той ще изтръгне, на псетата да го
захвърли.“

Рече, а Ирос изпадна във още по-силна уплаха.
Беше дотътрен насила. Повдигнаха двама юмруци.
90 А Одисей, богоравният мъж, заразмисля тогава
да го удари ли тъй, че последен дъх той да изпусне,
или пък само с лек удар да го повали на земята.
След като дълго премисля, намери накрая за умно
да го удари едва, подозрение без да събуди.
95 Почнаха боя. Удари го Ирос по рамо с юмрука.
Той пък врата под ухото му тресна и всичките
кости

тъй разтроши. От устата му рукнаха алени кърви.
Свлече се Ирос със стон в пепелта и затрака със
зъби,

и по земята зарита. Женихите плеснаха с длани
100 и до един се заляха от смях. Одисей пък затътри
Ирос за крак из вратата, през трема навън го
повлече
право през дългия портик и стигна до външната
порта.

Там на зида го облегна, в ръката му жезъл затъкна,
гневно към него погледна и рече словата крилати:
105 „Тука сега остани, за свине и за псета плашило,
и не мисли над бедняци и странници властник да
ставаш,

жалък слабако, че може и друга беда да те случи!“
Рече така и преметна през рамо торбата си жалка,
цяла в петна — за презрамка тя имаше връв, а не
ремък.

110 Върна се пак върху прага. Женихите влязоха вътре,
Смяха се те от сърце и отправиха думи за поздрав:

„Зевс и всевечните нека изпратят на теб,
чужденецо,

всичко, каквото желаеш, каквото сърце ти жадува,
дето с юмрука избави от тоя търбух ненаситен

115 нашия край. Ще го пратим на твърдата суша при
царя

Ехет в Епир, изстребителя зъл на човешкото племе.“

Рекоха тъй. Засия Одисей от речта му предвестна.

А Антиной му поднесе веднага тулума огромен,

С плънка от кръв и от мас. Амфион след това от

панерка

120 цели два хляба извади и на Одисей ги подаде.

Дигна за негово здраве той златната чаша и рече:

„Радвай се, страннико татко! За бъдните дни ти

желая

щастие пълно, макар че сега си изпаднал в неволя.“

С тези слова Одисей, находчивият мъж отговори:

125 „Както на мен, Амфионе, се струва, ти имаш
разсъдък,

син си на мъдър баща, за когото разказва мълвата:

Нис, дулихийският властник, е знатен и много

заможен.

Негова рожба си ти и приличаш на мъж
благонравен.

Ето защо ще ти кажа, а ти ме изслушай и вярвай.

130 Няма на тази земя същество от човека по-слабо
сред съществата, които по нея пъхтят и се влачат.

Той и не вярва, че може злина да го случи, додето
мощ боговете му дават, додето нозете го движат.

Но като пратят и тежки беди боговете блажени,

135 трябва спокойно, макар по неволя, и тях да понася.

Както денят, от бащата на вечни и смъртни
въвеждан,

тъй се мени и сърцето на земнородените хора.

Някога можех и аз сред мъжете да бъда щастливец,
но беззакония сторих немалоко от сила и дързост,

140 имах за своя защита баща си и родните братя.

Ето защо да не върши безчинства човек през живота,
но да се радва без ропот на дарите на боговете.
Виждам как също и тук беззаконствуват дръзки женихи,
пръскат имота в дома и обиждат достойна съпруга.

145 А пък героят, повярвай, далеч от родина и близки няма за дълго да бъде. Той вече е близо. Но демон нека те прати дома, да не му се изпречиш на пътя, щом отдалече се върне на тучната твърд на Итака. Мъчно ще се разделят без проливане кръв, убеден съм,

150 той и женихите, щом веднъж дойде под своята стряха.“

Рече така и изпи след възливане сладкото вино,
Чашата после подаде в ръцете на вожда на воини.
Залата той прекоси със сърце нажалено в гърдите,
ниско главата привел, предугаждаше в себе си злото,
155 но гибелта не избягна, и него Атина обрече,
на Телемах от ръката, от острата мед да загине.
Пак Антином върху трона приседна, от който бе станал.

Бляскавоока богиня Атина вля мисъл в гърдите на дъщерята разумна на славния старец Икарий,
160 да се яви пред женихите тя, и в напразни надежди още по-силно да пламнат сърцата им, за да извика повече почит и обич в очите на син и събрачник.
Тя се усмихна смутено и на Евринома продума:
„Ах, Евринома, за пръв път сърцето ми силно желае
165 да се явя пред мъжете, макар че ги мразя жестоко,
и на сина си веднага изгоден съвет да изкажа,
той да отбягва рояка надменни женихи, които казват красиви слова, пък замислят злини зад гърба ни.“

А Евринома сега, икономката, тъй отговори:

170 „Истина, рожбо, разумно е всичко, каквото говориш.

Но при сина си иди и съвета предай откровено,
след като тялото ти си изкъпеш, ланити помажеш.
Само недей се явява с лице овлажнено от сълзи.
Хайде, върви, че безкрайният плач горестта удвоява.

175 Твоят син вече възрастна в години, тъй както сърдечно

молеше ти боговете — с брада разцъфтял да го видиш.“

С тези слова отговори разумната Пенелопея:

„О Евринома, макар и грижовна, недей ме съветва
да си измия снагата, лицето с елей да помажа.

180 Всяка суетност отнеха от мен боговете небесни,
още откакто той тръгна на поход въз кораби вити.
Но призиви Автоноя и Хиподамея веднага
с мене да дойдат, когато пристъпвам на злата прага.

Свян бих изпитала аз в обществото на мъжете самичка.“

185 Рече. Старицата бързо излезе от ширната зала,
Да извести и на двете повелята на Пенелопа.
Друго замисли сега ведроока богиня Атина.
Сладостна дрямка разля над очите на Пенелопея
и тя заспа, неусетно отпуснала морното тяло
190 върху креслото. Тогава звездата сред всички богини
вдъхна ѝ божески чар, да плени на женихите взора.
Стори лицето сияйно, с амброзен сок го помаза,
с който Китера се маже, богинята китновенчана,
иска ли тя в хоровода на дивни харити да встъпи;
195 По-строен стан ѝ придаде, направи ѝ цялото тяло
по-снажно, по-бяло, сякаш от слонова кост
скъпоценна.

И след това се оттегли звездата на всички богини.
Лилиеръките деви дойдоха от горната стая
шумно и сладката дрямка от Пенелопея отлитна.

200 Леко прокара ръце тя по своите бузи и рече:

„Как в горестта ме приятният сън неусетно
оборил!

Ех, Афродита сама да ми прати такава смърт блага
още сега, да не губя в печал и тъга непрестанна
своя живот, докато по съпруга обичан копнея,
205 който по всякаква доблест блестеше сред всички
ахейци.“

Рече така тя и слезе от китните горски покои,
но не сама. Подир нея вървяха робините, двете.
Щом пред женихите долу жената божествена
слезе,

спря до гредата пред входа на залата, зидана яко,
210 двете ланити закрила със светлото було, а редом
вдясно от нея застана робиня, а друга отляво.
В миг отмаляха нозете на всички женихи. Омаян,
сластно желяеше всеки легло да дели с Пенелопа.

Тя призова Телемаха, сина си любим, и му рече:
215 „Вече умът ти, сърцето ти, сине, не са устойчиви.
В детски години таеше в гърдите си по-хитри
мисли.

Днес пък, когато си стигнал до възраст на юноша
зрял и
всеки ще каже, че своя родител ти оцастливяваш,
щом изненадан съзреш външността ти и твоята
снажност,

220 вече не са безпогрешни сърцето ти, твоите мисли.
Тука в трапезната зала какво произшествие стана?
Как си допуснал да бъде така обруган чуждоземец?
Щом като гостът, потърсил с надежда в дома ни
защита,

може у нас ругатни да получи и страшни обиди,
225 няма ли в срам и позор между хората ти да
живееш?“

А разсъдливият син Одисеев на майка си рече:
„Мога ли, майко, на укора твой справедлив да се
сърдя?

В себе си аз преценявам, разбирам отлично аз всичко,

и благородно, и долно. Надрасъл съм детската възраст.

230 Винаги вярно, не мога добре да предчувствувам всичко.

Ето, отвсякъде тези женихи объркват ума ми с лошите свои кроежи, а нямам отникъде помощ. Но между Ирос и госта борбата съвсем не завърши, както на тях им харесва. Показа се по-храбър гостът.

235 Ако, родителю Зевсе, Атино, и ти, Аполоне, още сега си превият главите женихите дръзки тъй поразени в палата, едните навън посред двора, другите в залата вътре, с ръце и нозе потрошени, както тук нашият Ирос навън покрай дворните порти

240 само поклаща глава, на пияница някой подобен, прав на нозете не може да се удържи и не може да си отиде дома, че нозете му са претрошени!“ Ето такива слова помежду си разменяха двама.

А след това Евримах се обърна към Пенелопея:
245 „О, на Икария дъще, о ти, Пенелопа разумна! Ако те видеха всички ахейци от Ясоски Аргос, по-голям рой от женихи пирували биха в палата още от ранни зори, че ти всички жени превъзхождаш

по красота и по снажност, по дух благороден в гърдите.“

250 С тези слова му отвърна разумната Пенелопея:
„Ах, Евримахе, отнеха от мен боговете предимства, хубост и прелест, откакто отплавах в поход за Троя

храбри аргейци, и моят съпруг Одисей с тях потегли. Ако се върнеше той да ми бъде закрила в живота,
255 бих била повече славна, цъфтяла бих с повече хубост.

Ала увяхвам в печал. Отредил ми нещастия демон. Тъкмо преди да напусне съпругът ми родния остров

хвана ми дясната китка и тъй се обърна към мене:
«Жено, не мога да вярвам, че бронекоренните гърци
260 всички дома ще се върнат щастливи от края
троянски.

Също троянците, както разказват, били в бой
безстрашни,

копиеносци прекрасни, в лъка и стрелите изкусни,
колесничари отлични, които по бранни полета
бързо решават великия спор на войната жестока.

265 Зная ли аз, дали Зевс ще ме върне или ще загина
там под стените на Троя? На тебе тук всичко
оставям.

Гледай в палата баща ми и моята майка обична
както преди, но и още, защото ще бъде далече.

А като видиш, че нашият син в мъжеството съзрее,
270 можеш съпруг по сърце да намериш, дома да
напуснеш.»

Тъй Одисей ми говори и всичко сега се изпълва.

Иде нощта през която натрапния брак ще обгърне
клетата мене, без радост оставена от

божеството.

Но и страдание ново ми мъчи ума и сърцето.

275 Следваха всички женихи такъв обичай неотдавна —
тези, които решат да ухажват жена хубавица
и дъщеря благородна, един срещу други в надвара
носеха от домовете овци и охранени бици,
пиршества да устроят, да дарят дарове драгоценни,
280 не пропиляваха те без възмездие чужди имоти.“

Рече така тя, и радост обзе Одисея страдален,
че дарове от момците извлича, сърцата омайва
с меденосладки слова, а душата си друго спотайва.

А Антиной, на Евпейта синът, се обърна към нея:

285 „О, на Икария дъще, ти, Пенелопея разумна!
Ако жених пожелава на теб дарове да поднася,
вземай спокойно. Да връщаш подарък съвсем не е
редно.

Но ни дома, нито в друг дом ще идем, додето не
вземеш

мъж по сърце за съпруг между нас, синовете
ахейски.“

290 Рече така Антиной, и допадна речта му на всички.
Всеки изпрати дома глашатай даровете да вземе.
На Антиной глашатаят донесе голям и прекрасен
пеплос извезан. По него забодени бяха дванадесет
фибули — всички от злато, припъхнати в брънки
метални.

295 На Евримах глашатаят донесе прекрасно огърле
с наниз от янтар и злато, блестеше подобно слънце.
Пъргав слуга пък донесе на Евридамант обици две —
всяка по тройка клъбца, на зърна от черници
подобни.

Но властелинът Пизандър, на мъдрия син Пориктор,
300 накит донесе слугата огърле, богато на приказ.
Всеки ахеец така ѝ поднесе по някой подарък.
Ето възлезе в чертога си горен жената богиня,
а подир нея вървяха робини с дивните дари.

Танца и бодрите песни женихите пак подкачиха
305 и веселяха се с вино в очакване вечер да дойде.
Тъкмо се тъй веселяха, и тъмната вечер се спусна.
Ето донесоха вътре слугите три медни мангала,
залата да осветяват. Наслагаха сухи дървета,
сечени нявга, току-що нацепени с медна секира,

310 мушнаха борина вътре. Поддържаха огъня редом
на Одисея страдалец прислужните девы, които
сам Одисей, зевсородният мъж находчив, заговори:
„Девы на цар Одисей, надалече отдавна отплавал,
хайде идете в покоя при вашата славна царица,
315 с нея мотайте вретена, с ръцете си чепкайте вълна,
седнали заедно с нея, пропъждайте нейната горест.
Огъня аз пък за всички в мангалите тук ще
поддържам.

И да изтраете вие дори до Зора златотронна,
няма да сетя умора. Научен съм аз да издържам.“

320 Тъй им говори, а те се спогледаха и се разсмяха.
Грубо сега Меланто, краснобузата дева, отвърна.
Щерка на Долий тя беше. Възпита я Пенелопея
и като свое дете я отгледа, дарява с играчки.
Но не изпитваше жар към печалната Пенелопея,
325 връзка поддържаше тя с Евримаха, със своя
любовник.
Към Одисея Меланто се обърна тогава с обида:
„Страннико жалък, изглежда, умът ти съвсем е
побъркан,
щом не желаеш да търсиш подслон до жарта на
ковача
или пък в някоя кръчма, но тук непрестанно
дърдориш
330 дръзко сред роя мъже и сърцето ти срам не познава!
Вино ли твоя разсъдък напълно помъти, или пък
вечно те тласка умът да дърдориш нелепици само,
или навири глава, че надви над несретника Ирос?
Само дано да не скочи тук някой от Ирос по-силен
335 да ти избие лицето отдясно, отляво с юмруци,
да те изхвърли навън из вратата обагрена от кръви!“
Вежди присви Одисей, находчивият мъж, и отвърна:
„Кучко! Какви ги дърдориш? Ще ида аз при Телемаха
и ще му кажа, а той ще те скълца на дребни
парчета!“
340 Рече така и изплаши със страшната дума жените.
Хукнаха всички робини навън с колена отмалели —
бяха помислили те, че заплахата в миг ще изпълни.
Но той спокойно остана да бди над пламтящия
огън,
без да отделя очи от мъжете, но в същото време
345 друго кроеше в сърцето, и то се изпълни наскоро.
А не остави Атина женихите да се въздържат
от оскърбителни хули, тя искаше още по-силно
на Одисея сърцето да пламне от гняв огорчено.
Измежду тях Евримах, на Полиба потомък, отправи
350 към Одисея обиди, с които извика смеха им:

„Чуйте ме вие, женихи на славена дивна царица,
аз да изкажа какво повелява духът ми в гърдите.
Не без божествена воля в дома Одисеев е гостът.
Блясъкът тука съвсем не изхожда от огъня лумнал,
355 но от главата на този... На лоба си няма ни косъм.“
Рече пък на Одисея, рушителя на градовете:
„Страннико, би ли приел като ратай у мен да
работиш
вън на полето далеко? Достатъчно плата ще имаш.
Тръни за плет ще събираш, ще всаждаш израсли
фиданки.
360 Ще получаваш храна в изобилие цяла година,
в дрехи ще те облека, ще ти дам за нозете сандали.
Само че ти си научен на зло и ти липсва охота
труд да подхванеш ревниво, навред из народа се
влачиш,
за да натъпчеш търбух ненаситен с комат от
просия.“
365 С тези слова Одисей, находчивият мъж му отвърна:
„В полския труд, Евримахе, да почнем с теб
надпревара
рано в ранилата пролет, когато денят се проточва,
по сенокоса! Косата превита с ръка да размахам,
да я размахаш и ти, да се хвърлим в надвара и двама,
370 без да ядем, да косим чак до тъмно, а пашата
много;
а ако тръгнем с тебе зад плуга след бикове двойка
огнени, диви, огромни, наситени двата на паша,
равни по възраст и сила и с якост непреодолима,
да ни дадяха четворен участък земя за оране;
375 щеше да видиш как поря надълго пред мене
браздата;
и ако бой разгореше по някакъв повод Кронион
още днес, и ако в длан щит и две копия остри,
още и шлем целомеден, прилепващ над челото
плътно,
би ме видял сред кипежа на боя на първа редица,

380 *нямаше да се заяждаш тогава с търбуха ми гладен.
Но ти си високомерен, а нравът ти груб, нелюбезен.
Мислиш се ти за велик и всемогъщ ахейски владетел
и затова все дружиш с некадърници жали
страхливци.*

*Ех, Одисей да довтаса отново в земята си родна,
385 презглава ти ще се втурнеш навън през вратата и
трема,*

*ще ти се види май тясна вратата, а тя е широка.“
Рече така, Евримах пък изпадна в несдържана
ярост,*

*мрачно с очи го изгледа и рече словата крилати:
„Ще се разправя аз с тебе веднага, проклетнико
неден!*

390 *Дръзко сред роя мъже ти дърдориш и срама не
знаеш!*

*Вино ли твоя разсъдък помъти напълно, или пък
вечно те тласка умът да дърдориш нелепици само,
или навери глава, че надви над несретника Ирос?“
Рече така и запрати той по Одисея скамейка.*

395 *Но Одисей, изумен, да убегне от удара, сви се
до Амфинома. Удари скамейката тъкмо ръката
на виночерпеца. Падна със звън на земята стаканът.
А виночерпецът рухна въз пода на гръб и изстена.
А зашумяха веднага женехите в хладната зала.*

400 *Дръзко подхвърляше някой, обърнал очи към съседа:
„О, ако беше издъхнал по пътя бедняка, преди да
дойде в Итака! Не щеше да вдигне такъв шум в
палата!*

*За един просяк сега се препираме. Няма от пира
тъй да усетим наслада, щом злото надмощие
взема.“*

405 *И заговори свещената мощ на сина Одисеев:
„Вие беснеете вече, безумци, в души не таите,
че сте достатъчно яли и пили. Размиря ви демон.
Хапнахте вече. Сега се отдайте на сън в домовете,
ако това ви харесва. Но никого няма да гоня.“*

410 Тъй им надума. И всички женихи прехапаха устни
смаяни от смелостта и от думите на Телемаха.
Стана накрая Амфином, благородният момък, и рече

—
дивната рожба на Нис и потомъкът на цар Арета:
„За справедливия укор не бива, приятели, никой
415 на Телемах да отвърща със зловни слова и обиди.
Повече не безпокойте нещастния странник и други
роби, които обслужват покоите на Одисея.

Нека сега глашатаят да напълни отново стакани,
за да възлеем и всички да идем за сън у дома си.
420 Странника нека оставим на грижите на Телемаха
в къщата на Одисея, в която дойде той молител.“
Рече така, и на всички женихи допадна речта му.
Ето и Мулий дойде, глашатаят от остров Дулихий,
на Амфинома служител. Той смеси напитката в
кратер,

425 чаша на всеки поднесе и всички веднага възляха
на боговете блажени и пиха от сладкото вино.
Щом пък възляха и пиха, сърцето им колкото иска,
всички за сън и почивка си тръгнаха по домовете.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ПЕСЕН ОДИСЕЙ ПРИ ПЕНЕЛОПА. УМИВАНЕТО

А Одисей богоравен в трапезната зала остана,
там да обмисли с Атина смъртта на женихите
нагли.

На Телемаха той веднага пришепна крилатите думи:
„Вътре сега, Телемахе, да скрием доспехите бранни.

⁵ Всичко вземи! Ако почнат женихите да те
разпитват,

ти се опитай с любезни слова да ги някак залъжеш:

«Крия доспехите аз от дима, че не са те, каквито
тук Одисей ги остави, преди да замине на поход.

Вид безобразен приемат в съседство със грозния
пушек.

¹⁰ По-основателна грижа ми вложи в сърцето Кронион

—
да не започнете свада от виното разгорещени,
да се раните един друг и с кърви да опозорите
пир и сватосване. Лесно желязото тегли мъжете.»“
Рече така. Покори се синът на баща си обичен.

¹⁵ Той призова Еврикля, усърдната дейка, и рече:
„Майче, задръж ми за малко жените по техните
стаи,

аз в оръжейната зала да сменя доспехи на татко.
Занемарени дома, те от пушек и прах потъмняха,
след като татко отплава, додето бях още
невръстен.

²⁰ Искам сега да ги сложа далече от грозния пушек.“
Тъй на това Еврикля, усърдната дейка, отвърна:
„О, дано най-после, синко, ти дойде умът да
помислиш

как да опазиш дома и за бащин имот да се грижиш!
Хайде върви, но коя ще ти носи пламтящите факли,
25 щом на робините ти забраняваш да дойдат да
светят?“

А Телемах разсъдливият тъй на словата ѝ рече:
„Този тук странник! Не ще позволя да лентяйства,
който ми хляба яде, та дори от чужбина да иде.“
Рече така, и речта ѝ остана у нея безкрила,
30 и тя залости вратите на женските стаи уютни.
Втурна се в същия миг Одисей със сина си сияен
и запренасяха двама гърбатите щитове, още
шлемове, копия остри. Пред двама Атина незрима
златна лампада понесе и блясък в палата засипа.
35 А Телемах изненадан към своя баща се обърна:
„Татко, наистина виждам с очите си чудо велико.
Всички стени на палата, прекрасните ниши отгоре,
тези елови греди и високите стройни колони
сякаш от лумнал пожар осветени пред зора ни
греят.

40 Сигурно тук се таи божество от небето
просторно.“

А Одисей, находчивият мъж, на това му отвърна:
„Глас не издавай, в гърди спотаи го, за друго не
питай!

Имат такъв обичай боговете, държаци Олимпа.
Но ти върви да почиваш. За малко аз тук ще остана,
45 за да подложа на изпит жените и твоята майка,
тя ще поиска с тревожно сърце да ме пита за
всичко.“

Рече така Одисей. Телемах под запалени факли
мина през цялата зала и тръгна към своята стая,
гдето почиваше нощем, щом сладкият сън го надвие.
50 Там той заспа и дочака в леглото зората свещена.
А Одисей богоравен в трапезната зала остана,
там да обмисли с Атина смъртта на женехите
дръзки.

Слезе от своя покой и разумната Пенелопея

с образа на Артемида и златната Афродита.

55 Там до огнището близо робиня ѝ сложи креслото.
Цялото беше със слонова кост и сребро обковано —
чудна творба на Икмалий. Скамейка, с креслото
скрепена,
служеше за под нозете. Постлана бе с овнешка
кожа.

Седна тогава на него разумната Пенелопея
60 сред белоръките девы, дошлите от женската стая.
Почнаха те да раздигат обилни останки, трапези,
много чаша, с които са пили мъжете надменни.
Сипаха и пепелта от мангалите върху земята,
сложиха още и други дърва, за да светят и топлят.

65 А Меланто обруга Одисея за втори път с хули:
„Още ли и през нощта, чужденецо, на нас ще
додаваш?

Вред из дома се мотаеш, заглеждаш се нагло в
жените.

Вън от вратата веднага нещастнико! Стига
пирува,
че ако грабна главнята, за миг ще изхвъркнеш от
двора!“

70 Вежди към нея присви находчив Одисей и възкликна:
„С гневно сърце ти, глупачке, защо се нахвърляш на
мене?

Може би дете съм мръсен и дрипи окаяни метнал?
Скитам по целия град за просяк принуден от нужда.
Но участието на бедняци и просяци вредом е тази.
75 Някога също и аз между хората дом обитавах,
благословен и щастлив, постоянно подавах на
скитник,
който да бе, от каквото да търсеше помощ при
мене.

Роби безброй притежавах и всякакво друго имане,
всичко, с каквото живеят разкошно заможните
хора,

80 но го погуби Кронион по своята воля свещена.

Ето защо не забравяй, че мое и ти да загубиш
тази надменност, с която робините днес
превъзхождаш,

и върху тебе гневът на стопанката да се излее,
и Одисей ако дойде — аз все пак не губя надежда.

85 Но ако той е загинал и няма дома да се върне,
все пак по милост на Феб Аполон той остави
достоеен

син Телемах. Ни една от жените в палата от него
няма да скрие безчинство — надраснал момчешки
години.“

Рече така той. Дочу го разумната Пенелопея,
90 смъмри робинята ядно и тези слова изговори:
„Ах ти, нахалнице, кучко безсрамна, делата ти
дръзки

скрити от мен не остават, с главата си ти ще ги
плащаш.

Знаеш прекрасно — нали го чу ясно от мене самата,
че пожелал да поканя в палата си тук чужденеца,
95 да го разпитам за своя съпруг, че дълбоко тъгувам.“

Към Евринома сега, икономката, тя се обърна:
„Стол донеси, Евринома, и овнешка кожа отгоре,
гостът ни седнал да може спокойно речта да
нарежда,

аз да го слушам. Сега ще го питам подробно за
всичко.“

100 Рече така. Евринома повелята чу и донесе
стол най-грижливо изгладен и с агнешка кожа
постла го.

Седна на него сега Одисей, богоравният страдник.
Първа от тях заговори разумната Пенелопея:
„Страннико, най-напред искам самичка сега да те
питам.

105 Кой си? Кои те родиха? Коя е земята ти родна?“
А Одисей, находчивият мъж, ѝ насреща отвърна:
„Жено, не ще се намери човек по земята безкрайна
да те упрекне. Достига небето чак твоята слава,

110 сякаш е слава на цар превъзходен и богобоязнен,
който царува над много и мощни мъже и зачита
правда, законност във всичко, ечмик и пшеница му
ражда
черната угар, от плод натежават дървесните
грани,
вечно множат се стадата, гъмжи му от риба
морето —
властнува той справедливо, под него народът
добрува.

115 Ето защо ме разпитай в чертога си тука за всичко.
Само за моята родна земя, за рода ми не питай,
да не препънеш сърцето ми с още по-тежка горест,
когато
тук си ги спомня. Нещастник съм премного аз, но не
трябва,
в чужди дом приютен, да ридая и стена печално.

120 Не съществува злина, от плача непрестанен по-
грозна.

Би ме упрекнала твоя робиня, самата ти също,
че при помътен от вино разсъдък се сталям от
сълзи.“

Тъй му отвърна веднага разумната Пенелопея:
„Ах, чужденецо, отнеха от мен боговете
предимства,

125 хубост и прелест, откакто отплавах в поход за
Троя

храбри аргейци и моят съпруг Одисей с тях потегли.
Ако се върнеше той да ми бъде закрила в живота,
бих била повече славна, цъфтяла бих с повече
хубост.

Ала повяхвам в печал. Отредил ми нещастия демон.

130 Колкото златни владеят различните острови тука
—

първите хора на Сама, Дулхий, гористия Закинт,
още които живеят в огряна от слънце Итака,
най-упорито ми искат ръката и грабят имота.

Ето защо аз не тача ни странник, ни молец
защита,

135 нито дори глашатая, служителя свят на народа.
Но ми се къса сърцето в копнеж по съпруга обичен.
Те все припират за брака, пък аз все изплитам
измами.

Най-напред демон небесен в сърцето ми замисъл
вложи

стан да положи грамаден дома и да почна на него
140 тънко широко платно да тъка. А на всичките рекох:
«Юноши, мои женихи (нали Одисей е погинал!),
малко потрайте за тази женитба, додето
платното

аз изтъка, да не иде нахалост събраната презжда.
То за героя Лаерт ще е плащ погребален, когато
145 крайно горчивият жребий на смъртната дрямка го
случи,

укор открито към мен да не хвърлят ахейките после,
че без покров е погребан мъж толкова много
имотен.»

Рекох така и предумах аз леко сърцата им храбри.
Истина, денем тъчах упорито голямата тъкан,
150 но през нощта разтъкавах платното под пламък на
факел.

Мамих ахейците тъй с хитрина три цели години.
Щом посред свита от хора накрая настъпи
четвърта

(месец след месец измина, големите дни се явиха),
всичко издала една от робините, кучка безсрамна.
155 Те ме издебнаха тук и изрекоха грозни заплахи.
Трябваше тъй да завърша, макар неохотно, труда
си.

Вече не мога сватосване аз да отбивам, а други
изход наум не ми идва. Насилват ме майка и татко
в брака да стъпя. Синът ми — той гледа как грабят
имота

160 и негодува, а вече е мъж и напълно е годен

сам за дома да се грижи, от Зевс увенчаван с
достоинство.

Но най-накрая ми кажи откъде си, какъв е родът
ти.

Явно, не те е създала скала, нито дъб баснословен.“

Тъй Одисей, находчивият мъж и отвърна и рече:

165

„Достопочтена съпруго на Лаертиад Одисея!

Ти настояваш на всяка цена да узнаеш рода ми.

Ех, ще ти кажа, но в сърцето ми ти ще пробудиш

още по-тежка печал. Тъй с мъжете се случва,

когато

странствуват дълго в разлъка от скъпо отечество,

както

170

аз по безброй градове съм изстрадал нещастия

много.

Но и така ще разкажа това, за което ме питаш.

Крит е далечна земя сред море винобагро. Красив е

и плодороден, вълните го плискат отвсякъде. В него

хората са многобройни, а деветдесет градовете.

175

Смес от различни езици се чува. Тук племе ахейци,

етеокрити там горди живеят, оттатък кидонци,

три колена от дорийци и племе свещено пеласги.

Над градовете изпъква великият Кнонос, където

на деветгодия Минос, довереник Зевсов царува,

180

той е родител на татко, на Девкалиона безстрашен.

Девкалион мен роди и владетеля Идоменея,

но той отплава с Атриди ведно за далечната Троя

с кораби вити. А Етон е моето име прочуто.

По-млад съм аз, а пък той е пред мен по години и

сила.

185

Там аз видях Одисея и дари за гост му предадох.

Също и него изхвърли въз Крит буреносния вихър

и го отби от Малея, когато отплава за Троя.

Котва той спусна в Амнис, на Илития до пещерата.

Пристанът беше опасен, едва се избави от буря.

190

Влезе веднага в града и попита за Идоменея.

Негов приятел бил, както ни каза, по гостоприемство.

Но бяха десет или единайсет зори там отгрели,
след като Идомоней спря с извитите кораби в Троя.

195 Аз Одисея заведох в палата и най-дружелюбно
там го гощавах. В дома ни запасите немалко бяха.
Също предадох му аз и за другите негови хора
вино искрящо и хляб ечемичен, от средства общинни,
още говеждо месо, да наситят душата си с него.
200 Бяха дванадесет дена при нас богоравни ахейци.
Силният вятър Борей ги забави, от вражески демон
пратен. Дори и на суша не можеше да се остава.
Чак на тринайстия ден той затихна и те
продължиха.“

Много лъжи Одисей тъй разказа, подобни на правда.
Вслушана лееше сълзи жената, топеше ланити.

205 Както снегът се топи по планински вършини,
сърбяван

от топлоносния Евър, наваян преди от Зефира,
и от снега разтопяван преливат реки бреговете,
тъй се топяха от сълзи прекрасните нейни ланити.

Плачеше тя за съпруга си, който седеше пред нея.
210 Той от сърце съжали заридалата горко съпруга,
но като в рог, като в твърдо ковано желязо
неподвижно

в миглите взора си — воля на своите сълзи не даде.

След като вече насити сърцето си тя с вопли и
сълзи,

без да се бави, отвърна и рече словата крилати:

215 „Все пак сега, чужденецо, желала бих да те
изпитам

в Кносос наистина ли си гощавал, тъй както
разказваш,

в твоя дом заедно с всички съпътници и Одисея.

Точно кажи ми снагата си как бе загърнал тогава,
как ти изглеждаше той? Придружвачите ти назови
ми!“

220 Тъй Одисей, находчивият мъж, на това ѝ отвърна:
„Трудно е, жено, когато е някой отдавна отминал,
да се описва. Година дванайста е вече, откакто
той отпътува оттам и напусна земята ми родна.
Но ще ти кажа какъв е останал мъжът в паметта
ми.

225 Носеше там Одисей богоравен плащ пурпурен
вълнен,
двойно загърнат. На него бе втъкната фибула
златна
с две втулки. Беше отгоре с картинна украса
обвита.
Шарен елен се извиваше там между предните лапи
на уловило го псе. С удивление гледаха всички

230 двете животни от злато — как давеше псето елена,
риташе той пък с краката, от лапите да се
отскубне.
Също така забелязах под плаща хитона му лъскав.
Гладка и мека бе тъканта като люспа на сух лук.
Толкова светла и нежна бе тя, като слънце
блестеше.

235 Вярвай ми, всички жени го заглеждаха с пълна
почуда.
Друго сега ще ти кажа, а ти приеми го в сърцето.
Аз не узнах той дали у дома си е носил хитона,
или на кораба вит му го даром поднесъл съпътник,
или от гостоприемство приятел, че беше любимец

240 той на мнозина. На него приличат малцина ахейци.
Той пък получи от мене меч меден и в пурпурна багра
мантия двойна прекрасно с хитон, със широки
кенари.
С почести аз го изпратих до якокования кораб.
От глашатая бе следван, роден преди него наскоро.

245 На глашатая вида ще опиша аз също пред тебе.
Сгърбен бе, с мургава кожа и гъсти къдрици на чело.
Беше зован Еврипат. Одисей го ценеше пред всички

Свои другари, защото му беше по чувства най-близък.“

Рече така и събуди у нея охота за вопли,
250 В разказа на Одисей тя позна отличителни знаци.
А като вече насити сърцето си с вопли и сълзи,
с тези слова отговори отново тя на Одисея:
„Страннико хранех към тебе до днес състрадание
само,

но занаяпред у дома ми ще бъдеш на почит и дружба.
255 Тези одежди, които описа, сама му поднесох,
аз ги извадих от ракла, блестящата фибула боднах,
тя да му бъде за накит. Но няма аз да посрещна
върнал се пак у дома си в обичана своя родина.
Тласнат от лоша съдба Одисей върху вития кораб
260 тръгна към неизразимо проклетата крепост на
Троя.“

Тъй Одисей, находчивият мъж на това ѝ отвърна:
„Достопочтена съпруго на Лаертиад Одисея,
повече не помътнявай лицето си дивно, не късай
в скръб по съпруга сърцето си мило. Не те укорявам.
265 Тъй би ридала и друга жена за съпруга, с когото
свързана в обич сърдечна е раждала своите рожби,
камо ли за Одисей, с боговете безсмъртни сравняван.
Но престани да ридаш и в моята дума се вслушай.
Истина аз ти говоря и нищо от теб не ще скрия.
270 Вече се случи да чуя, че тук Одисей се завръща.
Той е наблизил до нас, в плодородния край
теспротийски,

Жив се завръща с несметни богатства, които
взе като дар от народа. А своите пътници мили
с черния кораб загуби в морето, едва-що напуснал
275 остров Тринакия. Зевса разсърди и Хелиос, дете
тлъстите негови крави заклаха по пътя мъжете.
Всички потънаха там сред стихийната шир на
морето,

него едничък изхвърли на кила вълна исполинска
върху брега, обитаван от богоподобни феаки.

280 С почести там бе посрещнат, тъй както небесен се
среща.

Дари безчет му дариха, готови дома да го пратят
цял-целеничък. Отдавна да беше в Итака
пристигнал,

но е в сърцето размислил, че по е изгодно за него
много земи да обходи, съкровища в тях да потърси

—
285 знаеше най-добре той от мъжете кое е изгодно,
никой по ум с Одисея не можеше сили да мери.
Фейдон, теспротският властник, това ми за него
разказа.

Вкле се пред мене самия при жертвовъзлизане
Фейдон,

че във водата е спуснат съдът и мъжете се готвят

290 да изпроводят героя в земята му родна желана.
Мене напред изпроводи, защото се случи тогава
съд на теспротци да тръгва за житния край на
Дулихий,

и ми показва богатата, събирани от Одисея.

Стигнали биха за десет потомства на още един
мъж,

295 толкова много богатства остави в палата на царя.
Сам Одисей пък отиде по същото време в Додона,
там от върха на Кронион да чуе оракул
как да се върне назад на земята на плодна Итака,
след като дълго отсъствал — открито ли, ли
потайно?

300 Ето той читав и здрав се завръща наскоро в Итака.
Вече е много наблизно. Далеч от родина и близки
няма за дълго да бъде. Но все пак пред теб се
заклевам.

В Зевса се вричам — в добрия, върховния от
боговете,

още в огнището на Одисей, до което съм стигнал —

305 всичко наскоро ще стане тъй, както го аз
възвестявам.

Още през тази година дома Одисей ще се върне,
месецът щом избледнее и следният щом го
замести.“

Тъй на това му отвърна разумната Пенелопея:

„О, ако твоите думи, мой госте, се сбъднат
напълно,

³¹⁰ с много подаръци и обич грижовна ще бъдеш
обсипан,

който където те среща, да вижда у тебе
щастливец.

Но със сърце съкрушено досещам какво ще се случи

—
ни Одисей ще се върне в Итака, ни теб ще
отпратим

път да поемеш. В палата ни липсва владетел,
какъвто

³¹⁵ бе Одисей сред мъжете, додето бе някога тука,
почетни гости дома да приема и в път да отпраща.
Вие, робини, измийте ни госта, стъкнете му ложе,
дайте покрови, постеля и губери меки блестящи,
той да прекара на топло нощта до Зора
златотронна.

³²⁰ Странника рано в зори изкъпете, с елей помажете,
в залата тук да яде и да пие на обща трапеза
до Телемаха. Тогавата тежко и горко на жениха,
който го подло обиди, че повече няма да може
място дома да намери, дори разгневен да беснее.

³²⁵ Иначе, страннико, как ще узнаеш, че аз
превъзхождам

всички жени по земята по ум и сърце разсъдливо,
ако дома те гощавам нечист и в окаяни дрипи?

На земнородните хора животът не е дълговечен.

Някой кога е жесток и жестоко сърце притежава,

³³⁰ всичките смъртни, додето е жив, го проклинат, за
после

само злини му желаят, умре ли, на подбив го вземат.

Някой кога е вежлив и вежливо сърце притежава,

славата негова широм по земни предели разнасят,
странници гости и хората вредом го възвеличават.“
335 Тъй на това Одисей, находчивият мъж, отговори:
„Достопочтена съпруго на Лаертиад Одисея!
Опротивяха ми, вярвай, покрови и губери ярки
още от време, когато оставих зад мене
критските снежни вършини, понесен на съд
дълговеслен.

340 Нека си легна тъй, както в безсънните ноци съм
лягал.

Ноци безчетни до днес съм преспивал на жалка
постеля,

докато чакам Зората божествена златопрестолна.
Също не ми е по воля нозете ми някой да мие.

345 Няма на нито една от жените, които прислужват
в този дом, да позволя до нозете ми да се докосне.

Но ако храниш в палата си някоя вярна старица,
тя като мене в сърцето си толкова да е понесла,
тя ако би ми умила нозете, не ще я отблъсна.“

С тези слова му отвърна разумната Пенелопея:

350 „Скъпи мой страннико, още не е посещавал палата
странник по-мил и по-умен, дошъл от далечна
чужбина.

Твоите речи пред мен са пропити от разум и
мъдрост.

Истина, имам в палата съветница вярна старица.

Тя отпреди време откърми злощастника, тя го
отгледа,

355 тя на ръце го поела, когато го майка родила.
Колкото и да е слаба, нозете ти тя ще измие.
Моя умнице, стани и измий, Евриклея, нозете
на чужденеца. Връстник на стопанина той е.

Навярно

на Одисея ръцете, нозете са тъкмо такива.

360 Скоро стареят в беди и нещастия смъртните
хора.“

Рече така тя. Захлупи лице със ръце Евриклея,

сълзи горещи отрони и рече през вопли печални:
„Рожбо, горко ми! Нещастната аз! И защо те
намрази

толкова Зевс? Та нали го почиташе благочестиво?
365 От земнородните хора на Зевс гръмовержеца никой
толкова тлъсти бедра не гори, хекатомби не коли,
колкото ти му въздаде при жарки молби да дочакаш
старост спокойна дома и сияйния син да отгледаш.
Само на тебе едничък възвратния ден той отказа.
370 Може и с него така да се гаврят жените, когато
къщата на властелин чуждоземен споходи за
милост,

както над теб, чужденецо, се гаврят ей тези кучки!
Ти да избегнеш нападки и срамни обиди, не искаш
да ти умият нозете. Но аз ще изпълня охотно
375 всичко, каквото нарежда разумната Пенелопея.
Не само за Пенелопа нозете ти аз ще измия,
но и за тебе самия, защото събуждаш у мене
жалост. Но слушай какво ще ти кажа сега
откровено.

Немалко странници вече спохождаха нашата къща,
380 още в живота си аз не съм виждала на Одисея
някой така да прилича по глас, по нозе и по образ.“
С тези слова Одисей, находчивият мъж ѝ отвърна:
„Всички, старухо, които веднъж са ме виждали,
казват,

че поразително двама изглеждаме лика-прилика,
385 както разумно и ти преценяваш, когато ме гледаш.“
Рече тѣй. Тя пък донесе леген заслепителен, който
служеше да се измиват нозете, и в него обилно
сипа студена вода, върху нея доля и гореща.
А Одисей се възви от огнището към тъмнината,
390 той си помисли веднага, че може старицата лесно
белега да забележи, и тайната да се разкрие.
И щом понечи да мие нозете на своя стопанин,
белега тя забеляза от белия зъб на глигана.

Той на Парнас посетил Автолика, на майка му татко,

395 и синовете му. Бе Автолик на земята известен с клетви лъжливи и кражби. На всичко го беше научил

Хермес, защото гореше той бутове овчи и кози за божеството, което закриляше вред Автолика.

400 Някога беше дошъл в плодородния остров Итака, да посети дъщеря си, току-що добила му внуче.

А Евриклея, когато гощавката свърши, постави на коленете на дядо детето и рече словата:

„Името сам измисли, Автолике, за милата рожба на дъщеря си. Ти с жарка молитва от Зевс го измоли.“

405 Към дъщеря си и зетя сега Автолик се обърна:

„Рожби обични, сложете му името, що ви предлагам.

Тука в Итака пристигам ужасно разсърден на много смъртни, които живеят на тази земя многохранна.

410 Ей затова Одисей го зове — «сърдитко». Когато той израсте, да си дойде във гордата дядова къща, гдето в Парнас съхранявам несметните мои богатства,

дарове аз ще му дам да се върне в Итака доволен.“

Ето че после дойде Одисей за блестящите дари.

415 Там Автолик, синовете му с него прекрасни, напети със ръкостискане крепко и с ласкава реч го приеха.

Ей Амфитея, на майка му майка, прегърна си внука и зацелува главата, очите му светли, ръцете.

А Автолик призова синовете си славни с поръка да се заемат с обяда. Повелята негова чуха,

420 скоро докараха те петгодишно добиче мъжкарче и го заклаха, одраха грижливо, нарязаха всичко и наситниха, месото нанизаха те на ръжена и го опекоха скоро, на всекиго дадоха пая.

Целия ден те пируваха тъй, та до залеза слънчев,

425 *никой не беше лишен от участие в пиршеството
равно.*

*Слънцето щом се търкулна и мрак на земята
припадна,*

всеки помисли за сън и прие на съня даровете.

*Щом се пробуди зора розопръста, родена от здрача,
тръгнаха всички на лов, ведно с хрътките, а подир*

тях и

430 *на Автолик синовете със внука му богоподобен.*

*Бързо започнаха те да навлизат в парнаските дебри
и се заряха скоро из стръмните ветрени урви.*

*Слънцето тъкмо се вдигна из бавно течащите
струи*

на Океана и нови лъчи над полята посипа,

435 *ето ловците дойдоха в гористо усое. Пред всички
душеха ловните псета следите. Вървяха наблиз
на Автолик синовете, сред тях Одисей богоравен
първи по хрътките бе с дългосенчесто копие в длани.
Страшно грамаден глиган се стаил в гъстоликите
храсти.*

440 *Никога в тях не фучеше гневът влагодъхащ на
ветри,*

*нито със знойни лъчи се промъкваше яркото слънце,
нито проливният дъжд се процеждаше — толкова
гъсто*

беше покрита земята с грамади нападали шума.

Чу се наоколо тропот от стъпки на хора и псета,

445 *бързо из гъстите храсти изскочи насреща глиганът
с четина щръкнала силно, очите му пускаха искри,
близо застана пред тях. Одисей се изстъпи*

безстрашно

*пръв от ловците и бързо с десницата копие вдигна
да го пронизе. Глиганът бесен Одисея превари,*

450 *блъсна го на коленете, дълбоко месото загреба
с удар встрани със зъби, но костта на героя остана.
Той пък с щастлива ръка го улучи по дясната плешка
и острието блестящо прониза изцяло глигана.*

Той изхриптя и се свлече в праха, отлетя му душата.

455 На Автолик синовете притичаха бързо към него,
раната на Одисея — мъжа, с боговете сравняван,
с грижа превързаха те, със заклеващи думи му
спряха

черната кръв и го бързо прибраха в дома на баща си.
Там Автолик, синовете му с него, прекрасни, напети,
460 раната успокоиха, дариха го с дари блестящи
и го отпратиха скоро доволен, от него доволни
в родния остров, където и татко, и майка достойна
с радост приеха сина си. Разпитаха те Одисея
раната как е получил, а той им разказа подробно
465 как на Парнас бил ударен от белия зъб на глигана,
как в планината ловувал с потомците на Автолика.

— Щом Евриклея прокара за пръв път дланта по
ногата,

раната тя разпозна и крака из ръцете изпусна.
Тупна пищялът в легена, от удара звънна медта и
470 мигом встрани се възви, а водата изтече на пода.
Радост и болка обзеха старицата. Рукнаха сълзи
в нейните мигли. Гласът ѝ замлъкваше в гърлото
бликнал.

Тя улови Одисей под брадата и тъй му продума:
„Сине мой, тук си бил ти, Одисее! Пък аз да не мога
475 в теб господаря да видя, преди да опипам ногата!“
Рече така и насочи очите си към Пенелопа,
искаше да ѝ покаже, че вече е в къщи съпругът.
Но не можеше да я види царицата, ни да я чуе —
нейната мисъл Атина встрани отклони. Одисей пък
480 хвана с десницата бързо за гърлото своята дойка,
с лява ръка я притегли и тихо отрони словата:
„Майче, нима гибелта ми желаеш? Нали ме
откърми

върху гърдата си самата? Изстрадах аз бедствия
тежки

и се завръщам най-послед след двадесет години в
родина.

485 Щом по внушение на божеството се досещаш за
мене,

не говори, да не би да научи друг някой в палата.

Слушай какво ще ти кажа, а то ще се сбъдне
напълно.

Ако чрез мен божеството погуби женехите дръзки,
няма и теб да пожалея, макар че си моя кърмачка,

490 щом ще мъстя из палата на другите мои робини. “

Тъй на това Еврикляя, разумната дойка, отвърна:

„Странни слова излетяха, о синко, из твоите устни.

Знаеш какво непреклонно и твърдо сърце
притежавам.

Тайната аз като камък и твърдо желязо ще пазя.

495 Друго сега ще ти кажа, а ти приеми го в сърцето.

Ако чрез теб божеството погуби женехите дръзки,

всички домашни робини тогава аз ще ти посоча —

вкъщи коя те посрамва, коя между тях е невинна. “

Тъй на това Одисей, находчивият мъж ѝ отвърна:

500 „Майче, защо да ги ти назоваваш? Съвсем не е
нужно.

Аз ще успея и сам по очите им да ги позная.

Тайната само пази в упование на боговете!“

Рече, и старата скоро излезе из ширната зала

нова вода да налее, че първата беше разлята.

505 Щом му нозете изми и с елея уханен помаза,

Пак Одисей си помести креслото до огъня близо,

да се посгрее, а раната скри под плачевните дрипи.

Пак се обърна към него разумната Пенелопея:

„Страннико, искам самичка сега и това да те
питам:

510 Скоро за нощна почивка ще дойде приятната доба

—

в сладкия сън ще забрави нещастният дневните
грижи.

Мене пък демон враждебен в безкрайна печал
потопява.

Целия ден съкрушена от жалби и горестни сълзи,
тук в домакинство заета наглеждам труда на
жените,

515 а като падне нощта и настъпи покоят на всички,
лягам в леглото си аз, но през всичкото време
разкъсват

хиляди тягостни мисли духа ми с несекваща сила.

Щерката на Пандарей — бледожълтият славей,
когато

новата пролет настъпи, така се залива с напеви,
520 кацнала върху върхари на кичести клони дървесни,
и постоянно мени многозвучните жалостни трели

—

плаче за милия Итил, когото роди на цар Зета,
но заслепена сама тя прободее с медта безпощадна.

Също така и духът ми насам и натам се превива —
525 тука ли аз при сина да остана и всичко да браня —
своя имот и робини, и къщата ширна висока,
ложето на Одисей и народния глас да почитам, —
или накрай да последвам ахееца най-благороден,
който от всички женихи е най-щедър в сватбени
дари?

530 Докато беше невръстен и глупав, синът ми бе пречка
да се оженя за друг, да напусна дома на съпруга.

Днес пък, когато той стигна до възраст на юноша
зрял и

сам настоява пред мен незабавно оттук да изляза,
той негодува, че грабят имота ахейците знатни.

535 Но чуй сега, чужденецо, и този мой сън
разтълкувай:

двадесет гъски кълват у дома ми зърна от пшеница
изпод водата, пък аз им се радвам, додето ги гледам.
Из планината внезапно орел витоклюнест долита,
всички по шиите клъвва, натръшва. Една върху друга

540 в двора те лягат, орелът излита в ефира
божествен.

Аз пък горчиво ридая и стена, макар че сънувам.

Около мен се събират ахейките гиздавокоси
заедно с мене скърбят заради умъртвените гъски.

Той долетява отново, той казва на къщната стряха
545 и за утеха с гласа на човек отчетливо ми казва:
«Дъще на славния старец Икарий, дерзай, не унивай!
Не сън, а истина виждаш прекрасна, и тя ще се
сбъдне.

Гъските значат женихи, орелът долитнал — това
бях

аз до преди. Сега съм съпругът ти. Върнах се вече,
550 за да подготвя на всички женихи ужасната гибел.»
Рече така, и веднага приятната дрямка отлитна.
Аз се озърнах към двора и там забелязах отново
гъските — пак от корито кълвяха зърна от
пшеница.“

Тъй на това Одисей, находчивият мъж, ѝ отвърна:
555 „Иначе, жено, не може сънят ти да бъде тълкуван.
Ясно е, сам Одисей богоравен пред теб разтълкувал
как ще изпълни той всичко. Очаква женихите гибел.
Никой не ще се спаси от смъртта и мъстящите
кери.“

На Одисей отговори разумната Пенелопея:

560 „Нашите сънища, госте, са пусти и неизпълними.
Нито се сбъдва каквото сънят за съдба възвестява.
Две са отделни вратите на сънните сенки безплътни

—
или от рог изградени, или пък от слонова кост са.
Тези, които минават през плочки от слонова кост,

те

565 правата реч заслоняват и думи измамни нашепват.
Тези, които минават през гладките рогови двери,
правата реч пророкуват, когато пред нас се явяват.
Но не е минал през тях, предполагам, ужасният мой
сън,

ако и туй го да пожелаем сърдечно и аз, и синът ми.
570 Друго сега ще ти кажа, а ти го задръж в паметта си.

Иде омразното утро, в което дома Одисеев аз ще напусна. Сега състезание тук ще предложи с тези секири, които остави съпругът в палата — сякаш подпори на кораб в строеж са, дванайсет, в редица.

575 Той отдалеч със стрела им пронизваше всичките брънки.

Туй състезание днес на женихите аз ще предложи. Който с юмруци успее лъка с леснина да обтегне, който праметне стрелата през всички дванайсет секири,

аз ще отида след него и този палат ще напусна —
580 светлото жилище брачно, което изпълват богатства.

В сънища, зная, нерядко ще спомня за него сърцето. “
Тъй на това Одисей, находчивият мъж, ѝ отвърна:
„Достопочтена съпруго на Лаертиад Одисея!
Повече да не отлагаш това състезание вкъщи.

585 По-рано тук Одисей, находчивият мъж, ще се върне, още преди да успеят те с гладкия лък да се справят и тетивата да опнат, през всички секири да стрелнат.“

С тези слова отговори разумната Пенелопея:

„Ако желаеш ти, чужденецо, дома да останеш
590 тъй да ме радваш, не би ми спохождала клепките дрямка.

Но поносимо не е постоянно без сън да остават земнородените хора. Във всичко отсъдили мярка по житнородната твърд боговете безсмъртни за смъртни.

Но, чужденецо, сега ще възляза в покоите горни
595 и ще полегна самата в печалното ложе, което неведнъж в сълзи обливах, откак Одисей богоравен

*тръгна към неизразимо проклетата крепост на
Троя.*

*Там през нощта ще почивам. А ти остани у дома ни
и на постеля легни върху одър или на земята.“*

*600 Рече така и възлезе в лъчащите горни покои,
Но не сама. Подир нея вървяха две нейни робини.
Щом пък в покоите горни възлезе със двете робини,
за Одисея, съпруга жадуван, рида тя, додето
сладостен сън ѝ Атина разля върху морните клепки.*

ДВАДЕСЕТА ПЕСЕН ПРОИЗШЕСТВИЯТА ПРЕДИ ИЗБИВАНЕТО НА ЖЕНИХИТЕ

А Одисей богоравен полегна за отдих на трема.
Волска нещавена кожа постла и въз нея застели
кожи от много овци, от женихите клани за жертва.
Легна си. А Евринома му метна отгоре завивка.
5 Без да притваря очи, Одисей си премисляше легнал
как да затрие момците. Изтичаха ето из трема
тези робини, които общуваха тайно с женихи.
Весели, шумно закачки подхвърляха те помежду си.
А на героя в гръдта възропта мигновено сърцето.
10 Дълго в ума и сърцето обмисляше той в двоумение
в същия миг ли да скочи и всяка със смърт да
накаже,
или сега да изчака с женихите те да се срещнат
тази нощ още веднъж. А в гръдта му бушуваше
злоба.
Кучката както обхожда безсилните свои кутрета,
15 на непознатия лае, готова за тях и да хапе,
тъй заради волността им клокочеше злобата в него.
Но се удари в гърдите, сгълча си сърцето и рече:
„Трай, о сърце! И по-гнусни дела ти успя да изтраеш
в онзи ден, в който циклопът, несдържано буен,
нагълта
20 храбрите твои другари. Изтрая докрай в пещерата,
докато там хитрината от сигурна смъртта те
избави.“
Рече така и съвсем уталожси сърцето си мило.
И на гласа му покорно, започна то пак да понася

всичко. Но той непрестанно насам и натам се въртеше.

25 Както орачът пече върху силна жарава търбуха с плънка от кръв и от мас, ту насам, ту натам непрестанно

той го върти и обръща, да бъде по-скоро опечен, тъй Одисей се въртеше насам и натам, размишляващ

30 как да стовари ръка върху тези безсрамни женихи сам пред мнозина. Но ето до него пристъпи Атина, слязла току от небето, подобна в лице на невеста. И над главата му ниско застана и с глас заговори: „Що не заспиваш, от всички мъже най-злочест на земята?

35 Ето пред тебе в дома ти е твоята мила съпруга, с нея синът ти, какъвто и друг би желал да е раждал.“

Тъй Одисей, находчивият мъж, отговори и рече: „Всичко това, ти богиньо, разказа тъй, както е редно.

40 Само едно ми дълбоко тревожи ума и сърцето — как да стоваря ръка върху тези безсрамни женихи сам, докато на тълпи непрестанно прииждат в палата...

Още и тази тревога сега ми измъчва душата — ако ги аз умъртва според Зевсова воля и твоя, где да се дяна тогава? Това прецени ти самата.“

45 Тъй отговори Атина, богинята бляскавоока: „О маловернико, ти и на по-долен мъж се осланяш, който освен туй е смъртен и много съвети не знае. А у мен виждаш богиня, която при всички неволи бди непрестанно над тебе. И аз ще ти кажа открито:

50 петдесетина отряди от смъртни човеци да дръзнат да ни нападнат, да търсят смъртта ни в кипежа на боя,

също и техните крави и тлъсти овце ще откараш.

Но и на сън се отдай! Изтезава се, който будува
цяла нощ. Скоро ще дойде на твоите бедствия
краят.“

Рече и сипа съня върху миглите на Одисея.

55 После отлитна назад към Олимпа звездата богиня.
Тъкмо когато сънят, обезсилящ душевните грижи,
го овладя, се събуди угрижена Пенелопея.

Седна въз мекото ложе, зарони тя сълзи горчиви.

И като тъй си насити сърцето на плач и на сълзи,
60 към Артемида най-вече отправи молба Пенелопа:
„О Артемидо могъща, богиньо, о Зевсова дъще,
с тиха стрела ме в сърцето срази, изтръгна ми
душата

тозчас, веднага! Или страховит ураган да ме грабне
и по мъглисти пътеки със себе си да ме отвее,

65 в гърлото на Океана, течащ в кръговрат, да ме
хвърли!

Щерките на Пандарейя отвяха така урагани.

Щом боговете отнеха баща им и майка им, в къщи
осиротяха децата. Със сирене, с вино уханно,
с най-сладък мед ги отхрани сияйната златна

Киприда.

70 Хера дари на момите пред всички жени на земята
хубост и ум, Артемида свещена — снагата им
кръшна.

Дивни неща да създават научиха те от Атина.

Но Афродита веднъж на върха на Олимп се възнесе,
за да измоли часа на цъфтящия брак на момите

75 от гръмлюбеца Зевс, че знае прекрасно той всичко

—
що на човека отсъжда и що не отсъжда съдбата.

Бесните харпии в същия миг похитиха момите
и на омразните зли еринии ги дадоха в робство.

Нека и мене погубят така олимпийските сили

80 или и мен да срази Артемида, но само да видя
своя съпруг, та след туй да потъна в земята
ужасна,

вместо на по-долен мъж по неволя да давам утеха.
Злочестината е все пак търпима, когато по цял ден
някой горчиво риде, сърцето му гасне в нерадост,
85 но през нощта го оборва сънят. Той забравя за
всичко
и за печал, и за радост, щом дрямка му клепките
склопи.

Но изтезава ме демон с измамни видения сънни.
Тази нощ някой подобен на него при мен пренощува.
Беше такъв Одисей пред далечния поход. Обзе ме
90 радост — аз мислех, че виждам не сянка, а истински
образ.“

Рече така, и веднага изгря златотронна Зората.
Вопълът на Пенелопа докосна слуха Одисеев.
Той се замисли загрижен — така му се стори в
душата, —

че го е вече познала и чело склонила над него.
95 Овчите кожи прибра, на които бе спал, и покрова,
в залата после ги сложи на стол, а говеждата кожа
вънка изнесе и вдигна ръце за молитва към Зевса:
„Ако, родителю Зевсе, дома ме доведохте вие
не току-тъй по земя и морета след тежки неволи,
100 нека тук някой неспящ да ми каже вещателно слово,
нека отвън да получи от Зевса знамение друго.“

Рече така, и съветникът Зевс му послуша молбата.
В същия миг загърмя на лъчащия връх на Олимпа —
из висината, за радост на смелия мъж Одисея.
105 Но и мома мелничарка изрече вещателно слово
там, гдето хромели ръчни стояха за вожда и за
воини.

Всичко дванайсет робини наоколо шетаха в двора.
Готвеха смлян ечемик и пшеница — храна за
мъжете.

Другите бяха премлели зърната и вече си спяха.
110 Най-слаба, тази едничка от всички не беше домляла.
Камъка тя изостави и личба на царя изрече:

„Зевсе, родителю, който царуваш над вечни и смъртни!

Как изведнъж проехтя от звездите небесни гърмът ти!

Няма и облак. Навярно изпращаш на някого личба.

115 О, и мене горката сега изпълни ти молбата.

Нека сегашният пир на женехите дръзки в палата на Одисея да бъде за сетен, за сетен път вече.

Тези, които в мъчителен труд ми сломиха нозете, млян ечемик да приготвям, за сетен път нека пируват.“

120 Рече тъй тя. Одисей възсия от речта ѝ предвестна и от гърма на Кронион. Разбра, че мъстта ще се сбъдне.

Всички други робини дойдоха в дома Одисеев, за да раздухат веднага в огнището огъня тлеещ.

А Телемах, на безсмъртен подобен, от ложето стана,

125 дрехата той си облече, през рамо си меча праметна и на нозете блестящи превърза прекрасни сандали.

Бойното копие хвана, заострено в меден завършек, после застана въз прага и на Евриклея продума:

130 „Майче обична, дали сме почели в палата ни госта с ложе и гозби, или си е легнал без никаква грижа?

Нрава на мойта майка познавам. Макар и разумна, ту без подбор окръжава с внимание мъж недостоен, ту по-достойния мъж от палата отпраща без почит.“

Тъй на това Евриклея, разумната дойка, отвърна:

135 „Този път, рожбо, недей обвинява невинната майка.

Най-напред пиеше вино с наслада до нея беднякът, после отказа да вземе храната. А тя му предложи.

Щом той накрая помисли за сладостен сън и почивка,

тя нареди на жените да сложат леглото за него.

140 Той като някой нещастник, отритнат съвсем от съдбата,

не пожелала на постеля да легне под мека завивка,
но на нещавена кожа говежда, на овнешки кожи
в трема се просна. А ние му метнахме плаща
отгоре.“

145 Рече тѣй. С тежкото копие той незабавно излезе
вън от чертога. Зад него притичаха псета две бързи.
Тръгна и той за съвета на бронекорените гърци.
Свика робините скоро жената звезда сред жените
Евриклея, на Оп дъщерята, сина на Пизенор:
150 „Всички на работа! Бързо едните дома почистете,
пода сметете, след туй застелете креслата
разкошни
с пурпурна тъкан, а вие изтрийте със шуплести гъби
всички трапези, измийте дълбоките пѣстри
стакани,
още двуухите чаши. А трети от близкия извор
бързо вода да начерпят и тук да се върнат веднага.
155 Няма женихите дълго далеч от дома да останат,
раничко те ще довтасат, за всички е днешният
празник.“

Рече така, и усърдно изпълниха тази повеля.
Двайсет от тях изтърчаха веднага към тъмния
извор.

160 Всички останали вътре умело с шетня се заеха.
Пратиха свои слуги и момците ахейски. Грижливо
те се заеха да цепят дървата. Жените дойдоха
скоро от близкия извор. Пристигна след тях и
свинарят.

Беше довел три шопара, от цялото стадо подбрани.
Пусна ги той да пасат до красивата дворна ограда,
165 към Одисей след това се обърна с приятелски думи:
„Страннико, вече не те ли ахейците повече тачат,
или и днеска те хулят в палата тѣй, както и
вчера?“

Тѣй на това Одисей находчивият мъж му отвърна:
„О, ако бяха, Евмее, мъстили безсмъртните тука
за ругатните, които изричат женихите дрѣзко

170 в чуждия дом! За делата си нямат ни най-малко срама!“

ето такива слова се разменяха те помежду си.

В същото време се върна в палата Мелантий козарят.

Беше подкарал кози, от стадата подбрани за пищен

175 *пир на момците женихи, последван от двама пастири.*

След като вързаха здраво козите под звънкия портик,

към Одисей се обърна Мелантий с язвителни думи:

„Още ли ти, чужденецо, се маеш дома за просия,

да отегчаваш мъжете? Сега ще изхвъркнеш от двора!

180 *Виждам едва ли без разпра ще минем двамината тука.*

Първом юмука ми ти ще опиташ! Съвсем прекаляваш

с тази просия в палата. И в друг дом пируват ахейци.“

Тъй му говореше той. Одисей не отвърна ни дума,

само поклати глава мълчешком и скрои гибелта му.

185 *Трети пристъпи до него Филойтий, водач на пастири.*

Водеше ялова крава и тлъсти овце за момците —

бяха превозени те от лодкари, които превозват

също и хора, когато пътуват насам по морето.

Под колоната звънка овците и кравата върза,

190 *до свинепаса пристъпи и почна така да го пита:*

„Кой е тук странникът, който, свинарю Евмее, пристигна

в нашия дом неотдавна? С какъв произход се гордее?

Где се намира родът му, земята му бащина орна?

Клетник е той, но по образ прилича на царствен владетел.

195 *Ех, сгромолясват в беди боговете скиталци бездомни,*

те дори и на могъщи царе изпитания пращат.“
Рече Филойтий така, поздрави Одисея с десница,
глас възвиси и с крилати слова се обърна към него:
„Радвай се, страннико татко! За бъдните дни ти
желая
200 щастие пълно, макар че сега си изпаднал в неволя.
Татко на Зевсе, от теб по-жесток сред
безсмъртните няма!
Не състрадаваш мъжете, макар че си техен
създател.
Ти ги без жалост обричаш на тежки беди и неволи.
Теб пък щом зърнах, изби ме наистина пот,
просълзих се.
205 Спомних си за Одисея, помислих си — ето навярно
в същите дрипи облечен обхожда народи далечни,
жив ако е, светлината на слънцето той ако гледа.
Но ако мъртъв блуждаеш в подземния дом на Аида,
о, знаменит Одисее, горко ми! Нали ме изпрати
210 още момче в кефаленския край подир твоите крави?
Те се плодят безконечно. У други такава порода
широкочели говеда не се е плодила тъй много.
Но чужденци ме насилват за пирове тук да им вода
ден след ден крави. Те нито зачитат наследника
вкъщи,
215 нито от божеска мъст се боят. Безочливо желаят
да поделят помежду си богатата на царя отсъстващ.
Нерядко мисъл такава вълнува сърцето в гръдта ми:
зле би било, докато обитава палата наследник,
заедно с цялото стадо аз в друга страна да премина,
220 помощ от чужди да търся. Но още по-страшно ще
бъде
тука за чужди юници страдания аз да понасям.
Можех отдавна в земята на друг от царете могъщи
прием да търся, че става за мене дома нетърпимо.
Все пак през всичкото време си мислих, че най-последно
може

225 този нещастник да дойде, жените сам да разгони.“

Тъй на това Одисей, находчивият мъж, му отвърна:
„Крави пастирю, съвсем не изглеждаш ни долен, ни глупав,
а и за мене е ясно, че разум ти пълни сърцето.
Ето защо ти вестявам и с клетва велика се вричам

230 Зевс да ми бъде свидетел и тази богата трапеза,
също огнището на Одисей, до което съм стигнал —
още додето си тука, дома Одисей ще се върне.
С твоите собствен взори ще видиш как той ще затрие

всички женихи, които в палата му господарстват.“
235 Тъй на това отговори пастирът на крави Филойтий:

„О, ако твоите думи, мой госте, изпълни Кронион,
гледай тогава на що са способни ръцете ни яки.“
Също така и Евмей призова боговете всевечни
в родния край да отпратят мъжа находчив Одисея.
230 Ето такива слова си разменяха те помежду си.
В същото време крояха жените смърт и кончина
на Телемаха, но — гледай! — отляво над тях от
небето
царствен орел се извърна с треперещ под клюна му
гълъб.

Стана сега Амфином благородният и заговори:
245 „Нашият замисъл да умъртвим Телемаха, другари,
няма да бъде изпълнен. Затуй да помислим за пира.“
Рече така Амфином и допадна речта му на всеки.
Вкупом дойдоха в дома на великия мъж Одисея
и по кресла и столове намятаха своите дрехи,
250 после заклаха грамадни овни и кози угоени,
още заклаха гоени свине и от стадото крава.
Там след жарта поделиха най-първите жертвени
части,
Смесиха вино в стакани. Подаде им чаши свинарят.

Хляба поднесе по маси в прекрасни панерки
Филойтий,
255 вожд на пастири. Мелантий разля благовонното
вино.

Скоро пресегнаха те към готовите мамещи гозби.
А Телемах науми хитрина. Той вреди Одисея
в здраво строената зала да седне въз прага от
камък.

Там му неугледно столче предложи и скромна
трапеза.

260 Вътрешни жертвени части му даде, наля му вино
в чаши от злато и с тези слова се обърна към него:
„Тук остани засега и до гостите вино посрѣбвай.
Аз ще те браня на всяка цена от нападки и хули
сам пред женехите дрѣзки. Домът съвсем не е
крѣчма.

265 На Одисей е чертогът, на мене го той завещава.
Вече, женихи, езика въздрѣжете от резки обиди
и от насилие. Инак ще стигнем до разпра и битка!“
тѣй им надума. И всички женихи прехапаха устни
смаяни от смелостта и от думите на Телемаха.

270 А Антиной, на Евпейта синът, се обърна към всички:
„Словото на Телемаха приеете, ахейци, спокойно,
колкото рязко да бѣде. Той бѣлва заплахи към всички.
Не позволява Кронион, а инак запушили бихме
още отдавна устата на този ругаещ вития!“

275 Рече тѣй. А Телемах им изслуша речта равнодушно.
Вън из града глашатаи поведоха жертви свещени
за хекатомби. Събра се тѣлна дѣлговласи ахейци
сред гѣстолистия лес на стрелеца прочут Аполона.

280 Вече опекоха те, от рѣжените снеха месото,
всеки получи дела си и почна се пир велелепен
сложиха пред Одисея слугите от месната гозба
тѣкмо такъв дял, каквѣто получиха те. Нареди им
тѣй Телемах, на сияйния мъж Одисеев потомък.

285 А не остави Атина женихите да се въздрѣжат
от оскѣрбителни хули, тя искаше още по-силно

на Одисея сърцето да пламне от гняв огорчен.

Имаше между женихите мъж, незначителен законност.

Той се зовеше Ктезип. Над полята на Сама бе властник.

Той, от огромния бащин имот възгордян, се стремеше

290 също към брак със жената на царя, изчезнал отдавна.

С тези слова се обърна Ктезип към женихите дръзки:

„Слушайте, храбри женихи, словата, които ще кажа.

Странникът вече получи според обичая дела си,

равен на нашия дял. И не е пристойно да хулим

295 гостите на Телемах, когато в туй жилище дойдат.

Искам и аз да му връча подарък за гостоприемство,

дар да предложи и той на телячката или на други

роби, които обслужват палата на Одисея.“

Рече така, от панерка докопа с ръката си яка

300 кравешки крак и го хвърли със сила върху Одисея.

Сведе глава Одисей и във себе си той се усмихна

с присмех потаен. А кравият крак се удари в стената.

Рязка надумка изрече сега Телемах на Ктезипа:

„Щастие имаш, Ктезипе, че с кравия крак не сполучи

305 да поразии чужденеца. От удара той се изплъзна.

Иначе в миг с островърхата мед бих уцелил гръдта ти,

та, вместо сватба, тук твоят баща да ти гроба копае,

няма от днес да търпя непристойни дела у дома си!

Вярно в ума си премервам, разбирам отлично аз всичко

310 и благородно, и долно. Надрасъл съм детската възраст.

Все пак с очите си гледам, с търпение все пак
понасям

да ни се колят овцете и виното да ни се черпи,
още и хлябът. Не може един срещу всички да иде.

Но занапред да не чуя от вас подигравки и хули.

315 Ако намисляте мене самия с медта да сразите,
същото бих пожелал. Предпочитам наистина гибел,
вместо да бъда свидетел на тези безкрайни
злочинства —

как чуждестранните гости се хулят, жените
прислужни

как се петнят за противна угода в прекрасните
зали.“

320 Рече така. Занемяха за дълго наоколо всички.

Късно едва Агелай, на Дамастор синът, проговори:

„За справедливия укор не бива, приятели, никой
на Телемах да отвърща със зловни слова и обиди.

325 Повече не безпокойте нещастния странник и други
роби, които обслужват палата на цар Одисея.

На Телемах и на майка му аз за добро ще предложа,
само дано да допадне на двамата моето слово.

Докато вие в сърцата доскоро таихте надежда,

че Одисей, многомъдрият мъж, ще се върне в
палата,

330 нямахме повод за укор, че по домовете държите
всички женихи да чакат. Така би било по-разумно,
ако се върнеше пак Одисей и довтасаше тука.

Но че не ще се завърне, на всички е станало ясно.

335 Близо до своята майка седни и склони да я вземе
измежду нас най-добрия жених и най-щедрия в дари,
сам да се радваш тогава на бащино цяло имане,
ти да ядеш и да пиеш, а тя да се грижи за друг
дом.“

Тъй на това Телемах разсъдливият тозчас отговори:

„В Зевс се кълна, Агелаяе, и в страшните мъки на
татко,

340 който далече от нас или мъртъв лежи, или броди.

Не аз отлагам на майка си брака, сам аз я подканям
мъж по сърце да си вземе и дари безчет ѝ обричам.
Но аз не смея насила от този чертог да я гоня
със заповедни слова, че това и на Зевс е противно.“
345 Рече така Телемах. У момците Палада Атина
смях незатихващ възбуди и техните мисли побърка.
Всички ахейци от кикот лицата си чак разкривиха.
Ръфаха още сурови мяса, а очите им бяха
пълни със сълзи. Духът им предсецаше стонове
горки.

350 Теоклимен, богозрачният мъж, се намеси и рече:
„Що за беда връхлетя върху вас злополучни? Лицата
и коленете, главите ви в тъмна мъгла са обвити.
Тътнат наоколо жалби, обливат страните ви сълзи.
С кръв са облени стените, прекрасните ниши
отгоре.

355 Пърхащи призраци трема изпълват, изпълват и
двора,
носят се към дълбините на мрачния Ереб. Погасна
слънцето на небосвода. Зловеща тъма се надига.“
Рече тъй, изведнъж се разсмяха женихите вкупом.
Измежду тях Евримах, на Полиба синът, заговори:
„Явно, не си е с ума чужденецът, дошъл отдалече.“
360 Но изведете го бързо, младежи, оттук, от палата,
съпроводете го вън до мегдана, щом тук му
тъмнее.“

Теоклимен, богозрачният мъж, на това отговори:
„Съпровождачи от теб, Евримахе, съвсем не желая.
365 Имам си яки нозе, и очи, и уши. А в гърдите
моят разсъдък е още запазен, не е той побъркан.
Те ще ме водят оттук. Предусещам, че вече
надвисва
страшната гибел над вас. Ни един от женихите
няма

да се укрие от нея. Извършват е вие злочинства —
370 в къщата на Одисей богоравен обиждате гости.“
Рече така, от уютния дом незабавно излезе

и у Пирея отиде, а той го прие дружелюбно.

Всички женихи след туй се спогледаха и пожелаха да докачат Телемаха, на гостите да се надсмеят.

375 Някой от тия надменни младежи подхвърли с насмешка:

„Няма в света, Телемахе, по-лоши от твоите гости. Ето прибрал си в палата несретник в окаяни дрипи, лаком за вино и хляб, но за никакъв труд неспособен, няма ни сила, ни мощ, за земята е бreme ненужно.

380 Оня пък, другият гост, се надигна за нас да предсказва.

Но приеми ни съвета, ще бъдеш доволен от него.

Нека на бързия кораб ги хвърлим и нека ги пратим право в Сицилия. Плата прилична за тях ще получим.“

Тъй му говореха те, но нехаеше той за брътвежа.

385 Гледаше само към своя баща мълчаливо с надежда най-сетне той да стовари ръка въз женихите дръзки.

А на прекрасно кресло срещу залата тъкмо седеше дъщерята на старец Икарий, разумната Пенелопея.

Чуваше тя гласовете на всеки един от мъжете.

390 С глъчка и със смехове веселяха се те на обяда вкусен и пищен — за него заколиха много животни. Но не бе готвена още от други вечеря, каквато щяха наскоро Атина и мощният мъж да приготвят, след като сториха първо женихите тези злочинства.

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ПЕСЕН СЪСТЕЗАНИЕТО С ЛЪКА

Бляскавооката богиня Атина вля мисъл в гърдите
на Пенелопа, на стареца Икарий разумната щерка,
да поднесе на мъжете лъка и желязото суро
за надпревара и знак на кланета в дома Одисеев.

5 И Пенелопа премина по стройната стълба нагоре,
ключа в могъща ръка тя държеше — извит
превъзходно,
медноотлят и с държалка от слонова кост за
украса.

Тя се упъти веднага с робини за крайната стая,
где то се пазеха всички съкровища на Одисея —
10 злато и медни съсъди, творби от ковано желязо.
Също и гъвкавият лък там лежеше, до него
колчанът.

Той бе набит със стрели многобройни, извикващи
вопли.

В Лакедемон му ги даде приятелят гостоприемен
Ифит, на Еврит синът, с боговете безсмъртни
сравняван.

15 Някога бяха се срещали те един други в палата
на Ортилоха безстрашен в Месена, където
пристигна
сам Одисей да си иска дълга от месенската
общност.

Бяха мъже от Месена отвлекли от остров Итака
триста овце и овчари на кораби многоседални.
20 Още младеж, Одисей се отправи на път дълготраен,
пратен за тъжба от своя баща и от други стареи.
Ифит дошъл да си търси конете, загубени татък —

жребни кобили дванайсет и мулета годни за впряга.
Те му донесоха после плачевната орис и гибел,
25 щом посети непреклонния син на Кронида Херакъл —
славен със своята сила, но в много злодейства
участник.

Той го, макар и поканен на гости, съсече в дома си,
без да се злият бои от присъдата на боговете,
ни от трапезна гощавка. Така го безсрамно погуби,
30 а задържа своеволно конете му звучнокопитни.
Тръгнал по техните дири, там Ифит видя Одисея
и му отстъпи лъка на баща си, на мощния Еврит,
който от смъртния одър го бе завещал на сина си.
Остър меч с копие яко дари Одисей пък на Ифит —
35 знаци на искрена дружба. За жал не можеха да
седнат

двама на гостна трапеза. Синът на Кронион погуби
Ифит, на Еврит сина, с боговете всевечни
сравняван.

Но ни веднъж не понесе лъка Одисей богоравен,
щом се отправяше в поход за бран с чернородния
кораб,

40 а го държеше в палата за спомен от госта приятел.
Само на родния остров той ходеше винаги с него. —
А щом жената богиня достигна до крайната стая,
стъпи през прага ѝ дъбов изгладен. Издялал го беше
някога вещь дърводелец и с връв изравнил го
грижливо,

45 стълбове сложил над него, приставил и двери
блестящи.

Щом Пенелопа развърза от брънката ремъка сръчно,
в бравата ключа въвря и нагоре резетата блъсна,
яко вратата наблегна. И както надава рев бикът,
който пасе по ливади, така изреваха вратите,
50 сетили блъсъка те, се разтвориха бързо пред нея.
А Пенелопа възлезе на лавица горе. Въз нея
многого ракли лежаха с ухайните светли одежди.

Сегна след туй нависоко, от гвоздей лъка да
отметне,

сложен в калъфка блестяща и заедно с нея провесен.

55 Леко приседна и сложи на скута лъка на героя,
после разтвори калъфа, застана и горко заплака.
След като вече насити сърцето си с вопли и сълзи,
тръгна към залата, гдето седяха женихите славни,
но из ръце не изпусна извития лък Одисеев,
60 също колчана. Претърпан бе той със стрели
стононосни.

Носеха близо зад нея ковчеже робини. На него
тегнаха мед и желязо — доспехи бранни на царя.

Щом пред женихите долу жената божествена
слезе,

спря до средата въз прага на залата, зидана яко,
65 двете ланити закрила с блестящото було, а редом
вдясно до нея застана робиня, а друга отляво.

Тъй към женихите тя се обърна и рече словата:

„Слушайте, храбри женихи, които в дома Одисеев
идвате все на тълпи да ядете и пиете жадно.

70 Знаете всички, отдавна мъжът от дома е отлъчен,
и не намирате други предлог за престоля, освен че
страстно желаете избор да сторя из вас за
женитба.

Хайде тогава, момци, след борби приежете награда.

На Одисея божествен огромния лък ви предлагам.

75 Който с юмруци успее лъка с леснина да обгърне,
който праметне стрелата през всички дванайсет
секири,

аз ще отида след него и този палат ще напусна —
светлото жилище брачно, което изпълват
богатства.

В сънища — зная — нерядко ще спомня за него
сърцето.“

80 Рече тъй, и повели на Евмея, свинаря божествен,
да поднесе на мъжете лъка и желязото суро.
В сълзи Евмей ги пое и ги сложи пред всички женихи.

Също краварят заплака, щом зърна лъка Одисеев.
Но Антиной ги нахока и рече обидните думи:
85 „Ах, глуповати селянци, от ден за ден мислите само!
Жалки души! Че защо заревахте? Така на жената
вие косите сърцето в гърдите. А тя и без друго
чезне в печал потопена, откакто загуби съпруга.
Мълком седнете и яжте. Щом искате, сълзи ронете
90 вън, пред вратите. Но тук оставете лъка и
стрелите.
Ние женихите с тях ще започнем борба незавидна.
Все пак не вярвам, че лесно на гладкия лък ще
надвием.
В залата измежду всички не виждам аз нито един
мъж,
който по лък с Одисей да се мери. С очи съм го
веднъж —
95 най-ясен спомен за него запазих от моето детство.“
Рече така, но гръдта си таеше надежда, че може
леко лъка да обтегне, през всичките брънки да
стрелне.
Бедният! Първи той щеше да сети стрела из
ръката
на Одисей благороден, когото преди безчестеше
100 седнал в палата му собствен, дори и насъскваше
други.
И заговори свещена мощта на сина Одисеев:
„Горко на мене! Изцяло помътил ума ми Кронион.
Моята майка говори, макар че е с разум дарена:
щяла след друг мъж да иде и този палат да напусне!
105 Аз пък доволен се смея и радвам с помътен разсъдък.
Хайде, момци, след борба приежете такава награда:
никъде няма жена като нея в ахейски предели,
ни по свещения Пилос, по Аргос или по Микена
(ни дори в нашия остров и в целия черен материк).
110 Знаете също и вие. Защо ми е майка да хваля?
Но под различни предлози недейте протака
безкрайно.

Спрете брътвежите вече, пипнете лъка, да ви видя!
Мисля и аз да приема това изпитание трудно —
мога ли лък да обтягам, пред брънки желязо да
мятам?

115 Няма след туй да тъгувам, че моята майка почитена
с други съпруг ще отиде и нашия дом ще напусне.
Вече съм годен да нося оръжие татково яко.“
Рече тъй, от рамената отхвърли блестящата
дреха,
скочи, та меч медноостър отметна от светлото
рамо.

120 Първо секирите той закрепил в разкопаните ямки
в обща за всички редица, по връв изравни ги
грижливо,
в края утърка пръстта им. Учудени гледаха всички
как той прекрасно подрежда каквото не беше и
виждал.

После застана въз прага, опита лъка да обтегне.
125 Три пъти той го разтърси и въпреки своята воля
три пъти той изнемогна. Но все пак не загуби
надежда
сам тетивата да опне, през всичките брънки да
стрелне.

Може би щеше щастливо четвъртия път да
сполучи,

но Одисей го възпря и с главата си леко му кимна.
130 Ето на тях заговори мощта Телемахова свята:
„Жалко, навярно оставам завинаги слаб и негоден
или пък още съм млад и не мога на мишици да чакам
с тях да накажа врага си, когато ме първи нападне!
Почвайте вие тогава, по сила стоите над мене.

135 Хайде, опнете лъка и опитайте смелия подвиг.“
Рече така, на земята постави лъка Одисеев
и на двукрилите двери, изгладени вецю, подпря го,
редом до него на брънка облегна стрелата крилата.
Седна след туй на креслото, което недавно остави.

140 А Антиной, на Евпейта синът, на женихите рече:

„Ставайте всички, другари, поредом отляво надясно.

Първо да почнем оттам, откъдето ни виното носят.“

Рече така Антиной, и допадна речта му на всеки.

Първи Лейод между тях се надигна, синът на Ойнопа.

145 Той им предсказваше вещо по жертви и вечно седеше в ъгъла близо до делва прекрасна. Безкрайните буйства

бяха му все пак омразни. Кореше женихите често.

Тъкмо той първи повдигна лъка и стрелата крилата, после застана въз прага, опита лъка да обтегне,

150 но не успя да го мръдне. Ръцете неопитни, нежни капнаха скоро. А той на женихите рече с въздишка:

„Драги, не ми е по сили. Да дойде и друг да опита.

Знайте, лъкът ще отнеме на много мъже знаменити скоро дъхът и душата, че по-добре да не живеем,

155 вместо сред живите смъртни това да загубим, което

тук ни влече и което през дните си чакаме вечно.

Някой навярно и днеска си въобразява, че може с Пенелопея, жената на Лаертиад, да се свърже.

Но ако първом опита да опне лъка и се види,

160 друга напета ахейка той би предпочел да потърси и с дарове да поиска. А Пенелопея да вземе момъка, който от всички женихи е най-щедър в

дари.“

Рече така, необтегнат лъка на земята положи

И на двукрилите двери, изгладени вещо, подпря го,

165 редом до него на брънка облегна стрелата крилата.

Седна пък сам на креслото, което наскоро остави.

Но Антиной разгневен го нападна и рече словата:

„Що за слова излетяха, Лейоде, от твоите устни!

Тежка и долна заплаха, която тревожи слуха ми.

170 Щял да отнеме лъкът на немалко мъже знаменити дух и душа, че си ти неспособен с ръце да го опнеш!

Твоята майка почитена не те е родила да можеш
вещо лъка да обтягаш и ловко да мяташ стрелите.
Други сърцати женихи веднага лъка да обтегнат.“
175 Рече така, след това на козаря Мелантий извика:
„Бързо, Мелантие, огън раздухай сред дивната зала,
близо диван постави, постели му и овнешка кожа,
най-после лой донеси, от запасите пита грамадна,
ние, младежи, лъка да нагреем и с масло помажем.
180 С него ще пробваме сили, борбата по-скоро да
свърши.“

Бързо козарят разпали сред залата огъня тлеещ,
близо притегли дивана и с овнешка кожа застла го,
после донесе лойта, от запасите пита грамадна.
С нея женихите сгряха лъка и напрегнаха мишци,
185 но не можаха да опнат, съвсем не им стигаха сили.
Още стояха встрани Антиной с Евримах богозрачни,
първите вождове техни, най-храбри и най-
благородни.

Ето по същото време напуснаха дивната зала
на Одисея божествен краварят и с него свинарят.
190 Също и сам Одисей подир тях из палата излезе.
След като вън от вратата и двора се те озоваха,
глас Одисей повиши и изрече словата крилати:
„Чуйте, свинарю и крави пастирю — дали да ви
кажа,

или пък да замълча? Но сърцето ме тегли да кажа:
195 как ще постъпите вие, дали ще окажете помощ,
ако пристигне сега Одисей и го някой бог прати?
Вие женихската гмеж или него ще браните твърдо?
Право кажете, умът и сърцето ви както
нашепват.“

Тъй на това отговори пастирът на крави
Филонтий:

200 „Чуй ми молбата гореща, Кронионе, татко наш
Зевсе!

Само мъжът да се върне, доведен от божеска сила,
гледай тогава на що са способни ръцете ми яки!“

Също така и Евмей призова боговете всевечни,
в родния дом да отпратят мъжа находчив Одисея.
205 А той, когато изпита сърцата им, тяхната
вярност,
без да се бави, веднага отвърна и рече словата:
„Вижте ме, аз съм самият. Безчет изпитни ме
слетяха.
Стъпих на родна земя подир двайсетгодишна
разлъка.
Виждам, единствено вие от робите в моята къща
210 явно ме срещате с радост. Не чувам от другите
никой
тъй боговете да моли да дойда под родната стряха.
Ето на вас ще разкажа какво ще се сигурно случи.
Ако чрез мен божеството погуби женехите дръзки,
двама ви аз ще даря с по невеста и много имоти,
215 с къщи, съседни до мене, за вас от сърце ще милея,
сякаш сте на Телемаха другари и братя рождени.
Но да повярвате ви, доверие аз да ви вдъхна,
сигурен знак ще ви дам. Приближете се, белега
вижте,
сторен от белия зъб на глигана, когато предвождах
220 на Автолик синовете при лов из Парнаските дебри.“
Рече тъй, дрипите махна и яркия белег показа.
Белега щом те видяха и много добре разпознаха,
с радостен възклик прегърнаха мъдрия мъж Одисея
и зацелуваха жарко главата му и раменете.
225 В отклик сега Одисей ги в лице и ръце разцелува.
Заникът слънчев насмалко не свари лицата им в
сълзи,
Но пръв от тях Одисей се опомни и рече словата:
„Стига въздишки и сълзи, че може, от къщи излязъл,
някой сега да ни види и тайната вътре да каже.
230 Хайде, в дома се върнете, но не наведнъж, но
поредом —
аз пръв, а вие след мене. Сега уговорката чуйте.
Няма да ми позволят горделивците знатни, които

буйстват в моята къща, да пипна лъка и стрелите.
 Ти затова, боговиден Евмее, през дивната зала
 235 смело лъка понеси по посока към мен и поръчай —
 нека робини залостят вратите към женската стая.
 И ако чуят отвътре, от залата, трясък и вопли,
 нито една да не смее от своето място да мръдне.
 Нека за друго не мислят, а само да работят мълком.
 240 А пък на тебе нареждам, божествен Филойтие,
 тозчас
 с ремъка здраво да стегнеш резето на дворната
 порта.“
 Тъй нареди и се вмъкна в уютния дом и направо
 седна въз тая скамейка, която недавно остави.
 След Одисея божествен дойдоха и двамата роби.
 245 А Евримах заобръща с ръцете лъка на героя,
 да го посгрее отсам и оттам върху жаркия огън.
 Но го не опна. Застена сърцето му честолубиво.
 Ядно въздъхна, издигна гласа си и рече словата:
 „Как съкрушен се срамувам — горко ми! — за мен и
 за всички.
 250 Не тъй за сватбата аз се ядосвам, макар и да жая
 —
 има и множество други ахейки, едните в Итака,
 мита отвред от вълните, а други в далечни
 градчета.
 Но се измъчвам, загдето излязохме толкова слаби
 със Одисея сравнени — не можем да опнем лъка му.
 255 Нека позора ни знаят далечните наши потомци!“
 Но Антиной, на Евпейта синът, начаса му отвърна:
 „Няма така, Евримахе, да стане. Самият го знаеш.
 Чествува днеска народът на бога стрелец Аполона
 благочестивия празник. Та лъкове кой ще обтяга?
 260 Можем да скрием лъка. Но секирите нека останат.
 Аз не допускам, че може за себе си роб да ги вземе,
 който е вече в дома на сина на Лаерт — Одисея.
 Нека сега глашатаят напълни отново стакани,
 за да възлеем. За после извития лък ще оставим.

265 А на козаря Мелантий заръчайте, призори рано
нови кози да докара, подобрани от цялото стадо,
да принесем в чест на бог Аполон славнолъки
бедрата.

После ще пробваме сили, борбата по-скоро ще
свърши.“

Рече така Антиной, и допадна речта му на всеки.

270 И глашатаи поляха на всеки вода за ръцете.

Млади момчета наляха догоре стаканите с вино
и го разнесоха с чаши отляво надясно на всички.

Щом пък възляха и пиха, душата им колкото иска,
със хитрина Одисей, находчивият мъж се намеси:

275 „Слушайте вие, женихи на славена дивна царица,
за да изкажса какво повеля сърцето в гръдта ми.

Най-вече теб, Евримахе, и теб, боголик Антиное,
моля, че ти, Антиное, предложи разумната мисъл:

«Днес оставете лъка, пред всевечните вие
склонете!»

280 Зевс ще реши на кого ще изпрати победата утре.

Но и на мене предайте извития лък да изпитам
тука пред вас якостта на ръцете. Дали съм запазил
още предишната сила на моите гъвкави мишци,
Или я вече затриха скитнята и дългите мъки.“

285 Рече така, но и всички останали кипнаха страшно,
страх ги обзе, да не би да успее лъка да обтегне.

Но Антиной го нахока и рече обидните думи:

„Скитнико жалък, навярно съвсем си загубил ума си!

Ти благодарност не знаеш, задето пируваш спокойно
с нас, благородни мъже, получаваши дела си и слушаш
наши беседи и речи. А никога странник друг още
или окъсан бедняк не е чувал какво си говорим.

290 Сладкото вино навярно помътва ума ти. И други
то помрачава, когато го пият със жад и без мяра.

295 Вино също замая Евритион, оня кентавър,
щом той престъпи през прага на храбрия мъж
Пейритоя,

гост у лапитите канен. С помътен от вино
разсъдък,

обезумял, той донесе беди на дома Пейритоев.

300 Сkochиха гневни мъжете, извлякоха госта веднага
и му отрязаха зверски на двора носа и ушите
със безпощадната мед. А самият, лишен от ума си,
тръгна оттам и понесе позора на своята глупост.

Ето от що се смразиха лапити и диви кентаври.

В кръвната свада намери пияният сам гибелта си.

305 Тъй и за тебе предвиждам — в позор ще загинеш,
когато

дръзнеш да опнеш лъка. Ти недей се надява на
милост

в нашия остров, ще бъдеш изпратен на черния кораб
скоро при властника Ехет, бедата за хорското
племе.

Няма при него да бъдеш избавен от грозната гибел.

310 Но мълчешката попейвай, недей с младежта да се
мериш!“

Тъй на това му отвърна разумната Пенелопея:

„Не, Антиное! Не е ни похвално, ни редно да хулим
гостите на Телемаха, когато в туй жилище дойдат.

315 Негли очакваш, когато, облегнат на мишици и сила,
гостът успее с ръце да обтегне лъка Одисеев,
аз като негова нова невеста в дома му да ида?

Надали сам той лелее в сърцето си тази надежда.

Нека и никой от вас за това сред разгара на пира
да не изпитва тревога. Не може, не ми подобава!“

320 а Евримах, на Полипа синът, на това ѝ отвърна:

„О на Икария дъще, ти, Пенелопея разумна!

Ние не смеем да мислим, че той ще те води в дома
си.

Само ни плаши срамът ни пред мъжки и женски
одумки.

Някой ахеец от долно коляно навярно ще каже:

325 «Жалки женихи! Желаят жената на мъж
якоснажен,

а да обтегнат лъка му изгладен не стигат им сили!
Просяк пък, целият в дрипи, скиталец, отбил се от
пътя,

опна без мъка лъка и през брънките метна
стрелата.»

Ето така ще одумват. От срам ще потънем в
земята.“

330 Тъй на това отговори разумната Пенелопея:

„Не, Евримахе! Добиват сред хората най-лоша слава
тези, които без свян разпиляват на доблестен воин
дом и богатство. Защо от това ще се срамите вие?
Странника тук погледнете. Наистина плещест и

снажен,

335 той произхожда, тъй както разказва, от род
благороден.

Та и на него предайте извития лък, да го видим.

Чуйте какво ще ви кажа, и то ще се сбъдне напълно.

Той ако мръдне лъка и така Аполон го прослави,

ще го дарувам с хитон и хламида, с красиви одежди,

340 още и с копие остро — защита пред псета и хайти,

дар ще му дам за нозете сандали и меч медноостър

и ще го пратя, където го тегли духът и сърцето.“

Тъй на това Телемах разсъдливият рече насреща:

„Майко, лъка ще предам, или не, на когото си искам.

345 Аз разполагам със него. Не ще ми попречат ахейци —

нито които владеят скалистата наша Итака,

нито които живеят на кой да е остров наблизо

срещу Елида, земя коневъдна, ни тези женихи —

госта с лъка ще даря, занаят да го носи навеки.

350 Горещ пък ти завърни се и своите работи гледай —

хурката, още и стана, нареждай на всички робини

ревностно там да се трудят. Речта на мъжете

подхожда,

главно на мене, че аз разпореждам на цялата къща.“

Смаяна майката тръгна обратно към своята спалня

355 и си премисли дълбоко разумната реч на сина си.

Щом пък в покоите горни възлезе със двете робини,

за Одисея, съпруга жадуван, рида тя, додето
сладостен сън ѝ Атина разля върху морните клепки.
Вдигна тогава свинарят божествен лъка и
стрелите,

³⁶⁰ но изреваха по него веднага женихите вкупом.

Дръзко подхвърляше някой от тези надменни
женихи:

„Стой! Накъде си понесъл лъка, ей, свинарю
безумен!

Скитнико! Скоро ще ръфат трупа ти далече от
хора

твоите псета, които си хранил да вардят свинете,
³⁶⁵ склонен щом бъде към нас Аполон и безсмъртните
горе.“

Тъй му крещяха. Свинарят остави лъка на земята,
стресна го силният рев на рояка женихи в палата.

Но Телемах му се сопна от своя страна и заплаши:

„Старо, с лъка продължавай! На тях угодиш ли,
горко ти!

³⁷⁰ Ако и по-млад от тебе, навън от града ще те гоня
с камъни чак по полето, по сила те аз превъзхождам.
О, ако днес превъзхождах по якост по мишци и сила
всички женихи, които безспирно в палата
прииждат!

Щях да заставам когото и да е, щом злочинствува
тука,

³⁷⁵ да се пръждоса от нас и да дири дома се избава.“

Рече тъй, и изведнъж се разсмяха женихите гръмко.

Към Телемаха гневът им полека-полека затихна.

Вдигна свинарят лъка и през залата пак го понесе.

Пред Одисея разумен щом стигна, в ръцете му го
сложи.

³⁸⁰ Той призова Еврикля, усърдната дойка, и рече:

„О Еврикля разумна, на теб Телемах повелява
яко с резе да залостиш вратите към женската
стая.

И ако чуят робини от залата трясък и вопли,

нито една да не смее от своето място да мръдне.
385 Нека не мислят за друго, а само да работят
мълком.“

Рече така, и речта ѝ остана у нея безкрила
и тя залости вратите на пищните стаи уютни.
Тайно напусна краварят Филойтий трапезната
зала,

слезе на двора, добре ограден, и залости вратата.
390 Пред колонадата беше простряно лико от папирус.
Яко с възето пристегна крилата и в залата влезе.
Седна въз тази скамейка, която недавно остави,
и Одисея погледна. Лъка си в ръце той въртеше
и го оглеждаше всякак на всички страни, за да види
395 в тези години не са ли прояли рога дървояди.

Тъй се провикваше някой, обърнал очи към съседа:
„Истина, този разбира от лъкове, но се спотайва,
сам притежава навярно подобен лък в родната къща
или желае такъв и за себе си да изработи.

400 Тъй го насам и натам преобръща негодникът
скитник!“

Други от тези надменни младежи отвърщаше
бързо:

„Нека си всяка прищявка изпълва така чужденецът,
както ще може да опне днес гладкия лък Одисеев!“

тъй си мълвяха мъжете. И сам Одисей многомъдър
405 грабна огромния лък и от всички страни го огледа.

Както певецът, привикнал на звънка китара и песен,
леко на новото колче обтяга звънливата струна,
свързал от двата ѝ края червото пресукано овче,
тъй непокорният лък Одисей без усилие опна

410 и за проверка подръпна с ръка на лъка тетивата.
Тя зазвънтя сладкозвучно, подобно на глас
лястовичи.

Ахнаха всички женихи, потръпнаха бледи лицата.
Зевс загърмя от небето и прати поличба с гърма си.
Радост обзе Одисея божествен, кален в изпитните,
415 че далнозрящото чадо на Кронос му праща поличба.

Грабна тогава стрела, върху маса положена гола.
Другите още лежаха в дълбокия стрелник, но скоро
щяха ахейците дръзки и техния свист да опитат.

Той към лъка я притисна, обтегна след туй
тетивата.

420 Без да се дигне от стола, праметна желязото
татък

и безпогрешно улучи. Прониза на всички секири
брънките, нито една не докосна в бега си стрелата,
тежка от мед. Одисей се обърна сега към сина си:

425 „Виж, Телемахе, не те позори чужденецът, седнал
в твоя дом. Вярно улучих и опнах лъка Одисеев,
без да се много пресилвам. Не съм якостта си
загубил,

ако и тук да ме хулят женехите несправедливо.
Но приближава часът на ахейците пир да се готви
още по светло. А после и друго веселие иде —

430 песни с китара и танци — украса на всяка гощавка.“
Рече така той и с вежди му кимна. Препаса на рамо
острия меч Телемах, разсъдливият син Одисеев.
Сложи на него ръка и до стола на своя родител
близо застана, готов за борбата с медта
заблестяла.

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ПЕСЕН ИЗБИВАНЕТО НА ЖЕНИХИТЕ

*Дрипите сне Одисей, находчивият мъж, от гърба си
и на високия праг се възправи с лъка в ръцете
заедно с пълния стрелник. Изтърси стрелите
крилати*

*той до нозете си долу и тъй на женихите викна:
5 „Туй състезание смело дойде до успешен завършек!
Нова мишена, която до днес не е никой уцелвал,
вече се готвя да целя. Дано Аполон ме прослави!“
Рече и въз Антиной запокити стрела смъртоносна.
Тъкмо се готвеше той да досегне от близка трапеза
10 чаша двууха от злато, реши да я вдигне до устни,
вино да пие от нея — не знаеше своята орис.
Кой би помислил тогава от всички пируващи гости,
че сътрапезник, макар изключително храбър ще смее
да му подготви жестока погубел и мъст
безпощадна?*

*15 Но Одисей със стрелата го в гърлото тъкмо улучи
и острието излезе през шията чак до тила му.
Рухна встрани Антиной, от ръцете му чашата
падна,
кръв гъстолейна избликна на струи от двете му
ноздри.*

*В гърча си той се извърна, с нозете трапезата
блъсна*

*20 и на земята я свлече. Разляха се всичките гозби
наземи. Хляб и месо се оваляха в кръв. Из палата
вдигнаха глъчка мъжете, щом зърнаха паднал
другаря.*

Скочиха те от места, в суетня се объркаха страшно

и по стените наблизо очите им шареха жадно,
25 но не съзираха там нито щит, нито копие здраво
и с разгневени слова се нахвърляха на Одисея:
„Пагубно беше за теб, чужденецо, че стреля в
мъжете.

Сетен е този твой изстрел. Решена е вече смъртта
ти.

30 Най-благородния момък от всички герои в Итака
ти умъртви, затова ще ти ръфат месата орлите.“
Всеки говореше тъй. Не допускаха те, че нарочно
той е погубил жениха. Безумци! Не знаеха още,
че и над тях е надвиснал часът на ужасна разплата.
А Одисей ги изгледа навъсен и гневно възкликна:

35 „Кучета! Вярвахте сляпо, че никога няма от Троя
жив да се върна в Итака, и грабихте волно дома ми!
В блудство насилвахте тука прислужните мои
робини.

Ах, и задиряхте още жена ми, макар че аз дишам!
Ни от безсмъртни в небето се вие бояхте,
40 ни че след време ще може човешката мъст да ви
стигне.

Но върху всички сега гибелта ви изплита съдбата.“
Тъй им извика, и всички лица пребледняха от ужас.
Гледаше всякой къде да убегне от грозната гибел.
Само един Евримах от женихите тъй му отвърна:
45 „Ти ако си Одисей, итакиецът върнал се в къщи,
днес укоряваш със право делата на тези ахейци —
сториха много безчинства в дома ти и много в
полето.

Но Антиной е виновен самият за много простъпки.
Вече той наземи мъртъв лежи. Причини той бедите
50 не от единствен копнеж да му стане жена
Пенелопа.

Друго кроеше в душата, което Кронион отхвърли —
той да държи под властта си народа в скалиста
Итака,
И от засада замисляше сам да убие сина ти.

С право мъстта го застигна сега. Затова пощади
ни,

55 твои подвластни сме ние. След туй ще платим в
общината

всички напитки и гозби, които в дома прогуляхме.
Всеки отделно на тебе ще даде и за двадесет бика
мед и злато блестящо, додето смекчим яростта ти.
А дотогава гневът ти ще бъде напълно законен.“

60 Вежди присви Одисей находчивият и му отвърна:

„Чуй, Евримахе! Дори срещу цялото ваше имане,
и от бащи завещано, и после от вас придобито,
няма ръка да възпра от убийства, додето, женихи,
вие не заплатите за всичките ваше злочинства!

65 Все пак предлагам ви избор: излезте насреща ми в
битка

или от близката гибел търсете спасение в бягство!

Но не мислете, че някой ужасната смърт ще
избегне.“

Рече така. Премаляха у тях коленете, сърцата.

А Евримах се обърна повторно към всички женихи:

70 „Няма, другари, мъжът да отпусне ръка несломима,
вдигнала мощния лък и с желязо набития стрелник.

Той ще премята стрелите от прага загладен,
додето

всички женихи затрие. Затуй по-добре да се бием.

Мечове мигом вадете, за щитове дигайте маси

75 пред смъртоносни бързи стрели! Да се втурнем връз
него

да го изтласкаме всички навън пред вратите и
прага!

Нека след туй да обходим града и възбудим народа.

Вярвам, че този мъж сетна стрела ще ни прати
тогава.“

Рече така Евримах и изтръгна без бавене меча

80 меден, двуостър и връз Одисея божествен се спусна
с рев ужасяващ. Но бързо стрела му отпрати
героят.

Тя Евримаха улучи в гръдта до гърдата наблизо,
черният дроб бързолетна стрелата прониза.

Изпусна

меча ръката му слаба. Стремглаво се люшна той в
кърви

85 върху трапезата, преви се напред и повлече блюдата
заедно с двойната чаша, със чело удари земята
в мъка предсмъртна, изпъна и двата си крака,
накрая

ритна креслото и вечна тъма му замрежи очите.
Връз Одисея прославен сега Амфином се понесе
90 с яростен устрем насреща, изтръгнал си меча
заострен,
да го изтласка от прага. Преди да го стори, в гърба
му,

точно посред рамената, успя Телемах да забие
острото копие медно, а то през гърдите излезе.
Тупна ахеецът с трясък и чело в земята удари.
95 Сам Телемах пък отскочи и своето копие дълго
не пожела да изтръгне навън от бездъхото тяло,
някой жених да не дебне, та щом се сведе да го
дърпа,

да го пониже внезапно в гърба с острието на меча.
И затова се завтече, пристъпи до своя родител,
100 Близо до него застана и рече словата крилати:
„Щит и две копия, татко, за тебе сега ще потърся,
още и шлем целомеден, прилепващ до челото плътно.
Въоръжен ще се върна, оръжие на говедаря
и на свинаря ще дам, че в доспехи е по-безопасно.“

105 А Одисей, находчивият мъж на това му отвърна:
„Хайде, но бързо върни се, преди да съм свършил
стрелите.

Само дано, сам останал, не бъда изтласкан от
прага.“

Рече така. На бащата любим Телемах покори се.
Скоро той стигна до склада на всичките воински
доспехи.

110 Четири щита изнесе и копия осем блестящи,
четири шлема подбра гъстогривести, в мед
обковани.

С този товар Телемах се завърна при своя родител.
Но преди туй той надяна искрящите медни доспехи.

Също и двамата роби обуха красивите брони
115 и до безстрашния мъж Одисея застанаха бързо.
Докато имаше още героят стрели за отбрана,
сваляше с изстрел безгрешен един подир друг
враговете

и ги натръшка на гъсти камари в широката зала.

Но щом накрая в стрелбата си царят изчерпа
стрелите,

120 здравия лък на земята облегна и о стълб до вратата
в дивно строената зала и там го остави възправен.

Четирислойния щит на плещите си бързо надяна
и на главата си смела изящия свой шлем наложи,
сенен от конска опашка, отгоре развявана страшно,

125 яки две копия сграбчи, завършващи с медна обковка.
Горна странична врата, издълбана в стената
прекрасна

над устойчивия праг на красиво строената зала,
водеше в неширок проход със здраво затворени

двери.

И Одисей повели на Евмея, свинаря божествен,

130 близо дотам да застане да пази едничкия изход.

А Агелай се обърна към всички женихи и рече:

„Няма ли някой, другари, да мине през горните двери
и да повика тревожно народа да дойде на помощ?

Вярвам, че този мъж сетна стрела ще ни прати
тогава.“

135 Но на това отговори Мелантий, пастир на козите:

„Не, Агелаете божествен. Не може през там да се
мине.

Страшно е близо вратата към двора, а входът е
тесен.

Сам да застане смелчага пред него, тълпа ще възпира.

Но поизчакайте малко! Ще взема веднага доспехи
140 от оръжейната зала. Оръжие, вярвам, е вдигнал там Одисей, подпомогнат от своята бляскава рожба.“

Тъй му отвърна козарят Мелантий и тайно се вмъкна

в стаята на Одисея през ходници тесни в палата.
Вдигна дванадесет щита и толкова копия остри,
145 толкова бляскави шлема от мед, с върхове гъстогриви.

Върна се скоро назад и на всички мъже ги раздаде.
На Одисей и нозе, и сърце отмаляха, когато той изведнъж забеляза как в бранни доспехи стъкмени

дългите копия махат. Видя му се делото трудно.
150 Към Телемах той веднага отправи словата крилати:
„Сигурно, мой Телемахе, в палата коварна робиня или Мелантий подготвя за двама ни кървава схватка!“

А Телемах разсъдливият тъй му насреца отвърна:
„Моя е, татко, вината, у други недей да я търсиш.
155 Здраво скованата порта за горната стая забравих аз да затворя и вещь съгледвач е това забелязал.
Ти пък, божествен Евмее, иди да залостиш вратата и погледни кой коварствува там — дали наша робиня или Мелантий, на Делий потомъкът, както допускам.“

160 Но докато размениха такива слова помежду си, пак се промъкна козарят Мелантий към горната стая

нови доспехи да вземе. Видя го свинарят божествен и заговори така Одисея, възправен наблизо:
„Зевсороден Лаертиде, герой находчив Одисее!

165 Виждаш ли този измамник, когото сами подозряхме? —

Пак се промъква към склада. Но как да постъпя, кажи ми.

Горе ли, ако надвия проклетника, да го убия, или при теб да го тук доведа да получи отплата той за простъпки безчетни, които извърши в дома ти?“

170 А Одисей, находчивият мъж, му отвърна и рече:
„Заедно аз и синът ми ще можем все пак да се справим

с тези безсрамни женихи, макар че беснеят ужасно. Вие пък там и ръце, и нозе зад гърба му вържете, в складната стая хвърлете го и залостете вратата.

175 Него след туй овържете с въжето, пресукано яко, и го вдигнете по стълба под покрива чак до гредите, нека за дълго там жив да изпита мъчения страшни.“

Рече така, и усърдно изпълниха тази повеля.

Тръгнаха двама за склада. Мелантий не ги забеляза.

180 Ровеше в някакъв кът за оръжие, беше улисан.
Почнаха двама да дебнат от двете страни на вратата.

Тъкмо козарят Мелантий прекриваше прага обратно,
носеше шлем гъстогривест с едната ръка нависоко,
с другата щит — вехт, широк и застелен от мека патина.

185 На младини го е носел героят Лаерт, но отдавна беше захвърлен без ремък с разхлабени шевове в склада.

Скочиха в същия миг, уловиха го те за перчема и го повлякоха вътре, на пода го тръшнаха жалък, там и ръце, и нозе на гърба му превиха до болка

190 с яко въже, и го гътнаха възник, тъй както заръча Лаертиад Одисей, богоравният многострадалец.
Него самия смотаха с въжето, пресукано яко, и го качиха по стълба под покрива чак до гредите.
Ти пък свинарю Евмее, така за насмешка му рече:

195 „Ей тук, Мелантие, зорко през цялата нощ ще будуваш.

Имаш си мека постеля, тъй както на тебе прилича!
Няма оттам да пропуснеш родената в ранното утро,
щом из води океански възлезе по доба, в която
водиш козите, подбрани за пир на женехите в
къщи!“

200 там го провесиха те, на жестоки мъчила обречен.
Взеха доспехите после, затвориха светлите двери
и се завърнаха бързо при смелия мъж Одисея.
Лъхаше бодрост от всички. На прага застанаха
твърдо
само четиримата. Вътре женехите в рой се
стълпиха.

205 Но се яви дъщерята на Зевса богиня Атина,
взела лицето на Ментор досъщ и по вид, и по говор.
Щом я видя, Одисей се възрадва и рече словата:
„Менторе, скоро на помощ! Спомни си за нашата
дружба.
Много добро си видял ти от мене, другарю от
детство.“

210 Рече, уверен, че вижда Атина — богиня, която
възпламенява за битки. Женехите ревнаха вкупом.
Пръв между тях Агелай, на Дамастор синът, я
заплаши:

„Менторе, ти не оставяй да бъдеш от този
подведен
с нас да излезеш на бой, да му станеш помощник в
борбата.

215 Слушай в какво сме се вrekli и то ще се сбъдне
напълно.

Свършим ли с тези двамина — сина и бащата
съвместно,
също и ти ще умреш, ако само посмееш да бъдеш
негов защитник. С главата си ти дързостта ще
изкупиш.

После, когато с медта ви лишим от мощта на живота,

220 *всичкото твое имане дома или въвн на полето
ще присвоим и ще смесим с богатствата на Одисея.
Няма да пуснем тук ни синовете ти, ни дъщерите,
ни ще остане в Итака почтената твоя съпруга.“*

Рече така. Разлюти се в сърцето богиня Атина
225 *и с укоряващи думи нахвърли се на Одисея:
„Ти, Одисее, нима си останал без сила и смелост?
За белораменна кипра Елена, на Зевс дъщерята,
девет години безстрашно се би пред стените на*

Троя,

*немалко воини срази в изтребителни кървави битки
230 и повали с хитрина ширнодрумния град на Приама.
Днес пък, завърнал се в своя дом собствен, при тези*

богатства,

*колко безборбен пристъпящ към боя с женихите
дръзки!*

*Смело, приятелю, смело! До мен застани, за да
видиш*

*как се сражава безстрашно в борбата с мъжете
враждебни*

235 *Ментор, синът на Алким, как добрите дела
награждава.“*

Тъй укори го Палада, но още превес му не даде.

*Искаше по-напред тя да изпита мощта,
мъжеството*

на Одисей божествен и на Телемаха прославен.

Ето напред излетя. Върху черната греда на тавана
240 *на одимената зала застана тя, ластовка сякаш.*

*Дамасторид Агелай и синът на Поликтор Пизандър,
също и Амфимедонт, Еврином и сърцатият Полиб,
и Демоптолем към смелост приканиха своите в боя.*

Бяха те първи по сила сред всички женихи, които
245 *още оставаха живи и водеха битка предсмъртна.*

*Другите паднаха там от лъка и стрелите безчетни.
И Агелай възвести и възкликна пред всички женихи:*

„Няма, другари, мъжът да отпусне ръка несломима.
Вече и Ментор офейка подир самохвалства
напразни.

250 Двамата само остават на прага отпред пред
вратата.

Но изведнъж върху него не хвърляйте копия мощни.
Първо шестимата вие хвърлете, дано Зевс помогне
да поразим Одисея и слава така да спечелим.

Той ако падне веднъж, за другите нямаме грижа.“

255 Тъй им извика, и всички праметнаха както заръча,
копия шест наведнъж. Но Атина встрани ги
отпрати.

Първото копие в стълб, посред дивната зала
въздигнат,

вби се, а второто бодна вратата, притегната
здраво.

Третото копие медно удари направо стената.

260 Щом четиримата тъй се спасиха от тежкия
хвърлей,

с реч се обърна към тях Одисей, богоравният
страдник:

„Скъпи, на мене се падна редът да ви кажа повеля:
удряйте право в тълпата женихи, които замислят
още и нас да погубят след прежните свои
злотворства.“

265 Тъй заповяда, и дружно праметнаха копия всички.
И Одисей, богозрачният мъж, порази Демоптолем,
а Телемах — Евриада, свинарят събори Елата,
а пък Пизандър погуби пастирът на гойните крави.
Всички те гризнаха ничком пръстта на земята
безкрайна.

270 Свърнаха в най-краен кът оцелелите в боя женихи.
А четиримата с пристъп изтръгнаха от
мъртвците

пиките. Метнаха с прицел женихите копия остри.
Но незабавно Атина отново встрани ги отметна.

Първото копие в стълб, посред дивната зала
въздигнат,

275 вби се, а второто бодна вратата, пристегната
здрavo.

Копие медно на друг се удари направо в стената.

Амфимедонт пък досегна десницата на Телемах,
но му издраска излеко над китката горната кожа.

280 Също Евмея Ктезип пряко щита по рамото докосна
с копие дълго, което отхвъркна и падна въз пода.

Отредът на Одисея безстрашен и умен отново
с остриите копия дружно замери тълпата женихи.

Евридаманта срази Одисей, градовете порутващ,

Амфидемонта — синът на героя, а Полиб —

свинарят.

285 С копие дълго пастирът на крави Филойтий улучи
горе в гърдите Ктезип, след което възкликна
победоносно:

„Хей, Политерзов потомко, злословец подведен от
глупост,

в бъдеще да се въздържаш от гръмки слова. Остави
ги

на боговете, които са много по-силни от тебе.

290 Ето ти тебе отплата за кравата кълка, с която
ти Одисея, потърсил от теб милостиня, замери.“

Тъй му надума пастирът на тежкокопитните
крави.

В бой ръкопашен срази Одисей пък сина на
Дамастор,

а Телемах — Лейокрита, сина на Евенор, уцели

295 в хълбока с острата мед, а върхът ѝ навън се подаде.

Тупна ахеецът с трясък и чело в земята удари.

От висината таванска Палада разтърси егида
мъжеубийствена. Ужас обхвана сърцата унили.

Хукнаха всички женихи подобно на стадните крави,

300 щом върху тях врѣхлетят по лъките рой стършели
бързи

рано ранилата пролет, когато денят се проточи.

Тъй лешоядите с нокти извити и клюнове криви
от планините връхлитат внезапно връз дребните
птици,

плахи пък те се устрелват под облаци над
равнината,

305 но ги застигат орлите и ноктите в телата им
впиват,

без съпротива и бяг, а гонитбата радва мъжете;
тъй въз женихите диво се спуснаха в залата тези
и ги сечаха на всички страни. Глъч ужасен се вдигна.
Много глави се трошаха, шуртеше кръвта по
земята.

310 Към Одисей се завтече в уплаха Лейод, улови му
с двете ръце коленете и рече крилатите думи:
„Аз ти обгръщам нозете за милост и жал, Одисее!
С дръзки слова, с непристойни слова не съм
оскърбявал

твои робини в палата, напротив, аз всякак възпирах
315 другите знатни женихи подобни злочинства да
вършат.

Истина, те не желаеха ръце да отмахнат от злото,
Но за делата им дръзки ги стигна страхотната
гибел.

Също и аз ли, невинен гадател на техните жертви,
с тях да загина? Така ли почтени дела се
отплащат?“

320 Вежди присви Одисей находчивият и му отвърна:
„Щом ти твърдиш, че си бил на женихите
жертвогадател,

няма съмнение, често в палата молби си отправял
сладкия ден на възврата аз никога да не дочакам,
да те последва жена ми, от нея деца да добиеш.

325 Няма и ти да убегнеш от многострадалната гибел.“
Рече така, от земята повдигна с десницата меча,
който бе от Агелая, преди да издъхне, изпуснат,
и го затъкна в Лейода, в средата на шията точно.
Той не завърши молбата, главата му рухна въз пода.

330 Фемий, синът на Терпий, се избави от черната
гибел.

Пееше той по принуда сред тези безсрамни женихи.
Прав той застана, в ръцете си вдигна звънливата
лира

и до страничната порта размисли така в двоумене
вън ли на двора да иде и там да прегърне олтара

335 на покровителя къщен Кронион — олтара, връз
който

толкова волски бедра Одисей и Лаерт изгориха,
или да хване с молба коленете на Лаертиада.

След като дълго размисля, намери накрая за умно:
на Одисей коленете с ръце за молба да обгърне.

340 Най-сетне сложи грижовно звънливата, витата
лира

назemi между престол среброгвозден и делва голяма.

Към Одисея изтича певецът сега, улови му

с двете ръце коленете и рече словата крилати:

„Аз ти обгръщам нозете за милост към мен,
Одисее!

345 В бъдеще ти ще се каеш, погубиш ли също певеца,
който прекрасно възпява безсмъртни и смъртни.

Сам се научих да пея, в сърце божество ми е вляло
много напеви. И теб като бог със звънливата лира
аз ще възпея. Затуй песнопевеца ти не съсичай.

350 Нека ми бъде свидетел обичният твой син, че нивга
тука по собствена воля не влизах, печалба не търсех,
с песен когато развличах след всяка гощавка
мъжете.

Те ме довеждаха силом, че бяха и много и властни.“

Рече тъй, и свещената мощ Телемахова чу го.

355 Тъй Одисея, възправен наблизко, синът заговори:

„Спри, не съсича с медта си, мой татко, певеца
невинен!

Нека и Мёдонт спасим — глашатаят полагаше
грижи

ревностно в къщи за мене през детските мои години,

само дано не го убили Евмей и Филойтий
 360 и да не се е изпречвал пред твоята ярост в палата!“
 стигнаха думите на Телемах до разумния Медонт.
 Беше се сврял под престол и наметнал току-що
 одрана
 кравешка кожа, да търси избава от черната гибел.
 Но изпълзя изпод него и кожата бързо захвърли.
 365 Към Телемах глашатаят изтича сега, улови му
 с двете ръце коленете и рече словата крилати:
 „Ето ме, скъпи, при тебе. Баща си въздръж и кажи
 му
 той да не ме повали и удари с медта островърха
 гневен на злите женихи, които, безумци, пиляха
 370 всичкия негов имот, пренебрегнали тебе в палата.“
 А Одисей находчивият тъй отговори с усмивка:
 „Ти се не бой! Телемах от смъртта те спаси и
 запази,
 сам занаят за да знаеш, на другите сам да
 разказваш
 как се ценят благородни дела пред дела беззаконни.
 375 Само излезте навън от палата и там поседнете
 в двора, далеч от клането, и ти, и певецът чутовен.
 Аз ще остана дома да довърша, каквото съм
 почнал.“
 Рече така, и послушно напуснаха залата двама,
 седнаха вън до самия олтар на велия Зевса,
 380 без да са все пак спокойни, че няма смъртта да ги
 срещне.
 А Одисей заogleжда дома, да не би от мъжете
 някой, избягнал смъртта, да се крие от черната
 гибел.
 Но неподвижни лежаха оваляни в пепел и кърви
 в гъсти камари момците, подобни на риби, които
 385 из многопенните морски талази грижливо рибари
 с многоокатите мрежи извличат на сухия пясък.
 Там на земята прострени жадуват солената влага,
 но лъчезарното слънце им скоро изтръгва живота.

Ето женихите тѣй на грамади лежаха в палата.
390 Към Телемах Одисей, находчивият мъж, се обърна:
„Ти, Телемахе, викни Евриклея, усърдната дойка,
думи, които лежат на сърцето ми, аз да ѝ кажа.“
Рече така. Покори се синът на баща си обичен,
двери разтърси и с тези слова призова Евриклея:
395 „Бързо при нас се яви, древно родна старице, която
с ревност наглеждаш труда на робините в нашата
къща.
Хайде! Баща ми те вика. Желаете на теб да говори.“
Рече така, а речта ѝ остана у нея безкрила,
бързо разтвори вратата на дивно строената стая
400 и се запъти. А сам Телемах пред старицата тръгна.
Там тя откри Одисея сред многото трупове клани,
беше изцапан със кръв и прах, както лъвът из
полето,
който, току-що разкъсал бик, гордо пристъпя
наситен,
цялата негова грива, устата встрани му обагрят
405 тъмночервените кърви, възбужда му погледът ужас.
Тѣй от глава до нозе Одисей от кръвта бе изцапан.
Щом Евриклея съгледа в потоци от кръв
мъртвците,
щеше насмалко да викне, узнала великото дело,
но Одисей я възпря и попречи на нейния порив.
410 И се обърна към нея и рече словата крилати:
„Сдръж радостта си в гърдите, старице, възторга
спотайвай.
Никак пристойно не е над изклани мъже да ликуваш.
Божески съд ги срази. От делата си срамни умряха.
Не уважавах те от родените върху земята
415 ни благороден, ни долен, пристъпил към тях за
подкрепа.
Черната гибел ги стигна за техните дръзки
постъпки.
Но изброи ми веднага домашните мои робини —
в къщи коя ме посрамва, коя между тях е невинна.“

Тъй му отвърна сега Еврилея, усърдната дойка:
420 „Цялата истина, синко, на тебе сега ще разкажа.
В твоя въздигнат палат петдесет са жените
робини.

Тях сме обучили ние над всякакъв труд да се трудят

—
вълна те влачат и всяка си робската участ понася.
Всичко дванайсет поеха по кривия път на позора.
425 Те не зачитат ни мен, ни разумната Пенелопея.
Скоро едва Телемах възмъжса, затова Пенелопа
още не беше съгласна робините той да наглежда.
Но ей сега ще прибягна до горе, вестта да ѝ кажа.
Сладко тя спи и сънува, сънят ѝ от бог е проведен.“
430 А Одисей, находчивият мъж, ѝ отвърна и рече:
„Още недей да я будиш. Извикай да дойдат веднага
тези робини, които са вършили тука безчинства.“
Тъй Одисей заповяда. Излезе старицата бързо
да извести на жените повелята долу да слязат.
435 Викна пък той Телемаха, пастира и също свинаря,
близо до него да дойдат и рече словата крилати:
„Вие с жените ведно изнесете навън мъртвъците!
После измийте креслата прекрасни и всички трапези
бързо с обилна вода и със шуплести гъби изтрийте.“
440 След като дивната зала напълно добре подредите,
всички порочни робини от нея навън изведете.
Там между кръглата кула и здравата дворна ограда
тях с острието на меча без жал търбушете,
додето

всяка изпусне духа си и сласти напълно забрави.

445 Нека възмездие туй е за тайното блудство с
женихи.“

Тъй заповяда. Дойдоха робини в плътна редица.

Плачеха всички печално и ронеха сълзи горещи.

Първо изнесоха те из палата навън мъртвъците
и ги наслагаха в двора, опасан със зид, под навеса

450 струпани гъсто. А сам Одисей им нареждаше
властно

как да се справят чевръсто. А носеха те по неволя.
После измиха креслата прекрасни и всички трапези
Бързо с обилна вода и със шуплеста гъба изтриха.
455 А Телемах и свинарят, ведно с кравепаса в туй време
в яко строената зала изстъргаха пода с греблата.
Нечистотата жените изнесоха вън пред вратите.
След като те подредиха напълно трапезната зала,
всички порочни робини излязоха вънка из двора.
460 Там между кръглата кула и здравата дворна ограда
бяха натикани в ъгъл, от който излизане няма.
А Телемах разсъдливият тъй на жените издума:
„Вие, развратни жени, сте на почетна смърт
недостойни —
с толкова срам и позор ни покрихте челата — на
мене,
още на моята майка, с женихи дяляхте постеля.“
465 Рече така, и изтегли въжето на чълн тъмноключонест
и за висока колона под покривен свод го завърза,
горе го метна, нозете им да не достигат земята.
Както когато летят за нощувка гълъби, също
дроздове ширококрили, ятата попадат на примка,
470 някъде стулена в храста, и грозно гнездо ги очаква,
ето глава до глава на въжето увиснаха всички,
опнаха примката здраво и най-жалка гибел ги
стигна.
Ритнаха само за кратко с краката и стихнаха
скоро.
А подир тях бе извлечен през прага и двора
Мелантий.
475 Там му отрязаха с мед безпощадна носа и ушите
и му изтръгнаха пола за гозба на гладните псета,
после ръце и нозе потрошиха му ожесточено.
Двамата ето измиха ръце и нозе и отново
в залата при Одисей се прибраха, изпълнили всичко.
480 Викна мъжът Еврикляя, усърдната дойка, и рече:
„Старо, сега донеси очистителна сяра и огън,
с тях да опушим палата, викни след това Пенелопа,

тя да се спусне отгоре със своята женска прислуга.
Нека и всичките други робини да дойдат в дома ми.“

485 Тъй Еврикля тогава, усърдната дойка, отвърна:
„Всичко това, моя рожбо, изрече съвсем
справедливо.

Но аз желая сега да ти сложа хитон и наметка.
В този палат не е редно да носиш окаяни дрипи
върху широките плещи. Това би било недостойно.“

490 Но Одисей, находчивият мъж, на това ѝ отвърна:
„Огъня най-напред нека тук в залата аз да запаля!“
Рече тъй, а Еврикля, усърдната дойка послуша.
Скоро изнесе тя сяра и огън стъкми. Одисей пък
цялата зала основно опуши, дома си и двора.

495 После старицата мина през светлия дом Одисеев
да извести на жените повелята долу да слязат.
В залата скоро дойдоха робините с лумнали факли.
Всички заобиколиха с приветствия бодри героя
и зацелуваха жарко главата му и раменете.

500 Сладък копнеж овладя Одисея да стене и плаче.
Всички робини една подир друга позна му сърцето.

ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА ПЕСЕН ПЕНЕЛОПА ПОЗНАВА ОДИСЕЙ

Весела старата тръгна за горната стая да каже
на Пенелопа вестта, че съпругът ѝ вече е вкъщи —
бързо повдигаше тя колене и чевръсто ситнеше.
Стигнала горе, се сведе над нея и тихо ѝ рече:

5 „О, Пенелопа, обична ми рожбо, дигни се да видиш
лично с очите си този, за който по цял ден тъгуваш.
Най-сетне твоят съпруг Одисей се завърна в
палата.

Смаза той всички женихи, които рушаха позорно
вашия дом и имот и насилваха грубо сина му.“

10 Тъй на това ѝ отвърна разумната Пенелопея:
„Майко, помътили днес боговете ума ти, изглежда.
Най-разсъдливия те от разсъдък лишават нерядко,
а лековерния често осенят за чудо с разсъдък.
Те са ти взели ума. Мисълта ти преди бе разумна.

15 Мъка гнети ми сърцето, а ти се надсмиваш над
мене!

Заради радост лъжовна от сладкия сън ме
събуждаш,

който ме морна обгърна и моите клепки притвори!

Никога тъй не съм спала, откакто мъжът ми
божествен

тръгна с ахейската рат към проклетата крепост
на Троя.

20 Но, Евриклея, върви, завърни се пак в долната стая.
Ако ли някоя друга от моите къщни робини,
за да ми каже това, ми прогонеше сладката дрямка,
бих я отпратила бързо с безмилостни думи обратно
в залата долу. Но тебе спасява сега възрастта ти.“

25 Тъй на това Еврикля, усърдната дойка, отвърна:
„Рожбо, не ти се надсмивам, а чистата истина
думам.

Най-сетне твоят съпруг Одисей се завърна в палата

—
странникът той е, когото осмиваха в залата
всички.

Твоят син знаеше още отдавна, че той е в палата,
30 но предпазливо таеше кроежите на Одисея,
той докато отмъсти на мъжете с медта
безпощадна.“

Рече така. Изведнъж Пенелопа от ложето скочи,
стърси от клепки съня си, притисна до гръд
Еврикля

и през избликнали сълзи ѝ рече крилатите думи:

35 „Моля те, миличка майко, кажи ми съвсем
откровено.

Ако наистина той се е върнал, тъй както разказваш,
как е успял да стовари ръка връз жените нагли
сам, докато на тълпи те прииждаха вечно в
палата?“

Тъй на това Еврикля, усърдната дойка, отвърна:

40 „Нито видях, нито питах, но само долавях как вият
пред гибелта си момците. Стаени в чертога седяхме
плахи жените зад яко закритите двери, додето
твоят любим Телемах ме повика от женската стая.
Сам Одисей го изпратил от стаята да ме повика.

45 И аз открих Одисея сред множество трупове в
кърви

страшно възправен. Край него на твърдата почва
лежаха

трупове все на грамади. Изпълва те гледката с
радост —

цял бе опръскан от кърви, подобен на лъв от полята.
Вече са струпани всички отвън покрай дворните

порти

50 в цяла грамада. Самият той пуши прекрасната зала,

огън грамаден подклат. И веднага към теб ме отпрати.

Бързо сега ме последвай, на двама ви най-сетне с радост

да се препълнят сърцата. Премного изстрадахте вие.

Ето великият блян на сърцето ти вече се сбъдва.

55 Читав и здрав се завърна в домашното свое огнище, син и съпруга заварил в палата. Наказва отменно всички женихи, които постъпиха с него жестоко.“

Тъй на това ѝ отвърна разумната Пенелопея:

„Мила ми майчице, рано е още така да ликоваш.

60 Знаеш самата добре, че повратния ден му желаем всички, а най-вече аз и синът ми, когото родихме.

Недопустимо е все пак това, що сега ми разказа.

Не той, а някой безсмъртен е смазал женихите

нагли

за недостойното тяхно нахалство и лоши постъпки.

65 Не уважавах те от родените върху земята ни благороден, ни долен, пристъпил към тях за подкрепа.

Тъй си навлякоха злото сами. Одисей пък загуби своя поврат надалеч от Ахея, загина и сам той!“

Тъй на това Евриклея, разумната дойка, отвърна:

70 „Странни слова излетяха, о, дъще, из твоите устни! Казваш, че твоят съпруг, до огнището долу останал, няма да се завърне! Не вярва сърцето ти лесно.

Чуй ме тогава, и друг отличителен знак ще посоча

— стария белег в крака му от белия зъб на глигана.

75 Аз го видях над легена, поисках за миг да изтичам да ти явя, но с ръка Одисей ми притисна устата и ми попречи да дойда — умът му е буден и хитър.

Хайде, последвай ме бързо. С главата си аз отговарям.

Ако излезе, че лъжа, отдай ме на най-тежка гибел!“

80 Тъй ѝ отвърна тогава разумната Пенелопея:

„Трудно е, майчице мила, да знаеш стаените мисли
 на боговете всевечни, макар че си много разумна.
 Все пак да идем сега при обичния мой син да видя
 как са избити момците женихи и кой ги погуби.“
 85 Рече така и се спусна от своя чертог. Колеба се
 силно — дали отдалеч да разпита съпруга обичен,
 или да вземе главата, ръцете му да разцелува.
 След като влезе в чертога през прага, иззидан от
 мрамор,
 седна срещу Одисей пред огнищния ярък отблясък
 90 там до стената. Седеше опрян той о стройна
 колона
 с поглед приведен, очакващ да чуе какво ще му каже,
 щом го съгледа с очи, благородната Пенелопея.
 Но със сърце удивено тя дълго стоя занемяла.
 Ту се заглеждаше в него и той ѝ се струваше близък,
 95 ту ѝ се виждаше пак чужд със жалките просешки
 дрипи.
 А Телемах най-накрая възкликна пред нея припряно:
 „Клетя ми майко, защо ти е тъй безучастно
 сърцето
 и от баща ми страниш надалеч, а не седнеш до него
 думичка да му продумаш, да питаш, разпитваш за
 всичко?
 100 Друга жена на света не би тъй надалече стояла
 с неотстъпчиво сърце пред съпруга си, който е
 страдал
 и се завръща след двацет години в земята си родна.
 Мигар в гръдта ти тупти от скала по-сурово
 сърцето?“
 Тъй на това му отвърна разумната Пенелопея:
 105 „Мило дете, вкаменен е сега от почуда духът ми.
 Ето, не смея ни дума да кажа или да го питам,
 или в лицето му аз да се взра. Ако, както разказваш,
 моят съпруг Одисей се намира в палата, то можем
 двамата да се разкрием взаимно. В сърцата си знаем
 110 своите тайни, които не сме доверили на други.“

Рече тѝй, а Одисей, устойчивият воин, се усмихна
и заговори така Телемаха с крилатите думи:

„Но позволи, Телемахе, в палата на своята майка
да ме изпита. Тя бързо и по-добре би ме познала.

115 Само защото съм мръсен и в жалките просешки
дрипи,

тя ме отблъсква и вярва, че вижда у мен чуждоземен.

А след това да помислим как с теб да постъпим по
разум.

Ако в страната тук някой погуби единствен човек и
ако застъпници много след себе си той не оставя,

120 родна земя и роднини напуска той, да не пострада.

Ние сега пък избихме опората на общината,

знатната градска младеж. Помисли си какво да
направим.“

А Телемах разсъдливият тѝй на баща си отвърна:

„Сам, мили татко, това прецени. Величаят ума ти

125 смъртните вред по земята обширна. Не се осмелява
с теб да се мери по разум от земнородените никой.

Ние с готовност ще дойдем след теб, уверявам те
твърдо,

че ще ти бъдем подкрепа, доколкото имаме сила.“

Тѝй на това Одисей, находчивият мъж, му отвърна:

130 „Аз ще ти кажа открито какво според мен е
разумно —

първо добре се измийте, след туй облечете хитони

и наредете на всички робини да сложат премяна.

Нека тогава певецът божествен със звънката лира
всички ни да поведе с песента си на радостен танец.

135 Който живее наблизко или по стъгдите минава,

нека помисли, щом чуе глъча, че празнуваме сватба,

да не се пръсне мълвата за страшната сеч на
мъжете

из общината, доде не успеем навън из полето

в нашата плодна градина да стигнем. Ще видим

тогава

140 що за полезен съвет олимпийецът Зевс ще ни прати.“

Рече така, и усърдно изпълниха тази повеля —
най-напред те се измиха, облякоха после хитони,
изпремениха се всички робини. Певецът божествен
дрънна по звънката лира. У тях се пробуди
копнежът

145 за хороводни игри и за сладостни песни и танец.
И огласиха палата въздигнат игривите стъпки
на хороводи мъже и на дивноодеждни девойки.
Тъй се провикваше някой пред силната глъч из
палата:

„Сигурно сватба празнува ухажвана Пенелопея.
150 Ах, безочливата! Тъй ли тя не изтърпя да изчака
да се завърне съпругът, просторния дом да запази?“
Казваше някой така, но не знаеха що става вътре.
В същото време изми Евринома, ключарката, вкъщи
храбрия мъж Одисея, изтърка го с дъхаво масло
155 и му загърна снагата с хитон и прекрасна хламида.
Дева Атина обсипа главата му с божеска хубост,
по-строен, по-снажен стан му придаде, от лоба му
спусна

пурпурни гъсти къдрици — същински зюмбюлени
китки.

Както в позлата сияйна облича среброто си
майстор,

160 който от хромия Хефест и дева Атина научен
трудно изкуство владее омайни творби да създава,
с блясък така му плещите Атина обля и главата.
Имаше божески образ, когато напусна басейна.
Пак Одисей върху трона приседна, от който бе
станал —

165 точно срещу Пенелопа, и тези слова ѝ изрече:
„Странна жена! Сред жените безсилни на теб
отредили
най-непреклонно сърце олимпийските жители вечни!
Друга жена на света тъй не би отстояла далече
с неотстъпчиво сърце пред съпруга си, който е
страдал

170 и се завръща след двацет години в земята си родна.
Но постели ми леглото ти, майко. И сам ще си
легна.

Вярно е, тази жена притежава сърце от желязо.“
Тъй на това му отвърна разумната Пенелопея:
„Странен човек си! Ни гордост, ни пренебрежение

крива,

175 ни пряко мяра се чудя. Аз помня какъв бе, когато
ти от Итака отплава на кораб далеч по вълните.
Хайде, иди, Евриклея, стъпки му грижливо леглото
вън от красивата спалня, която самичък той дигна.
Но изнесете леглото, на него сложете покривки —
180 меки завивки, постеля и губери меки, разкошни.“
Тъй му говореше тя от желание да го изпита.

С гняв Одисей се обърна към вярната своя съпруга:
„Жено, наистина тези слова ми разкъсват сърцето!
Ложето кой ми размести? Това би било невъзможно
185 и за най-опитен мъж без намеса на бог от небето.
Само безсмъртен при воля от мястото би го
помръднал.

Никой от живите хора при най-голям наплив на сили
лесно не би го повдигнал. Това е голямата тайна,
вложена в него. Направих го опитно сам аз, а не
друг.

190 Раснеше в нашия двор дълголиста огромна маслина,
пищно разлистила клони, със ствол като мощна
колона.

Около него иззидах сам спалнята и я въздигнах
с каменни плътни стени, над стените ѝ покрив
положих,

яки двукрили врати приковах със страни прилепени,
195 после отсякох листака на таз гъстолиста маслина,
ствола от корен отрязах и с брадва подкастрих
открая

много изкусно, грижливо, измерих го точно с връвта
и
вещо подпора издялах, навсякъде дупки просвредлих.

Ето от ствола сковах сам леглото, покрих го отгоре
200 с пълна украса от слонова кост, от сребро и от
злато,

с пурпурен ремък от кожа на вол след това го
пронизах.

Ето присъщия знак на леглото. Но сам аз не зная
още ли, жено, леглото стои устойчиво в земята,
или е някой подрязал маслината, за да я мести?“

205 Рече така. Премаляха ѝ в миг коленете, сърцето —
в разказа на Одисея позна отличителни знаци.

Спусна се бързо, обгърна тя шията на Одисея,
та зацелува през сълзи главата му скъпа и рече:

210 „Вече не ми се сърди, Одисее! Сред хората беше
винаги най-мъдър ти. Боговете ни пратиха скърби.
Ех, зловидя им се явно, един до друг двамата ние
от младостта си наслада да сетим, спокойно да
стигнем

белите власи. Не ми се сърди и не ме укорявай,
дето не те поздравих аз любовно при първия поглед.

215 Трепет разкъсваше вечно в гръдта ми сърцето
обично,

да не попадна в измама от думи лъжовни на
странник —

има какви ли не хора — кроят непрестанно
коварства.

Ето самата Елена, аргивската щерка на Зевса,

нямаше до чуждоземния мъж на леглото да легне,

220 ако бе знаела тя, че безстрашните рожби ахейски
ще я отмъкнат обратно в обичната нейна родина.

Но божество я склони да пристъпи към срамното
дело.

Първо не беше тя дала в сърцето си място на тази
бедствена мисъл, която довлече и нашите мъки.

225 Ти изброи преди малко пред мене на нашето ложе
тайните знаци. Не го е съглеждал с очите си
смъртен —

никой освен мен и теб, и робинята ни Акторида

(моят баща ми я даде, когато отплавах към тебе),
беше тя страж пред вратите на яко строената
спалня.

230 Все пак, макар и сурово сърцето ми, ти го предума.“
Още по-силно сега Одисей закопня да ридае.
И той заплака, прегърнал добрата си вярна съпруга.
Както за суша жадният крушенци плувци, на които
здроаво скования чълн, от вълни и от вихър понесен,
235 бог Посейдон земедържец разбил по морето
пустинно,
малко от тях по вълните пенливи към твърдата
почва
плуват с тела, напоени от морската пяна солена,
най-сетне стигат желаня бряг от злината
спасени,

тъй се любуваше тя на съпруга желан и дочакан,
240 без да отнемаше лакти от шията на Одисея.
Щеше така да ги свари във вопъл Зора розопръста,
ако богиня Атина не беше намислила друго.
Спря тя за дълго Нощта на единия край на земята,
а в океана скова златотронната Еос, не даде
245 тя да запрегне в колата конете си бързи и млади
Ламп и Фаетон, които разносят на хората зрака.
И Одисей, многомъдрият мъж, на съпругата рече:
„Жено, не съм още стигнал до изхода на изпитните.
Още надвисват над мен занаяд неизказани мъки,
250 много и тежки, които тепърва ще преодолявам.
Тъй ми предсказа духът на тиванския старец
Тирезий
в оня ден, в който аз слязох в дома на Аид да науча
пътя обратен за къщи, за мен и за моите хора.
Но, Пенелопа, ела да си легнем въз нашето ложе,
255 двамата в сладостен сън да потънем за пълна
отмора.“

Тъй му отвърна веднага разумната Пенелопея:
„Твоето ложе ще бъде готово за тебе, когато
сам пожелаеш, дошъл си по волята на боговете

най-послед в своята къща висока и в мила родина.
260 Но щом веднъж спомена по внушение на боговете
за предстоящата напасть, кажи ми веднага за нея
вместо по-късно, добре е сега още да я науча.“
Тъй на това Одисей, находчивият мъж, ѝ отвърна:
„Ах, неразумна! Защо ме предумваш сега да изкажа
265 всичко? Но щом настояваш, аз нищо от теб не ще
скрия.
Само че няма сърцето ти да възсияе. Самият
аз не се радвам, защото гадател ми даде съвета
мигом да тръгна да бродя с пригодно весло във
ръката
чак до мъже доде стигна, които не знаят морето
270 и за подправка не слагат те никога сол в ядивата,
нито са чували още за кораби пурпурногръди,
ни за весла притъкмени — крилата на бързия кораб.
Сигурен знак той ми каза и няма от теб да го скрия.
Друг пътешественик, срещнат по друма, когато ми
каже,
275 че съм понесъл на рамо блестяща веялна лопата,
той ми поръча да спра и забия в земята веслото,
бик да заколя, овен и глиган, оплодяващ свинете,
жертва достойна да дам на владетеля бог
Посейдона,
после да ида дома да отдам хекатомби свещени
280 на боговете всевечни, които владеят небето,
редом. Накрая далеч от бурливата шир на морето
смърт ще ме стигне спокойна и сетния ден ще
дочакам
немошен в старост приятна, край мен ще живеят
щастливо
моите подвластни. Това ми предрече и то ще се
сбъдне.“
285 Тъй на това му отвърна разумната Пенелопея:
„Щом като по-добра старост за теб боговете
отреждат,

има надежда, че всички несгоди накрай ще надмогнеш.“

Тъй разговаряха сладко с такива слова помежду си.

290 А Евринома ведно с Еврикля по същото време
при светлината на факли постилаха мекото ложе.
След като те в суетня устойчивото ложе постлаха,
старата пак се отпрати в покоя си, а Евринома,
стайната вярна робиня, поведе съпруг и съпруга
с лумнали факли в ръце към готовата мека постеля.

295 В спалнята тя ги заведе и пак се завърна. Щастливи
двамата близо дойдоха до старото ложе на брака.
А Телемах и пастирът на крави ведно със свинаря
спряха игривия танц, наредиха да спрат и жените,
после потърсиха отдих в околните хладни покои.

300 След като на близостта си и двамата се насладиха,
почнаха те да услаждат сърцата един друг с беседа.
Тя му разказа какво е понесла жената богиня,
как е вилняла в дома ѝ тълпата нахални женихи,
как уж за нея самата овци угоени и крави

305 те са изклали и вино обилно от делвите пили.

А Одисей ѝ разказа какви теготи е докарал
на земнородните хора и как от съдбата бил
страдал.

Всичко разказа. С наслада го слушаше Пенелопея.

Тъкмо си разказа свърши, и дрямка ѝ клепките
склопи.

310 Почна с това Одисей, как надвил над киконското
племе,

при лотофагите после в земята им тучна как
стигнал,

що му направил циклопът, как той го наказал за
тези

свои безстрашни другари, които изял исполинът,
как пред Еол се показал и прием радушен намерил,

315 как бил отпратен, но още съдбата не му отредила
да се завърне дома — ураган се извил върху него
и го понесъл ридаещ по рибните морски пътеки,

как след това в лестригонския град Телепил той
попаднал,
чълните как му сломили и всичките бронекоренни
320 спътници, как Одисей се спасил върху черния кораб,
и за вълшебката Кирка разказа, за нейната
хитрост,
как в плесента на подземния дом на Аида се вмъкнал,
за да разпита душата на тивския старец Тирезий,
на якобордния кораб посрещнал той всички другари,
325 майка си още, която го гледала още от малък,
как след това сладкозвучния глас на сирените
слушал,
как до скалистите „Планти“ доплувал, до злата
Харибда,
още до Сцила, която човек невредим не избягва,
как му гребците изклали на Хелиос гойните крави
330 и върху бързия кораб как гръм оглушителен метнал
Зевс, отвисоко гърмящият бог, и потънали всички
негови спътници знатни, единствен той гибел
избягнал,
как при Калипсо на остров Огигия бил запокитен,
как го задържала силом с надежда съпруг да ѝ
стане,
335 как в пещерата дълбока с внимание го обкръжила
и му предложила вечност и нивга не вехнеща
младост,
но да примами сърцето в гърдите му с лъст не
успяла,
как, претърпял многобройни беди, при феаките
стигнал,
те го посрещнали с почест, тъй както безсмъртен
се среща,
340 и го отпратили после на кораб към родния остров,
цели съкровища злато и мед и одежди му дали.
Още последните думи мъжът не изрекъл, и тозчас
сладостен сън го обзе, обезсилящ душевните грижи.
Друго замисли тогаз совооката дева богиня:

345 щом се досети, че той до насита изпита наслада
от любовта на жена си и сладката дрямка в
леглото,

из океана в мига призова златотронната Еос,
зрака си върху земята да сипне. От мекото ложе
ей Одисей се пробуди и рече на Пенелопея:

350 „Жено, достатъчно мъки претеглихме двамата вече

—
ти тук за моето жалко завръщане вкъщи да плачеш,
аз от Кронид и от вси богове на Олимп вековечни
в същото време бях тласкан далеч от брега на
бащите.

Но възделеното ложе щом двама дочакахме вече,
355 ти погрижи се дома за имота ми, който остава,
а пък стадата, които женехите опропастили,
ще си възвърна и сам, от ахейците още ще взема,
докато всички обори изпълня отново с добитък.

360 Аз пък сега ще отида до нашата плодна градина,
своя баща благороден да видя — за мен той тъгува.
А пък на тебе, съпруго, поръчвам, макар че си умна:
слънцето щом се въздигне, ще тръгне веднага
мълвата

за гибелта на момците женихи, които изтребих.

Щом като в своя чертог ти възлезеш с прислужни
робини,

365 там остани, не поглеждай към никого, нищо не
питай.“

Рече така и през рамо праметна оръжие пицно.
Дигна след туй Телемаха, Филоития, още свинаря
и заповяда да вземат в ръце боевите доспехи.

370 Въоръжиха се те с островърхата броня покорно
и през разкритата порта последваха въвн Одисея.
Слънцето беше изгряло отдавна, но дева Атина
бързо под облак ги скри и така от града ги изведе.

ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ПЕСЕН ПРИМИРИЕТО

*Викна киленският Хермес душите на всички женихи,
от Одисей умъртвени. Държеше в ръцете си богът
златния жезъл, чрез който по воля очите на
смъртни*

*в дрямка притваря или пък, заспали, отново ги буди.
5 С него душите поведе, а те го последваха с писък.
Както когато прелитат с пърполене вдън пещерите
прилепи, щом се откъсне из роя им някой от свода,
дето са били един до друг плътно тела прилепили,
10 тъй след делителя Хермес душите на всички женихи
водени запърполиха по плесенни мрачни предели.
Тъй край скалата Левкада и край океанските струи,
и край стената на сенки присънни, през Слънчови
двери*

*стигнаха в жалобен рой асфоделната цветна
поляна,
дето блуждаят душите — безмощните сенки на
мъртви.*

*15 Ето намериха там на Ахила Пелеев душата,
и на героя Патрокъл, и на Антилоха безстрашен,
още душата на Аякс, засенчил по снажност и образ
всички данайски мъже след безстрашния син на
Пелея.*

*Винаги покрай Ахила душите им бяха стълпени.
20 Сянката на Агамемнон, сина на Атрея, пристъпи
тъжна, отвред окръжена с душите на всички,
които*

*случиха заедно с него в дома на Егист гибелта си.
Пръв към Атрид се обърна духът на Ахила Пелеев:*

„Вярвахме ние, Атриде, че измежду всички герои
25 ти непрестанно си бил на гръмовника Зевса
любимец,
някога водеше ти многобройните воители безстрашни
в края троянски, където ахейците патихме много.
Но преди време и тебе застигна ужасната мойра —
няма за нито един земероден избава от нея.
30 Трябвало да те застигне смъртта и ужасната гибел
там пред троянската твърд, обграден от
достойнства и слава!
Гробна могила над тебе ахейците щяха да вдигнат,
щеше синът ти навеки със слава велика да грее.
Но отредила съдбата за тебе злочестата гибел.“
35 Сянката на Агамемнон така му отвърна веднага:
„Сине блажен на Пелея, с безсмъртни сравняван
Ахиле,
който загина далече от Аргос пред Троя. Край тебе
паднаха много безстрашни троянски чада и ахейски
в бой за трупа ти. Забравил изкуството на кочияша,
40 ти сред праха се изпъна огромен в огромно
пространство.
Бяхме воювали цял ден и никога нямаше ние
да се отдръпнем от боя, но Зевс го прекъсна чрез
вихър.
А подир боя те взехме на нашите кораби вители
и върху смъртния одър положен измихме трупа ти
45 с балсам и топла вода. Покрай теб се събраха
данайци
сълзи горещи да леят и своите къдри да режат.
Майка ти с нимфи тогава изплува из морската
бездна,
чула вестта. Проехтя над морето неизказан вопъл.
По-силен трепет тогава разтърси ахейските воители.
50 Щяха да скочат в страха си на витите кораби
всички,
но удържа ги човекът, поучен от дългия опит —
Нестор и по-напред беше изпълнен с разумни съвети.

С доброжелание той се обърна към всички и рече:
«Спрете, мъже на Ахея! Не бягайте, воини аргейски!
55 Майката тук из морето с безсмъртните нимфи
изплува,
за да оплаче отблизо трупа на сина си загинал.»
Рече така, и възпряха ахейците своето бягство.
С жалобен плач дъщерите на морския старец трупа
ти
обиколиха и скръбни с безсмъртни одежди обвиха.
60 Музите — и деветте — мелодично на смени запяха
химн погребален. Не би могъл там да съгледаш
аргеец
без овлажнени очи — тъй затрогваща бе песента
им.
Дни седемнадесет цели и ноци над тебе ридахме —
и боговете всевечни, и тленнородените хора.
65 На осемнайстия ден те предадохме вече на огън.
Гойни безбройни овци с витороги волове заклахме.
Там изгоря ти в одежди божествени и в изобилен
балсам и сладостен мед. И мнозина мъже на Ахея
покрай горящата клادا преминаха в ясни доспехи
70 пеши и на колесници. Надигна се громол ужасен.
След като беше погълнат от буйния пламък на
Хефест,
белите кости, Ахиле, на другата сутрин ти сбрахме
в урна с несмесено вино и балсам. Съсъда от злато
твоята майка подаде. — Подаръкът на Диониса,
75 както ни каза Тетида, бил дело на чутния Хефест.
Твоите кости, прославен Ахиле, сега са в съсъда
смесени с белите кости на Менойтиада Патрокъл,
недалеч от Антилоха, когото пред всички другари
най-много с обич почиташе ти след смъртта на
Патрокъл.
80 Ние, свещената рат на аргейските копиеносци,
сипахме после въз тебе грамадна прекрасна могила
пред Хелеспонта безкраен въз нос, възвишен над
вълните,

за да я гледат от много далече плувци мореходни —
всички, които са днес, и далечните наши потомци.
85 Майка ти от боговете измоли победна награда
и за игрите я сложи пред знатните воители ахейски.
Бил си, Ахиле, свидетел на много игри погребални
за похитени от орис царе и герои, когато
пояси пред надпревара опасват младежите смели.
90 Но удивил би сърцето си ти, ако беше съгледал
тази прекрасна награда, която донесе Тетида,
сребърноногата нимфа. Любимец бе на боговете!
И след смъртта ти е живо тъй твоето име, и вечно
твоята слава, Ахиле, по целия свят ще се носи.
95 Аз пък какво ли спечелих, когато завърших войната?
—

Щом за дома се завръщах, за мене пригответи Кронион
жалката смърт чрез Егист и развратната моя
съпруга.“

След като тези слова размениха Ахил с Агамемнон,
ето към тях се зададе вестителят Аргов сразител,
100 водещ в Аида душите на всички избити женихи.
Двамата, щом ги видяха, се смаяха и приближиха.
Там разпозна между всички духът на Атрид

Агамемнон

смелия Амфимедонт, знаменития син Меланеев.
Бе посетил той веднъж в камениста Итака дома му.
105 Пръв се обърна към него духът на Атрид Агамемнон:
„Амфимедонте, какво ви се случи, че слизате в
мрака
всички красавци и всички връстници? Че може ли
някой

някъде да подбере по-цъфтящи от тези младежи?
В кораб ли бърз ви сломи Посейдон, земетръсецът
гневен,

110 грозната сила разбудил на яростна буря в морето,
или ви хора враждебни сразиха на суша, когато
искахте да отведете стада от овци, от волове,
или когато за град и жени са започнали битка?

С чисто сърце отвърни. През живота си твой гост се смятах.

*115 Или си вече забравил как аз у дома ви пристигнах,
да убедя Одисея ведно с Менелая божествен
да ни последват до Троя на якоспоените чълни?
Върху морето широко пътувахме цял месец. С мъка
беше склонен Одисей, разрушителят на градовете.“*

*120 Тъй му отвърна веднага душата на Амфимедонта:
„О, Агамемноне славен, царю над мъжете Атриде!
Помня, божествени, всичко това, за което говориш.
Ето пред теб ще открия напълно подробно и точно
как ни постигна внезапно часът на ужасната гибел.*

*125 На Одисея отсъстващ желаехме ние жената.
Без да отблъсва тя явно такава омразна женитба,
в същото време крояла в сърцето си тайно смъртта
ни.*

Още и тази измама наскоро скрои вероломно.

Стан тя положи грамаден дома и започна на него

*130 тънко и дълго платно да тъче. А на всичките рече:
«Юноши, мои женихи (нали Одисей е погинал!),
малко потрайте за тази женитба, додето
платното*

аз изтъка, да не иде нахалост събраната презжда.

То за героя Лаерт ще е плащ погребален, когато

*135 крайно печалният жребий на смъртната дрямка го
случи,*

*укор открито към мен да не хвърлят ахейките после,
че без покров е погребан мъж толкова
многоимотен.»*

Рече така, и сърцата ни храбри повярваха леко.

Истина, денем тъчеше усърдно на стана огромен,

*140 но разтъкавала нощем платното под пламък на
факел.*

Мами ахейците тъй с хитрината три цели години.

*Щом посред свита от хори настъпи четвърта
година*

(месец след месец измина, големите дни се стопиха),

тайната нам повери посветена във всичко робиня.
 145 Ние я сварихме там и изрекохме грозни заплахи.
 Трябваше тъй да завърши, макар неохотно, труда
 си.
 Тя ни показа платното, изплела огромната тъкан
 и я избелила после, подобна на слънце и месец.
 Тъкмо тогаз Одисея отнякъде демон доведе
 150 в хижата на свинепаса Евмей там далеч из полето.
 След Одисея божествен пристигна синът му обичен,
 от песъчливия Пилос доплавал на черния кораб.
 След като двамата тайно скроили смъртта ни
 ужасна,
 влязоха те в многославния град. Телемах изпревари
 155 своя баща, Одисей благородният влезе след него.
 Следваше той свинепаса в окаяни дрипи облечен
 в образ печален на просяк и старец, в годините
 грохнал.
 Беше опрян на тояга, на плещи с опърпани дрехи.
 Никой от нас не разбра, а дори и от старите хора,
 160 че Одисей се завръща съвсем ненадейно в дома си,
 и се нахвърляхме всички с побой и обиди връз него.
 Дълго понасяше той със сърце мълчаливо и храбро
 в своята собствена къща побоя и лошите хули.
 Но най-накрая, подтикнат от егидодържеца Зевса,
 165 всички доспехи изнесе из залата той със сина си,
 в долната стая ги сложи и спусна веднага резето.
 Върна се после и с хитра уловка принуди жена си
 да поднесе на момците лъка и желязото светло
 за надпревара и знак за кланета в дома Одисеев.
 170 Но не успя да обтегне на мощния лък тетивата
 никой от нас. За това не достигаха нашите сили.
 Щом като пред Одисея грамадния лък бе поднесен,
 със заплашителен вой се нахвърлихме над свинепаса,
 на Одисей да не дава лъка, дори той да го иска.
 175 Въпреки нас Телемах позволи и подкани свинаря.
 Щом го повдигна с ръка Одисей, богоравният
 страдник,

опна без труд тетивата, през брънките метна
стрелата,
после застана въз прага, изтърси стрелите
пернати,
вежди присви и на същия миг порази Антиноя,
180 а след това запокити към други стрели
многостонни,
точно прицелен. Натръшка ни всички един върху
други.

Бе очевидно, че някой безсмъртен им даваше помощ.
Почнаха те да вилнеят веднага по цялата зала
и ни сечаха на дясно и ляво. Надигна се глъчка.
185 Много глави се трошаха, кръвта по земята
шуртеше.

Тъй си загинахме ние, Атриде. Телата ни още
в къщата на Одисей незарити лежат на грамада.
Нашите близки дома си не знаят какво ни се случи,
черните струи от кръв да измият от нашите рани,
190 да ни положат, оплачат, тъй както за мъртви
прилича.“

Сянката на Агамемнон така отговори веднага:
„Ти си щастлив, находчив Одисее, роден от Лаерта,
че си доведе съпруга жена с добродетел велика.
Колко прекрасно сърце притежаваше Пенелопея,
195 щерка на славния старец Икарий! Остана тя вярна
на Одисея — мъжа си. Ще бъде тя славена вечно
с чистия свой нрав. Ще вдъхват безсмъртните
прелестни песни

у земеродното племе на умната Пенелопея.
Но не извърши тя зло като щерката на Тиндарея.
200 Своя законен съпруг тя погуби. За нея ще пеят
земеродените песен сурова. Посрами навеки
бъдните нежни жени, непорочни дори ако бъдат.“
Ето с такива слова разговаряха те помежду си
в мрачния дом на Аид в дълбините на земното лоно.
205 Другите в същото време излязоха вън от града и
стигнаха двора Лаертов добре обработен. Имота

беше добил сам Лаерт и се беше потрудил над него.
Там бе домът му, отвред ограден със стопанска
пристройка,

винаги в нея ядяха, седяха, почиваха нощем
210 робите, в бран овладени, които работеха двора.
Там проживяваше още сикелска старица, която
гледаше стария Долий далеч от града из полето.
Тъй Одисей към слугите и към Телемах се обърна:
„Влезте сега съвокупно в прекрасно строената

хижа

215 и най-добрата свиня заколете за обща гощавка,
аз пък при нашия татко ще ида. Желая да видя
ще ме познае ли кой съм, когато с очи ме изгледа,
или не ще ме познае след дългата наша раздяла.“
Рече така и предаде доспехи и меч на слугите.

220 Те се отправиха бързо към хижата. Лаертиад пък
тръгна към ширната плодна градина да дири баща
си.

Но като влезе в градинския кът, не намери ни Долий,
нито слуги или синовете му. Тръгнаха всички
тръни за дворния плет да събират навън из полето.

225 Долий излязъл напред да показва на другите пътя.
Срещна баща си самичък в пространната плодна
градина —

там окопаваше някакъв храст, на плещите си
метнал

жалък опърпан хитон, омотал си добре колената
с кръпки от кожа на бик, да не бъде от тръните
драскан,

230 сложил за остри бодли на ръце ръкавици до лакти,
а на главата печален нахлузил си козя качулка.
Щом отдалеч Одисей, богоравният страдник,
съгледа

татко си, смазан от старост и с тежка печал на
сърцето,

стули се под гъстолисто дърво и заплака горчиво.
235 Как да постъпи, премисли тогава дълбоко в ума си —

дали до гръд да притисне с целувка баща си обичен
и да му каже, че в родния край се завръща най-после,
или пък първо за всичко подробно той да го изпита.
И като дълго премисля, реши най-накрай, че е умно
240 най-напред със закачливи слова да изпита баща си.
Тъй Лаертидът божествен реши и дойде при баща
си.

Той пък, главата навел, окопаваше тъкмо фиданка.
Близо до него застана синът му блестящ и запита:
„Старче, изглежда, не си неумел в градинарското
дело!

245 Всичко е тук подредено, не сеца недостиг на грижа
в твоята китна градина ни круша, лоза, ни маслина,
нито смоковница, нито коя да е цветна лехичка.
Чуй сега друго от мен, но в сърцето си гняв не
изпитвай.

Само за себе си грижа си нямаш. Навярно ти тегне
250 скръбната старост. Навлякъл си жалки сплъстени
парцали.

Не зарад леност стопанинът тъй те оставил
запуснат.

Но ти по нищо на роб не приличаш. Издава
достойнство

твоята стойка и образ. По всичко на цар ми
приличаш.

Да, на такъв би приличал, когато измит и заситен
255 ти върху меко легло като другите старци би легнал.
Но откровено кажи ми и нищо не скривай от мене
кой е стопанинът тук, за чиято градина се грижиш?
Още това извести ми открито, добре да го зная:
остров Итака ли тази страна е, тъй както ми каза

260 друмник, когато току-що на идване срещнах по
пътя?

Разговорлив той не беше, не ми отговори за всичко,
не пожела да изслуша словата, с които за госта
аз го запитвах — дали е жив някъде тука в
страната,

или пък мъртъв блуждае сред леките сенки на Хадес?

265 И ще ти кажа открито, а ти ме изслушай и вярвай:
мъж бях приел аз отдавна в обичната моя родина.
Той у дома ни отседна. Не беше ми още гостувал
странник по-мил и по-умен, дошъл от далечна
чужбина.

Сам се похвали, че бил от Итака скалиста родът му,
270 негов баща бил Лаерт, многославният син на
Аркезий.

Аз Одисея заведох в палата и най-дружелюбно
там го гощавах. В дома ни запасите бяха немалко.
Аз го почетох и с дари, каквито за гост подобават

—
дадох му седем таланта от злато, изкусно ковано,
275 дадох му кратер от чисто сребро, украсен
пъстроцветно,

мантии плътни дванайсет и толкова губери скъпи,
толкова дивни наметки и толкова тънки хитони,
а освен тях и жени му дарих, в ръкоделия вещи —
четири, все хубавици без укор, подбра си ги сам
той.“

280 На Одисея веднага отвърна през сълзи бащата:
„Страннико, слязъл си в тази страна, за която ме
питаш.

Но незаконни и нагли мъже я владеят от време.
Ти си поднесъл напразно на госта обилните дари.
Читав и здрав ако беше те срещнал на остров
Итака,

285 щеше ответно и той с дарове за дома да те прати
след угощение пищно, тъй както за гост е прието.
Но откровено кажи ми и нищо не скривай от мене.
Колко години са вече, откакто у тебе гостува
твоят злощастен приятел — синът ми? Било е
отдавна.

290 Клетият! Той надалеч от приятели и от родина
или от риби в морето е глътнат, или върху суша

плячка е станал на птици и хищници. Нито от майка,
нито от татко е бил той погребан и с горест оплакан.

Умната Пенелопея — жената богаточеизна,
295 с плач не може да положи мъжа си на смъртния одър

и да му склопи очите — честта за покойника сетна.
Но и това ми кажи откровенно, добре да го зная:
Кой си? Отде си? Градът ти къде е? Кой те родиха?
Где ти е корабът, който доведе в Итака и тебе,
300 и богоравните твои другари? Или си пристигнал
пътник на чълн чуждоземен, и той си отплава
отново?“

Тъй Одисей, находчивият мъж, на баща си отвърна:
„Всичко това ще открия пред тебе съвсем откровенно.

От Алибант съм, където е дигнат палатът ми чутен.

305 Моят баща Афейдант е на цар Полипемон потомък.
Аз се зова Еперит. Божество ме принуди да дойда
чак от Сикания тука противно на моята воля.
Бързия кораб оставих далеч от града край полето.
За Одисея пък вече е пета година, откакто
310 той отпътува оттам и напусна земята ми родна.
Клетият той! Предвестиха му птици щастлив път
— надясно

те полетяха. Зарадван от личбата, аз го отпратих.
Радостен тръгна и сам той. Испитахме сладка надежда,

че ще се срещнем отново за дари на гостоприемство.“

315 Рече тъй. Облакът чер на тъгата обгърна Лаерта.
С двете си шепи той грабна от тъмната пепел печален

и я посипа със стон върху белите свои къдрици.
На Одисея сърцето заби учестено. Усети

как се задавя от сълзи на жалост пред скъпия татко.

320 Спусна се той, до сърце го притисна, целуна и рече:
„Този, когото желаеш да видиш, съм аз, мили татко.
Ето след двацет години се връщам в земята си
родна.

Ти затова се въздръж от ридания сълзни и вопли.
И ще открия пред тебе, макар и принуден да бързам

325 всички безсрамни женихи в палата ни вчера
изтребих,

да отмъстя за делата позорни и злостните хули.“
С тези слова отговори веднага Лаерт на сина си:
„Ти ако си Одисей, моят син, и дома се завръщаш,
някакъв сигурен белег пред мене издай, да повярвам.“

330 Тъй на това Одисей, находчивият мъж, му отвърна:
„Най-напред можеш с очи да погледнеш тук белега,
който

белият зъб на глигана веднъж на Парнас ми остави,
дето бях пратен от теб и от моята майка почитена
при Автолика, бащата на моята майка, да взема

335 дари, които преди при гостуване бе ми обрекъл.
Нека пред теб изброя и онези дръвчета, които
някога в тази градина поисках и ти ми ги даде.
Бях аз невръстно момче и търчах подир теб из
лехите.

Питах за всяка фиданка и ти я зовеше по име.

340 Даде ми круши тринайсет и ябълки десет отбрани,
и четирийсет смокини, лози петдесет на редици —
цяла година подред плодоносеха те непрестанно,
всякакви гроздове зрели и днес ги отрупват, когато
хорите, щерки на Зевса, ги дъхнат отгоре с лъха си.“

345 Рече така. Премая на Лаерт в коленете, в сърцето

в разказа на Одисея позна отличителни знаци.

С двете ръце той прегърна сина си любим и политна
тозчас в несвяст. Богоравен, синът му го хвана.

След като той се съвзе и свестта му се върна в сърцето,

³⁵⁰ още веднага възкликна и рече словата крилати:
„Още живеете, Зевсе, на връх на Олимп боговете,
щом отмъстихте на всички женихи за тяхната
наглост.

Но, Одисее, боя се в сърцето си, че итакийци
скоро насам ще довтасат, навсякъде вест ще
разпратят

³⁵⁵ и ще възбунят мъжете по целия край кефаленски.“
Тъй на това Одисей, находчивият мъж, му отвърна:
„Татко, недей се плаши и недей си измъчва сърцето!
Но да отидем дома, до градината тука наблизо.
Вече натам Телемах, Филойтия и свинепаса
³⁶⁰ пратих пред нас да приготвят обяда ни в най-скоро
време.“

Тъй си говореха те и към дивната хижа поеха.
Ето пристигнаха скоро в уютно строената хижа.
Там Телемах с помощта на Филойтий и на свинепаса
режеше едрите мръвки и месеше руйното вино.
³⁶⁵ В същото време изкъпа сикелската стара робиня
и с благовонен елей у дома му помаза Лаерта.
В мантия чиста след туй го загърна. А дева Атина
тайно застана до вожда на воини, изтегна му
ръста,

по-строен стан му придаде и тялото по-пълно
стори.

³⁷⁰ Щом от басейна излезе, синът му обичен се смая —
беше баща му приличен по образ на бог вековечен.
И Одисей се обърна към него с крилатите думи:
„От божествата всевечни навярно, обични ми
татко,

някой сега те е сторил на ръст и на вид по-
прекрасен.“

³⁷⁵ Тъй на речта му отвърна Лаерт, разсъдливият,
тозчас:

„Зевсе, наш татко, и вие Атино, и Феб Аполоне

о, ако вчера в палата аз същата мощ обладавах,
както когато на Нерик добре построената крепост
върху скалистия нос като возжд кефаленски порутих,
380 щях да участвувам в боя облечен във воински доспехи
срещу мъжете женихи. Прекършил бих тъй
колената

на немалцина в палата, душата ти да възсияе.“
Тези слова размениха един друг синът и бащата.
След като другите вече приготвиха вкусната гозба,
385 седнаха те на трапеза наред по кресла и столове.
Тъкмо пресегнаха всички, по същото време
пристигна

старецът Долий и с него ведно синовете на Долий,
морни от полския труд. Призова я ги тяхната
майка,

старата веща робиня, която ги всички откърми
390 и за баща им усърдно се грижеше през старостта
му.

Щом Одисея съгледаха те, начаса го познаха
и изумени се спряха на къщния праг. Одисей пък
с меденосладки слова се обърна към тях и им рече:
„Старче, седни на трапеза до нас и недей се учудва.
395 Ние отдавна желяхме да вкусим от сладката гозба,
но ви очаквахме само да дойдете тук от полето.“
Рече тъй. Долий протегна ръце и се спусна към него,
хвана му дясната китка, щастлив я обсипа с целувки
и заговори след туй Одисея с крилатите думи:

400 „Най-сетне, скъпи! Копняхме през всичкото време за
тебе.

Бяхме загубили вяра, но божеска сила те връща.
Весел и здрав тук бъди! Да те ощастливят
боговете!

Още това ми кажи откровенно, добре да го зная.
Има ли сигурни вести разумната Пенелопея,
405 че си се върнал, или да изпратим при нея вестител?“
Тъй на това Одисей, находчивият мъж, му отвърна:

„Старче, тя вече узна. Но защо и в това се намесваш?“

Рече тъй и върху гладко кресло се намести пак Долий,

а синовете на Долий с приветствена реч обкръжиха
410 дивния мъж Одисей и му стиснаха крепко ръцете,
после насядаха близо до своя родител, до Долий.

Всички в дома на Лаерта така се заеха с обяда.

В същото време по цяла Итака се пръсна мълвата
за злополучната участ и смърт на женехите нагли.

415 Градските жители скоро, узнали вестта, се
стълпиха

с ропот и вопли от всички страни към дома Одисеев.

Носеха вѐн мъртѳвците, погребваше своите всеки.

Мъртви от други места пък предаваха на мореходци
да ги откарват дома им на бързите кораби черни.

420 И към площада с печални сърца на тълпи се събраха.
След като шумно тълпата от хора изпълни
площада,

първ между тях се надигна Евпейт да изкаже речта
си

(неутешима печал на сърце за сина му лежеше —
за Антиноя, когото най-първ Одисей бе погубил).

425 Той просълзен се възправи и почна така да нарежда:
„Дело, приятели, дрѳзко мъжѳт на ахейците стори

—
първо на витите чълни отведе най-знатната
младост,

всичките чълни погуби, погуби и знатните воини,
после се върна дома и изби кефаленската знатност.

430 Нека убиеца стигнем, преди да доплава до Пилос
и до Елида свещена, където епейците властват.

Иначе всички ще бъдем завинаги опозорени.

Срамно ще бъде за нас, ако бъдните внуци узнаят,
че на убийците ние за нашите рожби и братя

435 тозчас не сме отмѳстили. От днес ще ми стане
животѳт

непоносим. По-добре да погина ведно с мъртъвците!
Но да вървим, да не би през морето мъстта да
убегнат.“

Рече така просълзен, а ахейците сетиха жалост.
В същото време дойдоха певецът божествен и
Медон,

⁴⁴⁰ тъкмо сънят ги напуснал, от къщата на Одисея.
Спряха се те сред мъжете. Изпаднаха всички в
почуда.

Медон, изпълнен с разумни съвети, към тях се
обърна:

„Чуйте, мъже от Итака, речта ми. Това е извършил
не против воля на Зевс благородният син на Лаерта.
⁴⁴⁵ Лично видях как един от безсмъртните близо
застана

до Одисея. По външност напълно бе сходен на
Ментор.

Богът безсмъртен току се явяваше пред Одисея
с възпламенителен зов, а пораждаше смут сред
момците.

Гонеше всеки жених и един върху друг ги натръшка.“
⁴⁵⁰ Рече така той и всички лица пребледняха от ужас.
Стана сред тях Алитерсес, героят с прошарени
власи,

Масторов син. И напред, и назад той прозираше
вярно.

С помисли мъдри изпълнен, той рече така пред
народа:

„Чуйте, мъже от Итака, словата, които ще кажа:
⁴⁵⁵ заради вашата слабост, приятели, злото се случи.
Вие не се преклонихте пред мен, не послушахте
Ментор,

ратния вожд, да възпрете чедата си от
безразсъдства.

Вършеха те, заслепени, в Итака дела недостойни —
тъй разоряваха чуждия дом и срамяха жената
⁴⁶⁰ на благородния мъж. Не очакваха той да си дойде.

Нека поне занаяпред да постъпвате, както ви казвам.
Нека не идем, че може бедата си там да намерим.“
С виковете гръмки настана голямата част от народа,
другите, все тъй стълпени, останаха там по
местата.

465 Сетната реч не харесаха те, затова пожелаха
да съпроводят Евпейт и потърсиха бойните брони.
След като в светлата мед си облякоха всички
телата,
скоро дойдоха в сгъстени редици в града
ширнодрумен.

А предводител им стана Евпейт, обладан от
безумство

470 да отмъсти за смъртта на сина си. Но нямаше вече
никога той да се върне, постигна го черната гибел.
Рече богиня Атина тогава на Зевса Кронион:
„О, всемогъщи наш татко Крониде, властител
върховен!

Питам те, да ми отвърнеш! Какво се таи днес в ума
ти?

475 Още ли грозната бран и свирепата сеч ще
разпалваш,

или за двете страни помирение ти ще наложиш?“

Тъй гръмовержецът Зевс на това отговори и рече:

„Мила ми дъще, защо ме разпитваш и искаш да
знаеш?

С разума собствен сама не реши ли на всички женихи

480 да отмъсти Одисей, щом се върне в земята си
родна?

Действуй, както желаеш. Но слушай какво ще е
редно.

Щом Лаертидът божествен наказва женихите вече,
договор клетвен да сключат и той да царува навеки.

Ние ще скрием в забрава убийството на синовете

485 и на рождените братя. А живите да си възвърнат
прежната обич. Богатство и мир да разцъфне в
страната.“

Рече тъй, и поощри устремената вече богиня —
от олимпийския връх като вихър се спусна Палада.
Щом се наситиха всички на меденосладката гозба,
490 тъй се обърна към тях Одисей, богоравният
страдник:

„Някой да иде да види дали приближават вразите!“
Рече така, и на Долий единият син го послуша.
Тръгна и спря върху прага, наблизко той всичко обзря

и

на Одисея веднага изрече словата крилати:

495 „Вече тълпата е близо, да грабнем оръжие бързо!“
Рече тъй. Скочиха тозчас и взеха доспехите всички

—

със Одисей четирима, шестима чедата на Долий.
А покрай тях и Лаерт ведно с Долий се въоръжиха,
колкото стари да бяха, неволно те станаха воини.

500 След като всички покриха телата си с бляскава
броя,

ей през разкритата порта последваха въвн Одисея.
Но ненадейно пред прага застана Атина Палада,
образа взела на Ментор досъщ и по вид, и по говор.
Щом я видя, възсия Одисей, богоравният страдник.

505 Тъй призова Телемаха, сина си любим, и му рече:
„След като тук си дошъл, Телемахе, ти сам ще
отсъдиш

в лютата битва, в която безстрашният воин се
прославя,

да не посрамиш рода на бащите, които от време
по мъжество и по сила по целия свят се прочухме.“

510 А Телемах разсъдливият тъй му отвърна веднага:
„Сам, ако искаш, мой татко, ще видиш! Тъй както
съм храбър,

няма да опозоря аз рода ти, за който говориш.“

Рече така, а Лаерт възликува и рече словата:

„Колко красив е денят, богове благосклонни! О
радост!

515 Съревнование почват синът ми и внукът ми в
храброст.“

А совооката щерка на Зевса пристъпи и рече:
„Сине Аркезиев, най-мил от всичките мои другари,
Зевса отец призови и на Зевс совооката щерка
и след замах преметни дългосенното копие силно!“

520 Рече така и пробуди у стареца сила велика.
Почна той мигом да моли на Зевса велик дъщерята,
скочи и метна напред дългосенното копие силно
и в медностранния шлем порази ненадейно Евпейта.
А острието не спря върху шлема, медта го прониза.

525 С трясък се гътна Евпейт на земята, доспехът му
звънна.

И Одисей с Телемах връхлетяха върху враговете
и ги сразяваха с меч или с копия медни, двуостри.
Биха отнели възврата на всички след сигурна гибел,
ако не беше Атина, на Зевс совооката щерка,

530 викнала гръмко, да спре от убийства и гибел народа:
„Стойте, мъже от Итака! И спрете ужасната
битва.

Повече кърви не лейте, вървете си по домовете.“

Викна Атина така, и обхвана ги бледият ужас.

И от ръце треперящи блестящата мед изтърваха.

535 Паднаха наземи всички при страшния вик на Атина
и се обърнаха в бяг към града — домия им
животът.

А Одисей, богоравният мъж, се провикна страхотно
и подир всички се втурна, същински орел поднебесен.

540 Метна тогава Кронид ослепителен гръм от небето,
падна страхотният гръм пред самата му щерка
Атина.

На Одисей промълви совооката дева Атина:

„О, Лаертиде божествен, о, ти, находчив Одисее!

Вече въздръж се, възпри съпричастната кървава
свада,

да не избухне гневът на далекогърмящия Зевса.“

545 Тъй изговори Атина, а той я послуша зарадван.

*Клетвен съюз след това между двете страни
запечатана
на гръмовержеца Зевс дъщерята Атина Палада,
образа взела на Ментор досъщ и по вид, и по говор.*

ГЕОРГИ БАТАКЛИЕВ

ПОКАЗАЛЕЦ НА ИМЕНАТА В „ОДИСЕЯ“

Автолик^[1] — син на Хермес и Хиона, баща на Антиклея — майката на Одисей. Разбойник, клетвонарушител и измамник, които качества наследил от баща си. Умеел да се превъплъщава във всякакви образи.

Агамемнон — син на микенския цар Атрей, брат на Менелай и съпруг на Клитемистра. Баща на Ифигения, Хризотемида, Лаодика, Ифианаса, и Орест. Владетел на Микена, Коринт, Клеона, Сикион и Северна Ахея. Предводител на всички гръцки воители в похода срещу Троя. След завръщането си погубен от Клитемистра и нейния прелъстител Егист.

Аеда — дъщеря на ефеския цар Пандарей.

Аид (Хадес) — син на Кронос и Рея, брат на Зевс и Посейдон, съпруг на Персефона. Страшният бог на мрачния подземен свят, бог на смъртта, съдник на мъртвите. Самото подземно царство на мъртвите.

Алибант — град в Южна Италия.

Алкиной — син на Навзитой и внук на Посейдон, брат на рано загиналия Рексенор, чиято единствена дъщеря Арета взел за съпруга, баща на Навзикая, върховен цар на феаките и на митическия остров Схерия.

Алкмена — дъщеря на микенския цар Електрион, съпруга на Амфитрион. Майка на близнаците Ификъл (от смъртния Амфитрион) и Херакъл (от Зевс, който се сблизил с нея през една тройно удължена нощ под образа на съпруга ѝ).

Алкмеон — син на гадателя Амфиарай и на Ерифила, един от предводителите в похода на седемте против Тива. Убил майка си, задето заради прочутата огърлица на Хармония станала виновница за смъртта на неговия баща. За убийството наказан от ериниите с безумие.

Алоей — гигант, син на Посейдон и съпруг на Ифимедея, майката на Алоадите (Алоидите) От и Ефиалт.

Алфей — най-голямата река в Пелопонес, влива се в Йонийско море. Също и богът на реката.

Амитаон — син на Кретей и на Тиро, баща на Биант и на гадателя Меламп(од), основал заедно с Нелей месенския град Пилос.

Амнис — река и пристанищен град на северното крайбрежие на остров Крит при Кносос.

Амфиарай — прочут герой и гадател от Аргос. Син на Оикъл и Хиперместра. Понеже предвиждал изхода от похода срещу Тива, не желаел да участва в него и се укрil. Неговата съпруга Ерифила издала скривалището му заради огърлицата от скъпоценни камъни, с която я подкупил Полинейк.

Амфилох — син на гадателя Амфиарай и на Ерифила, брат на Алкмеон. Прочут герой и гадател като баща си. Един от участниците в похода против Тива, явява се и сред гръцките воини пред Троя.

Амфион — 1) син на Зевс и Антиопа, съпруг на Ниоба. Получил от музите дара да свири омайно на лира. Под нейните звуци и по негова воля скални отломъци се подредили сами и образували стените на Тива, над която царували той и неговият брат близник Зет. 2) Цар на беотийския град Орхомен, син на Иас и баща на Хлорида.

Амфитея — съпруга на Автолик, майка на Антиклея, баба на Одисей от майчина страна.

Амфитрион — син на Алкей, царя на Тиринс, внук на Персей, съпруг на Алкмена (майката на Херакъл), баща на Ификъл.

Амфитрита — една от nereидите — дъщеря на бога на морето Нерей, морска богиня. За да се спаси от задиранията на Посейдон, избягва в дълбините на морето. Посейдон я похищава на танца ѝ с nereидите на остров Наксос. След Омир съпруга на морския бог.

Антиклея — дъщеря на Автолик, съпруга на Лаерт и майка на Одисей.

Антилох — най-старият син на пилоския цар Нестор. Най-младият, най-красивият и най-бързият от гръцките воини пред Троя. Близък приятел на Ахил и Патрокъл. Загинал в края на Троянската война от ръката на Мемнон, самопожертвал се за своя баща. Тримата воини били положени в обща гробна могила.

Антиной — син на Евпейт, от Итака. Най-дръзкият от женихите на Пенелопа, улучен пръв от стрела на Одисей.

Антиона — дъщеря на речния бог Асоп, родила в полите на пл. Китерон от Зевс близнаците Амфион и Зет.

Анхиал — 1) един от феакските благородници; 2) царят на тафците.

Аполон — син на Зевс и Лето, брат близък на Артемида. Бог на светлината с прозвището Феб („Блестящ“, „Пречистващ“ или „Страшен“), на поезията и музиката — Музагет („Водител на музите“), на лечението и предсказанията (негов е делфийският оракул), покровител на земеделието, скотовъдството и корабоплаването. Неговите атрибути са лира, колчан (стрелник) и тринога.

Аргивци (аргейци) — жителите на Аргос. У Омир изобщо всички гърци, които участвали в похода срещу Троя.

Арго („Блестящ“, „Бързи“) — построеният от Атина кораб, с който Язон и спътниците му („аргонавти“) отплавали за Колхида, за да вземат оттам златното руно. След завършването на похода закрепен от Атина върху небесния свод като съзвездие.

Аргос — у Омир цяла Гърция (жителите — аргейци, аргивци) или части от нея, като Пелопонес или родината на Ахилевите мирмидонци града държава Арголида в Североизточен Пелопонес.

Аргос (Аргус) — зоркият всезрящ исполин, когото ревнивата Хера поставила за страж на превърнатата в крава Зевсова любимка нимфата Йо. Представяли го с три, четири, дори със сто очи. Загинал от меч на Хермес („Аргов сразител“).

Арес — син на Зевс и Хера, страшният бог на изстребителната кървава битка и на воинската доблест, изобщо на войната. Представян с копие и колесница с обшити от злато юзди.

Арета — съпруга на царя на феаките Алкиной.

Ариадна — дъщеря на критския цар Минос и на Пазифая. Дала на Тезей намотано кълбо и така го подпомогнала да намери изхода на Лабиринта, в който той убил Минотавъра. Избягала заедно с Тезей през море за Атина, но по пътя героят я изоставил на остров Наксос. Там я намерил и я направил своя съпруга бог Дионис. Според Омир тя била пронизана със стрела от Артемида.

Аркезий — баща на Лаерт.

Артемида — дъщеря на Зевс и Лето, сестра близка на Аполон. Богиня на лова, господарка на дивеча, покровителка на юношите и на моминското целомъдрие. Изобразява се с лък и стрели,

съпровождана от сърна. Нейната тиха стрела причинява приятна неусетна смърт.

Асон — река в Южна Беотия. Също богът на реката.

Атина — главният град на Атика, свещен на богиня Атина, близо до морето и пристанището Пирей, разположен в равнината между реките Кефис и Илис. Прочут център на изкуствата и науките на античността.

Атина (Атина Палада, Палада) — родена без майка, изхвъркнала с пълно въоръжение от главата на великия Зевс, негова любима дъщеря. Девица (Партенос). Великата богиня на мъдростта, на войната и мира, на изкуствата и занаятите („Премъдра“, „Безстрашна“). Покровителка на град Атина, на находчивия Одисей и на други гръцки герои. Нейна свещена птица е совата, затова тя носи и прозвището „совоока“).

Атлас (Атлант) — великан, син на титана Япет и брат на Прометей. Заради участие в бунта на титаните срещу олимпийските богове натоварен да носи върху раменете си стълбове, които подпират небето на западния край на света.

Атрей — цар на Микена, внук на Тантал, син на Пелопс и Хиподамея, според Омир баща на Агамемнон и Менелай. От ненавист към брат си Тиест му предложил гозба от месата на собствените му деца. Загинал от ръката на Егист.

Атриди — прозвище на Агамемнон и Менелай като синове на Атрей.

Афродита — дъщеря на Зевс и титанката Диона, или родена от пяната на морските вълни край остров Кипър, отдето произлиза прозвището ѝ Киприда („златна Киприда“). Богиня на красотата и любовта. Невярна съпруга на Хефест, любовница на Арес, от когото има деца, между които и Ерос.

Ахейци — едно от старите гръцки племенни групи в Тесалия и Пелопонес. У Омир събирателно име на гръцките племена, които воювали срещу Троя.

Ахеронт — реката на стенанията в подземното царство, с притоци Кокит и Пирифлегетон.

Ахил — син на мирмидонския цар Пелей (оттук прозвището му „Пелид“) и на морската богиня Тетида. Най-красивият, най-бързият и най-храбрият от гръцките герои пред Троя. Убил Хектор, но сам

загинал от стрела на Парис, която Аполон насочил към петата му — единственото ранимо място на тялото му („Ахилесова пета“).

Аякс (Аянт), *Оилид* („Малкия“) — син на локрийския цар Оилей, предводител на локрийските кораби срещу Троя, прочут бегач. При покоряването на Троя изнасилал в храма на Атина пророчицата Касандра, поради което на връщане за родината загинал при буря в морето.

Аякс (Аянт), *Теламонид* („Големия“) — син на саламинския цар Теламон, най-храбрият воин след Ахил в Троянската война. Спасил труповете на Патрокъл и Ахил. Огорчен, че гърците присъдили оръжието на Ахил на Одисей, замислил да погуби техните вождове, но заслепен от Атина, в миг на безумие убил сам себе си.

* * *

Боотес — вж. *Воловар*.

Борей — северният (североизточният) вятър, духащ с огромна сила и носещ студ, мрак и сняг. Също и богът на северния вятър. Син на Астрей и на Еос (Зората). Обитавал Тракия, откъдето връхлитал на юг.

* * *

Воловар (Боотес) — съзвездие на северното звездно небе, близо до Голямата мечка, с ярката звезда Арктур.

* * *

Герайст — нос и пристанище на най-южния край на остров Евбея.

Гиганти — великани, синове на Гея. Устремили се срещу Олимп в борба срещу боговете (гигантомахия), но били отблъснати от Зевс и другите олимпийци с помощта на Херакъл. В „Одисея“ митическо

племе като циклопите и феаките, погубени от Зевс заради дързостта им.

Гирейски скали — подмоли при бреговете на остров Евбея или при един от Кикладските острови.

Горгони — три чудовища — Стено, Евриала и Медуза, родени от морските богове Форкин и Кето. Под техния поглед всичко се вкаменявало. Само Медуза била смъртна. Персей успял да ѝ отсече главата и я поднесъл на Атина, която я закрепила върху своята егида.

Гортина — град, разположен в средата на остров Крит.

* * *

Данайци — гръцко племе, потомство на Данай. У Омир събирателно име за всички гърци.

Деифоб — син на Приам и Хекуба, брат на Хектор и Парис, един от най-храбрите троянски герои, след смъртта на Парис се оженва за Елена. След превземането на Троя неговият дом бил опожарен, а той съсечен от Менелай и Одисей.

Делос — най-малкият от Кикладските острови. Известен като родно място на близнаците Аполон и Артемида, затова средище на култа на Аполон.

Деметра — дъщеря на Кронос и Рея, сестра на Зевс, от него майка на Персефона. Богиня на земята и на земните недра, на плодородието и земеделието, на брака.

Диомед — син на Тидей (затова „Тидид“) и Деипила, съпруг на своята леля Егиалея, цар на Аргос, отличил се със своята храброст пред Троя, особено докато Ахил отказвал да влиза в сражения. Наранил Арес и Афродита.

Дионис (Бакхос) — първоначално тракийски бог, за гърците син на Зевс и Семела, дъщерята на тиванския цар Кадъм. Бог на виното и лозарството, на животворните сили на природата, поетическото вдъхновение и театралното изкуство.

Дия — малък остров на северното крайбрежие на остров Крит. Също по-старото, поетичното име на остров Наксос. Според „Одисея“ на него Артемида пронизала със стрела Ариадна.

Додона — град във вътрешността на Епир с най-старото святилище и оракул на Зевс.

Дулихий — остров в Йонийско море, югоизточно от Итака, принадлежал към владенията на Одисей.

* * *

Еак — син на Зевс и нимфата Егина, цар на мирмидонците, любимец на боговете поради благочестието си. През следомирово време един от тримата съдии в подземното царство.

Евбея — най-големият остров в Егейско море, разположен в Централна Гърция срещу бреговете на Атика и Беотия.

Еврином — син на Египтий, един от жените на Пенелопа.

Еврипил — син на Херакловия син Телеф и на Астиоха, сестра на Приам. Цар на Мизия, воювал на страната на троянците, пада убит от Неоптолем.

Еврит — син на Менелай и Стратоника, цар на Ехалия. Отличен стрелец на лък. Убит от Аполон, понеже дръзнал да го вика на състезание в стрелба. Лъкът преминал в ръцете на сина му Ифит, който го подарил на Одисей.

Евритион — тесалийски кентавър, който на сватбата на лапитския цар Пейритой се опитал да похити невестата му Хиподамея и станал причина да избухне жестоката битка между лапити и кентаври.

Евър — източният вятър.

Еги — град в Ахея, на брега на Коринтския залив, с прочуто святилище на Посейдон.

Египет — 1) долината на река Нил на юг от остров Фила; 2) самата река Нил.

Егист — син на микенския цар Тиест и на дъщеря му Пелопия, подхвърлен и отгледан от овчари. След като възмъжал, убил своя чичо Атрей и завзел властта над Микена. Докато Агамемнон воювал пред Троя, прельстил съпругата му Клитемestra, заедно с която убил Агамемнон при завръщането му. Седем години след това царувал над Микена, а на осмата Орест изпълнил кръвното отмъщение над него и своята майка.

Едип — син на тиванския цар Лай и на Йокаста (у Омир Епикаста), баща на Етеокъл и Полинейк, на Антигона и Исмена. Над Лай тегнела прокоба, че ще загине от ръката на собствения си син, затова младенецът Едип бил подхвърлен. Пастирът, който го намерил, го занесъл на коринтския цар Полиб. Когато израсъл, Едип на път за Тива срещнал истинския си баща и без да го познае, при спречкване го убил. Освободил тиванците от чудовището Сфинкс, затова те го избрали за свой цар. Така той се оженил за собствената си майка. Когато след време узнал постъпката си, избол очите си и жив слязъл в подземното царство.

Еет — син на бога на слънцето Хелиос и на Перса, брат на вълшебката Кирка и баща на Медея. Цар на Колхида (Еея) и пазач на златното руно.

Еея — у Омир митически остров, владение на вълшебката Кирка.

Езон — вж. *Есон*.

Еидотея — (Ейдотея, Идотея) — морска нимфа, дъщеря на Протей.

Елада — 1) град и област в Пелопонес; 2) гръцкото име на Гърция — страната, обитавана от гърци (елини), включително Мала Азия и Южна Италия.

Елена (хубавата Елена) — дъщеря на Зевс и Леда, съпруга на спартанския цар Менелай. В състезанието по хубост между богините Хера, Атина и Афродита синът на троянския цар Парис отсъдил първенството на богинята на любовта, затова тя му обещава Елена, най-хубавата жена на Елада. Нейното отвличане станало повод за похода на всички ахейци под предводителството на Агамемнон срещу Троя. След гибелта на Парис Елена се омъжила за брат му Деифоб. След падането на Троя тя била приета отново от Агамемнон и заедно с него след редица морски приключения се върнала в Спарта.

Елида — крайбрежна област и град в Северозападен Пелопонес.

Еол — владетел на Еолииските (Липарски) острови, оставен от Зевс за управител на ветровете, обитавал остров Еолия.

Еолия (Стронгила, Липара) — непристъпният остров на пазача на ветровете Еол, плаващ в далечния Запад.

Еос (Зора) — дъщеря на титанската двойка Хиперион и Тея, сестра на Хелиос (Слънцето) и на Селена (Луната). Розопръстата

богиня на утринната зора. Всяка сутрин изплува със своите коне из морските дълбини.

Еней — син на Панопей. Построил с помощта на Атина дървения троянски кон.

Епикаста — вж. *Едип*.

Ереб — мрачното царство на мъртвите, седалище на Аид.

Еремби — митическо племе, според Омир живяло близо до Финикия и Африка.

Ерехтей — атински цар и герой, син на Земята. Наполовина притежавал тялото на змия. Възпитаник на Атина, в нейна чест построил храма на Атина Полиада с Ерехтейона върху атинския Акропол.

Еримант — планина в Северозападен Пелопонес. На нея Херакъл сразил еримантския глиган.

Еринии — три сестри, пазителки на световния ред, богини на кръвното отмъщение. Подземни сили, които отмъщавали за всяко престъпление спрямо кръвните връзки.

Есон — син на Кретей и Тиро, цар на Йолкос, баща на Язон.

Ерифила — сестра на Адраст и съпруга на аргоския цар и гадател Амфиарай. Срещу огърлицата от скъпоценни камъни, която ѝ предложил Полинейк, издала скривалището на съпруга си пред похода срещу Тива и така го пратила на явна смърт. Синът ѝ Алкмеон отмъстил на суетната си майка за неговата смърт.

Етиопци — според най-старото предание мирните обитатели на югоизточния край на света, от който изгрява Слънцето (оттук тъмният цвят на кожата им). По-късно е създадена представа и за западните етиопци.

Ефиалт — син на Посейдон и Ифимедея, съпругата на Алоей. Великан, който с брат си От заедно с гигантите се опитал да сваля боговете от небето, но бил сразен от Аполон и Артемида.

Ехет — цар на Епир, пословичен със своята жестокост.

* * *

Закинт — остров в Йонийско море, южно от Итака, с едноименен град.

Зама — вж. *Сама*.

Зевс — син на Кронос (затова наричан Кронид и Кронион) и на Рея, брат на Посейдон и Плутон, брат и съпруг на Хера. Бог на небето и неговия лъчист блясък, на гърма и мълниите („Гръмовержец“) — След победата му над Кронос и титаните пръв бог, върховен управител на света, баща на боговете и хората.

Зет (Зетос) — син на Зевс и Антиопа, брат близък на Амфион (1). Смел ловец, заедно с брат си укрепил със стени град Тива.

Зефир — син на Астрей и Еос (Зората). Бог — олицетворение на приятния западен вятър, предвестник на пролетта.

Зора — вж. *Еос*.

* * *

Идомей — син на Девкалион, внук на Минос, владетел на Крит, участвал с 80 кораба в обсадата на Троя и се завърнал щастливо в родината си.

Икарий — брат на Тиндарей. Оженил се в Акарнания за Поликаста, баща на Пенелопа и на двама сина.

Илос — 1) син на Мермер. Владетел на град Ефира в Пелопонес. 2) Син на Трос и Калироя, основател на Троя (Илион).

Илион — Омировата Троя, столица на областта между реките Симоент и Скамандър в Мала Азия. Наречен по името на Илос (2).

Илития — дъщеря на Зевс и Хера, богиня, която подпомага родилките.

Ино (Левкотея) — дъщеря на Кадъм, втора съпруга на Атамант. В състояние на безумие съпругът ѝ умъртвил сина си Леарх. За да не постигне същата участ и другия син Меликерт, Ино се хвърлила заедно с него в морето, където боговете я превърнали на морската нимфа Левкотея, закрилница на корабокрушенците.

Исмар — град по тракийското крайбрежие, близо до устието на Марица, столица на траките кикони. Прочуто било исмарското вино.

Итака — малък остров в Йонийско море между Кефаления и Акарнания. Сега Тиаци — 23 км дълъг, около 6 км широк, с площ от 103 кв. км (или, според археолога Дьорпфелд, остров Левкада). Родина и владение на Одисей.

Итил — син на тиванския цар Зет и на Аеда, убит от обезумялата му майка, която го поднесла в гозба на баща му.

Ификъл — 1) син на Амфитрион и Алкмена, едноутробен природен брат на Херакъл; 2) син на Филак от Филака. Аргонавт, отвлякъл биците на Тиро.

Ифимедея — дъщеря на Триопс, съпруга на Алоей, майка от Посейдон (или от Алоей) на От и Ефиалт.

* * *

Йокаста (у Омир: Епикаста) — съпруга на тиванския цар Лай, майка и по определение на съдбата съпруга на Едип, на когото родила две дъщери и двама сина: Антигона, Исмена, Етеокъл и Полинейк. Неин баща е Менойкей, брат — Креонт.

Йолк — прочут в митологията град в Тесалия, седалище на Пелей и Язон. От него почнал походът на аргонавтите.

* * *

Кавкони — едно от най-старите племена, живяло в Елида, Пелопонес.

Кадъм — внук на Посейдон и син на финикийския цар Агенор. Брат на похитената от Зевс Европа, баща на Семела, Ино, Агава, Антенор и Полидор. Докато бродил по света да търси сестра си, по съвета на делфийския оракул тръгнал по стъпките на невпрягана крава и на мястото в Беотия, където тя се отпуснала на тревата, основал града Кадмея, по-късно Тива. Там умъртвил страшния дракон, син на войнствения Арес. По внушение на Атина посял зъбите на чудовището в земята. От тях изникнали напълно въоръжени воители — предците на знатните тивански родове. Кадъм бил наказан да робува на Арес, но накрай се помирил с него и се оженил за неговата и на Афродита дъщеря Хармония.

Калипсо — дъщеря на Атлас, нимфата — владетелка на остров Огигия (някъде край остров Крит или Зап. Италия), която задържала при себе си корабкрушенеца Одисей седем години.

Касандра — най-красивата дъщеря на троянския цар Приам и Хекуба, сестра на Хектор и Парис. Отблъснала любовта на Аполон, затова богът я сдобил с дарбата да предсказва, но с условието никой да не вярва на предсказанията ѝ. При подялбата на плячката от Троя се паднала пленница на Агамемнон. Умъртвена заедно с него в Микена от Клитемистра и Егист.

Кастор и Полидевк (Диоскури, Тиндариди) — двама близнаци едноутробни синове на Леда: Кастор от съпруга ѝ Тиндарей, а Полидевк от превърнатия в лебед Зевс. Кастор станал смел конекротител и ездач, но останал смъртен, а страшният в юмручния бой Полидевк бил дарен с безсмъртие. Неразделна двойка в похода на аргонавтите, в Калидонския лов, в борбата против Тезей. Полидевк пожертвал половината от живота си за своя брат. През ден и двамата прекарвали в подземното царство на мрака, през ден излизали над земята и препускали на белите си коне между боговете и хората.

Кентаври — планинско племе, обитавали гористите склонове на Пелион в Тесалия. Синове на Иксион, царя на лапитите, и на Нефела — облак в образа на небесната царица. Едва след Омир се изобразяват като чудовища полухора, полуконе. Прочута е битката им с лапитите. С мъдрост и справедливост изпъквал кентавърът Хирон.

Кера — богиня на насилствената смърт, смъртната орис, самата смърт.

Кери — богини на смъртната гибел, на смъртта. Грабвали човешките души в мига на тяхното отделяне от тялото.

Кефаления — най-големият остров в Йонийско море, пред Коринтския залив. Кефаленци се наричали както жителите на този остров, така и обитателите на Дулихий, Закинт, Замара и др.

Кикони — тракийско племе, което обитавало крайбрежието близо до устието на река Марица, съюзници на троянците.

Кимерийци — у Омир племе, което живеело в крайния Север във вечна мъгла и мрак при входа на подземното царство.

Кипър — остров в Източно Средиземно море, между Киликия и Сирия. Като мост между Европа, Азия и Африка един от най-древните центрове на култа на Афродита. Оттук нейното прозвище Киприда.

Кирка (Цирцея) — дъщеря на Хелиос и на дъщерята на Океана Перса, сестра на колхидския цар Айет. Зла магьосница, която

превръщала корабкрушенците, попаднали на нейния остров, в животни.

Китера — остров и град пред Лаконския залив, един от главните центрове на култа на Афродита. Оттук нейното прозвище Китерея.

Китийци — племе в Мизия, в Северозападна Мала Азия.

Клитеместра — дъщеря на Тиндарей и Леда, сестра на Диоскурите и Елена, съпруга на Агамемнон, майка на Орест, Хризотемида, Електра и Ифигения. При завръщането на съпруга ѝ от Троя го убил с помощта на прелъстителя си Егист. Над двамата убийци изпълнил кръвното отмъщение синът ѝ Орест по внушение на Аполон.

Кносос — град на северното крайбрежие на остров Крит, резиденция на цар Минос.

Кокит („Река на плача“) — река в подземното царство, приток на Стикс.

Креонт — син на Менойкей, брат на Йокаста, след смъртта на Етеокъл и Полинейк цар на Тива.

Крит — най-големият гръцки остров в източната част на Средиземно море, през хилядолетие пр.н.е. главен център на предгръцката критско-микенска култура.

Кронид (Кронион) — прозвище на Зевс като син на Кронос.

Кронос — най-младият титан, син на Уран (Небето) и Гея (Земята), съпруг на Рея, баща на Зевс, Посейдон, Аид, Хестия и Хера. Времето на неговото управление се смятало за златния век. Убил баща си, след това присвоил властта над света, но бил прокълнат от Уран да загине от собствения си син. Зевс го надвил след ожесточена десетгодишна борба, свалил го в Тартара и го наследил като върховно божество.

Круни („Извори“) — местност в Елида.

Ктимена — сестра на Одисей.

* * *

Лаерт — син на Аркезий, съпруг на Антиклея, баща на Одисей и Ктимена, владетел на остров Итака.

Лакедемон (Лаконика) — област в Югоизточен Пелопонес. Омир назовава с това име главния град на областта — Спарта.

Ламос — син на Посейдон, цар на лестригоните.

Лапители — митическо храбро племе в Тесалия, известно с битката му с кентаврите, избухнала на сватбата на Пейритой и Хиподамея. Вж. *Евритион*.

Левкадска скала („Бялата скала“) — скалист остров в Океана пред входа на подземното царство.

Левкотея („Бялата богиня“) — култово име на морската нимфа *Ино* (вж.), дъщеря на Кадъм и Хармония.

Леда — дъщеря на етолийския цар Тестий, съпруга на Тиндарей, майка от Зевс (превърнал се пред нея в лебед) на Полидевк и Елена, а от съпруга си — на Кастор и Клитемestra.

Лемнос — вулканичен остров в Северно Егейско море, в който пребивавал богът на огъня Хефест — негова прочута ковачница имало върху тамошния вулкан Мозихъл.

Лесбос — голям еолийски остров пред малоазийския бряг в Егейско море, по-късно наречен Митилена.

Лестригони — митично племе от исполини людоеди, които обитавали Сицилия или Южна Италия.

Лето — титанка, внучка на Уран и Гея, съпруга на Зевс преди Хера, майка на Аполон и Артемида. Преследвана от ревността на Хера, след дълго бродене могла да роди своите близнаци на малкия подвижен остров Делос, който станал средище на нейния култ.

Либия — 1) цяла Африка; 2) цяла Северна Африка; 3) северното крайбрежие на Африка от Северен Египет до Кирена или Сирта.

Лотофаги („лотосояди“) — митическо племе, обитавало киренското крайбрежие на Африка. Който вкусвал от плода на дървото лотос, забравял миналото си.

* * *

Малея — нос на югоизточния край на Пелопонес, в Лакония.

Мантий — син на Меламп, прочут гадател.

Маратон — малка равнина и селище на източното крайбрежие на Атика, 28 км североизточно от гр. Атина, срещу остров Евбея.

Мая — нимфа, дъщеря на Атлас, от Зевс майка на Хермес.

Мегара — дъщеря на тиванския цар Креонт, първа съпруга на Херакъл.

Меламп (Мелампод — „Черноногия“) — син на Амитаон, брат на Биант. Разбирал езика на животните, прочут гадател и лекар. Митически основател на култа на Дионис в Гърция.

Мемнон — син на Титон и на Еос (Зората), цар на „Източна Етиопия“ (т.е. Асирия). Исполин с необикновена сила. Като съюзник на Приам в Троянската война убил Несторовия син Антилох, но паднал от ръката на Ахил.

Менелай — син на Атрей, по-малък брат на Агамемнон, съпруг на Елена и цар на Спарта. След отвличането на Елена от Парис повел ахейските воители срещу Троя. Пред крепостта спасил трупа на Патрокъл. При превземането на града убил Деифоб и заедно с Елена се завърнал в Спарта.

Ментор — син на Алким от Итака, връстник и близък приятел на Одисей. В негово отсъствие съветник на Телемах. Често под неговия образ Атина придружавала Телемах или подпомагала Одисей в борбата му срещу женихите.

Месена — главен град на Месения, област в югозападната част на Пелопонес.

Микен — 1) крепост и град в Арголида, Североизточен Пелопонес. Седалище на цар Агамемнон. Според преданието основан от Персей, старо средище на предгръцката микенска култура. 2) Дъщеря на Инах.

Мимант — планина в Йонийското крайбрежие срещу о. Хиос.

Минос — син на Зевс и Европа, брат на Радамант и Сарпедон, съпруг на Пазифая, баща на Ариадна, Девкалион, Федра, Главк и Андрогей. Цар и законодател на остров Крит. Повикал Дедал да построи Лабиринта за чудовището получовек-полубик Минотавър, роден от Пазифая за срам на царския дом. Според „Одисея“ след смъртта си станал съдник в подземното царство.

Мирмидонци — ахейско племе във Фтиотида — Тесалия, подвластно на Ахил. Под негово предводителство участвали в похода срещу Троя. Името си водят от Мирмидон, сина на Зевс и Евримедуза, пред която върховният бог се явил в образа на мравка („мирмекс“).

Мойри — дъщери на Зевс и Темида, богини на съдбата. Три старици, които предели нишките на човешкия живот: Клото изпридала нишката, Лахеза я поемала и предопределяла, а Атропа („Непреклонната“) я отрязвала в часа на смъртта. В ед.ч. „Съдба“.

Музи — първоначално три, по-късно девет дъщери на Зевс и на богинята Мнемосина („Памет“) или Хармония. Родени на Олимп и почитани там и на пл. Хеликон. У Омир богини на песента, знанието и поетичното творчество.

* * *

Навзикая — дъщеря на царя на феаките Алкиной и на Арета.

Навзитой — цар на феаките, син на Посейдон и Перибей, баща на Алкиной и Рексенор. Извел феаките от Хиперия, отдето ги пропъдили циклопите, и ги поселил на о. Схерия.

Наяди — нимфите, които живеели в изворите и речните води. В плисъка на водите древните долавяли техния говор. Обичали песента и поезията.

Нелей — цар на Пилос, син на Посейдон и Тиро, брат близък на Пелей, баща на Нестор.

Неоптолем — син на Ахил и Деидамея. Роден на о. Скирос, откъдето Одисей го отвел пред Троя — според предсказанието без неговото присъствие гърците не могли да изтръгнат победата. Отличавал се с храброст и жестокост. Убил Приам и Астианакс. След завръщането си се оженил за Менелаевата дъщеря Хермиона, но бил убит от нейния предишен годеник Орест в делфийското светилище на Аполон.

Нерик — кефаленски град на о. Левкада.

Нестор — цар на Пилос в Месения, син на Нелей и Хлорида, съпруг на Евридика. Най-старият от гръцките воители пред Троя. Според Омир по време на Троянската война царувал над трето поколение хора, но още бил способен воин. Неговата мъдрост и красноречие били пословични.

Нимфи — дълговежни, но не и безсмъртни човекоподобни женски божества, олицетворения на природата и нейните животворни сили. Дъщери на Зевс, живеели в извори и реки (наяди), в гори

(ореади), дървета (дриади, хамадриади), в морета (нерейди, океаниди), по планини и ливади. Вечно млади.

* * *

Огигия — митически остров на Калипсо.

Океан — световният поток, който опасвал земята. По северните му брегове живеели потънали в мрак кимерийците, на запад и изток етиопците, на юг — пигмеите. От Океана изплували всяка сутрин Еос (Зората) и Хелиос, в него се къпели звездите (освен Голямата мечка). Също богът прародител на всички богове, син на Уран и Гея. От неговия съюз с Тетия произлезли три хиляди речни богове и толкова речни богини — океаниди. Баща също на Перса, дядо на Кирка.

Олимп — най-голямата и висока планина в Гърция, на границата между Тесалия и Македония, известен като обиталище на олимпийските богове.

Орион — великан от Беотия, прочут ловец и красавец, син на Посейдон. Еос (Зората) се влюбила в него и го похитила, но от ревност Артемида го поразила със стрелата си. След смъртта му Зевс го превърнал заедно с кучето му на съзвездие, което свети близо до съзвездието Плеяди.

Орсилох — 1) син на бог Алфей, цар на Фера в Месения (в Пелопонес); 2) несъществуващ син на Идоменей.

Ортигия („Пъдпъдъченият остров“) — първото име на о. Делос. Прозвище на Артемида (Ортигийска), понеже островът бил смятан за нейна родина.

Орхомен — град в Беотия, древният главен град на минийците. Същото име носи и град в Аркадия.

Оса — планина в Средна Гърция (Тесалия), която река Пеней разделя от Олимп.

От — брат на Ефиалт, двамата внуци на Посейдон, обладаващи необикновена сила. Оковали във вериги Арес и го държали затворен. Искали да покачат върху Олимп планината Оса, върху нея Пелион, за да се възкачат на небето, и заплашили боговете. За да им попречи, Аполон ги умъртвил, преди да възмъжеят.

Палада — вж. *Атина*.

Пандарей — цар на Ефес, син на Меропс, баща на Аеда, Меропа и Клеотера. Откраднал от критския храм на Зевс златното куче, пазача на свещената пещера. За наказание Зевс го превърнал на скала или го умъртвил. Осиротелите му дъщери били отгледани от Афродита, Хера и Атина.

Панопей — град във Фокида, Гърция, на границата с Беотия.

Парнас — многовръх планински масив във Фокида, Гърция. Върху южните му склонове се издигал делфийският храм на Аполон с оракул. Затова символ на поетическото изкуство.

Патрокъл — от Опунт, син на локрийския цар Менойтий и на Стенела. Възпитан в дома на Пелей. Най-близкият приятел на Ахил, заедно с него участвал във войната срещу Троя. Паднал от ръката на Хектор.

Пафос — име на два града на остров Кипър. В стария Пафос (Палайпафос) е бил тачен култът на Афродита, там било издигнато прочуто нейно светилище.

Пеира — малък остров в Егейско море, разположен близо до о. Хиос.

Пейритой — цар на тесалийското племе лапити, син на Зевс или Иксион и на Дия, приятел на Тезей, с когото слизал в царството на Аид, и участвал в грабването на Елена, в Калидонския лов и във войната с амазонките. На неговата сватба с Хиподамея пияният кентавър Евритион се опитал да отвлече невестата, което станало повод за битката между лапити и кентаври.

Пелей — тесалийски герой, син на егинския цар Еак и на Евдеида, съпруг на nereидата Тетида, баща на Ахил — родоначалника на епирските царе. Надживял Троянската война и умрял в дълбока старост.

Пелий — син на Посейдон и Тиро, брат близък на Нелей. Отстранил от властта доведения си брат Есон (син на Тиро и Кретея) и се възцарил над Йолкос. Изпратил Есоновия син Язон да му донесе от Колхида златното руно с надежда, че ще погине по пътя. Язон се завърнал със златното руно, но Пелий отказал да му даде, както

обещал, властта над Йолкос. Тогава дъщерите му, подучени от Язоновата съпруга Медея, го нарязали на късове и го сварили в котел с надеждата, че той ще оживее наново.

Пелион — планина в Тесалия.

Пенелопа — дъщеря на Икарий и на наядата Перибейя, съпруга на Одисей, майка на Телемах. Още в древността олицетворение на съпругеската вяроност и на женското благородство.

Перо — дъщеря на пилоския цар Нелей и на Хлорида, съпруга на Биант, брата на Меламп. Баща ѝ обявил, че ще я даде съпруга на този, който му доведе биците на Ификъл от Филака. На подвига се решил заради брата си, гадателя Меламп. Но той бил заловен и хвърлен в тъмница, от която бил освободен едва след една година, и то като научил Ификъл как да се излекува от бездетност.

Перса — океанидка, съпруга на Хелиос, майка на Кирка.

Персефона (Кора) — дъщеря на Деметра от Зевс, богиня на плодородието и пролетното цъфтене на природата. Влюбен в нея, Плутон (Аид) я отвлякъл на огнената си колесница в своето подземно царство и я направил своя съпруга и владетелка на царството на мъртвите. За да не се разгневи майка ѝ — богинята на земното плодородие, Зевс позволил Персефона да прекарва пролетта и лятото в надземния свят — тогава всичко в природата цъфти и зрее. През останалото време, когато тя остава при Плутон, на земята цари студ и мраз.

Пиерия — крайбрежна област в Югозападна Македония, на север от пл. Олимп. Любимо обиталище на музите.

Пизистрат — по-младият син на Нестор.

Пилос — град на западното крайбрежие на Месения, срещу о. Сфактерия, владение на Нестор.

Пирифлегетон („Горящ от огън“) — огнена река в подземното царство, вливала се в Ахерон.

Пито — най-старото наименование на областта до пл. Парнас във Фокида, където бил разположен град Делфи с прочутия храм и оракул на Аполон.

Планкти — според Омир две подвижни скали в морето между острова на сирените и Сцила и Харибда, върху които се разбивали носени неотразимо от течението морските съдове.

Плеяди — седем сестри, дъщери на Атлас и океанидката Плейона, дружки на Артемида: Мая, Електра, Алкиона, Меропа, Астропа, Тайгета и Келена. За да ги спаси от задирките на Орион, Зевс ги превърнал в съзвездие на небето.

Полифем — най-известният от циклопите, син на Посейдон и нимфата Тооса. Исполин с единствено око на челото, обитавал с овчето си стадо в планинска пещера.

Посейдон — син на Кронос и Рея, брат на Зевс, Плутон и Хера, съпруг на ревнивата като Хера Амфитрита. След победата на олимпийските богове над титаните получил като свой дял властта над морето, реките и потоците. Дворецът му се намирал на дъното на Егейско море. Съпровождан от свита тритони и nereиди. Символ на властта му е тризъбецът в ръката му. Олицетворение на разрушителната стихия, бог земетръсец.

Приам — последният цар на Троя, син на Лаомедонт, съпруг на Хекуба, баща на петдесет сина (най-известни Хектор, Парис и Деифоб) и на толкова дъщери (Касандра, Поликсена и т.н.).

Прокрида — дъщеря на атинския цар Ерехтей, съпруга на Кефал.

Протей — морско божество на о. Фарос, подчинено на Посейдон. Старец, който притежавал прорицателски дар и умее да приема всякакви образи.

* * *

Радамант — цар на Крит, син на Зевс и Европа, брат на Минос. Заради своята справедливост един от тримата съдници в подземното царство.

* * *

Салмоней — син на Еол, баща на Тиро. Понеже дръзнал да произвежда гръм и мълнии като Зевс, бил поразен от него.

Сама — остров в Йонийско море на югозапад от Итака. По-късната Кефаления.

Сидон — най-старият град във Финикия.

Сидония — областта на Сидон — Финикия.

Сизиф — син на Еол и Енарета, брат на Салмоней, строител и цар на Ефира (Коринт), прочут по своето користолюбие и измамничество. Наказан да избутва в подземното царство грамадна скала до върха на възвишение и тя всеки път се търкулвала обратно („Сизифов труд“).

Сикания — старото име на о. Сицилия.

Синтии — най-старото племе, което обитавало о. Лемнос.

Сирени — девойки с птичи тела и женски глави. Омайвали от своите брегове с вълшебния си глас моряците, увличали ги и ги разкъсвали.

Сирия — приказен остров, насаден с лози, родина на овчаря Евмей.

Скирос — остров, разположен североизточно от Евбея.

Солимски планини — планини в страната на солимите. *Спарта* (Лакедемон) — един от най-известните градове на Гърция, главен град на Лакония, над който царувал Менелай.

Стикс — у Омир една от реките или блато в подземното царство. Клетвата в нея била свещена за хора и богове. Водата ѝ — отровна за хора и животни.

Сунион — нос в Югоизточна Атика.

Схерия — приказен остров, на който се преселили феаките от Хиперия под водителството на Навзитой.

Сцила — шестоглаво морско чудовище с дванадесет ръце, обитавало пещера под една скала срещу въртопа на Харибда и нагълтвало оттам мореплавателите.

* * *

Тайгет — стръмна планинска верига в Пелопонес, между Лакония и Месения.

Тантал — фригийски цар, син на Зевс, баща на Пелопс и на Ниоба. Приказно богат цар на Сипил във Фригия. Любимец на боговете, удостояван да се храни на тяхната трапеза. Започнал да издава разговорите им и да раздава храната, останала от тяхната трапеза — амброзия и нектар, на приятелите си. Насякъл сина си

Пелопс и го поднесъл на парчета в гозба на боговете, за да изпита всезнанието на Зевс. Наказан да се измъчва от вечна жажда в подземното царство до шия във вода, която се снишавала, когато се навеждал. Отрупани с плодове клони висели над него, но се издигали, когато той, мъчен от глад, посягал към тях. Над главата му тегнела скала, която грозяла да падне над него („Ганталови мъки“).

Тафос — остров в Йонийско море на западното крайбрежие на Акарнания, северно от Итака, сега Меганиси.

Тафци (тафийци) — обитателите на остров Тафос.

Тезей — атически герой, син на Егей и Етра. Израсъл при дядо си Питей в Троизен (в Арголида). Възпитан от мъдрия кентавър Хирон. Освободил атиняните от задължението им да пращат в Крит всяка година четиринадесет избрани по жребие младежи на Минотавъра. Влязъл в Лабиринта на чудовището получовек-полубик и го убил. С помощта на кълбото на царската дъщеря Ариадна успял да намери изхода. Участвал в борбата на Херакъл с амазонките, в похода на аргонавтите, в Калидонския лов.

Теламон — цар на Саламин, син на Еак, брат на Пелей, баща на Аякс и Тевкър, участник в похода на аргонавтите и в Калидонския лов.

Телемах — синът на Одисей и Пенелопа, възпитан от бащиния му приятел Ментор.

Телпил — град в страната на лестригоните.

Темеса — град или на о. Кипър, или в Южна Италия.

Темида — титанка, дъщеря на Уран и Гея, съпруга на Зевс, майка на хорите и мойрите, богиня на гостното право, нравствеността, законния ред и предсказанията.

Тенедос — остров и град пред западното крайбрежие на Трояда.

Теоклимен — гадател от Аргос, син на Полифейд и внук на известния Меламп.

Теспроти — племе, населявало югозападната част на Епир.

Тетида — nereida, дъщеря на Нерей и Дорида, майка на Ахил. Била обичана от Зевс и Посейдон, но нито един от тях не я направил своя съпруга, защото било предсказано, че нейният син ще превъзхожда по сила баща си. Затова я омъжили за смъртния Пелей.

Тива — 1) главен град на Горен Египет; 2) главен град на Беотия, основан от Кадъм, укрепен от Амфион.

Тидей — син на калидонския цар Ойней, баща на Диомед, участник в похода на седемте срещу Тива.

Тиест — цар на Микена, син на Пелопс, брат на Атрей, баща на Егист.

Тиндарей — цар на Спарта, син на Ойбал, съпруг на Леда, баща на Кастор и Полидевк, на Елена и Клитемистра.

Тирезий — сляп старец, гадател в Тива, който открил на Едип произхода и делата му. Не загубил и в подземния свят пророческата си дарба.

Тиро — дъщеря на Салмоней, царя на Йолкос, съпруга на Кретей, от когото била майка на Есон, Ферет и Амфион, а от Посейдон, който се сблизил с нея под образа на любимия ѝ речен бог Енипей, майка на Нелей и Пелий.

Титий — един от титаните, син на Зевс и Гея. Посегнал на Лето, майката на Аполон, заради което бил поразен от Аполон и Артемида и хвърлен в подземното царство. Там бил проснат и окован във вериги. Два лешояда кълвели непрестанно черния му дроб, който отново израствал.

Титон — син на троянския цар Лаомедонт, брат на Приам, баща на царя на етиопците Мемнон. Заради хубостта му го похитила Еос (Зората) и се оженила за него. По нейна молба Зевс го дарил с безсмъртие, но богинята не се досетила да поиска за него още и вечна младост.

Тооса — дъщеря на морския бог Форкин, майка от Посейдон на циклопа Полифем.

Тракия — областта на Балканския полуостров източно от древна Македония и Епир до Черно море, с главни планини Родопи и Хемус (Стара планина), и с главни реки Аксий (Вардар), Стримон (Струма), Нестос (Места), Хеброс (Марица), Истър (Дунав). От нея проникнали в Гърция религиозни култове и митологически образи (Дионис, Орфей). Траките били известни със своята войнственост, въоръжение и коне.

Тринакрия — приказният остров на Хелиос, където пасли стадата му.

Троя (у Омир Илос, по-късно Илион) — град в областта Трояда, в Северозападна Мала Азия близо до морето върху възвишение между р. Скамандър и притока ѝ Симоент. Владение на цар Приам. Девет

години отстоявал напора на гръцките воители, които желяели да си възвърнат хубавицата Елена, похитена от царския син Парис.

Троянски кон — грамаден дървен кон, изработен от *Еней* (вж.) и оставен пред стените на Троя. В кухня му търбух се скрили най-храбрите гръцки воители, докато останалите дали вид, че се завръщат по домовете си. Троянците въпреки предупрежденията на Лаокоон внесли вътре в града коня и с това докарали гибелта си. Приам и повечето троянци загинали, а Еней с оцелелите достигнал бреговете на Италия, където основал нова държава.

* * *

Фарос — остров в Средиземно море пред пристанището на Александрия.

Феаки (феакийци) — митическо мореплавателско племе, което обитавало о. Схелия, отъждествявай с Керкира (Коркира, днес Корфу) и било известно по своето гостоприемство и щастлив живот.

Федра — дъщеря на критския цар Минос и Пазифая, сестра на Ариадна, съпруга на атинския цар Тезей, влюбена в заварения си син Иполит. Понеже той не отвърнал на любовта ѝ, завършила със самоубийство.

Фемий — син на Терпий, певец в двореца на Одисей в Итака.

Фере — 1) град в Месения, недалеч от Месенския залив; 2) град в Източна Тесалия.

Фестос — древен град в южната част на о. Крит.

Филак — цар на гр. Филака, баща на Ификъл (2).

Филака — град в Южна Тесалия.

Филоктет — син на Поянт от Мелибея в Тесалия и на Демонеса. Изкусен стрелец пред Троя, наследил лъка и стрелите на Херакъл. По пътя за Приамовия град бил ухапан от змия. Гърците не могли да понасят стенанията му или зловонието на раната му и го оставили на о. Лемнос, където прекарал десет години. Според оракула Троя нямало да падне без оръжието на Филоктет, затова Одисей и Неоптолем го довели пред троянската крепост. Убил Парис и ускорил падането на града.

Финикия — тясна ивица от сирийското и ливанското крайбрежие на Средиземно море. Финикийците били известни като смели мореплаватели и предприемчиви търговци.

Форкин — морски бог, син на нимфата Тооса.

Фтия — град и област в Южна Тесалия, населявана от мирмидонци, владение на Пелей и на сина му Ахил.

* * *

Харибда — опасен морски въртоп срещу чудовището Сцила. Олицетворение на въртопа — чудовище на дъното на морето, което поглъщало морските води заедно с корабите и отново ги избълвало.

Харити — дъщери на Зевс и океанидката Евринома, богини на красотата и радостта.

Харпии — божества на бурята и бързата смърт, полужени-полуптици.

Хеба — дъщеря на Зевс и Хера, богиня на цъфтящата младост. Поднасяла на боговете в Олимп нектар и амброзия. Съпруга на обожествения Херакъл.

Хелеспонт — морският проток Дарданели, който разделя Европа от бреговете на Мала Азия. Когато прелитали над него върху гърба на овена със златното руно Фрикс и Хела, за да избягнат от мащехата си Ино, Хела паднала в протока. Оттогава той бил наречен Хелеспонт („море на Хела“).

Хелиос — син на титана Хиперион и Тея, брат на Селена (Луната) и на Еос (Зората). Красив, младеж с венец от лъчи на главата. В зори изплувал из океанските води, а вечер отново се потапял в тях или потъвал под земята.

Хера — първата дъщеря на Кронос и Рея, едновременно сестра и съпруга на върховния бог Зевс, майка на Арес, Хефест, Хеба. Царица на олимпийските богове, пазителка на брачното право и покровителка на майчинството.

Херакъл („Прославен чрез Хера“) — най-храбрият герой от гръцката митология, идеал за мъжка доблест. Син на Зевс и смъртната Алкмена, още от рождение преследван от Хера. В люлката му тя пратила две огромни змии, но младенецът ги удушил. Когато

възмъжал, в служба на микенския цар Евристей извършил прочутите дванадесет подвига, последният от тях било слизането му в подземното царство и извеждането оттам на триглавия Цербер.

Хермес — син на Зевс и нимфата Мая. Роден в пещера на аркадската планина Килена. Няколко часа след рождението си построил от черупка на костенурка лира. Пратеник и вестител на боговете, чиято воля изпълнявал със златния си жезъл в ръка. Бог на пътищата и кръстопътищата — носил се над земя и море с крилатите си златни сандали. Пренасял от Зевс на хората съня и сънищата, придружавал душите на починалите до царството на сенките. Първоначално благодатен бог на скотовъдците и стадата им, после бог на търговията, ловкостта, измамата и кражбата.

Хермиона — единствена дъщеря на Менелай и Елена. Според Омир при превземането на Троя обещана на Неоптолем и по-късно омъжена за него.

Хефест — син на Зевс и Хера. Още от рождение грозен и хром, от срам майка му го хвърлила от Олимп в морето, но там го отгледала Тетида. Съпруг на невярната богиня на красотата Афродита. Бог на огъня, ковачеството и на изкуствата и занаятите, за които е нужен огънят. Живее в вътрешността на вулканите. Най-известните му ковачници се намирили на о. Лемнос и на Етна на о. Сицилия. За помощници му служили циклопите.

Хиос — голям и плодороден остров в Егейско море срещу Западното малоазийско крайбрежие, населен от йонийци и прочут със своето вино.

Хипересия — по-старото име на гр. Егейра в Ахея.

Хиперион — титан, син на Уран и Гея, съпруг на Тея, баща на Хелиос, Селена, Еос (Зората).

Хлорида — дъщеря на орхоменския цар Амфион (2), съпруга на пилосеца Нелей, майка на Нестор, на Перо.

Хори („времена“) — дъщери на Зевс и Темида, прелестни богини на цъфтежа и зреенето в природата, на красотата, цветята и плодородието, по-късно на годишните времена. Отваряли и затваряли небесните врати, спътнички на боговете, особено на Афродита.

* * *

Циклопи — еднооки свирепи исполини с око по средата на челото. Помощници в ковачницата на Хефест.

Цирцея — латинизирано име на Кирка.

* * *

Язон — тесалийски герой, син на Есон от Йолкос и на Алкимеда (Полимеда, Полимела), предводител на аргонавтите. С помощта на дъщерята на цар Еет чудодейката Медея, която го обикнала, грабнал златното руно от Колхида и го отнесъл в Йолкос. След време заради дъщерята на коринтския цар Креуса (Главка) изоставил Медея, но тя си отмъстила жестоко — умъртвила двете си деца от него.

Ярдан — у Омир река в Западен Пелопонес, сега непозната.

[1] Транскрипцията е съгласувана с постановките на сборника „Изговор и произношение на чужди имена в българския език“ под съставителството на Л. Андрейчин и В. Въгленов, 1974 г., по-специално статията на Г. Батаклиев „Старогръцки имена“ (стр. 268–289). ↑

Издание:

Омир. Одисея

Издателство „Захарий Стоянов“, София, 2009

Илюстрации: Любен Диманов

Редактор: Маргарита Петкова

Коректор: Маргарита Иванова

Художник: Кънчо Кънев

Формат 16/70/100. Печатни коли 30.

Печат Лито Балкан АД

София, 2009 година

ISBN 978-954-09-0223-4

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.